

Новото начало.
Година
шестдесет
и четвърта
брой 4
2011 г.

ПЛАМЪК

Списание-алманах за литература,
изкуство и публицистика
Издание на Съюза на българските писатели
Основано от Гео Милев

СЪДЪРЖАНИЕ

5	Никола Й. Вапцаров	ЗА ТВОРЧЕСТВОТО НА НАЙ-МЛАДИТЕ
ТВОРЦИ ОТ ПИРИНСКИЯ КРАЙ		
6	Вася Борисова	КЪМ ВАПЦАРОВ
7	Лена Гоцева	НА НИКОЛА ВАПЦАРОВ
8	Благо Прангов	И ОСТАНА ПЕСЕНТА
9	Панчо Панев	ТРЕТИЯТ КОН. Разказ
14	Асен Якимов	СТИХОТВОРЕНИЯ
17	Федя Яков	ГОРЧИВО ВРЕМЕ
20	Ангел Маринов	СТИХОТВОРЕНИЯ
23	Красимира Кацарска	ПАМЕТ И СЪВРЕМИЕ. ЛИТЕРАТУРЕН БЕЛЕЖНИК
39	Лена Гоцева	СТИХОТВОРЕНИЯ
44	Благо Прангов	ПО ЮЖНИТЕ СКЛОНОВЕ НА РИЛА ПЛАНИНА. Стихотворения
50	Спасимир Тренчев	КРАТКИ РАЗКАЗИ
53	Росица Зиноевиева	СТИХОТВОРЕНИЯ
56	Благой Иванов Тодорин	СРЕЩА
59	Борислав Владиков	СТИХОТВОРЕНИЯ
64	Спас Марянов	СТИХОТВОРЕНИЯ
66	Вася Борисова	СНЕГЪТ ВАЛИ. Разказ
70	Мария Николова	СТИХОТВОРЕНИЯ
73	Маргарита Ланева	СТИХОТВОРЕНИЯ ЗА ДЕЦА
76	Христо Динев	КРЪВТА ГОВОРИ. Разказ
79	Струмка Струмина	СТИХОТВОРЕНИЯ
81	Лъчезар Селяшки	СТИХОТВОРЕНИЯ
83	Атанас Мечкаров Димитър Тюлеков	Из сборника „ЗЕМЯ В ПРОСТРАНСТВОТО...“

89	g-р Димитър Бунгов	СТИХОТВОРЕНИЯ
91	Елена Бояджиева	СТИХОТВОРЕНИЯ
94	Уляна Паскалева	Хайку
96	Иван Кантуров	ЕДИН ЧОВЕШКИ ЖИВОТ...
100	Иван Кантуров	СТИХОТВОРЕНИЕ. ЕПИГРАМИ
102	Елена Ванчева	ИЗ ЧИТАЛИЩНИЯТ АРХИВ. КЪМ ПО-ШИРОК ТЕМАТИЧЕН ОБХВАТ
103	Антон Димитров	СТИХОТВОРЕНИЯ
106	Кирил Павлов	КЪРВАВА АБИТУРИЕНТСКА
110	Димитър Серафимов	СТИХОТВОРЕНИЯ
112	Георги Савеклиев	СТИХОТВОРЕНИЯ
113	Йордан Тонев	СТИХОТВОРЕНИЯ
115	Славка Тодева	НЕЗАБРАВИМОТО
118	Иван Борисов Панайотов	АФОРИЗМИ
119	Йорданка Пармакова	СТИХОТВОРЕНИЯ ЗА ДЕЦА
121	Янка Миховска	СТИХОВЕ ЗА ДЕЦА
123	Елка Иванова	СТИХОТВОРЕНИЯ ЗА ДЕЦА
125	Живка Юркова	СТИХОТВОРЕНИЯ
127	Красимир Тнев	СТИХОТВОРЕНИЯ
129	Златко Павлов	ПЕСЪЧИНКИ В ДЛАНТА МИ
131	Зоя Петрова	ЖИВОТЪТ МИ Е ЮЛСКО ПЛАДНЕ
133	Добринка Г. Николова	СТИХОТВОРЕНИЯ
135	Рагка Филипова	СТИХОТВОРЕНИЯ
136	Лилия Кашукеева	СТИХОТВОРЕНИЯ
138	Дафинка Трендафилова	ТЯ, ПРОЛЕТТА
139	Снежана Стойнева	СТИХОТВОРЕНИЯ
141	Филип Стойчев	ОХРИД
142	Георги Тишинов	ДУНАВТА РАНА (ДИНОВАТА РАНА)
144	Сетка Димитрова	ГОРДЕЯ СЕ
145	Стоян Димитров	СТИХОТВОРЕНИЯ
147	Любен Лазаров	ИЗ „ГЪОТЕ – МИСЛИТЕЛ И ХУДОЖНИК“
152	Благой Богдански	СПОКОЙНИ ВЪЛНОЛОМИ НЯМА! Есе
154	Лиля Тодорова	СТИХОТВОРЕНИЯ
155	Лиция Бойкова	„ТОВА Е МОЯТ ЖИВОТ“. Стихотворение
156	Д-р Любка Вълкова	РАЗМИСЪЛ НА ПРАГА НА ЖИВОТА
157	Добринка Л. Тодорина	СТИХОТВОРЕНИЯ
159	Надка Васева	АЗ РИСУВАМ. Стихотворение
160	Живка Цацова	СТИХОТВОРЕНИЯ
161	Златко Павлов	ОТКРОВЕНИЕТО

164	Калин Донков	ЛИТЕРАТУРЕН КАЛЕНДАР. СТИХОТВОРЕНИЯ
169	Сергей Комитски	КУПЕ ОТ ТРАБАНТ
195	Владимир Изнатов	ПАМЕТ И СЪВРЕМИЕ. КОНСТАНТИН КОНСТАНТИНОВ
198	Петя Цолова	СТИХОТВОРЕНИЯ
210	Стоян Георгиев	ПАМЕТ И СЪВРЕМИЕ. ОРИГИНАЛЕН МИСЛИТЕЛ...
208	Тенко Тенев	СТИХОТВОРЕНИЯ
210	Екатерина Иванова	ПАМЕТ И СЪВРЕМИЕ. „ПОРУЧИК БЕНЦ“ В ТВОРЧЕСКИЯ ПЪТ...
215	Георги Тодоров	ПО-ЕТИЧНИ МИНИАТЮРИ
218	Владимир Стоянов	СТИХОТВОРЕНИЯ
221	Деньо Денев	СЛОВО ЗА ВЕРИГИТЕ ОТ БУКВИ...
224	Д-р Елена Алекова	ЩЕ ДОЙДЕ ЛИ ПОСЛАНИЕ ОТ...

ОТЗИВИ

229	Димитър Танев	„КАТО ДЕЦА ИЗБЯГАЛИ СИЯЕМ...“
------------	---------------	-------------------------------

НОВИ КНИГИ

231	Димитър Танев	ОТ ЖИТИЕ-БИТИЕТО КЪМ УСЛОВНОСТТА...
234	Румен Леонидов	ИЗ ОПАСНИТЕ ЗАВОИ НА БИТИЕТО
235	Димитър Стефанов	НЯКОЛКО РАЗМИСЛИ НАД „ВРАНА В СНЕГА“ от Георги Константинов
240	Георги Н. Николов	„ЖИВОТЪТ Е ПРИСЪДА ЛЕКА...“

Творбите на писателите от Пиринския край излизат с любезното съдействие на инж. Стефан Стоев и фирмата „Хидроват-АД“ – Благоевград с изпълнителен директор инж. Кирил Гоцев.

Рубриката „Памет и съвремие“ е подкрепена от Национален фонд култура към Министерство на културата.

Репродукциите в броя са от благоевградския художник Артур Манасиев.

Никола Й. Вапцаров – Кочериново, 1934 г.

Никола Й. Ванцаров

ЗА ТВОРЧЕСТВОТО НА НАЙ-МЛАДИТЕ

Правилното отношение към действителността, към силите, които движат нашето време, безспорно трябва да лежи в основата на днешното изкуство. Това е аксиомата. Същата аксиома важи и за творчеството на най-младите. Дори най-много за тях важи. Онези, които имат вече изминат път зад гърба си – за тях е трудно. Трудно е да се върнат назад. Не само заради престиж, макар че и затова. Времето, през което те оформяваха своите творчески физиономии, не носеше белезите на една безусловна изясненост. Нахлуха отвън чужди ветрове с школите, с екстравагантността и с мирогледите, които в повечето случаи нямаха нищо общо с нашият бит. И сега е трудно за тях да смъкнат товара си. Не е лесно отведнъж да мениш целия арсенал от изразни средства, от форми и похвати и да организираш нов начин на производство, с нови средства, с нова същност. За това е нужен не само дълъг, мъчителен път, но и нравствен кураж.

За младите работата стои по-иначе. Те не носят този товар сраснал като гърбица на плещите си. У тях всичко това в повечето случаи е механически прикрепено. Те не са имали време да се вживеят страстно, дълбоко, да почувстват като жизнена необходимост този прирастък. Те не могат да се оплачат и от липса на образци. А това е най-същественото във всяка човешка дейтелност – да използваш опита на тези, които са минали преди тебе.

Често пъти младите вземат една театрална поза на отрицание спрямо този опит. Те презрително махат ръка, като че ли всичко назад е някакъв куп от вехтория. „Ние ще създаваме ново изкуство!“ – казват те. Но нека погледнем по-човешки на това ново изкуство. В повечето случаи ние караме простия селянин да говори така, както ние говорим, напук на бита му, напук на неговата среда. В повечето случаи нашите герои по един и същ начин проумяват човешки истини, по един и същ начин избират своя път. В повечето случаи нашите герои са или съвсем бели, или съвсем черни. Мургабите герои у нас съвсем рядко се срещат. В стиховете сме сухи и декларативни. В стиховете сме небрежни към римата, ритъма, съзвучията, образите и въобще към всичко, което изисква повече труд и умение. И хората малко ни вярват. Малко, защото ние забравяме, че в своята същност изкуството е дълбоко емоционално. Произведенията ни може да гъмжат от прекрасни идеи, от трогателна човечност, но те ще бъдат само полезна публицистика, ако не овладеем майсторлъка да вълнуваме сърцата на хората.

Разбира се, и обратното е в сила: можеш да владееш до виртуозност занаята в изкуството, но празно ли е то, жалко за похабения материал.

Вася Борисова

КЪМ ВАПЦАРОВ

Животът отново мирише на гнило
и с примка за гърлото пак ни е хванал.
Душите – отровени, спечени ниви;
от вярата семе дори не остана.

Оная жагувана, чакана пролет
така неусетно дойде и отмина –
обречен и кратък бе нейният полет,
а краят не идва на страшната зима.

Така и навярно ще свършим в студено.
В дълбока с живота ще паднем надвити –
с измама успя гързостта ни да вземе,
и с валяк железен премаза мечтите.

Заводът-живот, който почнахме с песен,
без покрив и с празни прозорци остана.
Разяге го старата лепкава плесен,
развяла победно мухлясало знаме.

По вярата вече не стрелят с куршуми –
по-сигурни средства за нея откриха.
Изтребват я с лъскави, хлъзгави думи
и с пачки зелени купуват душите.

А хлябът отново не стига за всички.
И ти, който щедро ни хранеше с вяра,
дали ще простиш, че оставихме хищници
и вяра, и хляб, и мечти да ограбят?

Дали ще простиш, непростени поете,
че пак мрат деца в задушни коптори?
Сами си строшихме послушно крилете,
земята отново не чувстваме своя.

На теб не простихме дори и смъртта ти.
Със нея и с твоите стихове спорим.
Ти даже предсмъртно любов ни изпрати,
а някой прелива ти гроба с отрова.

Лена Гоцева

НА НИКОЛА ВАПЦАРОВ

Не искам с много думи да те кича,
там на стрелбището ти стигаше една...
Морето и машините обичаше,
а тръгна сам да раждаш светлина...

Затвориха те в клетката на смъртните,
но ти безсмъртен покори света
и твоите истини летят по пистите,
понесени от хиляди крила...

Защо се връщаме към теб, приятелю?
Защо днес свеждаме пред теб глава?
От мислите ти пирински разлистени
не търсим ли опора за деня?

И зъби стиснали за вяра жадни сме,
но няма кой да разкваси уста...
От тичане за хляба често ядни сме
и песните са бременни с тъга...

Но ти си в нас, но ти не си в подземията
на този блудкав, безпризорен аг!
Не се кълнем, че те обичаме.
И пак сме тук. И пак си с нас...

Благо Прангов

И ОСТАНА ПЕСЕНТА

На Н. Й. Вапцаров

Подобно мура на гранит израсна
зеленото стебло на твоя ден,
оловото отдавна е ръждясало,
но песента сокол е разкрилен.

А песента, в челото с люта рана,
през процепа на огнестрелен мраз,
рефрена на надеждата подхвана:
„...ще снемем ние слънцето при нас...“

След залпа, ослепителен и жалък,
на ранната зора във пепелта,
изтече песента с кръвта ти жарка
и стана сокове на младостта.

А хоризонтът тъмен се начупи
върху разкръсницата на света;
ни „милостта“, ни пушките подкупиха
гласът на вярата, на песента.

През щиковите на дима барутен
най-бялата си пролет поздравя.
А беше лято... Беше ранно утро –
не с житни снопи, с кървави глави.

И песен пееше. Но... неопята
в бетон зъбат заглъхна песента;
обжарила душите и сърцата,
възкръсна като бяла пролет тя...

Панчо Панев

ТРЕТИЯТ КОН

разказ

Война!... Долепя новината от устата на селяните... Война... Защо-ва бият църковните камбани тъй тревожно и призивно, молитвено и бойко... Отдавна чака този ден Манаси. И го дочака. Лукува гушата му. Най-сетне ще прекоси границата, която повече от тридесет години разделя брат от брата. И която войната ще срине...

Свали калпака си, прекръсти се. Приседна на грубо скованата пейка. Загледа се в шарената черга на хълмовете, спускащи се от Рила. Заг тях е родният му дом. Очи да затвори, пак би минал по тия хълми. По пътека и без пътека би вървял и би стигнал до родната си къща, дето бе оставил жена си Керана да вежне дълги години. „Господи, ке ми простиш ли, оти сама я оставих, оти отнех чедото ѝ...“

Меките лъчи на есенното слънце топлят болните му колене, гаялт ситните бръчки по челото и около очите му, спускащи се над прошарените му, юнашки засукани мустаци. Последната му гордост са те... Въздъхва. Рагва се, че вече няма да вижда тая слънчева земя отпаятък хълмите само в сънищата си...

Години наред бе се обрекъл на светото дело, бе поел комитските пътеки. Вежнеше жена му през тия дълги комитски години, чакаше го да миряса и да се прибере у дома. Прибра се, но не за радост. Тревога донесе в свитото ѝ женско сърце, защото още същата нощ повече и сина си Мирчо със себе си. Баща и син бродеха по планините, стигнаха до Бялото море... Стопи се Керана през тези години и самотна от тоя свят си отиде. Закле тогава Мирчо и двамата си най-близки другари Боян и Янко. Останат ли живи, да струват, да правят, но да сложат костите му до нейните. На тоя свят не можаха да са заедно, поне мъртви да са един до друг и никој да не може да ги раздели...

Слуша Манаси ромона на реката, скрита зад върби и каваци, разтрива болните си колене и мисли. За себе си мисли, за Керана и Мирчо мисли.

В ръцете му угасна Мирчо... Наближаваха границата горе в планината. Минаваха през място пусто и злоещо. Припукаха пушките на турската пусия и свлече се Мирчо. Пое го високата трева в зелената си ласка и синът му полегна кротък, мълчалив, какъвто не е бил цял живот. Грабна тогава Манаси тялото му, метна го на рамо.... Далече, далече от тоя пъкъл. И докато другите стреляха срещу пусията, побягна към Парангалица. Потъна във вековното спокойствие на гората, разлюляно сега от ударите на сърцето му. Нямаше покой за него, защото и помен нямаше от закачливата усмивка на Мирчо. Гледаха кадифените му очи изцъклено нагоре към върховете.

Изкопа гроба на сина си, оплаквайки мълчаливо неживяната му младост, положи го в него, закри очите му и почна да го зарива. Слънцето, своето слънце зариваше в гроба Манаси. И се разрига. Без глас. Прегърнал пресния гроб. Така го намериха комитите. Бяха разбили пусията и сега, свели очи и мачкайки непохватно калпаци в суровите си ръце, гледаха няма бащината мъка. Вдигнаха го Боян и Янко и го поведоха след другите по пътеката. А той отново клетва ги заклеваше – и сина му, и него до Керана да положат. Разнесе се тогава мълвата за това сражение, за избиването на пусията и смъртта на Мирчо. Оттогава балканджиите кръстиха това място Мирчов гроб.

Ще пренесе, ще пренесе костите на сина си Манаси, и ще ги положи до костите на жена си. Ще остави място и за себе си до тях и когато Господ го повика, ще бъдат и тримата заедно.

Изправя Манаси вдървеното си тяло, влиза в къщицата, запалва огъня. Ще стопли вода, ще се изкъпе, ще облече комитските си грехи.. Тоя път ще мине по царския грум. По моста ще мине, дето вече няма да има стража – ни българска, ни турска... Гледа огъня в огнището, подбухва главните една до друга. Събрани накуп, те дават по-силен пламък. Така си мисли Манаси и си спомня друго. Може би тоя ден, когато бият църковните камбани в селото и се смесват със звъна на камбаните от съседните села, би дошел по-рано, ако не бяха се разделили на вътрешни и външни. И вместо да бият по турското султанство, избиваха се едни други. Жестоко време беше. Дано се забрави. Не може да стрелят братя в братя. Така мислеше Манаси, така говореше. Някои бяха склонни да не му простят тия думи и биха посегнали към калъчката или пицола. Но ги възпираше честността му, храбростта му, комитлъкът му. Бе се борил – срещу османеца още в Кресненското въстание, бе стрелял срещу тиранията оттогава, та до Илинден, в чиито пламъци бе горял... И не се намери никой ръка да вдигне над него и лоша дума да каже. Кореше той и едните, и другите. Дано мирясат, че тая кръв, дето се пролива, за друго трябва да се лее...

Когато се завъртяха яката коленете и не можеше вече да мери мегдан с младите по планините, се прехвърли тука, в Българско. Поби няколко камъка, закрепи мертеци един за друг, запълни стените с плет и кал и се сдоби с дом. Погледнаха го накриво селяните, но като разбраха кой е, престанаха да го одумват. А Манаси нарочно вдигна тука своя временен покрив. На път беше мястото. На път за поробената земя. И от нея насам. Минаваха четите по тоя път, отбиваха се в неговия дом и имаха подслон. Научи се да говори кротко, за да усмирява буйните страсти. А престанеше ли да го върти болката в коленете, прецапваше нощем реката, скритом от стражата минаваше над Талки андак и присядаше в храстите над градчето. Гледаше мъждукащите долу къщи и когато угасваше и последната светлинка, тръгваше да раздава своето правосъдие в родното си място. Смело, претеглено небеднъж и уваж. Досещаха се хората, чия е тая работа и неговото име носеше мълвата, но кой можеше да потвърди това и как можеше да се пресече ръката на възмездието... Оттук бяха всички чалмалии, които направиха преди години пусията горе в планината до Парангалица...

Облича Манаси комитските грехи и подгърбената му снага, усетила в тях барутния гим и смолистия въздух на планината, се изправя. Излиза навън и присяга отново на пейката. Утре ще трябва кон да намери. На кон иска да го видят съгражданите му. На кон и с оръжие... Ще пренесе костите на сина си до Керанините, а после ще тръгне нагоре по Македония. До морето ще стигне. До Цариград се стигне. И неговата отмаляла сила ще се влее в гругата, голямата. За да има свобода народът... Гледа нататък към реката, към нашарената черга на хълмите, огрени от меките лъчи на залъзващото слънце.

Ще иде...

Ще иде...

Ще иде...

...Конски тропот спря до къщурката му:

– Манаси! – провиква се Боян.

– Манаси, братко! Война! – зове го гласът на Янко.

– Слушаш ли, стара комито!

– Събуди се!

– Хей!

Викат двамата, връзват конете за стобора и влизат в двора. Във вечерния полумрак виждат Манаси на пейката. Очите им различават комитските му грехи.

– Знаеш вече, а?

– Приготовил си се, а мълчиш?

И в радостната си възбуда Боян го удря приятелски по рамото. Може да си позволи това със своя по-стар гругар, който го е учил на комитлък. После, бърбейки възбудено, отново го удря, този път по-силно. Свлича се Манаси на гругата страна, Янко навреме го подхваща, усеща студенината на ръцете му, на челото му и не вярвайки на предчувствието, което го връхлита, проплаква:

– Манаси, за Бога, събуди се...

Вдигат го, внасят го вътре, слагат го на постелята. Гледат и не вярват. След толкова смъртни прежеждия Манаси да е мъртъв... Застинали са горещите бразди на съзвите му. Отворените му очи гледат нейде в почернения таван. На устата му се е скротила усмивка – радостна, тревожна, очакваща...

Свалят калпаците. Прекръстват се. Протяга Янко ръка – да затвори очите му, но Боян го спира: – Недей, има време.

– Погрижи се за конете – казва Боян, взема едно котле и слиза в зимника.

Знае, че в тоя зимник винаги може да се намери не само оръжие, но и вино, и ракия. Изнася котлето, пълно с икрящо вино.

– Бог да прости Манаси!

– Добър човек беше Манаси!

Отсипват вино на пръстеня под за Бог да прости. Пият и мълчат. Мълчат и пият. Цяла нощ трябва да буждат около своя гругар. И отново:

– Добър човек беше...

– Страшен комита беше...

– Бог да прости Манаси...

Мълчат и пият. Пият и мълчат.

Оживяват спомените у тях. Надига се застарялата им кръв в жилите. Няколко пъти се пълни и изпразва котлето. Разказват спомен след спомен. Един друг се допълват. Сецат се за неща, за които друг път едва ли биха се сетили.

– Помниш ли, езиците бехме изплезили от умора, бехме ги фърлили на врато отзад и да ни фанеха при Марковото кладенче, ако Манаси не беше останал сам да ги спре.... Страшно сражение беше...

– А кога ни саргисаха у воденицата край Места? Помниш ли? Пиле не можеше да се измъкне... Немаше го тогай Манас и у сите се бехме изплашили – да не ни изпият ония кръвчицата. И тогава гоиде Манаси со четата на Периклията. Песен пее и нарежда кога и къде да пукаме ние, а они ке пукаат от другата страна, та да се измъкнеме от аскеро. Чалмалиите нищо не разбраха от песента. Мислеха, дека овчар пее...

Празник за двамата е днешният ден. Тъжен празник. Но от виното ли, от спомените ли, постепенно се топи тъгата им. Догаря, както догаря свещта, поставена в скръстените ръце на Манаси... тая клетва, дето ги закле, ке я изпълнят. Нали неведнъж ги е спасявал човекът от смърт...

– Слушаш ли, Манаси?

– Ке го пренесеме Мирчо.

– И тебе ке пренесеме.

– И сите ке ви се поклонат, да знаеш...

После започват една от ония песни за рогината и за един от нейните безбройни синове, кошто нямат нищо по-свидно на тоя свят от нея. Тъжна песен. Сладка песен. Като мехлем на люта рана е тая песен за мъжете от вечния Пирин до Марковите кули в Прилеп, от Бялото море до китния Охрид и неговата синя мъка... Пеят Боян и Янко песента, която ги води навънка от тая колиба. Отново са по комитските пътеки, разсекли планините. Отново са заедно с Манаси. И Манаси е с тях – едър, пъргав като елен, непознаващ умора, като брат близък... пеят...:

Твоите другари по сокаци огат,

по сокаци огат, тебе те споминат...

– Манаси, добър човек си!

– Бог да те поживи, Манаси!

– Ке те върнеме дома, братко!

– На кон ке те върнеме!

– И за тебе кон има!

– И за тебе кон караме!

Пият двамата. Манаси, старият Манаси, за тях е човек, полегнал да му мине умората.

– Айде, Манаси!

– Ставай, Манаси!

Вдигат Манаси от постелята, подхващат го от двете страни и заиграват хоро. Тежко хоро. Комитско хоро. За тях Манаси е пак същият корав и сърцат комита, на когото даже турците правят евала. Утре,

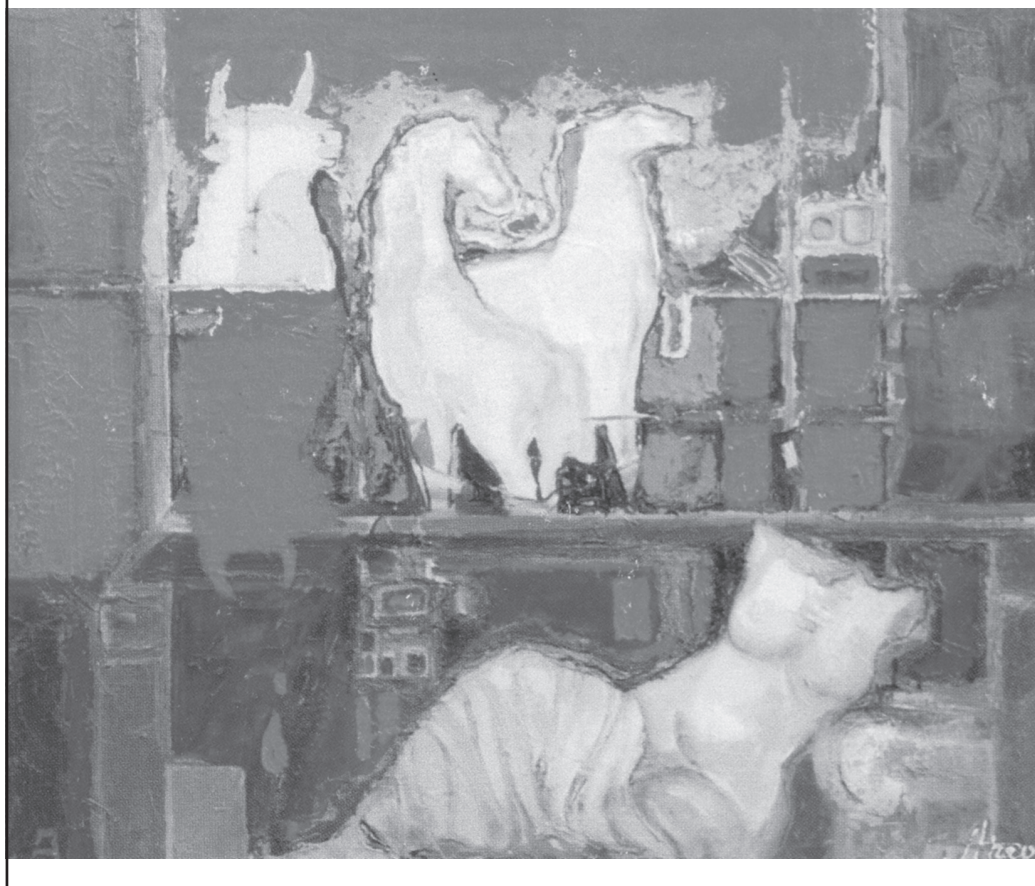
щом изгрее слънцето, на кон ще го качат, на третия кон. Ще тръгнат от двете страни на Манаси. По моста ще минат. По царския грум ще минат. Ще пресекат Талки андак и ще застанат над родното му градче. Слънцето ще ги посрещне. Хората ще ги срещнат. Ще бият задъхано, ликуващо и тържествено църковните камбани.

И Манаси ще види с очите си земята.

Родната, освободената.

И ще легне в нея...

Аргир Манасиев – „Символика“

Асен Якимов

СТИХОТВОРЕНИЯ

ПРОВИНЦИЯ

Провинция. Наг нея гъждове.
И грижи като всички грижи.
В полето зрели класове
от ръж, овес или пшеница.

И ден започне ли, гъхти
на сън и окосена нива.
Небето яростно пламти
и през нощта егва изстива.

И тишина извира тук
такава, че ти става страшно.
Тогава всеки удар, звук
ехти дълбоко, многогласно.

Провинция. Наг нея гъжд
и мисли, изведнъж родени.
И пее в мене светла ръж,
и викат хълмове зелени.

ОТ ТУК

От тук, от тази мъничка земя,
изпълнена с любов догоре,
със порива на пролетна асма
ще се въздигне непокорен

и ще достигне до сърце и ум,
до всяка запустяла грижа,
до всеки неспокоен друм
и моят дух със сила висша.

И аз ще съм безкрайно по-богат
от всеки тука на земята;
че мой ще бъде този свят,
потънал целият в позлата

и крие горе там Пирин
или пък Рила мълчалива,
и този небосклон дълбок и син,
със който моята душа се слива.

От тук, от тази мъничка земя,
от шепота на Места и на Струма
със порива на пролетна асма
светът ще чуе моите думи.

СЛЪНЧЕВА ЗЕМЯ

Не може тази слънчева земя
да не роди поети.
Та тука всяка планина
е химни и завети.

Та тука всеки дом е свят
и всяка майка – героиня.
Над Пирин този необят
пламти от облаци и синьо.

И есен, лете или зима
неземна красота краси
земята, прави я картина,
готова да ни възвиси,

да ни омае с нещо мило,
да ни разнежи, натъжи;
но винаги усещаш сила,
ръка, която те държи.

А слънцето? За него думи
не могат да се изрекат.
Търси го в есенната шума
и в топлия, сърдечен юг,

търси го в бистрите потоци,
в очите, в нашите души,
в припеклите се сънно смоци
и няма, няма да сгрешиш.

Такава слънчева земя
не може без поети.
Та тука всяка планина
е химни и завети.

УТРО В ГОРАТА

Съблякъл всякаква умора,
пречистен като синева,
вървя по пътя все нагоре,
вървя през сънната гора.

А птиците край мен прелитат,
размахват палаво крила
и дишам, дишам до насита
въздух с мирис на смола.

Отърсил всякаква умора,
пречистен като синева,
сега със птиците говоря
и с оросената трева.

Федя Яков

ГОРЧИВО ВРЕМЕ

•
Днес се боим от нещо, което заплашва всички ни. Чакаме ли го, или то ни чака! Апокалипсисът! Ставаме по-лоши. По-алчни. По-жестоки. Човекът не се ценя според неговата вътрешна сила. Тя няма пазар. Не се излъчва. Котира се личната преданост, ласкателството, блюдолизството. Потиска се мислещият, полезният за обществото. Насърчава се еднородният, съцветният и войникът на омразата и насилието.

Горчиво време. Едни и същи вълци, различен вой.

Предаваме своя бог, за да се убедим, че ще възкръсне. Спасителят е един и неповторим. Сменя се само Юга и валутата, с която се изплащат тридесетте сребърника.

Безсилни сме пред силата на промените. Хвалим ги заради кокала. Ала душите ни остават гладни. Надеждите – голи. Вярата – покрусена. Любовта – несполелена. Единствената ни утеха е, че не сме вечни, не сме безсмъртни тук, за да отговаряме за делата си пред себе си. Ала вечна е енергията ни, която няма памет за пороците на тялото ни. Духовната нечистоплътност ни измъчва. Тя се възражда и в бъдещето заедно с цената на възмезието.

Майките от трите граници

Върхът е разделен на три части. Три бразди гледат небето по един и същ начин. Над трите бразди небето праща дъжд по един и същ начин. В три посоки тръгват ручейте, за да отнесат водата на Беласица в три страни. И с тая вода майките къпят своите бебета. Къпят ги и им пеят преспивните песни по един и същ начин – да порасне чедото им, да стане силен мъж или красива жена, да оре земята и сее жито, за да има хляб за всички ни. По един и същ начин се пожелава дълголетие и плодородие на кръщениката, по един и същ начин майките чакат своите внуци. Ала все нещо в тия бразди се таи. Все някой в тях сее и вражда, сее и недоверие, защото така му е изгодно на моя някой – майките да сочат чуждата бразда денем и нощем, да казват тихо и загрижено на децата си, че от тая бразда, ако не отгледаме добросъседството, един ден към нас могат да тръгнат лоши хора.

А лоши деца няма. Всички деца на земята се раждат добри и чисти. Раждат се с очи, които се стремят към синевата на небето, които се стремят към слънцето и светлината, които със страхопочитание към безкрайната Вселена броят звездите и никога не знаят колко са, но знаят, че една от тях е тяхната звезда. Избират си я и бдят за нея. Раг-

ват се на блясъка ѝ, страдат, когато облаците са я скрили... Тая звезда може да бъде избрана и от някое дете от другата бразда, и от третата... Значи, децата ни могат да имат една и съща звезда, могат да бъдат еднакво щастливи, ако по тия бразди никога не потече злоба, завист, жажда за надмощие над другия...

Тия мисли управляваха сърцето на Виолета Харизанова. Управляваха чувствата ѝ, защото през 1943 година тя беше се родила зад Тумба, някъде долу, в полето на юга, където водеше третата бразда. Сетне времето я донесе в с. Коларево, но в кръвта ѝ течеше магията на юга, течеше обичта ѝ към родното място Долни Порой. За Горни Порой имаше песен. Някой беше я съчинил само за него. Дали там децата бяха по-добри, дали чаршията му беше по-богата, все едно – песента прославяше и прославя него. Горни Порой заедно с хубавата Яна, с кръшното хоро, с пицните български грехи, украсени с гиздави шевици. Заедно с всичко човешко в тоя Горни Порой, където хубостта и щастие то не могат да се подминат без завист, но и без да се пукнат душманите, които завиждат... Това е според песента, другото е истината. И в Долни Порой може да се роди, ако не хубава Яна, поне хубава Виолета. Сетне, след много години, ще я срещне един Борис Харизанов от Габрене. Не е голяма разликата между неговото село и Долни Порой. Може би само това ги различава – че Габрене е отсам Беласица, Порой – оттамък... Ако са мирни гъждовете, ако са тихи утрините, песента ще стигне и до едното, и до другото село, радостта ще намери сърцата и на едните, и на другите хора, защото звездите им са общи и жаждата им да отгледат в мир и разбирателство децата си също е обща.

По другата бразда Виолета знаеше, че също има майка като нея, че и те пеят нейните приспивни песни, и техните деца играят същите игри, а земята ражда същите плодове. Знаеше и усещаше със сърцето си, че нито една майка нямаше да разреши на синовете си да вдигнат ръка срещу своите съседи, нито една майка нямаше да остави в беда другата.

Всяка сутрин едно или друго момче със зелена униформа отваря широкия портал и те с Борис, мъжа ѝ, преминават зад него, работят в горския разсадник на сами границата. Тук тече Струмешница. Водите ѝ идат от планините в Югославия. Напояват нивите, в които се трудят майките от другата страна, напояват и нашите ниви.

Нищо различно – дори и забрадите на майките са едни и същи, и песните им си приличат. Значи, можем да живеем в мир, можем да се разбираме за всяко нещо. Ако попитам оная майка отсреща как са децата ѝ, навярно и тя ще отговори:

– Най-големият, Кирил, е войник. Стои на пост сега и мисли за своите близки. Иван, Анка, Благой и Ивайло са още ученици...

Виолета Харизанова и Борис излизат от горския разсадник, след като са отработили своята норма, своите часове. Но денят не гасне, има още време за работа. Тогава отсам през пътя ще ги повика тюнтюнт.

Пог Тумба е тихо и мирно.

Далече в полето запяват жените. Гласовете им търсят пътеките към селото, навлизат в него, разшетат се от къща в къща и поздравяват ония, които ги чакат – старите майки и бащи, гребните деца. Песента е като птица. Крилата ѝ не знаят умора, не признават браздите, прелитат над тях, изпълват ги с доверие, предлагат им обич, човешката обич на майките...

Песента иска да настигне слънцето, да грее в душите на хората като него, защото разказва за любовта, за труда и обновлението, което е нужно за всеки човек, за всяка земя... Песента разказва за нашите крачки през дните големи и в тях Виолета усеща себе си, своите деца и тяхното бъдеще. Усеща го себе си децата на своето село, жените и бащите, усеща чистата сила на изворите.

Аргир Манасиев – „Женски портрет“

Ангел Маринов

СТИХОТВОРЕНИЯ

РУСКИ БРЕЗИ

Бели руски брези
клоните си склонили,
плачат с чисти сълзи
над войнишки могили.
На свещена земя
от шрапнели разрита
всяка с тиха тъга
мене в утрото пита:
„Откъде си дошъл
в тез простори широки?
Можеш ли да вървиш
през горите дълбоки
към далечни села,
към сърца и към длани,
там, где светят в нощта
незараснали рани?“
И изгряват с деня
още топлите друми,
а брезите край мен
шепнат ласкави думи.
Ветровете над тях
спират: чакат, въздишат:
те бойците сега
на любимите пишат.
Куриери летят
към далечни предели,
а брезите стоят
тук на поста си бели.

Ленинград, 1972 г.

СТАРИТЕ СЕЛСКИ КЪЩИ

Рисува споменът на слънчев фон
 фасадите ви, фрески живи,
 и ние свеждаме глави в поклон
 пред възкресените мотиви.

Самотни майките ни в тях сега
 със зрач във своите зеници,
 където им в нишки се топят,
 а после се превръщат в жици.

Насън ги вика път изгрял
 и в градовете ги отвежда.
 Събуждат се, денят им Божи бял
 ги топли с благата надежда.

Във бели стаички със дюлев гъх
 пристъпват утрините чисти,
 за да презърнат с младия си лъх
 портретите на гимназисти,

в които майките ни се кълнат
 с най-праведни и свети думи
 и до панеления град
 протягат мостове и друми.

БЕЛИЯТ ВЯТЪР

Белият вятър повява,
 топла надежда изгрява
 пролетна, Пирин вълнува,
 мъките стари лекува.

Цвелят коне за кушии,
 жадни след зимните сприи.
 В скринове жълто-зелени
 будят се млади премени.

Места край меки морави
 пее, че няма застави,

**с радост заветна голяма
чакам Егея и Драма.**

**Младите даже притихват,
на пролетта се усмихват.
Явно в тях нещо се ражда,
явно кръвта се обажда.**

**Светва и пътят с лъчите
и на дегите с мечтите.
Звънват юнашки зенгии –
скоро ще почнат кушии.**

2005 г.

Аргир Манасиев – „Градски пейзаж“

Красимира Кацарска

ЛИТЕРАТУРЕН БЕЛЕЖНИК

КНИГА ЗА КРАСОТАТА

Новата книга на Бойка Асиова („Рецепта за камбана“, Жанет 45, 2010) е есеистично-етнографска повест за гома и неговата духовност. Чрез използвания език читателят се връща към едно отдавна отминало, но незабравено напълно патриархално време, изпълнено с доброта и човечност. Като лайтмотив върви темата за детството, което мимоходом съхранява спомени и вървания, натрупва впечатления и опит, учи се да съпоставя вчерашния с утрешния ген.

Книгата неслучайно се отваря с есето „Портата“. Тук се очертават посоките на мисълта, която пътува през времето и пространството – все по-отдалечаващи се от познатото и обичано някога битие на човека от малкото селище. Припомня забравени песни и обичаи. Събужда сетивата за убиваната красота на патриархалните нрави и взаимоотношения. Подтиква към размисли онзи, който би желал да съхрани доброто в днешния разделен свят. Описанията са изпълнени с настроение. С обич се осъществява връщането към стародавните времена и хора, обичаи и взаимоотношения; към бита и културата, традициите и тенденциите на родното място. Ритуално-обредните песни и действия, свързани с празниците Рождество, Еньовден, Връбница, показват, че всичко в живота си има своето обяснение. Неслучайно в книгата се влиза през портата, асоциирана с вратата от Библията (Откровение на Йоана 3:20): *„Стоя на вратата и хлопам, ако чуе някой гласа ми и отвори вратата, ще влеза при него и ще вечерям с него, и той с мене.“* Затова с мъдростта на годините авторката внушава: *„Няма нищо потъжно от затрънена порта.“*

За писателката дворот от едноименното есе не е обикновено сакрално място, а живот – с неговите предизвикателства и грешки, с видимото и същностното, с широките отворени пространства – но и с невидимото му „дъно“. Тя тръгва от конкретното, за да стигне до общото; от своето – и върви към чуждото; от детството – и пътува към големия живот, в който никога нищо не е подредено точно така, както на човек му се иска. И като че ли само дворот на детството е непроменен и изключително привлекателен. Защото, както пише Бойка Асиова: *„Дворот е смисълът на къщата.“* И още: *„Дворот е животът*

на къщата. “ И дори: *„Дворът е небето на къщата.“* Чрез синтактичeskия паралелизъм се изгражда и градира представата не просто за двора, а за човека. Защото за децата *„Днешната игра е тяхното утрешно познание.“* И макар че проследява есеистично елементите на всеки гом, Бойка Асиова не се вмества във вещния Далчев свят, в който няма движение и живот, а само интелектуално напрежение (разбира се – посвоему ангажиращо вниманието на възприемателя).

Много поетично е предаден нагнисьт от Дънов на чешмата в едноименното есе, посветено на добрата следа след достойния живот на човека. И като че ли между гругото авторката налага мисълта, че в живота съществуват два култа: към водата и към доброто. Така историята от лична се превръща в общонародна и заживява нов живот за онези, които не са познавали добротвореца, но го благославят след време. Или както твърди в есето за роговия занаят „Гърнето“, характеризирано *„с цвят на залез“*: *„Няма успех без сълзи и радостта е предхождана от мъка.“*

С много настроение и с истински живот е изпълнено есето „Записката“ за вземто на разложкия женски костюм. Етнографските подробности са предадени с типични народни гуми и изрази. Този откъс от книгата е своеобразен поетичен славослов на женското изкуство. С увлечение и с възхищение Бойка Асиова разказва за пътя на сърцето към хуожеството, което твори добро и вечност. Дори станалият делничен фразеологизъм *„Работата ти е в кърпа вързана“* добива нови измерения в „Кърпата“. А в „Цветето“ възкликва съвсем искрено: *„Колко вредни можем да бъдем в своята небрежност.“* И родителската благословия от „Коминът“ не се забравя: *„Комин да пуши, дом се сбира.“* И намежава това „Някога“, понеже днес все по-рядко се издига гум над къщите, населени с чужди помежду си хора.

„Рецепта за камбана“ на Бойка Асиова се разполовява от есето, гало наименованието на цялата книга: „Камбаната“. Много поетично и с изобилни сравнения е показан колективният живот на хората от патриархалното минало. Особен акцент е поставен върху майсторите Велеганови от Разлог. И напълно основателно като лайтмотив зазвучава прозрението на писателката: *„Камбаната не умее да пази тайна.“*

Асоциативно-приповдигнато, наивно-увлекателно авторката разказва за празниците Божик (Коледа) и Запошка (Бъдни вечер) – в тази непоседователност, но оживява животът на къщата, населена с труг и обич. В Сурвата (Старчевата) е вложен и определен политически акцент, показващ будната съвест на народа, който винаги е недоволен от управниците.

В съвсем друга атмосфера попада читателят в „Капамата“, „Звонецът“, „Чергата“. В тези прекрасни откъси от делника на стопанката Бойка Асиова убедително показва, че *„Жената цял живот една черга тъче.“* И дава простор на прозренията си за човека и неговото време в „Къщата“: *„Духът на старите къщи е слепен от сянката на старите вещи. Те са като човеците. Имат живот, характер, премеждия, оцеляват поради щастливи случайности, остаряват и умират. Или се затриват бог знае къде и как...“*

Предметите носят памет.

Къщата е спомен за миризми.“. Защото са „*мехлем за рана*“. И история, която всеки разказва от първо лице. С обич и трепет. С вълнение. С желание да се предаде и на следващите поколения – заради духа, който носят.

Книгата на Бойка Асиова „Рецепта за камбана“ е една своеобразна въздишка по изтеклото време и усмивка от гордост за предците. Такива мисли не се споделят в ранните години. За тях човек узрява през целия си забързан живот. И когато реши да се обърне назад, разбира, че и в най-самотните му часове го е топлил погледът на дома; че го е насърчавал гласът на близките му хора; мамил го е звънът на една камбана, разлюшкана от състраданието на истински творец. И ако някой се заблуждава, че големият граг с пространствата и възможностите си може да даде всичко на жадния за познание дух – греша. Защото не носи усещането за пълнота на изживяването, родено под баурите на родната планина. Не дава прохладата на построените от добри ръце чешми. Не участва във веселието на малката общност, показваща неутолимата жажда на малкия човек по реализма в изкуството.

„Рецепта за камбана“ на Бойка Асиова е слънчева и пъстроцветна книга. В нея пеят в труда си стопанките на домове, предаващи от поколение на поколение гарби и занаяти, умения и стремежи, тайни и мечти. И всеки прекрачен праг е посока към себепознанието, към преоценката на родовата памет, към битието и на съвременния човек, на когото понякога по-настоятелно трябва да му се припомня, че е пленен.

Книгата на Бойка Асиова докосва сърцето, погалва душата, отваря сетивата за красивото. Тя е слънчев лъч в днешното пренапрегнато ежедневие. Носи гъх на познати цветя и билки. Радва очите с хармоничните съчетания на чергите. Упоява с уханията на гозби, вкусвани някога с очакване за неповторима сладост. И напомня, че светът не започва от днес, нито ще свърши с тързването на всеки един от нас към небитието.

Затова се радвам, че Бойка Асиова и в десетата си поред книга доказва, че литературата не е занимание само за мъже. И още нещо: че жените са по-всеотдайни в търсенето на детайли, чрез които да увековечат родените вече истини, за да пребъдат.

ТВОРЕЦЪТ МЕЖДУ САМООЦЕНКАТА И ОЦЕНКАТА НА ВРЕМЕТО

Когато преди години започнах да чета ръкописа „Докамо плачат лозите“ на Борислав Владиков, си помислих, че има нещо общо между неговите тревоги и тези на Франсоа Вийон в „Балада за обесените“ и на Юлиус Фучик – „Репортаж, писан с примка на шията“. Малко след това си дадох сметка, че и Никола Вапцаров създава своето „Предсмъртно“ под въздействието на граматичното очакване на края. И ми трябваше много време, за да продължа четенето, преди да разбера, че в действи-

телност подобна книга се пише през целия съзнателен живот на човека. И не са необходими много гуми, за да се разбере и прегаде дълбокият вътрешен смисъл на асоциативната проза, в която се наслаждават трупаните през годините истини – повече премълчавани, отколкото споделяни; скрити в сърцето или прошенвани под сурдинка само с най-близките. В действителност трудното започва от този момент нататък. Защото срещата с истинската творческа личност все още предстои. И от читателя ще зависи дали ще успее да влезе в тоналността на елегичния по природа човек, изкушен понякога и от по-патетичните интонации.

Книгата „Докаато плачат лозите“ е размисъл за отминалите години. Тя е загочна среща с роднини и приятели, с обикновени хора и с властимащи мъже, със силни или огъващи се характери. С някои от персонажите Борислав Владиков среща читателя периодично, с други – епизодично. Едни се запомнят с техните гуми или с делата им, а някои само подгържат повествованието. И неслучайно го разказите за преживяното (хронологически непогресени, но не хаотични) застават и съдбите на други герои. Така ренесансовите похвати разказ в разказа и разказ в разказа на разказа добиват нови измерения и очертават един по-плътен щрих към личната съдба на белетриста.

В пространството на тази мемоарна изповед се срещат няколко теми, които зазвучават многогласно и показват вътрешната необходимост на всеки човек да разкаже за себе си тогава, когато усеща, че би могъл да закъснее с признанията и уроците, отправени от миналото към бъдещето. Сигурно много радостен е бил моментът, когато писателят намира удобната отправна точка към композицията за една такава книга, заложен в „Автобиография“ на Марк Твен: *„скачай от епизод на епизод...“*. Тези епизоди се срещат и диалогизират помежду си като малки изворчета, ставащи поточета, а след това потичат като пълноводна и щедра река, излизаща доста често от коритото си. Важното е, че до края са намерени толкова много мостове към времето, разположени на двата бряга, че читателят си дава сметка за сянката, хвърляна от планините върху ранимата човешка същност. И всъщност точно от този момент нататък започва истинското приобщаване към драмата на личността, готова да се разгаде без остатък на близките си.

Още от първия родилен писък става тръгването на изкушения читател към съдбата на разказвача. Много поетични са онези страници, в които природата е показана като страж над децата, израстващи едно след друго в бедния дом – научени на труд и на самодисциплина. Оживяват тихите вечери след тежкия летен задух. За да се окаже, че човекът през целия си живот стои между Живота и Смъртта, готов да изстрада всички препяствания в името на бъдещето. Но за това е необходимо всеки Рицар на Печалния образ да има до себе си по един безкористен и всеотдаен Санчо Панса, който да му напомня, че промяната е възможна, а пътят на човека към щастието е безкраен – като трудно постижимата свобода на духа в мракобесните и безчовечни времена на малокulturie и безпринципност.

Най-обемна е темата за уроците на времето. В края на краищата

се оказва, че за мислещия и протестиращ човек няма дори утешителна награда. Всичко е въпрос на комбинация. Но не всеки е научен да оцелява на всяка цена. Във времето, когато взаимоотношенията са базирани преди всичко на покупко-продажбата, големите сметки се плащат обикновено от романтиците по душа, от оптимистите по убеждение и от скептиците по вътрешна убеденост. Колкото и да са различни на пръв поглед техните възгледи, те несъмнено си приличат по готовността да отстояват каузата си готовогава, докато не се убедят на практика, че ще си останат аутсайдери – в името на честното име и на съхраненото гостойнство. Това са личностите с планини и криле в душите си, с песни и стихове в самотните си часове; с надежда за постижимостта на един по-красив утрешен ден, в който и тях ще ги има – продължени чрез внуците или чрез словото (а защо не – и чрез двете едновременно).

Вървя по стъпките на човека, който би желал да скрие от целия свят болките си и да спогели най-светлите си възторзи, най-красивите изгреви и залези, най-прекрасните срещи с близките на сърцето му хора. И разбирам колко свенлив става той в миговете на равносметка, която би желал да представи на своите читатели (не всички добронамерени, не всички вярващи в истината му, не всички стоящи на неговия бряг във времето на всеобщото потресение на интелигенцията). От селския дом до храма на театъра, от детството до зрелостта, от любовта до предателствата стоят десетилетия, изпълнени с неказани думи и преглътнати нелицеприятни жестове от страна на хората, от които повествователят се опитва да скрие, че е разочарован. И разказва своята история през сълзи и смях, през възторг и огорчение. За да направи съпричастни своите читатели със съдбата на ранения и по човешки уязвим интелектуалец, който познава и корените, и върховете на гърветата в гората; и изпълнените със злост крайпътни храсти, и бистрите планински извори. Той може да разговаря с птиците и цветята, с небето и земята, със светкавиците и слънцето. И колкото повече разголява душата си, толкова по-близък става на изкушения възприемател.

В света на Борислав Владиков влизат и излизат родители, братя и сестри, съпруга и дъщери, внуци и приятели; хора на труда и такива на духа. Прозаичният текст се редува от стихотворни откъси, създаващи алюзията за едно непрестанно течащо време, което е необратимо (но това в никакъв случай не го прави по-малко значимо). Оживяват любими песни и красиви жестове. Лекари и журналисти, литератори и театрални, кметове и селяни с възвишени души очертават параметрите на един буден край, в който Владиковата „Македонска песен“ ще звучи и ще се превърне в пътеката, по която ще се играе неговото „Македонско хоро“ – тежко и елегично, несвършващо като въздишката на тази разделена земя.

Влизането в книгата на Борислав Владиков „Докамо плачат лозите“ е бавно, умъгрено, ангажиращо. Има тревога за дължината на пътя – но има и безброй ретардации, които доказват, че надеждата е жива. Има разговори за началото и края на пътя – и преодоляване на следва-

щото препятствие. Има завръщане при корените – но и отлитане към непознатия свят на почти неограничените възможности, където човек продължава да търси себе си. И намира отговори на екзистенциалните си въпроси. Не че съмненията са изчерпани. Но са намерени груги гледни точки към бъдещето, към което трябва да се върви със съзнанието за поправимостта на погрешните посоки. А тази е и една от най-големите теми в поезията на Борислав Владиков, към която той тръгва още от първата си поетична книга с емблематично заглавие „Обратни посоки“. Точно завръщането към себе си е истинският център на живота. И който е усетил тази родствена връзка с миналото, може да продължи напред по-уверен, по-целенасочен, по-вярващ.

„Докамо плачат лозите“ е книга за преодоляването на страдание-то по пътя на приобщаването към чуждите болки. Кой би могъл да отрече факта, че равновесието се постига само там и само тогава, когато има поне една протегната за помощ ръка на близък човек, готов да заживее в сянката на по-нуждаещия се в момента. Не всеки би проявил благородството на старозаветния Йосиф. Защото изборът винаги е личен – нищо че на всички, встъпващи в брак, им се казва да поемат тежкия кръст „в богатство и в бедност, в здраве и болест“ – до края. Жертвената всеотдайност на съпругата – майка на две дъщери и баба на двама внуци – е маркирана. Но завладява със съпричастието си, за да приглуши елегичния патос на тази изстрадана книга, към писането на която се тръгва в момент на върховно изпитание.

Само хората със силни характери могат да разберат така отчетливо могъществото на природата, както повествователят в „Докамо плачат лозите“. Само човек с изострени сетива за нея може да внуши на своите читатели усещането за самоувереността на гърветата и слабостта на завистливите храсти, за краткотрайността на красотата и вечността на цветята, за живите сърца на птиците и сърдечността на щурците. Нееднократно застава под буреносните облаци в планината или на полето, човекът в тази книга винаги намира сили да изправи ръст и да съизмери волята си с тази на природата – за да стигне в мислите си по-далече от видимия хоризонт на действителността, вгледан в мечтите си. В такива мигове той може да сподели възхищението си от достолепието на планинските борове и да напомни за преходността на драките по пътя на честния човек. И независимо дали пише за вестник или списание, дали говори по радио или по телевизия, дали ражда стихове или проза – поетът по душа внушава своята истина за правото на личността да отстоява позицията си. И оставя след себе си диря.

Аналогиите с различни поети и писатели, философи и политици, журналисти и културни дейци са многобройни. Те недвусмислено доказват желанието на Борислав Владиков да утвърди виждането си за връзката между времената и хората. И още нещо. Става ясно, че независимо от първоначалния замисъл, едно произведение става четивно тогава, когато е минало през сърцето на писателя, накарало го е да се замисли върху смисъла не само на собствения живот, но и върху проекциите му

върху бъдещето, подготвяно от всеки вече изминал ген. И когато се види крайният резултат, той никога не е еднозначен. В този смисъл „Докамо плачат лозите“ е живо доказателство, че изминатият път е бил плодотворен и ценен с опита и поуците си. И обещава още красиви срещи със значещото слово, което прави богати хората, които се готвят да го носят. И така името започва да носи повече послания, отколкото всеки си мисли, че има. И очертава кривата на този свят, в който всеки миг живот е доближаване до края.

По повод оценката на Стефан Цвайг за книгата на Фридрих Ницше „Тъй рече Заратустра“ Борислав Владиков пише: „Премълчаването на един творец е по-тягостно и по-страшно от всяко отрицание.“ Но пишещият за своя живот автор не е нито премълчаван, нито отрочан (поне през последните години). Да, първите му стихосбирки излизат през големи интервали от време. Но не остават незабелязани – не само от приятелския му кръг, но и от колегите по перо, и от литературните критици. Защото наистина са стойностни. И той го знае. Усеща обичта на хората около себе си. И с достойнство загърбва недостойните глуми по свой адрес и отминава с безразличие онези, които не заслужават да бъдат до него. И така прави своя подбор на личностите, с които може да общува.

Прозаичната книга на Борислав Владиков „Докамо плачат лозите“ е различна от всичко, създадено досега от автора. И е още едно зряло доказателство за продължаващото търсене на своя пътека през планината на словото. За да намери и сподели най-чистите извори с жадните за познание и истина. Да им открие своето небе, целувано от мълани и просветлено от светкавици. Да ги направи съпричастни на преживяното през десетилетията. И да отправи погледа им отвъд казаното. Защото истинското пътуване към голямата литература се осъществява насаме – през болките и радостите, през спомените и мечтите, през осъзнатото настояще като един-единствен и неповторим миг от живота, който всеки пише сам.

ДИВИТЕ КОНЕ НА ДУШАТА

Доста отдавна следя творческите изяви на граматурга Димитър Гонов, изявяващ се през последното десетилетие предимно като белетрист. В неговата биография са записани няколко особено успешни театрални и радиопиеси, играни и представяни в София и в областните градове на страната. Но като че ли той безапелационно се наложи в публичното литературно пространство с наградения роман „Махалото“ и с последвалия го „Скалата“.

И в новата си книга „Диви коне“, в която са събрани 9 многократно излъчвани в ефир радиопиеси, Димитър Гонов ориентира вниманието към граматични, прагови моменти от битието на персонажите. Те са взети от едно вече отминало време, но чувствата им са екзистенциални по измеренията си.

Избраният символен образ на коня – свързан едновременно с хтоничното пространство на мрака и със соларните послания на духовния разум, отвеща мисълта на читателя към непроброжените пътища на душата. Той е син на нощта и на неизвестността, на разрушителните сили на двете стихии (огън и вода), на трансцендентните представи за един отвъден свят. И понеже конят се разглежда още от незапомнени времена като изразител на неугържимото желание за живот, той олицетворява и сетивния свят с неговите предизвикателства. И макар че само двете от заглавията пряко назовават това величествено животно („Кон за бракуване“ и „Диви коне“) – в действителност то се налага лйтмотивно в целия сборник.

В книгата на Димитър Гонов „Диви коне“ си дават среща и кореспондират помежду си човекът и природата, мъжът и жената, чувствата и разумът, миналото и настоящето (много по-рядко се усеща тенденцията за бъдещето, което е по-скоро загатнато). Още мотото от Александър Скрябин отправя към непозозирани сили на личността, която не се примирява с обстоятелствата, а ги контролира: *„Искам да кажа на хората, че те са силни и могъщи.“* И от този момент нататък логично и последователно се извеждат в предпозиция онези мисли на персонажите, които ги налагат като индивидуалности в един свят, пренаселен с носители на негативна енергия.

Отварящата новела „Тежък гъжг“ е изградена монологично-приобщаващо. В основата на тази творба стои мисълта на дяво Панго, споделена пред Йовче: *„Всичко има свършване на тоя свят, само човешката мъка е безкрай.“* В тази своеобразна модификация на Йовковата представа за безкрайността на човешкото страдание се вкопчава в разсъжденията си за едно отминало, но незабравено време разказвачът, представящ спасяването на един човешки живот (на Патрата) и погубването на друг (на родния син Манчо, престъпил три от Десетте Божи заповеди: за непочтителното отношение към родителите, за отнемането на човешки живот и за лъжесвидетелването).

В повествованието за драматичното време от средата на 40-те години на XX век зазвучава едно вечно нравствено послание за вътрешната потребност на човека да прави добро – въпреки пречките, въпреки вътрешните бариери, въпреки стъписването на душата пред тоталното отропяване на по-младото поколение. И неслучайно тук се явява символно-метафоричният образ на козата като дявол. Още в старозаветната книга Левит от Моисеевото Петокнижие се говори за *козел отпущения* или за необходимостта да се принесе жертва един от два избрани козела на Празника на изкуплението. В случая дяво Панго е избран пред подобен избор – не по-малко драматичен от библейския: да предаде невинния човек (Патрата) заради алчността на сина си, готов да купи с обещаните пари Голямата ниба при Калинското кладенче с дълбиците и колибата от Гроздан Сипаничавия – или да го спаси, за да не слага грях на душата си. На основата на антитезата (вековните свещени дълбова, свързани с духовното начало, и непрайната колиба, от която скоро няма да остане никакъв спомен) се наслаждат онези черни

мисли на бащата, които го довеждат до най-страшното решение в живота му в тази проклетата гъждовна нощ. И понеже гъждът символизира свещения съюз между земното и небесното битие, съчетаващ стихии на водата и на огъня, не е трудно да се разбере защо дядо Пандо става съюзник на духовното, а не на материалното начало в живота.

Още в първата новела на Димитър Гонов проличава силата на словото, което е загъхано, изпълнено със значещи паузи, с подтекстови послания, с невероятно силни прозрения, с дълбочина на внушенията. Уж обикновените хора завързват възли в душите си, които не могат да разплетат до края на живота си, изправящи ги на самосъг във всеки миг от оставащото им време. За да се стигне до истината, която действително, както твърди Иисус в Евангелие на Матей, ги прави свободни. Така и прошката във финала на новелата се налага като коректив на едно внезапно взето решение с граматични последици за най-близкия (отрязания крак на сина и смъртта му в болницата).

„Паметникът“ е типична ритмизирана проза, към която Димитър Гонов нееднократно посяга напълно съзнателно. Този подход се налага с пълна сила и в романите му „Махалото“ и „Скалата“ (по-малко в повестта „Рилска молитва“). Като идващо от едно прав време зазвучават мислите за светлините и сенките в човешкия живот на художничката Калина Лазаркова, загубила любимия си само две седмици след свързването си с него, отправени към снахата Саша: *„Светло, тъмно... светло, тъмно... Защо и в живота ни няма по една локомотивна сирена, която да предупредява, че се задава тъмен ден? Нали тунелите се пробиват, за да се изправи посоката, да се съкрати разстоянието? За да стигнем по-бързо, по-бързо... До какво? Докъде?...“* Много са препратките в новелата „Паметникът“ между вчерашния и днешния ден (петното от кафето върху роклята на Саша и червеното петно върху ризата на Найден – сина на бай Марко; очакването за празничност – и делничното сядане на работниците върху непоставения още паметник; внезапната венчавка – и неуържимият порив към щастие в момента преди убийството; избързването и закъснението; вината и вдъхновението). И може художничката да споделя пред снаха си с разкаяние в гласа: *„Веднъж закъснях и цял живот няма да си го простя...“* Но много по-силно и отчетливо, правдиво и внушително се налага прозрението на по-младата жена: *„Ти си превърнала вината си във вдъхновение...“* И този творчески порив неслучайно се изявява в ескиза на конника: *„А върху една от стени-те на малкия селски музей остана рисунка, направена с обикновен въглен.“* И този въглен прогаря раната в сърцето на някогашното момиче, останало вярно на любовта си през целия свой живот. Ретроспективно е повествованието и в новелата „Кон за бракуване“. Запомнят се лаконичните думи на Захо Татарина, изведени в предпозиция: *„Все той кон, все той кръг...“* Те носят послание за целия му несретен живот, белязан от размиването с любовта и със срещата с привързаността на коня Арап по време на войната; с обичта към една недочакала го по настояване на брат си девойка и жестокото разочарование от коня след повторната им среща при Чендо от Ормана, завършила с убийство-

то на верния фронтови кон, превърнал се в гобиче (по думите на новия му стопанин бай Чендо): *„Кон, дето е свикнал да се върти край чарка с вързани очи, не става за друга работа; бразда да подкараш с него, крива излиза; той даже като го пуснеш, права посока веке не може да държи, все завива я наляво, я надесно, според как е въртял чарка.“*

Връщането на мисълта на Захо Татарина към стария бряст в чифлика на Чендо не е случайно. Брястът е гърво на достойнството, на силата и властта, на вярата в писаното слово. Преживял войната с верния си Арап, той не би могъл да понесе унижението му в чифлика на Чендо. Затова си мисли: *„Да, ама едно е да не си мръдвал от тука, друго е да си видял свят, да си летял в бой като него, битки да си печелил и... да те впрегнат, да се въртиш като баялдисал...“*

Все тоя кон, все тоя кръг...“

Като символ на вечното време кръгът визуира непроявеното битие на човека, само мислено стигащ до високото духовно пространство на Небето. Кръгът е един от маркерите на цикличността, в която човешкият живот се вмества за един твърде кратък отрязък, устремен към хармонията и красотата. Той е символ на движението и промяната, на реда и прехода; на единението между материалното и духовното проявление на човека. И ако след време Захо си мисли за премеждието, в което оцелява заради помощта на коня си Арап – то е, защото човекът като най-висшето Божие творение не може да не си даде сметка за безценната помощ на благородното животно, готово да пожертва себе си: *„Туйто, въртиш се, въртиш се и – в трапа.“* А синът на Чендо – Вангел – като че ли допълва тази картина на несъвършеното човешко битие: *„Човек е вързан, тате, с много въжета е ортомисан.“* И точно заради тази тежка ортома, която все още носи в душата си, Захо накрая убива любимия кон в слепочиюето и слага оргените си в гроба на *„другия войник“*, с който е преминал цялата война.

Не искам да твърдя, че Димитър Гонов е първият, който показва бойното другарство между човека и коня. Но съвсем определено повествователят е избрал необичаен зрителен ъгъл към драмата на човека, неискащ да се примири с унижението на това волно и красиво животно, имащо памет за доброто. И затова финалът – след облога между Татарина и Чендо – трогва и ангажира вниманието на възприемателя (още повече, че възнението е пресъздадено на фона на една прекрасна природна картина – една от многото, чрез които писателят показва красотата не само на пейзажа, но и на човешката душа).

Като че ли от някаква по-друга реалност идват героите в новелата *„Костюмът“*. Към обучаеия Нестор Напальонката, баща на три деца, връщането става ретроспективно – не само за да се покаже мизерията в семейството му, но и за да се разкаже една човешка история, изпълнена с тъга и спомени; с неочаквани обрати и с безкрайна доброта, в основата на която стои мисълта за прощката. Силният някога с положението си Шекеров (наричан Железния) вече не е същият (след като синът му е загинал със самолет, а той все още в определен час от деня продължава да го търси с поглед, отправен към небето). За Горан милиционерче-

то и кафеджията Гойдо Станковичин, за Пешо и доктор Дудаклиев вероятно нищо не се е променило. Но костюмът от чувал, с който някога бедният обуцар е изразил бунта си, се е запомнил. И е белязал завинаги душата му заради претърпяното унижение. И въпреки всичко сърцето му е радостно от мисълта за щастието на децата му, които дават истински смисъл на всеки негов ден. И точно той – белязаният, отритваният, унижаваният – има сили да произнесе класическата реплика: *„Времето... Времето всякакво бива. Важна е човецината. Лошият човек всякога ще си остане вънка от времето.“*

Между най-интимно и дори романтично звучащите новели в сборника на Димитър Гонов „Диви коне“ се налага „Омагьосаната Драгуша“. Тук се долавя връзката между някогашното нецивилизовано село и малкият град, между чистотата на една неизживяна и всеотдайна любов и страха от промяната, между ликуването на душата от докосването до песента и рухването на духовните устои при срещата с непознатото в един ограничен свят на невежество и неомлъвки.

Още публицистичното встъпление на писателя провокира сетивата на изкушения читател да си зададе въпроси за пътя на човечеството, водещ към цивилизацията: *„Цивилизацията! Цивилизацията!... Цивилизацията е изродено варварство.“* И риторично-укорно звучат въпросите, отправени към днешния човек, който всекидневно загубва сетивата си за красивото и доброто: *„Кой е по-голям варварин? Оня, който е взимал колкото да засити глада си и да скрие тялото си от студ и жега, или днешният – който изсече гората, отрови реките и въздигна имането в мода?... Защо човека в домовете-кутийки, вкара в кутийките радиото и телевизора и Негово Величество Собственикът се заслуша и загледа, забрави за другите човеци, спря да измисля песни и да ги пее, душата му заживя с конфекцията, конфекционира се – улица номер... вход номер... етаж номер... апартамент номер... А защо не и човек номер?“*

Личи болката на писателя за погубваната човечност в този погубен свят, лишен от красиви жестове и от внимание, в който любовта всекидневно умира, погубвана от безсърдечието. Неговата мисъл го води все по-далече от съвременността – назад към онова чисто време на красиви чувства, на щастливо неведение при срещата с песента, раждаща духовен копнеж и желание за достигане до вечността чрез докосването до гласа на едно момиче. До един необикновен глас на самороден талант, неизкушен от цивилизацията: *„Моята планина!...“*

Господи, няма ли да спре всичко това и да чуя песента на Драгуша – от она връх, зад она бърчинка, дето слиза слънцето, да се погали в шарената черга на село Въшен?... Защо дойдох след трийсет и повече години? Защо понесох в душата си цяло гробище от спомени?“

Димитър Гонов награжда представата за срещата с истинската романтична любов и вплита все нови и нови мотиви. Така стига и до суеверието, до стародавните представи и образи, битувачи в съзнанието на хората от далечната планина и способни да погубят и най-истинското, единственото чувство, родено заедно с дарбата, и убито от срещата с цивилизацията (с магнетофона, записващ гласа на девойчето). За да се руди легендата за *„омагьосаната Драгуша“*, чийто глас

може да се чуе, многократно усилен, през гората – без да излиза от сърцето на момичето. И да роди себеукора в сърцето на младия някога учител, гошъл след повече от три десетилетия при спомена: *„Истината за Драгуша знаех само аз. Единствен. Без да смея да я кажа, без да мога да я обясня...“*

Нощем погледът ми все търсеше светлинките на село Вишен. Там, под една от тях гаснеше Драгуша. Моята Драгуша! Ограбена! Без сили! Без глас!

Напуснах нашия край, заминах... търсех мир на съвестта си. И ето, едва сега, след толкова години, намерих кураж, тръгнах, дойдох... За какво, за какво дойдох?“

Застанал до старците в края на селското гробище – *„черни като овъглени колове на стара ограда, в разкривена грохнала редица“* – маестрото си дава сметка за убитата природна хубост на един прекрасен глас, който би могъл още дълго да радва хората от планината. И най-важното – достига до прозрението, че *„Не всеки ден му се случва на човек да се изправи гузен пред някой надгробен паметник“*, на който пише: *„Омагьосаната Драгуша“*.

В новелата „Диви коне“, гала наименованието на цялата книга, Димитър Гонов обръща погледа на своя герой бай Атанас Пъргов навътре, към неизследваните кътчета на душата. Тук си подават ръка и най-обикновените, делнични чувства на човека, и психологическите дълбочини на прозрението за изминатия път (твърде дълъг заради годините и неочаквано кратък – заради невъзможността личността да довърши всичко започнато). Като лайтмотив зазвучава едно на пръв поглед показно действие (за оргените в джоба на героя), но в действителност става дума за активното участие на човека в живота с неговите грижи и проблеми, с жертвите и благополучията. И може би наистина трябва да премине цял един човешки живот, преди алтруистът да разбере, че е пропуснал нещо важно, след като е живял, скаран с баща си и със сина си (едно междинно поколение, останало самотно и неразбрано сред всеобщата дехуманизация на девалвиращата ценностна система).

И точно бай Атанас трябва да изрече своите знаменателни думи за избора на личността, подчинен на човешката виталност: *„А кой вържи юздите на душата? Разумът! Щото душата на човек я теглят деветдесет и девет коня, един от друг по-диви, един от друг по-различни... Един е кротък и иска да я клатушка тая твоя душа бавно, без друсане... Друг е плашлив – ха е изскочило нещо, ха е хукнал презглава дето му видят очите... Трети е равналия и все се сили да я преметне на някой завой... Четвърти е мързелив и додето не го жегнеш с камшика, ще стои и ще дреме на едно място... Пети... Шести... И така до деветдесет и девет! Важното е на кой кон ще дръпнеш юздите и ще му дадеш право да ти вози душата. А юздите са си у тебе, в разума ти...“*

Тези диви коне не дават спокойствие на човека, свикнал да мисли за другите и почти никак – за себе си. Те са доказателство и за липсата на доверие от страна на останалите към онзи, който е успял да се наложи с труд и постоянство. И затова някак между другото се заплита и любовният триъгълник между Мечо, Светланка и техническия Кузма-

нов. И покрай основния въпрос се въртят Васко Кафунката, Васко шофьорчето, Пецата, Трифонов, циганинът Джалян, баба Седефка и русата машинописка Пена. И макар че техните образи са само шрихираны, се създава усещането за цял един свят от хора с различни характери и чувства, предпочитания и интереси, мисли и дела.

Определено интелектуална по отправната си точка и по внушени- ята е новелата „Пеперугата“. В нея на преген план е изведена болката по пропуснатия без любов живот (на и към Елена). Посредством рито- ричните въпроси на всеки един от нейните някогашни приятели, влю- бени в нея, се виждат ценностните им ориентации, желанията и стре- межите им, връзките помежду им и отрязаните пътища назад – към времето на щастливото неведение, когато всяко изчакване е могло да се окаже фатално необратимо. Вече дипломирани специалисти (поетът Слав, инженерът Сашо Доленски – строител на мостове, лекарят чи- новник Станимир Дяконов, Рагул и Димо и доктор Елена Янева и сто- ящите до тях Мария и актрисата Милкана) се оказват в центъра на една тиха грама, в която душата вика за помощ. Но липсва изход. За- щото истината никога не е лесна не само за осъзнаване, но и за изрече- не. За Милкана е ясно, че: *„Талантът е жесток. А добротата е компро- мисна.“* За поета Слав никога нищо няма да бъде нито достатъчно, нито окончателно: *„На мен ми е необходим един покрив, за да се връщам от време на време и да почивам под него. Но да се връщам като пчела, натежала от мед.“* Разтърсващ е поривът на Станимир да се докосне до причините, довели до вътрешната му безпътица в момента, когато губи Елена и търси приятелската ръка на Сашо – заради някогашните чувства: *„Мостът се срути, разбираш ли? Втурна се някаква река, ня- каква бясна, безумна вода, придойде ненадейно и удари подпорите. А те изглежда са били подкопани или напукани... Срути се!... Нейният бряг остана гол, на моя бряг стърчи само половината мост. Можеш ли, кажи ми, през половин мост да преминеш от бряг на бряг?“* И този вопъл на душата е потресаващ, защото никога и по никакъв начин не може да му подаде ръка тогава, когато би трябвало да се очаква, че е най-щастлив.

Особено внимание отделя писателят Димитър Гонов на обичана- та от всички момчета жена – доктор Янева. Отишло си е онова момиче от юношеските им години заедно с очакването за истинско щастие. А сега трябва не просто да застане пред неразрешимите си дилеми, но и да намери отговор: *„Не съм изпитвала болка – добре, дойде и болката... Всички се грижели за мене: от обич, от дълг, от приятелски и не знам какви чувства – добре, навярно е дошло времето, когато трябва да се погрижа сама, да се запитам как се ражда светлината. И ако мога, да си отговоря!“*

Но удовлетворителен отговор няма – като за пеперугата, изгаря- ща около пламъка на лампата. Пеперугата е символен образ на без- смъртната душа, на възкресението и прераждането. В християнския смисъл на думата тя визира тристепенното проявление на Спасителя (живот, смърт, възкресение). Има нещо много общо между нея и пчела- та, само че медът е свързан с жертвения дар и с трудолюбието, с хар- монията и чистотата на човека, отдаден на другите. Сигурно заради

това и философията на Шопенхауер за така наречената самогостатъчност кара Слав да разбере, че никога не би могъл да бъде част от живота на Елена. А за нея е дошъл вече периодът на равносметката: *„Мисля си, дали не навлизаме вече в оная възраст, когато младежкото безгрижие е отминало неусетно, а скептицизмът на възрастните е все още предстоящ?“* За да прозвучи напълно логично гласът на повествователя: *„Пеперудата се залута в тъмното и вече не ѝ остава друго, освен да падне на пода или да се закрепил върху перваза на прозореца...“* И като опит за загържане на повърхността в момента на тотална безпътница звучи молбата на Станимир в прощалното му писмо не към любимата жена, а към загубения приятел: *„Приятелю, майсторе! Помогни да направим един мост, дяволе! Или по-добре кажи: може ли да се кърпи мост!“*

Новелата „Шопенхауер е мъртъв“ има необичайно заглавие. Вих казала гори: подвеждащо. Тук се преплитат съдби и характери от три десетилетия. Срещат се и се разминават участници в Илинденското въстание (Чичо Доктор) и в събитията при Страцин (Манчо Сипаничавия и Драго Македончето), от времето на 40-те години (офицерът Игнатов, попското синче от Горноджумайско – следователят Киров), отгадени на политическата борба или на изкуството (останалият без родители разказвач, наследил цигулката от момичето на приютилния го учител); хора на правия път (съдията Томов) или лишени от право на избор (Любка – Шантавото Бубе). И всички те се оказват част от една история за безпътница и безкрайни избори, за угризения и смели решения, за неморален закон и нравствен рег. Затова разказвачът се разплаща чрез малко позакъснелия си бунт с времето и хората заради любовта (омърсена от хора без скрупули, но прекрасна за музикантта заради човечността, която не може да не роди взаимност). И този мъж, който доскоро е нямал никого на този свят, си дава сметка, че: *„Ако всеки намери сили да запуши по една такава уста, хората ще бъдат други.“*

Мъдрият старец Чичо Доктор трябва да отговори на най-болезнения (въпреки делничността си) въпрос на Ацко Ацев: *„... защо на хората е дадена мъката? Кой я праща на земята? И защо на едни хора я праща, а на други не?... Кой? Бог ли?“* И да започне неговото пътуване през света на немския философ Шопенхауер, с когото няма да престане да спори до края: *„Лъжеш се, Шопенхауер! Няма да ти я дам, господин философ! Няма да ме прекършиш, всичко ще изтърпя... Знам ти вече силата и не можеш да ме подведеш. Ти беше силен, когато аз бях слаб, стихия си ти, но аз съм разумът...“* За да успее в един момент човекът, загубил години от живота си; да си даде сметка, че е направил пробив в душата си: *„Прашинката тръгна срещу вихрушката.“* И всичко това е в името на една закъсняла и необяснима за обществото любов към падналото момиче. И точно на съдията Томов е нужно да припомни: *„А миналото е такава торба, дето всички побира.“* И да спечели – заради доброто дело: *„Ами ако тя е била моята подвиг?“*

Паралелът във финала на новелата с делото и характера на композитора Александър Скрябин не е случаен. Защото гумите на големия

пианист по повод неговата „Поема на екстаза“ импонират и на разказвача: *„Искам да кажа на хората, че ги обичам, че те са силни и могъщи... Защото няма нищо по-силно от човека. Но от мислещия човек, от честния човек. От оня, който е изстрадал щастията си!“* И Ацко Данаилов Ацев има право да заяви: *„Така живеея сега – ясно и чисто.“* Защото е обърнал живота на едно изхвърлено от съдбата момиче, като е дал името си и на децата, родени от тази любов; и като кара всички да забравят прозвището на Шантавото Бубе.

Последната новела от новата книга на Димитър Гонов – „Плашилото и нощта“ – носи нравствени послания, които не остават затворени в изобразеното време, а излизат извън рамките на епохата, за да заговорят с лиричен глас на съвременния възприемател. Тук всеки персонаж си има своя истина. И като че никои с никого не би могъл да срещне с открит поглед, защото има от какво да бъде гузен – дори и след *„20 и толкова си години“*. На фона на глумкащите тъпани е разказана една обикновена любовна история – като стотици други. Но си има свой вкус на неотронени сълзи, на непрошенати навреме гуми, на непремерени жестове. И човекът се оказва в средата на угризенията, от които не може да избяга – колкото и опити да прави, за да промени съществуващото положение. И всяка крачка към истината е всъщност поредният страх за бъдещето; за оцеляването на любовта; за преодоляването на болката за пропуснатите години с детето, което расте край друг човек – работлив, умен, всеотдаен, но... необичан.

Множествеността на гледните точки обогатява вътрешното пространство на новелата по посока на истината, на която като че ли всеки служи от своя си зрителен ъгъл. Деля – внучката на билкарката баба Неделя – стои между двамата бъдещи агрономи – Павел Патронеv и Горан Митрев от село Градешница край река Струмешница. И е прав Павел, когато се връща в спомените си към онова луго чувство, което не може да преболи в сърцето му и сега – когато е сватбата на гъщеря му Гергана от Деля, омъжена за Горан: *„Защо тоя тъпан трябва да търси тъкмо него? Нали всичко е минало, избледняло, извехтяло от мислене, изпокъсано от премятане. На парцали са тия спомени вече, на парцали!..“*

Какви ти парцали... тия спомени, тоя тъпан... като шевна машина ги нанизва и съшива той...

Думкай, тъпане! В душата ми думкай, тъпане – смотано човешко изобретение! Да превърнеш кожата на някой стар кон в лудешко хоро или в пияна омая!“

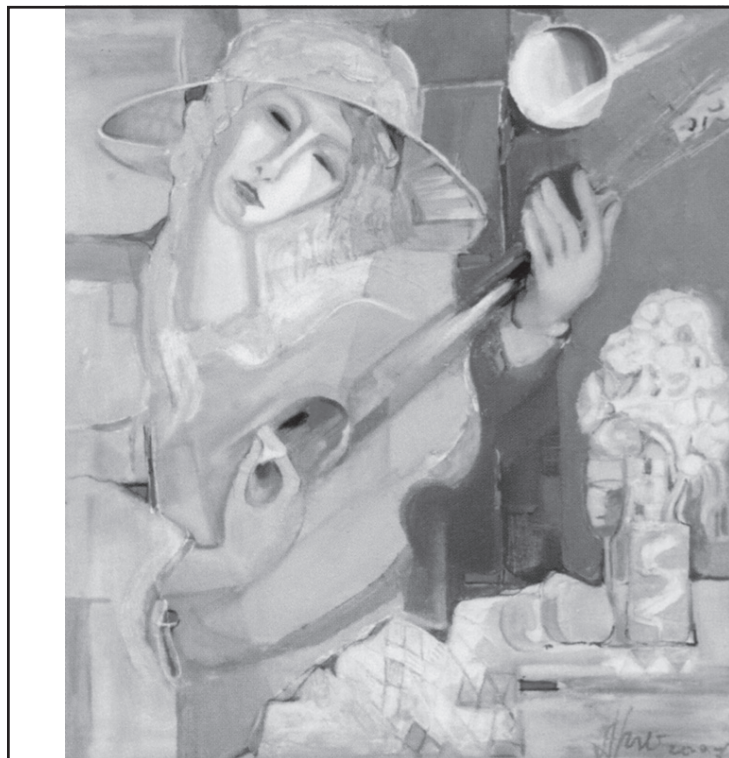
Болката чертае зигзагите на душата, опитваща да се затвори точно тогава, когато отворената рана пари сърцето и нищо не може да бъде същото като преди: *„Не може, я. Не може без тия пусти жени. Ако ги нямаше – пуста щеше да е и земята. А всички да ги има, една като я няма...“*

За нея – за единствената – е болката на зрелия човек, преминал петдесетте: *„Но в мене всичко се разлюля тогава. Усещах, че радостта ми от тая среща е някак смешна, че не ми отива на положението.“* Защото, както казва Плашилото: *„Властта зида човека по свой начин: реже*

крехкото, вкоравява те, пълни душевните фуги, от тебе става един малък образец паметник в мащаб едно към едно.“

Допада ми начинът, по който разказвачът Димитър Гонов влиза в душата на своя вътрешно развоен герой. Той търси невероятната смесица от добро и зло, от добри намерения и лоши последствия, за да разкрие бездната на човешките тревоги – следствие от провалянето на най-интимните му чувства. И е напълно право плашилото, което произнася „присъдата“ над човека, свит от болка пред провала му като баща: „И не в тая межда е коренът ми – той е в тебе, вътре в тебе. И не аз съм виновен, че в твоята душа има парцали и огризки, че си я превърнал в боклучарник!“ А оттук нататък – след тревожния вътрешен монолог – Павел Патронеv може да произнесе и своите запомнящи се думи: „Колко малко му трябва понякога на човек, за да си обърне живота наопаки!“ И да продължи към светлината.

Книгата на Димитър Гонов „Диви коне“ е единна, монолитна, въздействаща. В нея звучат гласове от миналото и настоящето, от ада и рая на чувствата. Историческото и психологическото време се пресрещат и влизат в конфликт. Диалогизират разнородните представи за успеха и болката, за цената на избора и за провалите след всяко лекуване на сърцето. Поят и плачат позабравените спомени и се раждат мечтите за промяна. И накрая побеждава истината. Често тя е по-плашеща от лъжата. Но е част от живота, част от пътя към себе си и към хората.

**Аргир
Манасиев –
„Китаристка“**

Лена Гоцева

СТИХОТВОРЕНИЯ

КОГАТО НЯКОЙ...

Когато някой се опита да се
вгради като чужда рисунка
в пейзажа на твоите мисли,
обагрил съня ти до болка...

Когато някой те съветва да
спестиш ъглите тъмни
от парцела на душата му и
сее пясък от неверие всеки миг...

Когато някой политик
ти говори фантасмагории,
а обърква поредния ход
в циферблата на Времето...

Когато някой разкъсва с таен ког
висините пресметливо,
оковал правда и вяра в хомот,
и те кара да пееш пресежливо...

Когато някой измислен актьор
изиграе погрешно етюж
на лъжата без капка талант,
аплодиран от тълпата...

Когато звукът е невярно роден
от разстроена силно китара
и тегне в приесенен ген
като скърцащи релси на гара...

Когато с изопнато снобско лице
някой измерва поносимите
сетибели¹ на душата ти
и чака да скочиш в бездната..

Когато полето на някой такъв
напорист предавател
излъчва фалшиви вълни
търсейки твоята антена...
Още ли ще търпиш ти,
изискан мълчателю?

В МИРАЖА НА СЛОВOTO

На г-р Бундов

Свили своите
побелели души
търсим глътка
от извор да пием...
Трепетни гласове –
изболели очи –
взор отправят
по пътя безцелен...
Търсим пътя
в миража на словото...
Губим посока
с размътени сетива.
Пеем и страдаме
всеки в затвора си,
стигаме дъното
на своята самота...
Поетична терапия или
терапевтична поезия?
Звън на детско гласче
или пясъчен сън?
Светли утрини,
уморени залези,
чертаят контурите
на самотния стон...

¹ Сетибела – единица за сетивност. Б. а.

Не зная, не зная,
а може би тайнството
на многоетажната
сграда на съвестта –
донася ни този
подарък във майската
напредвара на
мисълта...

Ще се гонят словата ни
във тригласна инвенция;
ще раздиплят нов възел
от житейски неща,
а от осми етаж ни
поглеждат зениците –
светло, искрено
със нескрита шега...

РАВНОСМЕТКА

В шахматната мозайка на живота
сме пешките, танцуващи с акомп.
Мълчим и местим царицата в средата.
Отплуваме на борга понесли някой тромб...

Опрели шпага на опасната арена
треперим като сянка на паднало дърво.
И свода на деня, с насмешка жълто-алена
очаква да преглътнем пореден хап – отрова...
Като свещ догаряща, полезна от вятъра,
душата ми стоически в небето ти гнезди.
Смиреност и надежда, прокоба зла прогони ги.
И търся да отроня невиждани сълзи...

Армирани, душите ни безпомощно сребреят
и струните на арфа нощем тъжно пеят...

НИКЕ

На Аргир Манасиев

Сън и приказка,
уещане за вечност,
Свят от багри, мисли –
стон...
И една Нике –
неземна истина,
на космическия
светъл фон.
Като вихър,
като полет
като мълния...
Пак разсичана
от устрем
на коне.
В нестинарски
въглени
обричана...
Победила,
възвисява се,
Нике.

СЛЕДКОЛЕДНО ПЪТУВАНЕ

на Маринка

Студено и тъмно...
И само сърцето
брои своите ритми
със вяра една:
Ще стигне, ще стигне
града си, осмислил
мечтите за полет
с надежда добра...

Поклаща се леко
във унес главица.
Прелитат огромни
крайпътни пана.

Навярно е рано,
радиоточката-тиха...
Къде ли пътуваш
моя струна сега?

Остави ми цвете –
през бурите снежни
преминало с трепет
лавинна беда...
Усмивва се нощем,
усмивва се денем –
с червените листи
на име „звезда“...

Какво ли звездата ми
коледна шепне
и мислите топли
реди час по час...
Ще стигнеш, ще стигнеш
в студената утрин
дома си ти, чедо,
мечтая на глас...

Само майките знаят:
Сърцата пътуват
с децата им мили
до родния праг...
Защото, защото
своя свят са вградили...
И чакат от тях
само мъничък знак...

Благо Прангов

ПО ЮЖНИТЕ СКЛОНОВЕ НА РИЛА ПЛАНИНА

Отдавна бяхме говорили и намерили най-сетне сгода в ранното юлско утро с приятеля ми от детинство Спас Наков, или както го наричахме в родното ми село Бачево – Пасето Богомиловия, се гмурнахме в южните дебри на нашенската Рила планина. Бяхме четирима: аз, той, верният му гругар – кончето и червеникавото куче Бойко. Десетилетия не бях минавал по тия места.

Всичко оживяваше такова, каквото бе скътано в детското ми съзнание. Дочухах гърлестия глас на гяго Георги, бащата на мама, с когото дружески сягахме на ръжниците на волската му кола. Отново видях местностите Гюци, Тепсията, Змиярнико, Кръковци, Ваге... Селото остана далече в ниското. Вече сме в планината. Леко се гуша тук, полъхва тих ветрец. Наоколо – цъфнали поляни. Зеленеят борове. Стърчи, прекършена от буря, мура...

Застанал на Варгуна скала, Пасето възкликна:

Мале-е-е-е, ке-е-ее убаво! Гледай, гледай, наборе, велико нещо е природата. Ей голю е Равнища, милата, колко ми с грага. Там протече животът ми. Воловарче и овчарче бях. Като волна птица. От нищо не ме беше страх... А сега забравихме всичко това, бабугери станахме...

Кучето Бойко припка по каменистата пътека. Катерим се бавно сред трева го пояс. Отгоду нагоре приужда ветрец. Слънце пече, бръмчат мухи в безкрайната тишина. Трудно му е и на кончето. Около плагне достигнахме Рагонов гроб – свято историческо място. Там прочетохме: „На този връх през септември 1903 г. илинденските въстаници от Разложко преградиха настъплението на турските орди и спасиха живота на хиляди българи. В неравен бой загинаха Рагон Геор. Тодев – воевода, Иван Г. Даскарев, Костагин Ив. Доюв, Марко Ам. Зехменджиев, Христо Т. Мутафчиев, Иван Т. Пигов, Костагин М. Кочуков, Васил Н. Драгосинов, Лазар Г. Тренчев, Иван П. Гемков, Атанас Вл. Дворньов, Тогор Гл. Кърлев, Георги К. Везелов, Тогор Ив. Топорилов, Иван Г. Говедаров, Георги М. Скабрин, Иван Г. Баряков, Георги Ил. Бъргаров, Иван И. Витанов, Илия Ив. Мехомийски, Лазар Ам. Илиянчин, Георги П. Керанджиев, Минчо Н. Кюркчиев, Петър Г. Попов, Тома П. Дамянов, Димитър Ив. Бенгъов, Янаки Щ. Абаджиев“.

Наг стар, хлътнал гроб, обрасъл с незабравки, стърчи потъмнял и изпограскан от мразовити ветрове гървен кръст. Спи своя сън войводата, останал тук на вечна стража за свободата народ и родина. И кол-

кото да е галече от низината на хорската суетня и себичност, признателни сърца угват на юнашкото било, зага изразят своята синовна почит...

Ето го и Вълчи гол – необятна равнишка в подножието на чучнали в небесата рилски хребети, обрасли с мура, картуль, зеновит, сибирска хвойна, лапагец. Открай време тука летуват не само бачевските ялови говеда, но и техните посестрими от цялото Разложко. Като юноша с мои връстници сме угвали с кърмилото при юниците ни, облъхнати от страха да не ни пресрещнат там вълци. Неслучайно местността е известна като Вълчи гол. В тая гигантска природна копаня е царувало вълчето котило преди много години. Околността ехтяла от страховитото му виене и нестихващо тракане на челюсти. Просторни са пасищата. Бистра е водата на езерото, на топилата, дошла тук от Русалиите. Все още личи каменната зидария на отколешна влашка мандра...

Заизкачвахме се вдясно по хълбока на муров склон. Труген е вървежът ни – уж има пътека, но почти я няма. Загълхнала под гниеца шума, тя отново възкръсва, но заплетена в коренища, картуль, боровинкови храсти, магарешки тръни, камъни. Минахме под Солуновото гъбрище, току под червеникавото теме на рилски скат, между борчета и овини, над морените. А те „изтичат“ яростно в ниското, разделени в два ръкава.

Изкатерих се на моя просторен, гигантски релеф. Огромните каменни буци, нарязани прецизно, с жълтеникавата си плесен ми заприличаха на старинни исторически карти. Взирах се в тях – в сините и зелените ивици, излъкатушили по патинирания жълт грунд на великата рилска природност. Търсех отпечатъци от мъката тегловна на предшествениците ми бачевци, погонени по тия места от турските поробители през 1903 г. и от гръцките нашественици през 1912 г. Как ли са се лутали в мразовитите капранени вечери бездомните наши клетници, устремени към свободните предели на майка България? Не видях оставени от тях знаци от босите им ходила и писъци на осиротели пеленачета не дочух. Мравки се щураха лудо по нагорещените от лятото „капиляри“ на неръкотворните каменни карти. И в небето два ястреба видях да въртят виртуозно широки кръгове...

В подножието на морената ме чакат Пасето, кончето и кучето. Ошашавен от заобикалящата ме природа, сега на обината като на трон кадифен. От пукнатина на морена край мен сълзи вода. Китка изсъхнали борове като букет от хербарий са щръкнали на възбог с изстругани от ветровити бури клони. Може би на тия фантастични гранки вилсамовили окачват одежди в потайна доба, щом лумнат лунните им бадове...

До китката борове мура тънкоствола виши стан зелен.

И връх Скачковец ни гледа отвисоко.

Пред мене е Самовилската градина – скали, обрасли с трева – около 2 дка площ. От едната ѝ страна се е ширнала морена, зад която се извишава склон с бяла мура, от другата – грамадни скали с излаз към дера. Там се зеленее смърчов букет с пулсираща покрай него вода: място закътанано, злачно, благодатно, заветно, слънчево. Няма друга като бачевската самовилска градина нито другаде в България, а може би и по све-

та. Който иска да разбере това, нека да се гмурне в нейните селения, обкичени с цветя всякакви, нашарени от вилите-самовилите с най-бистри шарилки и с какви ли не аромати напоени. Освен това те са и мехлем за здраве, когато болест внезапно поникне у хората...

Рипнах от морената, опалена от мълнци, с вдлъбнатини от резците на гръмотевици, с неръкотворни шарилки нашарена и с поникнали по небето ѝ билки и цветя, с жужащи по тях мушици, комари, бръмбари. Потънах в Самовилската градина. Заприсъпвах по треволяци, закътани до скални отломъци, изпъстрени с шевици зелен згравец и причудливи, ефирни цветя, отгледани с най-трепетна нежност и високосна любов от рилските девы – нимфи, русалки, вили-самовили.

Вирнали жълти чашчици с оранжеви очертания в райета, греят на фона на зелените иглички на клека, препълнени със слънце и бистрота, цветя. Слънчогледовите им съцветия хармонират на преплетеното с гъгообразни сламки шаварово тресащице. Иззад гигантска скала „изгря“ гоблен от бели иглици с жабуняви тичинки. Току-що набъбнали пъпчици кротуваха, нагвесени над ситните, стъпаловидно разположени листенца. Същински полилей е цъфтоктът със зеленикав оттенък, патиниран с беззникава багра, щръкнал високомерно сред щръкнала трева.

Сред скален трошляк цикламени петцветия, посестрими на теменижките, ме обайват със слънчевото си озарение. Ефирни са цветовете с виолетови нишки върху беззникави „облачета“, потопени във ваза от гранит.. А тичинките им, напобояващи арфа, ми пращат своя най-мил привет, погалени от въздушката на планината. Из ивицата – пукнатината на сиво-син гранит, са изскочили няколко кактусчета, напобояващи мурови шишарки.

Музика от багри всякакви върху палитрата на рилската природност в зелено, бяло, червено, кафяво, синьо, жълто, виолетово, разгалват очите ми. А шепата водна бистрота в „нозете“ на морената от едната страна и сянката на клека – от другата, ме изпълва с райска наслада. Заг зелената стена на клека изведнъж грейва поляна, осяна с капикос – същински запалени свещици. Заслон е тая стена срещу вятър и лавини. Вървя замаян и втрещен по шарената черга, изтъкана с виртуозен ищак от самодивите, потъвайки все повече и повече в необята на фантастичната им градина...

Цветя, цветя, цветя – от красиви най-красиви, с бистра тоналност, бархетна нежност, причудлива структура, ярко подчертана и изразена индивидуалност, с опияняващо уханье: калеш-омайниче сред зеленото кадифе е жар, избликнала от южните негра на Рила; златовръх с полуразпукната пъпка е неръкотворното изящество, поникнало на воля по волята на самовили; кошерини златожълти с пушести цветове, същински абажури на настолни лампи или мотиви на небестини запески по кенарени кошули; като фунии на медни тръби от духовна музика греят жълтурчета сред жилави сабоподобни треви, преплетени хаотични, но подредени симетрично, мелодия обаче, която да ме разнежи, не чувам, а виждам симфония от багри; бели иглици – бяла пяна, накърнена се стеле по рилския скат; камбанки на момина съза се полюшват трепетно...

Кончето, кучето Бойко, приятелят ми от гетинство и аз, когато слънцето потъна зад Русалиите, се спряхме до мура с люспест гънер, чаталеста, с причудливи израстъци. Запалихме огън под козирката на огромна скала, от която пукнатина се изцеждаше вода. По-утоляваща жажда вода не съм пил, след като вечеряхме гедец и сланина на шиш. Завинаги ще запомня и нощувката ни в Самовилската градина с ароматизиран зефир. Вековната тишина и бистрите звезди измиха от очите и гушата ми пепелявия тлак на уморени съновидения. Легнали край тлеещите главни, дълго очаквахме сънят, но той се бавеше. А луната посребряваше Разложката котловина. В лунното сребро пулсираха селища, лъщяха реки. Когато разговорът утихна и клепачите ми натежаха, кучето Бойко се разля, кончето зацвили. Пасето скокна и рече: „Сега я втасахме, дано не е баба Меца!“ И аз рипнах с ококорени очи и видях как месечината скокна на Скачкоец и тутакси от Русалиите към нас заслизаха русалки. Бога ми, не беше сън това: ефирни девы, с лунни коси и одежди, запришждаха към Самовилската градина...

Отново се възцари тишина. Дружината ми стихна край горещата пепел с тлеещи главни. Не мигнах до сутринта във валогата на дълбоката нощ. Уж всичко наоколо спи, но в бронзовата нощ се мерзелят сенки и едва доловим речитатив на улуци. Преди разсъмване зрачът се съгъсти и от недрата на Роговите избликна виделина, която се разля в блясъци и по южните склонове на Рила планина. Денят отново ни поведе по задъхани пътеки, изтичащи в безпределната природност...

Облак, като огромно конско копие, връхлетя над Русалиите, позлатени от слънце. Бръснец вятър ни пресрещна и огъна високата жилава трева. Погледна ли наляво – сякаш виждам разлюляна житна нива; обърна ли глава надясно – зейва пропаст. Неполомена от бури през дългогодишното мое отдалечаване, планината е още по-хубава, още по-величествена, още по-земна.

Колко блага бе глътката ледена вода от Арабийските кладенци, любимото място на моя 92-годишен баща, прекарал по тия места живота си като горски стражар. Благодаря ти, тате, че си опазил до наши дни чистотата и сладостта на тия кладенци. Дано и ние изпълним заръката ти да ги предадем чисти на потомците...

Наблизо изкреця птица. Кончето дигна глава и се вкамени. Орелът запищя още по-тревожно и ту потъваше в короната на чаталит бор, ту се извисяваше над него. Нищо не се виждаше. А имаше грама такава, каквато само вдън горите се среща и те кара да се почувстваш мъж, съблякъл ризата на страха, разкъсал юздата на съпата вяра, стъпнал в праха на позора и късни мижитурства, и ранна суета. Застанал при Арабийските кладенци, запомних царя на птиците в роля, която му приляга. И на моя драматичен фон се опитах да разбера себе си...

Лято е, високо е слънцето, пече. Бръсначът на вятъра е мек и гальовен. Усецах го по гърба си, когато заслизахме по полегатия склон, на чийто припек се бяха излегнали преспи ланшен сняг, украсени с нацъфтели минзухари. От тях бликаше вода – студена, бистра, забързана надолу към Бачево.

– Ето я сосната (преспата) на Радевска река, това е нейният извор

– каза Пасето, на извади от торбата саморъчно изработен от акация кавал.

Спря се и го наду. Зарониха се звуци, които чудесно хармонираха на бликналите околовърст снежни вагички. И кончето се спря, и кучето. Всеки по своему преживяваше вълшебството на планината и нейното, белязано със стръмни пътеки, величие. Колко живи същества, отгавна станали пръст, са минали по тия пътеки, за да видят по-отблизо слънцето. И само толкова...

Безконечна илюзия е животът...

1991 г.

СТИХОТВОРЕНИЯ

Светът е паяжина. И когато
внезапен ураган я разтресе,
човечеството търси светлината,
пропаднала в дълбокото трасе
на вечната безпътица. Тогава
светкавиците – златни пипала
на паяци – небето подлудяват.
Напукана библейската скала,
кънти в несвест разкрепостена.
И в тая суматоха най-подир
усещаш как земята свечерена
очаква слънце пак да се роди...

2001

Боса тръгва и мойта пътека
от вратата на бащин дом.
И когато от прага далеко
литвам в облака мълчешком,
жилав корен пътеката става
и по нея достигат до мен
земен мирис, милувка на славеи
и затрупан под пепел ден.

Свидна бащина стряха от камък!
 В твоятта шепна растях – юмрук
 срещу хленча с рендосано рамо,
 срещу влъхвите да съм друг.
 Тук дочух стихове неопети,
 изгълбани върху скала.
 И дълбоката нежност усетих
 под гредите с гъх на смола.
 Здравец пална в душата ми огън.
 Врѣх издигна в двора простор.
 И води ме през здрач от тревоги
 свидно аленче¹, мамин взор.
 И си мисля, дори и когато
 зидът рухне изпепелен,
 ще остане в сърцето вратата,
 чуруликала ноц и ден...

1954

СВЕЩИЦА

На свечеряване само в полето
 момичето замръкна изведнѣж,
 изрязано на фона на небето,
 нагази плахо в изкласила рѣж.

А там, жарта на гаснещия ден събрали,
 трептят в шевица бистра мак до мак,
 сред тях момичето, от нежност онемяло,
 се спря за миг в пулсиращия мрак.

Откъсна ален мак и припна лудо
 по хълбока на моравия мрак
 и стана в бронзовия сумрак чудо –
 в свещица се превърна тоя мак.

28 юни 2001 г.

¹ Аленче – мушката (Б.а.)

Спасимир Тренчев
КРАТКИ РАЗКАЗИ

ЩАСТИЕ

Късната работа уморяваше най-много очите ѝ и когато видя онава неща на гървото, помисли, че зрението ѝ играе лоша шега. Приближавайки се, Лиана видя, че това не е камък, нито голямо гнездо, а нещо като вързоп. Душата ѝ се разтрепери от покъртителната гледка.

Завито в одеяло, едно бебе стоеше изоставено между оплешивяващите клони. Леген полъх на ужас проникна в чувствителната ѝ гуша. Огледа се наоколо, сякаш да потърси помощ. Ушите ѝ доловиха тих плач. Като че ли бебето се бе събудило и изплашило от внезапното присъствие на човек. Лиана протегна ръце да улови бебето, но спря объркана. То беше завързано. Треперещите ѝ ръце се засуехта, но успя да го отвърже и да го доближи до тялото си.

Бебето още нямаше коса, а малките му очи вече лееха поток от сълзи. Дребните му пръсти търсеха опора по тялото и тя го прегърна нежно.

Влязоха в апартамента. Лиана напали печката в кухнята и измъкна биберон от аптеката. Спомените за болнамото ѝ гете я натъжиха още повече. Беше умряло няколко месеца след раждането и тя се грижеше съвсем сама за него. Мъжът ѝ я бе напуснал, когато Лиана му каза, че е бременна и трябва да помислят за семейство. Стопли мляко и след минута бебето я гледаше спокойно и плахо ѝ се усмихваше. Докато го оглеждаше, тя забеляза някакво листче да се подава от джоба на елечето му. Измъкна го и зачете написаното.

„Съжаляваме за това, което направихме с бебето ни. Но и двамата с мъжа ми сме безработни. Не можехме да го хвърлим в някой контейнер, защото си представяхме ужаса от последствията. Искаме да попадне в добри ръце и да живее като всички нормални деца, обкръжен от истинско семейство. Ние нищо не можем да му осигурим. Благодарим на човека, който го приюти и го молим да ни прости.“

Лиана погледна бебето в мъничките му очи и му се усмихна през леко замрежения ѝ от сълзи поглед.

Имаш голям късмет, бебчо. Ще живеем като истинско семейство. Тя го целуна по челцето и го притисна до себе си.

ПРИКАЗКА ЗА СЪДБАТА

Харесвал я. Още от първата седмица като студенти. Мислел, че и той не ѝ бил безразличен. Правел опити да я склони. Просто на една разходка. Тя тактично му отказвала. Времето течало като слаба река.

Година по-късно тази тактичност взела да се износва. Мислите посипали душата му с жълти листа. Вятърът ги духнал в лицето му. Тя се натъжила и започнала да се навърта около него. Той, горкият, отново омекнал. Излизали два-три пъти. Изтърканата тактичност пак била на дневен (и нощен) ред.

През третата година ревността дошла заради негов приятел. Случили се някои неща. Но не особени. Той не пожелал да разваля приятелството си заради едно момиче. Приятелят и тя започнали да излизат. Той разбрал. Потъвал до гъното на гнева, но не се издавал, и пак изплувал до тихия, спокоен бряг. Решил да ги остави. Чувствата му се просмукали от леден гъх.

В края на следването тя се върнала при него. Но той бил замръзнал. Не минало много време, тя му се обадила. Срецнали се. Оженили се. Бил поканил и приятеля си. На третата година умряло и третото им дете. Той се самоубил.

Връщане към миналото... Потискане... Съжаление... Безсилие... Смърт го отнели от нея. Тъга... Размисъл... Преоценка... Спомени... я върнали при приятеля му.

Родило им се дете. То пораснало здраво и красиво. Носело името на първото момче. Приятелят се чувствал виновен до края на живота си. Тя изглеждала щастлива и често споменавала името на сина си.

ПРАХ

Стана, сглоби прахосмукачката и я включи в контакта. Твърде стара и силно бръмчаща, но силният звук не можеше да го притесни.

Прахта покриваше всички предмети в стаята като воал на забравата. Имаше я върху пожълтелите, увяхващи листа на растенията, които старецът поливаше.

Той чистеше, когато успяваше да забележи наслоената мръсотия в къщата. Единственото занимание, което го раздвижваше и прекъсваше мислите. Те обсебваха дните и нощите му вече десет години. В моменти като този знаеше, че те няма да се превърнат в реалност – не поради дългото чакане и прашлясалата, миришеца на гнило, надежда. Мислите обаче не му носеха болка. Те бяха лекарството за безвъзратно счупените му надежди.

Започна от кухнята. След това се премести в хола. Почти привършваше, когато телефонът звънна. Радостта и щастието преминаха като въпламенено гориво през него. Мозъкът ги превърна в живи

картини. А човекът, който виждаше в тях, сякаш погали сърцето му. Той почувства оная райска топлина, която донпреди десет години подгържаше любовта жива дълбоко някъде в него. А сега само тлееше.

Изключи прахосмукачката и вдигна слушалката. Отвори уста, но не изрече нищо. Оглежда се – телевизорът не работеше и нямаше нужда да намалява звука. Трябваше да каже „ало“, но от очите му бликнаха сълзи. Едва тогава съзнанието му подсказа, че звъненето на телефона е само инстинкт за него. Пороген от дългото чакане. Искаше да чуе гласа на жената от мислите му, но не можеше.

Не можеше толкова отдавна. Откакто загуби слуха си. Това обаче не му пречеше да си представя образа на жената. Нито можеше да го откъсне от спомените за нея. Той имаше много жени в живота си, но тя беше онази, която събираше в себе си най-доброто от всички останали. Разделите с някои от тях не го трогваха. Другите преживяваше леко и бързо ги забравяше. Но смъртта на жена му предизвика загуба на слуха. В първите дни мислеше, че е мъртъв – нито ядеше, нито пиеше. Дори не чуваше. Когато жаждата и апетитът му напомниха за себе си, старецът разбра, че всъщност е жив, но не може да чува.

Оттогава той си въобразяваше, че е временно. Повтаряше си, че жена му го е напуснала по необясними за него причини. Вярваше, че ще му позвъни един ден, за да му каже да приготви вечеря, защото се прибира. Той се усмихна. В ония изминали години тя чистеше, а той готвеше.

**Аргир
Манасиев –
„Лято 1“**

Розо на ранния вятър, бледа розо на светлината...

...
Розо на съня

Йован Христич

Розо на младостта ми,
ухание на спомен
и очакване.
Панделка на руса главица,
целуващи устни.
Розо!
Розо на щастието,
искам да те види този,
когото обичам,
гейзер на топли чувства,
родино на сърцето ми!
Розо на есента,
японска розо на страданието
и надеждата.
Земна рано!
Отстрани бодлите си
от душите на хората,
Розо!
Не лягай на гърдите им,
а къпи изправено
кадифено лице в небесата,
Розо на съня!
Розо на пробуждането!

БЪЛГАРСКИТЕ ТИТЛИ

В онези черни дни на робство,
когато гасне и последната искра,
роди се в Карлово един АПОСТОЛ
със лъвски дух и огнена глава.

Когато робът гръзна и мечти да има,
а мисълта за свобода престана да е тайна,
във Панагюрище се появи КНЯГИНЯ
и името ѝ беше Райна!

И щом след време в чисти рими
един поет усня в иконостаса да ги сложи,
не беше нужно да сме римляни,
за ПАТРИАРХ да го ръкоположим.

От днес нататък,
сине, ще си татко –
една звезда ще свети във ума ти
И по-солено ще ти е,
и по-сладко,
по-топъл и щастлив ще е домът ти!

От днес нататък, сине,
ще си татко –
една бразда
ще зрее във сърцето ти
и ще се трупат
думичките кратки
да огласяват тишината,
да ти светят.

От днес нататък...
Винаги до тебе
една ръчица
в ръката ти
ще има,
ще я крепиш
и тя ще те крепи –
и нека си щастлив със нея ти!

Благой Иванов Тодорин

СРЕЩА

Кантората на собственика на мината за каменни въглища в село Брежани се намиреше на главната улица в Горна Джумая. В нея работеха около 5-6 чиновника. Един от тях беше Филип Брезов – мъж около 40-45-годишен, със започнала да посребрява коса, женен – с две деца. Едно от задълженията му беше един път в месеца да отива в Брежани да изплаща заплатите на работещите към мината.

Обикновено тръгваше рано преди обяд, около обяд пристигаше в Симитли, където отпочиваше за около един, един и половина часа. Често, да не кажем винаги, се отбиваше в хана на бай Жеко, който се намиреше на разклона на шосето за Разлог. Рано следобед тръгваше отново за Брежани, където пристигаше преди да се е мръкнало. Там за него имаше малка стаичка, в която преспиваше. На другия ден раздаваше парите на работниците и се връщаше обратно в Горна Джумая.

Този късен октомврийски ден на 1934 година беше ден, в който бай Филип трябваше да измени обичайния маршрут.

Още от вчера нещо работата не му спореше. Каквото и да започнеше или не го говорваше, или го правеше за по-дълго време.

Тази сутрин реши да свърши нещо останало от вчера, като мислеше, че ще стане бърже, но се забави и когато тръгна за Симитли, беше почти обяд.

Облече новия си голф, обу здрави туристически обувки. Взе кожената чанта от дебела кожа, в която бяха парите и беше готов за път. Надяваше се с по-бързо ходене да навакса забавянето.

Пътят вървеше по течението на Струма и следваше извивките на реката. Есента беше обагрила листата на гората във всички бои и оттенъци – от жълто на тополите край бреговете на реката, до червеното на ясените на гората. Грееше топло есенно слънце.

Въпреки приятното време и хубавият изглед, ходенето на Брезов не спореше, нещо като че ли го притискаше към земята и вместо по-бързо, вървеше по-бавно. Когато пристигна в Симитли беше вече късен следобед. Като прецени, че ще стигне в Брежани много късно вечерта, реши да пренощува в хана на бай Жеко и като тръгне на другата сутрин още по тъмно, ще пристигне навреме.

С бай Жеко ако не бяха чак добри приятели, от честите срещи бяха добри познати и ханджията го посрещаше свойски.

– Много късно идваш! – посрещна го бай Жеко.

– Вярно, че закъснях – съгласи се Филип. Затова съм решил да пре-

нощувам при тебе. Пригответи ми една стаичка, а аз ще се отбия за малко при един приятел.

Върна се в хана по мръкнало. Влезе в гостилницата, където не беше много осветено. Посетителите бяха малко – на две-три маси по двама души. Той седна на една свободна маса по-встрани от другите и сложи до него чантата. Тогава забеляза, че има още една маса – в най-тъмната част на хана. На нея седеше сам – брадясал и госта небрежно облечен мъж на около 35-40 години. Пред него на масата имаше до половина изпитата чаша вино.

Ханджията гоиде при Филип да го пита какво да му донесе за вечеря. Макар че бяха се разбрали предварително за ранното му ставане, бай Филип отново му напомни да го събуди много рано. С крайчеца на окомото си той забеляза, че брагатият силно се беше навел към неговата маса. Явно се опитваше да чуе какво си говори този непознат с ханджията.

Филип Брезов се прибра рано в стаичката си и сутринта, когато ханджията почука на вратата, той беше почти готов.

Бай Жеко го изпрати до външната врата, пожела му лек път и като се прибра, затвори вратата след себе си.

Бай Филип тръгна по шосето за Разлог. На около един, един и половина километра, от шосето се отбиваше вдясно тясна пътека, която пряко водеше към Брежани. По средата на разстоянието се намираще местността Връменица. Дотам склонът беше по-полегат и наклонът – на запад. След Връменица склонът преминаваше в южно изложение и колкото приближаваше Брежани, ставаше все по-стръмен, на места почти отвесен. Долу течеше Брежанската река. Пътеката вървеше по гола местност. Тук-там имаше по някой шипков или глогов храст и рядка, изсъхнала от лятното слънце трева. При самата Връменица пътеката ставаше за малко равна и тук имаше няколко габъроби храсти и няколко по-големи камъка. Минеш ли Връменица – кажи го си в Брежани.

Когато Филип се отби от шосето по пътеката, мракът се беше госта разредил. Тук, на Връменица беше вече съвсем светло. Почти в края на равното, иззад един голям камък изскочи внезапно човек с насочен към него револвер.

– Давай парите! – избоботи мъжът.

Филип Брезов се огледа. Нямаше жива душа. Във въоръжения позна брагатия от хана снощи.

– Виж какво... – каза Филип. – Тези пари не са мои. Те са заплатите на хората, които работят към мината. Ако не им ги занеса, цял месец няма какво да ядат и те, и жените, и децата им...

– И аз нямам какво да ям – отново избоботи брагатият. – Давай парите по-бързо!

– Ама виж какво... – започна отново бай Филип. – Парите не са мои и ако ти ги дам, ще кажат после, че аз съм ги откраднал и ще ме осъдят.

Той свали палтото си и го сложи върху един храст, като единият неш провисна надолу.

– За да имам оправдание и да кажа, че съм се съпротивлявал, че съм бягал, стреляй тука – бай Филип сочеше пеша на палтото.

Човекът с револвера гледаше учудено, но приближи крачка напред и стреля.

– Стреляй още един път – рече Филип и онзи стреля пак.

Бай Филип обърна палтото от другата страна.

– А сега стреляй и в другия пеш.

Още по-учуден, брагатиият стреля.

– Хайде стреляй още един път и да привършваме.

Мъжът стоеше като вкаменен, озърташе се и не знаеше какво да прави.

– Хайде стреляй и да не се бавим повече – рече Филип.

– Свършиха ми се патроните. Нямам повече.

– А-а-а така ли? Ами ти ако нямаш, аз имам бе – каза Филип и като се навее, извади от голния край на голфа си лъснат „Броунинг“.

– Сега вдигни ръцете на тила и ще вървиш на три крачки пред мене.

И не се опитвай да бягаш – ха си мръднал, ха съм те застрелял.

– Ама-а-а – рече брагатиият.

– Няма ама. Тръгвай, че стана късно.

Хората от мината се бяха събрали пред входа за галериите, изгубили надежда, че днес ще получат заплатите си. Вече се готвеха да влизат, когато някой извика:

– Иде!

Всички обърнаха глави към пътеката, която идваше от Врътеница. По нея вървяха двама души.

– Хайде бе, бай Филипе – наобиколиха го хората. – Бяхме изгубили надежда. Много се забави...

– Ами по пътя си намерих дружина, та вървахме по-бавно.

Брагатиия го предадоха на стражаря към мината. Бай Филип раздаде парите и след около час се връщаше по обратния път. Когато стигна Врътеница се спря. Сутрешната случка мина като филм пред очите му. Тръгна по пътеката за Симитли. Ходенето му беше леко. Идеше му да запее.

Борислав Владиков

СТИХОТВОРЕНИЯ

КАМБАНАТА

Резецът на зората е изрязал
декор от фантастични планини.
А моят път клони към скръбен залез.
Вечерница разискрена звъни.

Къде ме вика? Към какво насочва
последните ми стъпки с този звън?
Смъртта не дава никому отсрочка –
живее в нас наяве и насън.

Огромни сенки лягат по земята.
Обратно на живота ни пълзят.
Кръвта във мен старее непролята.
Очите ми от Слънцето съзят.

Кажи ми, Слънце, нужен ли съм още
на твоя ден и твоите лъчи?
Как зреят мислите във тихи нощи,
когато лунна музика звучи...

Нахлуват спомени и всеки иска
да бъде стих – безупречно отлят.
Реките в брегове скалисти плискат.
Защо не могат още да заспят?

И тях ли като мен любов ги мъчи?
И те ли като мене имат дълг
да бъдат бистри, буйни, многозвучни?
Камбаната затихва. Вие вълк.

Не онзи, който ближе люта рана,
а този, който дните ми яде.
Какво от стадото на дните ми остана?
Във нощите безпътни накъде?

Не може нищо вече да възкръсне.
Вървя към своя безпощаген край.
Сърцето ми от обич ще се пръсне
подобно пъпка в утрото на май.

О, месец май, началото на писък,
със който известявам на света,
че първи мой и мой последен смисъл
ще бъде и пребъде любовта.

Деца на любовта, невинни внуци,
животът е от мен далеч по-строг.
Не ви оставям угари, а буци
по-твърди и по-трайни от порок.

И ти, която никога излишна
не си била, гали ще ми простиш
тревогите и бъдни, и предишни.
От малко нежност пролетно цъфтиш.

До бримка съм душата си разнищил.
За кой ли път заплиташ я с любов?
Негаснещ бъдник в нашето огнище.
На грешките ми мъдър апостроф.

Платил прескъпо всяка изневяра,
на себе си вините не простих.
Бях по-самотен от звезда полярна.
Напук на злото – даже и щастлив.

И всеки ден започвам отначало
без маска във коварен карнавал.
Животът – изкривено огледало –
замерва ме с нечистата си кал.

Не знам какво съдбата е решила.
Небесната камбана пак звъни.
Оназ, която е Христос родила,
роди и мен за много изпитни.

Бъди благословена, мила мале,
И ти, Орачо – мъдър, вдъхновен,
че право да живея сте ми дали.
Най-страшно е да бъдеш нероден.

На камък не поникват семената.
Земята чака да я разорем.
Каквото и да мислим – тя е свята
и струва си за нея да умрем.

Ще мине време. Гнусното злобоние
от нея като гной ще изтече.
Брегът на вярата ни днес се рони
и може в бездни да ни отвлече.

За кой ли път родината е пята
разломена за помен? Докога
годините ще бъдат градобитни?
Гнети гърдите тягостна тъга.

Небето тегне прашно. Непростимо
гората като никога мълчи.
Във меха лунен няма капка вино.
И гроздето космическо горчи.

МАКЕДОНСКО ХОРО

На Хр. Ганов

Стъпка по стъпка. Мъка връз мъка.
Рана във рана... Комитско хоро.
Песни се пеят – сърцата се пукат.
Злото не свършва, а няма добро.

Свирят ли гайди – плачат кавали.
Струните Струма и Вардар звънят.
Тъпани думкат, думкат и жалят
майките роби, когато родят.

Де гуди море, Голготнице наша,
кръстът е тежък. Гробът висок.
Пълна с отрова е звездната чаша.
Има ли нейде живот по-жесток?

Майчице мила, кого да прокълна?
Теб или мене си? Кой ни събра
в тази земя, разделена от мълнии?
Ой, разтури се Шар планина...

Рамо до рамо – мъже и невестии.
Рамо до рамо – отбор планини.
Плаче Галичица с Охрид и Преспа.
Жали Беласица слепите дни.

Гоце земята страдална кръстосва
като единствено праведен бог.
Не със дванайсет – с хиляда апостоли
правдата прави илинденски скок.

Право в небето – на Крушово в рая,
сетне отново във ада и пак
тежко хоро. И така до безкрая –
мъка връз мъка, юнак над юнак.

НЕ ИДВАМ ВНЕЗАПНО

Не идвам внезапно.
Дойдох като сок.
Преминал съм вечност от суша.
Тревичката малка и борът висок
послушай как галено шушнат.

Не идвам случайно. Животът избра
посока каквато е нужна –
не толкова лека, не толкова добра,
посока – жестока окръжност.

Утеха за мен е това, че открих
в душата ти песен, с която
покоя завинаги в тебе убих.
Сродих те с безсънния вятър.

Отплата не искам. Тревата расте.
Дърветата носят смеха си в листата.
На есен умират, но пролет пак те
обличат гората богато.

Невидим във техния порив зелен,
пътувам със сока нагоре.
Трагично замислен,
трагично роден –
най-често със себе си споря.

Кого победих ли?
Защо съм горял?
Не стреляй с такива въпроси!
По тази земя преди нас е вървял
един невероятен Апостол.

Днес никой не може да върже цървул
и сто крачки със него да мине.
При толкова бедност и смраден разгул
народът топи се и гине.

Във всички посоки отлитат ята.
Небесни огърлия нижат
прокудени жерави. Тук любовта
потъва в блата неподвижни.

А птиците горе във плавен размах
прощават се с тебе, Родино.
В очите си носят и болка, и страх.
Дано не те само проклинат.

Спас Марянов

СТИХОТВОРЕНИЯ

МЕЛНИК

Скрит под лъч от южен залез
нак те търси твоя син
нейде в миналото бяло
и на завет под Пирин.

Къщите вървят към моста,
за да срещнат враг и гост.
Тъжни старци като в костница
ни задават жив въпрос.

От очите им се сипе
лятно зърно на сълза.
И по мелнишките сипеи
рови корен на лоза.

Иде тъмна като вино
отдалече вечерта –
стар пейзаж невинен,
малък кът на вечността.

СРЕБЪРЕН ДЕН

Голям като пита. Сребърен ден.
Изгрял върху бялото чело на мама.
Баща ми седи като новороден
на прага на своя живот извървян.
В огнището сладка погача пече се
и дъхаво въздухът маме.
Запрягаме. Викаме песа.
И тръгваме – баща ми до мама.

Каруцата скърца към къра,
ще кажеш, че хърка баура.
И с нас сме си взели кахъра
за жегата, сърпа, катъра.
Закуската става на нивата
с молитва към бога всевишен.
Денят се търкаля по върлото
и ние сме боси в стърнището –
щури щурчета из коренищата.

С подсвиркване, с бързване
големият ден се прибира на мръкване.
Изпечен, готов като пита, сребърен ден.
Изяден в нощта, която го връща горещ
на хората утре, допечен на селската пещ.

В ДЪЖДОВНАТА ВЕЧЕР

Топли капки тая вечер
лепнат по стъклото вълн.
После не една се стече
като плач над моя сън.

Утре, щом се пръсне мрака
и настъпи весел ден,
ще те питам: ти ли плака,
ти ли мислеше за мен.

Вася Борисова

СНЕГЪТ ВАЛИ

– А сега, за симпатичните гами и господа, наши гости от далечна България, ще прозвучи един от любимите френски шансони, превърнал се почти в емблема на нашето малко градче – *Tombe la neige*...

Още преди да заглъхнат последните думи на солиста на оркестъра, из малкото ресторантче се разнесе го болка познатата мелодия на песента, обиколила света някъде през шестдесетте години на миналия век и влязла завинаги в списъка на вечните песни, обичани от стари и млади, говорещи и нищо неразбиращи от френски език.

– Тате, пеят за нас, разбра ли? Песента се казва „Снегът вали“ и е поздрав от Антоан специално за теб. Искаш ли да ти я превеждам?

– Не, не, благодаря, няма нужда. Аз я зная. По-добре да танцуваме. Може ли? – Иван стана и непохватно се поклони на дъщеря си и когато му отговори с „Разбира се, тате!“, гарнирайки отговора си с дяволита усмивка, той елегантно подаде ръката си и я изведе на гансинга, който бе само на няколко крачки от масата им. След тях се надигнаха и Антоан с другата му дъщеря и ги последваха.

Немногобройните посетители, явно разбрали, че поздравените са именно те, ги приветстваха с кратко ръкопляскане и добронамерено им се усмигнаха.

– Това е много стара песен, Миме. Бил съм госта по-млад от тебе, когато съм я чул за първи път. Тогава в училище всички учехме френски и помня, че „французойката“ ни пускаше понякога грамофона с любимите ѝ шансони и ни ги превеждаше. Ти знаеш, че от знанията ми по френски не е останало почти нищо, но знам, че в тази песен се пее за белия сняг, който вали и за сърцето, което се облича в траур.

– Тате, ти ме изненадаваш всеки път! – изчурулика Мима и нежно се притисна го баща си.

А Иван се заслуша в думите, които се мъчеше да разбере, но бе забравил отдавна и само това „*tombe la neige*“, което му звучеше не като сняг, а като нежност, събуждаше в него стари-стари чувства и неясни спомени за нещо, което е чакал, но никога не се е случило.

Колко странно и тъжно нещо е животът! Всъщност трябваше да се радва, че е тук с децата си, в това малко градче в подножието на Алпите, където пристигна да прекара няколко дни с голямата си дъщеря, която не беше виждал почти цяла година и която щеше да се омъжва за този Антоан. Доведо със себе си и по-малката – да се видят с кака ѝ и да ѝ подари няколко празнични дни. Може би щеше да я остави да постои малко повече, но още не можеше да разбере как ще се отнесе към

това Антоан. Ако трябваше да е напълно честен, не му бе особено симпатичен, но Иван не знаеше повече за него от това, което му разказваше гъщеря му, а тъй като и двамата знаеха само своя език, налагаше се да разговарят чрез нея, а това не беше най-удобният начин да се опознаят. Мима живееше във Франция вече от няколко години, завърши френски университет, а сестра ѝ заради нея също се хвана с френския и сега свободно си общуваха тримата ту на български, ту на френски, а на него му оставаше да се включва от време на време, но вече нямаше много какво да си кажат с французина. След първите радостни прегръдки и кръстосани разпити вече си бяха казали почти всичко с гъщерята и затова им бяха стигнали три дни. После те решиха да го разведат из Париж, който той вече беше виждал, но в друго време. Градът му се видя още по-красив, все още облечен в новогодишните си украси, но както и преди той не се чувстваше уютно сред милиони непознати, които се движеха край него, поели по своите си посоки, понесли своите усмивки и тъги, говорещи на своя си език за свои си неща, които му бяха далечни и чужди.

Големият непознат град е чудесно място, когато искаш в него да се разтвориш и усамотиш, да останеш незабележим и свободен, но той не искаше да бъде сам. Сам той си беше и у дома, там, в България, в своя пращен и сив град, където хората бяха тъжни, намръщени и зли на всички и най-много на себе си. Домакините му помислиха, че шумният Париж го уморява и решиха да устроят това пътуване до малкия алпийски градче, където можеха да се порадват и на истинската зима – да покарат ски. Но зимата тази година се случи необичайно топла и безснежна, та градчето ги посрещна мрачно и мъгливо, като им предложи само своите кокетни малки ресторанчета и кафета, в някои от които свиреше дискретна музика. Ето така те, четиримата, се озоваха в едно от тези места, където тази вечер за тях снегът падаше „нежно“, но всъщност сняг нямаше, а валеше само тъга и спомени, спомени...

Иван поседя още малко с младите и по някое време, като видя, че почти нямаше какво да си каже с тях, а те се забавляваха чудесно и без него, то реши да ги остави и да се прибере в близкия хотел.

– Тате, да те изпратим – предложи веднага Мима, която размени поглед с Антоан.

– Обижгаш ме, гъще! Ще се оправя и сам. Вие останете, може да идете и на дискотека. Аз ще се разходя и ще се прибера. Ще ви се обадя от хотела, за да сте спокойни.

И той излезе от ресторанта. Отвън го лъхна хладен и свеж, но не студен въздух. Не беше нормално за януарска вечер. Тръгна бавно по тротоара, като се мъчеше да не мисли за нищо, но в ушите му все така продължаваше да вали снегът, а около него беше призрачно тихо и спокойно, само стотиците искрящи реклами светеха, сякаш това не беше малко забутано градче близо до границата, а голям, весел и жизнерадостен панаур, който го мамеше със светлините си и с топлината зад стъклата на суетните къщички и хотелчета. Представи си хората зад тия прозорци, които изглеждаха толкова топли и пълни с живот и му се прииска да е част от тази топлина и този живот, но изведнъж осъ-

зна, че всъщност той сред всичко това е съвсем сам. И че няма в този град, в тази огромна страна нито един прозорец, който да е негов, нито една врата, зад която да го чака неговият дом.

Нямаше къде да отиде. Този свят – светъл, лъскав, смеещ се, пеещ – не беше негов. Представи си своя дом – галечен, тъмен, пуст и тих. И му се видя толкова беден и неугледен, че му стана още по-тъжно. Защото в него нямаше никой, който да го очаква. А така му се прииска да усети нечие присъствие, че извади телефона и реши да се обади на своите, нищо че още не се беше прибрал.

Когато екранчето светна и се появи списъкът с имена от указателя, той машинално започна да го чете. Списъкът беше дълъг и той се замисли за това, че много от имената в него нищо не му говореха – беше забравил кога и защо ги е записал. Други му бяха го болка познати, защото работата му налагаше да общува с тях или защото бяха от кръга на по-близки или по-далечни роднини. Имената се превъртаха едно след друго и изведнъж осъзна, че сред тях няма нито едно, на което в този час да се обади, за да чуе роген и близък глас. Когато беше минал вече средата, внезапно му светна: Русото! Ето на кого можеше да се обади винаги, когато беше самотен. Онова „Русо“, както го наричаше той още от времето, когато беше крехко, нежно девойче, което все бягаше с погледа си от неговия, а случеше ли се да го догонят, се изчервяваше и въздишаше скришом. Иван не гледеше сериозно на него тогава, после всеки хвана по своя си път и той почти го беше забравил. Но след години, когато се срещнаха случайно (или не), видя, че предишното крехко девойче се бе превърнало в стройна и привлекателна жена, която знаеше цената си и гледеше многозначително и закачливо. Когато заговориха сериозно обаче, той разбра – тя все още беше влюбена в него и все така избягваше погледа му, защото искаше да скрие това. Тя му даде телефона си, той – своя и от време на време се чуваха, понякога тя му пращаше закачливи sms-и по повод някой празник, той го правеше по-рядко.

Да се обади ли или да прати съобщение? Поколеба се малко и написа кратък и почти безличен поздрав като върху пощенска картичка, който тутакси излетя в невидимото пространство. Само след секунди се върна съобщение, потвърждаващо, че неговото е получено. В същата минута. И видя часа. „Боже, добре, че не позвъних.“ – помисли той. Беше забравил за часовата разлика. Сега в България беше почти полунощ. Тя навярно вече спеше и едва ли ще прочете съобщението. „Нищо, утре ще го прочете и ще ѝ стане приятно“ – опита се той сам да се успокои, но това не го направи по-малко сам. Усмихна се и затвори телефона. В същия миг той трепна в ръката му. Или пък така му се стори. Не, екранът светеше! Пристигнало бе ново съобщение. От Русото! Беше също толкова кратко и лаконично. „Желая щастливо прекарване! И завръщане!!!“

Прочете го два, три пъти. И му стана някак леко и топло. В този миг той разбра колко много означават за него тези две изречения и трите удивителни след тях. Това не бяха просто думи. Това беше край на оная невидима тънка нишка, която го свързваше с родината, с

гома, която той беше престанал да усеща. Там някъде някой го очакваше. Тази вечер и винаги. Него.

От влагата ли, от взирането ли – очите му се замъглиха. Той вдигна ръка и прокара длан през лицето си. После я протегна напред и видя как една внезапно появила се снежинка кацна върху нея. Огледа се наоколо и видя, че наоколо се прокрадваха още – отначало плахо, като че ли случайно, но бързо се увеличаваха.

„Tombe la neige!“ – като заклинание повтори Иван. – „Първият сняг тази зима.“ – и бавно закрочи към хотела.

Аргир Манасиев – „Буря“

Мария Николова

СТИХОТВОРЕНИЯ

●

На самотата в тъмната бърлога
заспиваме пияни от тъга,
а на съня във тайнствения пролог
пристъпва грациозно любовта.

Познаваме я както себе си отдавна,
тя има малък магазин за изненади,
попълвали сме името ѝ
в кръстословиците водоравно
и сме я срещали във някой кръг на ага.

За себе си тя често ни напомня,
стрелките на часовника върти,
а в будоара си отглежда аполони
и стихове при орхидеите сади.

Когато мракът си съблича фрака
и подвизите си за следващата нощ отлага,
събуждам се със мисълта,
че някой въвн ме чака,
но само споменът стои на прага.

НАКРАЯ

Накрая на света те викам...
Светът е патил и побъркан –
прелива бързо от тъга във кикот,
от пусто в празно, от любов в омраза.
Накрая на света сезоните се срещат,
цветя и птици мъдро се закрилят,

тревите от страстта са по-горещи,
 а с вирнати уши мълвата броди.
 Накрая на света те викам,
 до извора на белите неволи,
 където черни врани не прелитат,
 а само покаяния се чуват
 и светва ехо от молитви.
 Накрая на света –
 там всичко е пределно ясно
 като очите ми, когато се събуждам
 и искам първо теб да видя.

С наднормено тегло е времето,
 в което ни е съдено да се обичаме.
 Поезията зъзне зад стените
 на здрави, каменни клишета
 и моли Бога за амнистия.
 Оскъдица в душите избуява
 като природно бедствие.
 Тлъстият мозъци и нрави.
 Лъжи, с голяма гръдна обиколка,
 извършват сексуална революция,
 а истината мръзне в епруветки.
 Модерни са дебелите подметки,
 дебелите очи, с бронирани зеници
 и пълното, лениво безразличие.
 Доволните преяждат, без да мислят,
 усилено се тъпчат с недомлъвки,
 с превтасал, скучен грях
 и свобода на хапки.
 Озонът постепенно изтънява...
 По-тънък е от кожа на момиче,
 което се съблича пред любимия.

ПАМЕТ

В крайните квартали на твойта памет
като бездомно циганче се шляя
и ровя в кофите за смет,
където си изхвърлил вехти чувства,
легла с разстроени пружини,
обувки без подметки и без път,
мухлясал хляб и книги четени от плъх.
В крайните квартали на твойта памет
по чудо се измъквам от смъртта
и дишам тежкото лепило на тъгата,
а две-три стари врани ме охуват.
Когато
окончателно премръзна и изпитам
от образцовата провинция погнуса –
н а п у с к а м.
Тук дори ножовете блажено затъпяват,
жените примирено са фригидни,
мъжете са отявлени евнуси.
Напускам крайните квартали
с една-едничка цел –
да срещна необята.

Аргир
Манасиев –
„Игра с лента“

Маргарита Лапева

СТИХОТВОРЕНИЯ ЗА ДЕЦА

ДВОРНО КОТЕ

Измръзнало коте
помръгва с мустаче.
С най-тъжните ноти
мяука и плаче.

На мястото скришно
котето малко
се чувства излишно
самотно и жалко...

Без дом и без мама,
клошарчетата същи!
Защо ли да няма
за котенца къщи?

Не иска ли някой
пухчета рижи?
Пораснат ли, всяко
за себе си ще се грижи.

Ще стане коленце дворно,
пише го в моите книжки.
Не е никак позорно
да ловиш мишки...

БАБИНИЯТ СЕРВИЗ

Звънкат на плета без знаци
чаши с гръжки и черпаци,
мойта баба още в село
с тях си служи най-умело.

Много ги цени, макар че
нищо лев за тях не харчи
Зреят в тънките ластуни
пет сервиза от
кратуни...

МОНАХИНЯ

Ти помисли си на pewno –
монахиня с расо черно
край прозореца прелитна
пъргава и любопитна.

И под покрива самия
почна да гради килия.
Тази малка дяволица
е самата
лястовица.

КЪМПИНГ

Все забравям аз къде са
улицата и адреса,
та затуй реших въпроса –
къщата на гръб си нося...

Облак ли с очи засвятка,
спирам за почивка кратка
и под мълниците гръмки
нак ще си направя къмпинг.

ПЕСЕНТА НА РУЧЕЯ

Този малък, палав ручей
сред гората, хей,
песен весела научи и сега я пей.

Тя му легна на сърцето,
истински балсам,
тананика си я ето, в тъмнината сам.

Отгалече даже кума
и клонака стар:
– Чујте ручея си има нов репертоар!

На брега голям оркестър
му приглася пак –
от щурчета гвеста, всяко в черен фрак.

КЛЮЧЕ

Това немирно ключе
вратата отключва с краче,
и моята баба глуха и стара
не му се кара.
А аз отворя ли с крак
не мълчи –
гълчил ли, гълчи!

УМНИЦИ

Врабчо сивогуши
купил си ботуши.
Двете млади врабки
си плетат чорапки.
Кацнала на тънки жици
шие врабката терлици...

Чуди се кълвачът: – птици,
да летят с чепици!... –
Ако сме обути ние
няма Котаран да ни открие!
Ще рече: – Деца сега
стъпвали са по снега.

Христо Динев

КРЪВТА ГОВОРИ ¹

разказ

Войната с Югославия завърши за няколко гена. Една германска част се настани в казармата на град Охрид. Комендантът наложи вечерен час. Градът помръкна. Секна обичайната гълчава. Като че буца заседна на гърлата на веселите охридчани. Денонощно из града се движеха строги караули с автомати на гърдите, смразяващ поглед и твърди стъпки. Те внушаваха респект, а у някои – страх.

Един ген се разнесе мълвата, че германската част ще бъде заменена от българска войска. Някаква скрита радост трепна в душите на хората: „Ха дано!“

– Игати, игати! В Битоля вече са дошли – понесе се из града.

В очите заиграха радостни пламъчета. Българската военна част бе спряла близо до Охрид. Вървеше трескава подготовка за влизането в града. Изтупваха се пращите грехи, лъскаха се ботушите и оръжието.

Дружината се построи и тръгна със знамето и богра песен към блестящото насреща им Охридско езеро. Гражданите заприиждаха на групи към площада. Радостна глъчка кипеше по улиците. На центъра вече бяха излезли общинарите, свещениците и първенците на града.

Влизайки в града, войните стегнаха крачка. Двамата барабанчици поддържаха ритъма. На площада погелението спря. Командирът, като видя развълнуваното гражданство, което едва се сдържаше да не се спусне към братята българи, изкомандва:

– Мирно! За почест!

Щракнаха като една карабините. Командирът изтегли сабята и я сложи пред очите си. Една старица не се сдържа и се спусна с цветето в ръка към него. Падна на колене, сложи цветето в краката му и го загледа като божество. Устните ѝ мърдаха, но звук не се чуваше. От очите ѝ капеха сълзи.

Командирът изкомандва „На ремък!“ и прибра сабята. Наведе се, вдигна жената и я целуна по челото.

Това съвсем обърка ритуала. Мнозина викнаха „Ура!“ и полетяха напред. С много усилия и молби редът бе възстановен. С маршова стъпка войниците застанаха пред големците. Цветя като гъжг се сипеха върху тях. Свещениците пристъпиха напред и поръсиха със светена вода ко-

¹ Разказът е написан по действителен случай, по който има и други произведения.

мандира, знамето и войниците. Офицерът се прекръсти, целуна кръста и ръката на попа. След това свещениците изпяха тържествена песен и отправиха благословия към множеството. С разтреперан глас кметът поздравя с „Добре дошли!“ братя българи и отривисто прегърна командира. Сега вече Охрид се разтреса от гръмкото „Ура!“, излязло спонтанно от гърлата на войниците и гражданите. Оттекна в Калето и се разнесе над притихналото езеро. Еуфорията беше обзела всички. Това щеше да се помни дълго. Заедно с войниците към казармата се отправиха и много граждани.

Германците не можеха да си представят какво е всичко това. Прег тях стоеше един друг, неузнаваем град. Трябваше да им се обясни, че това е един народ, разделен от Великите сили.

Комендантството поеха българите. С първата заповед бе отменен и наложеният от германците вечерен час. Градът задиша нормално. В неделните дни по улиците вместо нагменните германски патрули се движеха добродушните български войни. Всички искаха да се гокоснат до тях, да се запознаят, да си поговорят по братски. Нали сме братя! Езикът ни е един. Всичко беше толкова естествено и просто. Така тръгнаха познанства, дружби. Много семейства започнаха да канят на гости българските офицери, сержанти и войници. В неделни и празнични дни пред портала на казармата се редяха да вземат войник за обяд. Скоро те станаха „нашите момчета“. Образуваха се и цели компании. Разхождаха се, седяха в сладкарниците. Най-весели бяха разхожките с лодки по езерото.

Така минаваха дните. Забравиха за навъсените немци, а те за разлика от други градове не се изтеглиха от Охрид, защото бил стратегически. Злоба стягаше гърлата им, като гледаха тази сърдечна близост.

Втората световна война бележеше голям обрат. Германците отстъпваха на всички фронтове. Съветската армия вече бе на Дунава. България излезе от хитлеристката примка и установи народна власт. Издадена бе заповед за изтеглянето на българската войска от Македония. Радостта от победата бе голяма, но в душите на охридчани се настани и дълбока тъга. Трябваше да се разделят с техните момчета.

Германците също се стягаха да напуснат Охрид. Една сутрин българската казарма осъмна оградена от немската военна част. Искаха да разоръжат и пленят българското поделение, иначе – смърт! Командирът не прие условието. Без заповед от Центъра той не можеше да предаде поделението. Връзката с Центъра обаче бе прекъсната. Немците бяха прерязали кабелите, а радиото се заглушаваше.

– Ще се сражаваме! – каза твърдо командирът и заповяда пълна бойна готовност.

Обстановката бе разбрана от охридските първенци. Те решиха да преговарят с немския командир.

– Да! – каза той. – Но искам 8 кг злато, иначе вашите момчета ще загинат!

– Няма да ги оставим! Те са наша кръв, те са наши синове – решиха първенците и тръгнаха от къща на къща.

Всеки слагаше в торбата каквото злато имаше. Сваляха се пръстени, обеци, огърлици и най-свидни семейни реликви. Накрая премериха събраното – не достигаха 250 грама, а нямаше вече откъде да се набавят. Покрусата беше страшна. За 250 грама да оставят момчетата не биваше, но какво да правят! Последният час течеше. Накрая свещеникът каза:

– Може да е грях, но Бог нека ми прости. Ето ви този кръст, той е златен. И гървеният ще ни представи пред Господ.

Всички въздъгнаха облекчено и веднага хукнаха към немския командир.

– Ето, господине. Събрахме златото, – казаха застанали чинно пред него първенците.

Като видя кръста най-отгоре, швабата се ококори, а от гърлото му се изтръгна само едно:

– Боже мой, боже мой!

Сутринта рано сговорът на казармата се изпълни с народ.

Разгялата беше тежка. Прегръщаха се и не можеха да се откъснат един от друг. Очите бяха сухи, плачеха душите. Немееха устните, говореше кръвта. Изпратиха ги до края на града. Щяха ли да се видят някога пак?

Аргир Манасиев – „Магона“

Струмка Струмина
СТИХОТВОРЕНИЯ

Нанасям се.
Нанасям се по лентата на Времето.
И губя се...
Като залутана прашинка
в околото късогледо на надеждата.

Нанасям се.
Нанасям се в пространството.
И чезна...
Като някакво безпътие
в мъглата непрогледна на живота.

Нанасям се.
А липсва. Липсва хоризонт.
Проглеждам!
И като стон неизтръгнат
на свободата веригите късам!

ЗА ЕДНА ДУМА

Още няколко странички плахи.
Още няколко гъсти години.
Може месеци. Може би – дни.
Може няколко мига пределни.
Колко ли? Колко време излишно,
колко ли време нестигнало
за една дума желана,
за една дума неказана...

НАТЮРМОРТ

Непрочетена книга докрая.
Уморени встрани очила.
Недописани стихове бели.
Неизплакани още сълзи.
Непоставена точка след злото.
Непокаяни грешни души.
Непогребани тъмни заблуди.
Невъзкръснала вяра до днес.
Непокълнало тихо смирение.
Неразгадена зряла любов.

Не знае малкото дете,
от нищичко не знае да се пази.
Препъва се. Краченцата плете,
направо в локвичката газу.

Пресича зрелият човек,
пресича пропасти. Стени. Измяна.
Девето чистичко – години, век.
Човекът с опит – кал и рана...

ПРЕДЕЛ

*Донякъде можем,
донякъде знаем.
Атанас Далчев*

До прага тих на мъдростта
достигналите вече знаят:

Не стигат двете ни ръце
започнатото да довършат.

Не стигнат двете ни нозе
на дните ни пустинята да минаат.

Очите две не ни достигат
лицата си същински да съзрем.

Донякъде. Донякъде сме ние.
Натамък и навред е Бог.

Лъчезар Селяшки

СТИХОТВОРЕНИЯ

**КЛАДЕНЕЦ В ИСТОРИЧЕСКАТА
БАТАШКА ЦЪРКВА**

Кладенец до входа,
гълбан от ръце на
обречени.

На гъното сухо
монети светят –
десетки детски
изплакани очи.

Сноп ангелски лъчи
през процена остър
на тежката порта
прозвънва като ръж –
сияйните сенки,
хоралът вселенски
на цъфналия гъжг...

Кладенец до входа
на баташка църква,
вгълбан за вечно
в паметта ни
българска,
накръст
съсечена.

БОЛКА

На Александър Геров

**Когато пламне – боли.
Когато гасне – боли.**

**Държа билет измачкан
за нейната столица.**

В КРАЯ НА ЛЯТОТО

**Притискам в шепите си объл камък.
Усещам как расте
в съня безпамятен.**

**Тревожни гларуси над мен прелитат
и чезнат – пяна от
вълна разбита.**

**Застива слънцето в око на риба –
тъй чисто в своята
безмълвна гибел.**

**И камък или слънце падна тежко
от срязана със нож
рибарска мрежа?**

БЕЗ СЪРЦА

**Повече от две хилядолетия
след Христа,
във века на перфектните
сърдечни операции,
колко много хора
без сърца...**

Из сборника „ЗЕМЯ В ПРОСТРАНСТВОТО НА СПОМЕНА“

Атанас Мечкаров

УВОД

През пролетта на 1942 г. от проф. Иван Батаклиев ми бе възложена семинарна работа: да направя антропогеографски проучвания на селищата в северозападната част на Драмското поле. Интересът, който се събуди у мен още в първия момент, бе голям. Това се дължеше на причината, че този край беше част от новоосвободените наши земи и че на мен се пада случай да ги посетя. От друга страна знаех, че ще отида между хора, които в миналото са били ратници в борбите за българщината. Тези неща бяха достатъчни, за да подготвят в мен необходимото желание за работа, което е първото условие за добър резултат в подобен случай.

От трета страна очаквах и много трудности, предвид на новосъздаденото положение в тези земи, но това не ме плашеше, защото съзнавах, че работа без трудности няма.

Почти всички селища, които цитирам, съм посетил. Картата, с която си служех при проучванията, е гръцката в мащаб 1:100 000, която е най-добрата за нашата област, макар че има и някои недостатъци. Дължа да изкажа моята най-голяма благодарност на всички, които ме улесниха в научната ми работа, особено на г.г. учителите и кметовете на селата, през които минах. Благодаря и на г. Васил Миков, директор на Археологическия музей, за разчитането на монетите, които му занесох.

Това е моята първа работа и не си правя илюзията, че е нещо изключително. Тя може да бъде дотолкоз ценна като нещо ново, доколкото в рамките на едно студентско изследване за кратко време би могло да се съберат материали за тази слабо позната област. Старал съм се да дам нещо свое, но не можех да не се възползвам и от литературата, която е извънредно оскъдна, писана за този край.

Може би това е най-непознатата част от нашите земи: никакви изследователи, никакви пътешественици не са минали през нея и ако нещо се среща тук-там, то е съвсем бегло и случайно.

При такова положение може да си представим колко е трудна подобна задача. От гръцкия режим – никакви данни, каквито и да било, не

можах да намеря: една голяма празнина стои за времето на този режим, прекаран от нашите селища. Всичко е оскъдно и недостатъчно. Но казах по-горе, че този край в миналото е бил център на голям купеж и тук българщината в борба с гръцкия пристъп се е проявила най-силно от целия район.

Струва ми се, че тези неща са гостатъчни, за да се напише моята работа. Надявам се с това да съм изпълнил очакванията на моите г.г. професори, а едновременно и обещанието, което съм дал пред зравите българи, запазени тук. Не трябва да се забравя още от първия момент, че в края, за който ще говоря, има много запазени българи и те са като остров всред голямото море от гърци. От много места у нас се говори, че в тези земи няма българи, че всичко е гръцко население, но никой не си е направил труда да се отместа от широкия път, който прекосява тези земи и да отиде в селата. Българският елемент е запазен изключително в селата, в градовете той е съвсем незначителен.

В наши дни тука се извършва процес, който е естествена последица от последните събития и наново тези земи ще приемат своя вековен български народностен лик.

Димитър Тюлеков

ПОСЛЕСЛОВ

Сред българската бежанска общност, прокудена от родните ѝ огнища в Македония, особено популярност придобива една народна песен. Тя и днес се пее с въодушевление в България. Песента има силен обществен заряд, тъй като заг любовния мотив за наложената раздяла и очакваната среща се крие изстрадан народен копнеж.¹

Изкуствената гранична бразда от 1913 г. е утвърдена през 1919 г. и 1947 г. По долината на р. Струма и р. Места е издигната преграда, която спира естествения ход на традиционни стопански дейности. Разделно и противопоставено е еднородно население. Създадена е атмосфера на несигурност, страх, подозрителност и враждебност. На север от границата – стремеж към реванш и дух на съпричастност към безправните българи в Егейска Македония. На юг – гръцките власти установяват режим под лозунга „Българите да се махат от нашата земя“, а останалите, предпочели роден край пред нерадостното бежанство, Атина упорито нарича „гърци-славофони“²

Политическият мотив на официалната гръцка статистика от 1928 г. е ясен: в резултат от приложението на българо-гръцката конвенция за „доброволна размяна“ на малцинствата, българското етническо присъствие в Егейска Македония е ликвидирано, а областта – елинизирана. Многочисленото българско население е натикано в графата „гърци-славофони“, а неговият брой е фалшификаторски умален.³

Нищо не е в състояние обаче да скрие историческата истина за де-

мографския състав на населението оттатък омразната граница. Самият грамски митрополит Василий в специалния си доклад от 20 май 1931 г. го министър-председателя пише: „След размяната на населението цифрата на славяногласните намаля много. Те живеят сега в Просечен, Плевня, Кобалище, Карлуково, Горенци, Егри-гере. Те, макар и външно да изповядват, че са гърци, дълбоко в сърцата си казват, че са българи...“⁴

Най-после, през пролетта на 1941 г., задухалият по силата на международната военно-политическа конюнктура⁵ „бял ветрець“ успява да отвори „пътя за Драма“. Именно тогава са разбулени окончателно гръцките фалшификаторски напъни в областта на антибългарската етностатистика. В ръцете на освободителните за македонските българи германски власти попадат секретни архиви на гръцките разузнавателни служби. Оригиналните демографски статистически данни показват многобройния и компактен характер на българите в Егейска Македония и тяхното бундо национално съзнание. Безспорните факти са потвърдени и от извършеното през лятото на 1941 г. поселищно самопреброяване. Документите от тази голяма общобългарска акция са запазени, благодарение на двама големи български учени и родолюбци: Димитър Яранов, член на Македонския научен институт и бъдещият академик Иван Дуйчев. С риск на живота си те успяват да съхранят за родната наука и националните интереси ценните документи.⁶

С обособяването на Беломорската област и установената там временно българска администрация се откриват възможности за научно-изследователска дейност. Интересът към новите земи сред българската научна общественост е оправдан и всеобхватен. Иван Дуйчев, заедно с колегите Д. Яранов и Веселин Бешевлиев, замисля издаването на научно списание „Беломорски преглед“.⁷

В такава обстановка географът Иван Батакачиев, професор в Софийския университет, възлага на двама от своите студенти теми за семинарна работа. През летните месеци на 1942-1943 г. Дойчо Атанасов от с. Турия, Казанлъшко, проучва района на пристанищния град Дедеагач. По същото време Атанас Димитров Мечкаров изследва българските села из северозападната част на Драмското поле. Любознателният младеж от пограничното с. Петров, днес община Сандански, посещава общо 14 грамски села. Това са: Адистрат, Височен, Горенци, Грачен, Дреново, Егри-гере, Калапот, Карлуково, Плевня, Просечен, Пършово, Скрижево и Туркохор.

Студентът по география и история сподели, че това е първа научна работа, която „не е нещо изключително“. Атанас Мечкаров, възпитаникът на Историко-филологическия факултет, VII семестър, обаче проявява заложи на обещаващ изследовател – умението да използва научния инструментариум е съчетано с многофакторния анализ на природната среда. Младият автор се отнася критично към литературата и използваните извори. Прави родови анкети, обосновава своите стопански и етнодемографски характеристики на посетените села. Всичко е с цел да представи по-пълната картина на поселищно-географските отношения в северозападния дял на Драмското поле.

Гражданската позиция на Атанас Мечкаров по време на бушуваща-

та световна война и неговият растящ интерес към слабо познатата област от българското етническо землище подсилват модното еуфорично настроение.⁸ В този смисъл е оправдана тогавашната авторова вяра, че най-после „...българинът пак ще засегне здраво на Бялото море, тъй както е било през вековете“. Събитията от есента на 1944 г. обаче опровергават финалния извог в студентския ръкопис и водещите дотогава обществени нагласи. Отново бежанският поток от грамските села потегля към Родината. Но този път властите от „Отечественофронтовска България“ безотечествено приемат егейските българи като нежела ни пришълци. Набегените „македонци“ се озовават в Титова Югославия.⁹

След две десетилетия Атанас Мечкаров, уважаваният учител по история от Благоевград, заедно със свои колеги, екскурзионно посещава Велес. Неочаквано там се среща с негови скъпи познати от посетенията села из Драмското поле. Първоначалната радост от второто съгубовно виждане е заменена от дълго пазени въпроси и горчиви заключения: „Нас ни изгониха, защото казваха: вие сте македонци, а не сте българи?! Вие не ни искахте! Защо ни изгонихте бе, братя?!“¹⁰

Превръщането на по чудо запазения кратък научен труд на колежата Атанас Мечкаров в обществен факт е повод за многопосочни разсъждения. Издаването му е изпълнение на авторското обещание от 1943 г. пред живеещите в грамските села „здравни българи“. Новата книга от Библиотека „Краезнание“ е възможност за широката общественост да бъде запозната с миналия живот на сънародниците ни извън сегашните гържавни граници на България.

С публикуването на дълго пазения труд не просто целим следването на професионалния и родолюбивия ни дълг. Важно е да вложим скромния си дял за развитието на гражданското общество в Европейския Югоизток. Взаимното опознаване на балканските народи е необходимо условие за това. Ето защо Македонският научен институт остава верен на отстоявания принцип: с изследователската, издателската и обществената си дейност да не затруднява развитието на междугържавните съседски отношения. Затова „Земя в пространствата на спомена. Поселищно-географски проучвания в Драмското поле (северозападна част)“ не е идеологическо средство и пропаганден лозунг за териториална ревизия. Днешна, а пък и утрешна България, може спокойно да живее без прочутия грамски тютюн, без грамските овни, кестените от Горенци, виното и ябълките от Просечен, без ориза от Височен и т.н. Но българското културно-историческо наследство ще бъде по-бедно без познанието ни за нашите съотечественици в Драмско и без спомена за светите места на техния обществен живот.

Крайно време е сблъсъкът между българския и гръцкия национални стереотипи да остане само в историята. Взаимната ожесточеност и омраза със словесните престрелки от типа: „Долу коварна и подла Гърция!“ или: „Долу българските дебелоглави!“ не бива да се ширят в духовното пространство на двата християнски народа. В тази посока има един характерен и доста поучителен пример от съвместната ни история: От 8 май 1910 г. до 12 август 1913 г. български екзархийски пастир в Драма и района е архимандрит Кирил Рилски. През двете военни

години, 1912-1913 г. българският и гръцкият митрополит Агатангел работят заедно „...за доброто на цялото грамско православно население – българско и гръцко“.¹¹

Множество са страниците за борческата солидарност и взаимното културно общуване между нашите два съседни народа. Това безспорно е важно за взаимното съжителство на българи и гърци в обединена Европа. Но сега обикновеният българин оценява едностранно гръцкото поведение около бленувания път към Драма. В България заг атинския претекст на загриженост към кафявите мечки биват създавани рецидивите на византийска пресметливост и скрит андартски интерес. Без съмнение пътят към Драма ще бъде отворен, защото този оветял манталитет е характерен за групи исторически времена. А Гърция, след като е родина на античната демокрация, би било добре да покаже на следващата я България еталонни примери за европейски решения на всички открити въпроси от взаимен интерес.

С поредното издание на Библиотека „Краезнание“ продължаваме започналото утвърждаване на егейската тема в съвременното българско познание. Трудът се публикува без особена редакторска намеса. Запазен е правописът и авторовият стил. С цел повишаване информационната стойност на труда и по-голяма яснота на изложението, са приложени указател и речник. Указателят е за гръцките наименования на описаните села в Драмско. Речникът – за въведените научни понятия и някои специфични термини.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Азбучен показалец за промените в названията на описаните села:

Българско име	Гръцко име
1. Алистратик, Алистрат	Алистрати, околия Зиляховска
2. Височен, Височани	Ксиропотамос, Драмско
3. Горенци, Горница	Кали Врисис, Драмско
4. Грачен, Грачани	Агиохорион, Зиляховско
5. Дряново	Монастираки, Драмско
6. Егри-дере	Калитея, Драмско
7. Калапот	Палеон Калапоти, Драмско
8. Карлуково, Карлъково	Микрополис
9. Кобалище	Кокиноя, Драмско
10. Плевня, Плевна	Петруса, Драмско
11. Просечен, Просочани	Пирсополис
12. Скрижево, Скрижово	Скопя, Зиляховско
13. Туркохор	Милопотамос, Драмско

Бележки

¹ Дуйни ми, дуйни, бял ветре,
отвори пътя за Драма,
във Драма искам да ида,
там имам либе болничко,
понуда да му занеса:
бяло ми грозде с лозата,
жълта ми дюля с листата...

² Централен държавен архив (ЦДА) – ф. 1909, оп. 2, а.е. 112, л.1; Даскалов, Г. *Българите в Егейска Македония, мит или реалност. Историко-демографско изследване, 1900-1990. С., 1996, с. 245.*

³ Даскалов, Г., *цит. труд., с. 245*

⁴ *Цит. по Даскалов Г., Участта на българите в Егейска Македония, 1936-1946. Политическа и военна история. С., 1999, с. 69-70.*

⁵ *По-подробно в: Даскалов Г., цит.труд, с.119-126, 141-154.*

⁶ *Пак там, с. 188, 259.*

⁷ *Пак там, с. 260; Йончев, Д. България и Беломорието (октомври 1940 – 9 септември 1944). Военнополитически аспекти, С., 1993, к. 35-111.*

⁸ *Балканджиев Ив., Беломорието; Минало, настояще, бъдеще, С., 1942*

⁹ *Василева, Б. Миграционни процеси в България след Втората световна война. С., 1989, с. 139; Цветкова. И. Бежанският въпрос и миграционните процеси в Пиринския край, 1944-1949, Пирински край. Краеведски изследвания, Благоевград, 1996, с. 134-141.*

¹⁰ *Разговор с Атанас Д. Мечкаров, Благоевград, 5 август 2004 г.*

¹¹ *Архимандрит Кирил Рилски. Кратки спомени от управлението ми на Драмската и Дебърската епархии от 1910 до 1920 г. С., 1923, с. 3-24.*

Аргир Манасиев – „Нежност“

г-р Димитър Бундов
СТИХОТВОРЕНИЯ

ПЕСЕН ЗА ДРАМА

Места и Пирин среднощем,
стенат и питат се само
младите пеят ли още
старата песен за Драма...

И се събуждам от звън
на Неврокопска камбана,
искам да тръгна навън –
вика ме пътя за Драма.

Мелнишко вино цървено
лумва в очите ми пламък –
в зимното утро студено
вече потеглям за Драма.

Сънища – трънен венец,
всичко е просто измама...
„Дуйни ми, дуйни тих ветреце
отвори пътя за Драма!“

КАДИФЕНИ ПЪТЕКИ

Две пътеки каdifени
всяка нощ ме викат –
плюсва пак гръха си в мене
цъфнала иглика.

А една звезда желана
реже небосклона,
тя при мен пристига рано,
в моя ден се рони.

Колко искри позлатени
в клетките проникват!
Две пътеки кадифени
всяка нощ ме викат...

С гъх на липов цвят ухаят
улиците на градчето
и отново от безкрая
пак лунаата ще засвети.

Уморено, в път неравен
крача бавно, но открито –
ще заглъхнат, знам, безславно
пътищата на мечтите.

Много кучета ме лаят,
моя сън дори смущават
стара приказка аз зная,
затова им хляба дават.

Нека лаят, нека, честно
земния ми път ще свърши –
ще си уда неизвестен,
но от никой непрекършен!

Елена Бояджиева

СТИХОТВОРЕНИЯ

Дните ми отронва
като есенни листа животът.
Болките ми плачат
като лъскав гъжд.
Стъпките ми – кратък звън,
не гонят изгреви
и сърцето ми изгаря
с крехка светлина.
Във букет събирам
багрите на дните си,
болките в стъпките
отекват в мен,
но сърцето ми
е хукнало нанякъде
и не знам дали
ще го настигна
някой ден!

27 ноември 1990 г.

СТАРИЯТ КВАРТАЛ

Звезди и калдъръми се размесиха
със стъпки крехки – бледа светлина,
и сенките на неми къщи се провесиха
в притихналата тайнственост на вечността.
Не ме докосвай, късно сме се влюбили,
преди нас друзи тука са били,
сега не знам дали не сме загубили
от това, че днес не сме така добри,
от това, че бързаме

да любим и да страдаме,
а споменът – светулчица – лети
и тез прозорци
са очи разплакани,
а портите – заключени мечти.
И изгреви и залези стопяват
в очите празничната светлина,
във въздуха със мирис на мушкато
отронва се и тръгва есента
и се въртят звезди, души и калдъръми
в притихналата тайна на нощта!

26 ноември 1990 г.

Вино и кръв се смесиха във вените,
надбягват се из цялото ми тяло,
навън животът се заключваше със залез,
умираше във клоните на кестена.
Светулките запалиха фенерите,
щурците грабнаха цигулките,
а стръковете скриха сълзите си в пазвите.
Тогава в тялото ми пламна съпротива
от страсти, гордост и нюанси... самолюбие.
Затуй не ме превръщай във случайност,
ще ме загубиш някъде по пътя.
Не ме обричай и на вечност,
ще ме погубиш като зъл вълшебник,
а аз не съм измислена и пясъчна,
не съм звезда, ни кратка светлина,
не съм очаквана – гали пък съм желана? –
Не знам и аз коя съм... и сама
усещам, ненавиждам, обожавам
живота с неговата простота
и есента, и виното, и кестена,
съмненията, разпънали душата ми
във всичките посоки на света!

МИРАЖ

**Някога,
 изглежда, много отдавна,
 исках океан от любов,
 сега искам само капчица.
 Някога,
 сигурно в детството,
 исках светлината на целия свят,
 сега искам само един лъч.
 Тогава
 тичах с боси крака през годините,
 сега те ме задминаха
 и рисуват косите ми с бяло,
 украсяват лицето ми с бръчки
 и бележат тялото ми със старост.
 Пролет вече не забелязвам цъфтежа,
 есен нямам време
 за гъждовете и хризантемите.
 Сезоните бързат
 и във въртежа им?...
 Последен лъч – крехка любов!
 Но къде съм?!
 Потърси ме и ме обичай отново!**

6 февруари 1993 г.

Аргир Манасиев –
 „Поезия 1“

Уляна Паскалева

Хайку

Червено мушкато
до варосана стена –
антена за любов.

Окастрен бор –
с два клона на кръст –
човек или дърво?

Новородено
спи до реката –
с лице на светец...

Златен месец
реже тънък процеп
между два свята.

Вятър издува
морето и водата –
зачева есен...

**Пъпки в зачатък
от есен до пролет –
бременни храсти**

**Есенно слънце
мъглата пробожда –
ловен сезон за стих.**

**Остър снежец
реши буйните коси
на водопада.**

**Струйчица дим
между каменни плочи –
пуши надежда.**

**Отпечатъци
на врабче в снега – писмо
на глаголица.**

Иван Кантуров

ЕДИН ЧОВЕШКИ ЖИВОТ, НАДВИЛ НА ТРИ КРЕПОСТИ

Животът на Стоян Иванов Кантуров, учител и революционер, започна в гр. Пехчево, Малешевско през 1884 г. и завършва през 1959 г. в Благоевград. През всичките тези години, от юношеството до преклонната възраст, той е живял, действал и страдал за Македония. За нея е получил една доживотна и една смъртна присъда. Петнадесет години е устоял на нечовешките условия на турските и на сръбските затвори. Неговият живот е надвил над три калета: Еди-куле в Солун, Подрум-кале на остров Родос – Мала Азия и на Идриз-кале (затвора в Идризово, близо до Скопие, Титова Югославия).

КРЕПОСТТА-ЗАТВОР ЕДИ КУЛЕ (Седемте кули) по време на българското възраждане и националноосвободителните борби в Македония е бил в истинския смисъл централен затвор за тази област. Но тук по всичко изглежда са били и Следственото отделение, и сепалището на турския официален съд с неговите реговни и извънредни състави. В труда на проф. Воин Божинов „Българската просвета в Македония и Одринска Тракия. 1878–1913“, издаден през 1982 г., се дават сведения и се характеризират функциите на този своеобразен затворническо-съдебен комплекс. На страница 126 четем: „Екзархията имала основание да се опасява за своите служители и за дейността си в епархиите, тъй като при всички по-големи процеси на революционни дейци се осъждали като ръководители нейните учители и свещеници, прегърнали свящото дело на борбата... Така например веригата от осъдени заточеници, изведени на 6 юли 1901 г. посред най-големия пек от мрачните подземия на Еди-Куле в Солун, за да бъдат натоварени на параход и откарани в Подрум-кале, (Мала Азия) се състояла от 24 учители, двама ученици, 1 доктор, 1 търговец и 11 свещеници. По-нататък се рисува покъртителната картина на разгялата, при която звучи Ботевама „Жив е мой.“ Между тези заточеници са били Пере Тошев, Христо Матов, Хр. Татарчев и грузи видни дейци. Най-вероятно е това събитие и неговите герои да са станали прототипите на Яворовата епична поема „Заточеници“, писана някъде към 1902 г.

Ето още един цитат от споменатата книга: „Ужасни били условията в Солунския затвор Еди Куле, посетен в края на ноември 1906 г. от управляващия руското генерално консулство Кохмански и от австро-унгарския генерален консул Пара. В този затвор излежавали присъди над 800 души осъдени, разпределени в десет камери (отделения) при натру-

паност „до крайни предели, без да имат място да легнат на пода“. Същото било положението и на последствените и чакащите съдебните дела на брой над 600 души, натикани в четири стаи „при най-невъзможни санитарни условия“... В началото на 1908 г. в солунските затвори имало всичко 1361 затворници, от които 805 българи, 180 гърци, а останалите турци, евреи, албанци и власи.

В последните редове на тези извадки от книгата на проф. Божинов се използва словосъчетанието „солунските затвори“. Това показва, че освен Еди-куле е имало и други. От тях, а може би само вторият, е затворът в Бялата кула – Бялз куле. Тази кула, строена от римляните за отбранителни цели и използвана като помощен затвор и сега се извисява на беломорския бряг, непосредствено до крайбрежния булевард на Солун. Тя не бива да се смесва или отъждествява с Еди куле, който се намира на един от хълмовете. Бялз куле е имала и прозвището Канлъ-куле (Кървавата кула), което допълва нейната исторически „биография“.

Баща ми – СТОЯН КАНТУРОВ попада в Еди куле през 1906 г. В предната 1905 той е завършил българското педагогическо училище в Скопие и е назначен за учител в Неготино. Изглежда е имал подкладка още от училището, защото веднага става „активен деятел на вътрешната македонско-огринска революционна организация и агитатор на групи в града и селата. Движеше се нощно време с оръжие в ръка и беше един от най-изпълнителните и преданите функционери, когото много обичаха тиквешките воеводи Пешо Сазмаджиев и Добри Даскалов.“ Тези редове са извадени от другарско уверение, подписано от съратници и е заверено нотариално. То се намира в Държавния архив, Благоевград под № ЧП 624, от 15 септ. 1988 г. От уверението се осведомяваме и за следното: „През пролетта на същата (1906) година, след убийството на помощник воеводата Иван Банскалията, се разкрива голяма афера в Тиквешията. От намерените в чантата на убития писма и книжа с революционно съдържание, арестувани бяха много нелегални дейци в Тиквеш, между които Стоян Кантуров. Затворен в солунския затвор Еди-Куле, бе осъден от турския извънреден съд за революционна дейност на доживотен крепостен затвор и изпратен на заточение в Мала Азия – Подрумкале, от дето през месец юли 1908 г., след преврата в Турция, провъзгласяването на Хуриета от младотурците и дадената обща амнистия, се завърна от заточение.“

Краткото изложение на уверението потвърждава написаното в историческата литература за причините, които са водили в Еди-куле, за учителството като най-застрашено от съдебните процеси, както и за мястото на съдопроизводството и неговите безкомпромисни наказания.

Знаем и за дългото протакане на предварителното следствие, за условията, при които са държани арестуваните. В домашния ни архив се намира още един документ, който рисува картината, в която откриваме и Стоян Кантуров. Това са ръкописни спомени на Илия Иванов Бижев от село Крушово, Демирхисарско, член и председател на Демирхисарския околийски комитет (на ВМОРО), учител. През 1905 г. е арестуван, заедно с брата си Иван по обвинение в революционна дейност. Спомените съдържат ценни сведения за бита, живота, народностната принадлежност и убежденията на арестуваните. Ето част от написаното от ръка-

та на очевидеца и потърпевшия: „...след около четири дни ни пратиха в новите кауши, помещения в Егу куле. Четири помещения кауши, в които са натъпкани по 150-200 човека. Лежане май там нема, а седене и то състени. Отседнахме в първи кауш, а после ни свалиха в трети, голу. Втори кауш, горе и четвърти голу, са по-открити, приветливи, гледат към морето и по-светли. Много лошо новодошлите ги оставят при клозетите за три-четири дни. Наредихме се в третия кауш, в северната страна, в ъгъла и си поотворихме местенце. В срещния ъгъл са десетина-единадесет гърци-ангарти, предали се на братята им турци без да гръмнат, защото са били излезли комити против българите... Некое време докараха десетина човека от Разложко или от Банско, но едри мъже. Стоят до стената в нашия кауш. Места нема за седене, камо ли за лягане. Наши хора са и по организационна линия... Отивам при тях и им посочвам мястото за лягане, но да си го извоюват от мястото на ангартите... Ние вече се бяхме състили от група наши учители откъм Велешко, Крафовско и гр. Кантуров, Стоян, поп Гьошев, Йосифов и гр. Ще бъдем осъдени най-много на по сто и една година и все пак ще сме живи, ще дочакаме амнистия, пък може и само след година...“

За увереността, гордостта и надеждата на пленените революционери говори и споменът на дядо Тогор, бежанец от Егейска Македония, от село Скрижово, Драмско. Той ми разказва за събитията по техния край след атенната при Ангиста, засвидетелствани и в историографията (Хр. Силянов. Освободителните борби в Македония. Т.1 стр. 229). Освен за „ужасните преследвания“ на селяните от Драмско и Неврокопско, от разказа на дядо Тогор научих за съдбата и победението на двама свещеника: „След атенната на моста при Ангиста от нашето село били арестувани двата попа – Иван и Атанас, гаскало и други по-видни хора. Съдили ги в Солун, в Егу-куле... Като прочел съдията присъдата „Юч бир“ (сто и една година) поп Иван скочил от мястото си и се провикнал: „На вас сто, на мен една“... И приказката на поп Иван се сбъднала. Дошъл Хуриета. Затворниците пуснали, а съдиите затворили...“

Преди няколко години изследователят на националнореволюционните борби в Македония Борис Николов от София откри писмен документ (ЦДИА, фонд 770, опис 1, АЕ 71, л. 275). От него се разбира и потвърждава записаното в другарското уверение за Стоян Кантуров, включително и за съдебния процес в Егу куле, и за изпращането му на заточение. В този архивен документ има и две нови неизвестни доскоро за нас факти. Както и други нелегални дейци на организацията, и баща ми е имал тайно име (псевдоним) – Горки. При съдебния процес в Егу-куле той е бил съден заедно с още двама мъже и една жена: Кузман Попданаилов от Велес, учител в Кавадарци, бил председател на революционния комитет с тайното име Наум; Тано Попкоцев от Велес, учител в с.Конопища, (Туквешко), ръководител на селски революционен комитет, псевдоним Ричард; Стоян Конторов (Кантуров) от Прешово (Пехчево), учител в Туквешко, псевдоним Горки; Ефимия Бошкова, учителка в село Мързен, ръководител на селски революционен комитет.

Наказанието на турския извънреден съд е известно – за революционна дейност „Сто и една“, доживотен крепостен затвор, на заточение

в Мала Азия, крепостта Подрумкале. (За мъжете – ясно, какво ли е станало с учителката?!) Можем с увереност да предположим, че както и предишните групи заточеници, Стоян Кантуров и другарите му са устояли и дори надвили на Седемте кули и тръгват към следващата крепост с гордост и надежда.

ПРОШКИ

Стояну Кантурову!

**Хора от прошки се връщат,
Ванчо на прошки отива,
ала сърце му се свива,
прошка от мъртви ще иска.
На път го среща случайно,
братанец – близка роднина,
двамата прошка си искат
и си за старите думат:**

**– Кажу ми, речи, братанче,
прошката как да си зема,
като земята не дума
и ми греха не прощава.
Откак се татко спомина,
толкова време изтече,
пред него аз прегрешил съм,
напреко думи изрекох.
Напреко и във сърцето
за неговата изгора,
за майчицата рождена –
България разделена.
Тате я искаше цяла,
свободна, силна, голяма,
а аз делих я със други
и се от нея отричах.**

**Кажу ми, речи, братанче,
прошката как да си зема,
като земята не дума
и ми греха не прощава.
Знам, тежки думи изрекох,
рог и родина отрекох,
сега се връщам виновен
от всички прошка да искам.**

Иван Кантуров

ЕПИГРАМИ

Нахалство
Мравка иска
справка.

Надпревара
Вие с фактите –
ние с лактите.

Посоки
Едни му думите,
други грумите.

Виновният
Кой му е крив,
че е прав.

Научна
Махам кавички,
вземам парички.

Отговорност
На своя глава –
само шанка.

Елена Ванчева

КЪМ ПО-ШИРОК ТЕМАТИЧЕН ОБХВАТ

Регионалната библиотека в Благоевград с удовлетворение установява, че *Иван Кантуров*, макар и неангажиран вече служебно, не е изоставил културно-просветната работа. Естествено е, в този „свободен“ за него период нещата да се гледат от друг, независим ъгъл, обобщението да се правят на по-солидна документална основа, а художествените изяви да имат подчертана философска висота.

При новите социални и икономически условия Иван Кантуров не се поддаде на съблазните от търговска или политическа кариера, а продължи по-рано избрания път. Освен в читалищната литературна група, той стана член на Независимото писателско гружество, на генералния клуб „Розознание“, на НИЦ при Македонския научен институт. Това го „отклони“ още повече към подхванатите от него теми: националноосвободителните борби в Македония, розознанието и краезнанието, историята на местния периодичен печат, ономастиката (личните и фамилни имена) и др. Срещу обществените неспогоди се възправяше със своите поетични и прозаични миниатюри. Тях той обогати и с нови форми: тиради, предпочитания, въпросителни, стихотворения и др.

Разшириха се средствата за реализация на публицистичното и художественото творчество. В сътрудничество с радио Благоевград и телевизионния център, сътвореното от Иван Кантуров достигна до широката слушателска и зрителска аудитория. Станаха много известни песните по неговите текстове: „Бежанци“, „Прошки“, „Струмичанка“, „Светецът“, „Татко“ и др.

Първите две части от биобиографията за Иван Кантуров, издадени през 1981 и 1991 г. регистрират общо 532 публикации. Сегашната трета част е продължение на първите две. Обхваща последните пет години – от 1991 до 1996.

Нови близо 300 публикации, най-вече в местния и централния периодичен печат, обогатиха летописа на Иван Кантуров.

Антон Димитров
СТИХОТВОРЕНИЯ

ПРИСТАН

Ром се родих,
ром и ще умра,
буйната ми кръв
не става на вода.

Забравя ли се рог,
език и песента,
родните места,
братята рома.

Където и да съм,
завръщам се при вас,
душата ми скитница е, братя,
подхвърля ме животът,
лодка съм в море,
но винаги се връщам,
ромале,
защото вий сте моят пристан.

СКИТНИЦИ БЕЗДОМНИЦИ

Скитници бездомници,
къде сте тръгнали, къде,
без хляб, без дом и без опора
вий сте безнадеждни хора.

Одърпани, отчаяни клошари,
премръзнали, с подпухнали очи,
обезверени хора стари,
къде вървите рано в зори?

Улицата, тя ви вас роди,
пътувайки във влака, спите.
Децата жадно вдигват парите на бронза,
опияняват се, бягат от мечтите.

Скитници бездомници, вие спрете,
не мога много да ви дам,
хляб и блага дума вий вземете
и Бог да бъде винаги с вас,
бездомни скитници,
вървете!

ТЪЖНИ ЦИГАНСКИ БОРДЕИ,
разрушени птичи гнезда,
мили сте ми, че във вас пораснах
в бедност и с песента.

Борба за хляб.
Живот отровен.
Тъжен вечен бяг.
Радостта е кратка.
Мъката безкрайна.
Орисия лоша – болест, глад.

Никой не признава, че ви има,
а вие сте на майката Земя.
Схлупени, порутени къщурки,
визитна картичка на бедността.

Завесата се бавно вдига.
Пиеса европейска с фин декор.
Дават на бедняка роля
да бъде зад кулисите суфльор.

Беден и излъган ром,
Европа иска да те интегрира,
само не разбрах в кой –
в предния
или в задния си двор!

КОВАЧ

Хвърчат искри.
Желязо съска.
Чукът разплесква метала зачервен.
Оформя се подкова,
символ на късмета.
Надува кожен мех
ковачът изпомен.

Свещен е този занаят,
останал предаван от бащите.
Изкуство дарба даде Бог
да подчиним метала на мечтите.

Благословени бащини ръце,
прекрасни форми вий ковете,
изписани каруци, плугове,
щастие Рома ковете.

Аргир Манасиев –
„Движение
напред“

Кирил Павлов

КЪРВАВА АБИТУРИЕНТСКА

По долината на река Стримон все бяха заселници от Македония. Причина за това беше удавеното в кръв Илинденско въстание. Баща му едва успял да се измъкне. Оставил имот и къща и в една гъжговна нощ натоварил в две каруци най-необходимото и челягта си и избягал от кървавата разправа с османлиите. Отначало се заселил в Малешевската планина, но след няколко години слязъл и построил къща на два ката покрай тихите води на реката.

Тука се задоми. Жена му беше добра и работлива. Роду му три деца – две момичета и едно момче. Дъщерите му се омъжиха оттатък реката в съседното село, а синът му Добрин се изучи и там намери късмета си. Снахата Добринка беше добра и една на майка и баща.

Отгледаха три деца: две момичета и едно момче. Синът му го кръсти на неговото име – Тихомир. През лятото, тогава не учеха, той беше винаги на село при дяго си. Бяха свикнали един с друг и се разбираха добре. Като беше по-малък отглеждаха гълъби, зайци. Като поотрасна, започна да посещава дускотеката в село. Там беше през нощта, а през деня спеше. Баща му при всяко идване му се караше.

Веднъж майка му, като решила да изпере грехите му, в джоба на панталоните намерила кутия с цигари и запалка. Родителите му бяха разтревожени. В техния род никой не пушеше.

Залезът бавно загасваше, скривайки се под билото на Малешевската планина. Усещаха се прегръдките на лунния изгрев над Пирин. Вечерницата първа окачи фенера си под небесния купол. Бай Тихомир Добринов седеше на пейката на двора и в душата му плуваха мили, хубави мисли. Първият му внук Тишко утре е абитуриент. Беше доволен, че името му няма да се затрие, така както неговият син Добри носеше името на баща му. Баща му го гълчеше, че не е работлив, а мързелът не води към добри неща. Ами те, младите, са такива, не им се работи, пък нали и затова учи – да му е по-леко!

Прег очите му проблясна светулка и прилеп едва не свали шапката от главата му. Външната врата изскърца и прекъсна мислите му:

– Тихо, тук ли си?

По говора позна, че беше неговата комшийка Славена.

– Тук съм, ела и кажи какво те води насам!

Тя влезе и седна свойски на пейката до него.

– Ами ако можеше да ми заемеш някой лев, че ти гнеска взе пенсия, а аз след два дни, като ги получа, ще ти ги върна. Нали Венета утре е абитуриентка? Днес е идвала, но ние бехме на косиба.

– И моя Тишо цгва днес, но не разбрах какво иска и защо е дошъл. Бях в обора при кравата, а той влезе в къщи, бил си забравил нещо, когато се отби миналата неделя. И бързо си отиде. Видя ми се отслабнал.

– Луги-млади, лесно им е. Нали за тях се трепем от сутрин до вечер?

– Така е, Славено.

– Мен само това не ми харесва, че нашата пуши цигари. Где се е чуло и видяло едно време мома да пуши? Да застане пред свежър и свежърва и да я напърчи в устата.

– Права си, но какво да ги правим. Демокрация. Сега животът е груг. Не гледаш ли тука, в селото, какво става! Цяла ноц са в дискотеката.

– Аз си ù викам гжангърлицата. Музиката така гърми, че не мога да разбере как изгържат и не са им спукани тъпанчетата на ушите.

Тихомир стана и махна с ръка:

– Така е. Сега като колко пари искаш да ти гонеса?

Славена се почеса по главата.

– Знам ли? Една двайсетачка ù стига. На нея колкото и да ù дам, все казва, че са малко.

Добринов влезе, но не се връщаше и Славена реши да провери защо се бави. Влезе в неговата стая и опули очи от гледката, която видя. Комшията лежеше на леглото, беше се хванал за сърцето и едва дишаше. На пода се въргалияше пунгето.

– Какво ти става бе, човече?

Той не отговори, а само пъшкаше.

Тя чевръсто напълни чашата с вода от каната на масата и като повдигна леко главата му, сипа я в устата му.

– Пийни и кажи какво става? Ако трябва, да тичам за докторката?

Той се опомни и на пресекулки отговори:

– Не, не, тя нищо не може да направи.

– Нищо не разбирам.

Той се окопити и се повдигна на възглавницата. Показа с пръст пунгето.

– Празно е. Някой ме е окрал.

– Как така? Такова нещо досега не се е случвало в селото. Кой може да е?

Добринов се задавяше от кашлица, а от очите му като капчици падаха тежки сълзи. Не можеше да повярва, че това е сторил неговият любим внук. В това беше сигурен, защото цял ден си беше у дома.

– Тишо, не се ядосвай! С ядове нищо не можеш да направиш. Дай да обадим на полицаия в селото!

– В никакъв случай. Ти мълчи и не казвай на никого!

– Щом казваш...

– Казвам и ако раздрънкаш, няма да те погледна. А сега почакай малко!

Отиде в другата стая и се върна бързо.

– Ето ти двайсетачката!

– Благодаря. И на мъжа ми Витан ли да не казвам?

– И на него.

– Добре. Довижгане.

– Довижгане.

Тихомир се гвижеше напред-назад и не можеше да повярва. Да го окраде неговият внук, наследникът на името му!

Сърцето му се свиваше от болка. Той не пиеше, но извади шишето с ракията от килера и напълни чашата. Вдигна я и я изпразни на един гъх. Алкохолната течност го изгаряше, но като че не чувстваше нищо.

Отвори прозореца и в стаята нахлу свеж въздух. Така както си беше облечен, легна. Луната се промъкна като крадец в стаята и застана на стената над леглото.

Бай Тихомир се унесе от люта ракия и заспа, като през цялото време сънуваше. По едно време призори му се присъни, че с внука му са в гората и режат едно голямо дърво. Когато дървото падна, потрупа момчето...

Той се събуди. Беше се изпотил от напрежение. Седна в леглото. Не му харесваше сънят. Беше лоша поличба. Погледна през отворения прозорец. Луната беше изчезнала заедно с дълбоките ями на нощта. Зората беше разперила криле и разпръскваше ведра светлина.

Пред къщата рязко спря кола. След малко в стаята влезе синът му Добрин. Отиде и седна на стола до масата. Баща му остана изненадан, че не го поздравя, както винаги, а мълчеше. Сигурно са разбрали за кражбата на парите. Той нямаше да признае. Тайната щеше да отнесе рано или късно в гроба. Нямаше сили за истината.

Чудно беше, че синът му е много погранил – трябваше да гоиде да го вземе следобед. Не се стърпя и попита:

– Е, сине, много си погранил. Нали се разбрахме по-късно...

Добрин изхлипа и положи глава между дланите. От зачервените му очи се стичаха гребни сълзи.

Баща му се обезпокои. Стана и отиде при него.

– Кажу какво се е случило?

– Лошо, тате, лошо. Тишо...

– Какво той....

– Няма го...

– Къде е?

– В небитието.

Гръм сякаш удари баща му. Вдигна очи към тавана и се прекръсти.

– Пресвета Богородице, само това не! Аз му прощавам.

Синът му не разбра за какво прощава на внука си и прогължи:

– Късно е, тате, отровата не му прости.

Баща му съвсем се обърка.

– Нищо не разбирам. Кажу най-подир какво се е случило!

– Добре, седни! Ще ти разкажа.

Ранното слънце се промъкна и заля с лъчите си стаята. Бай Тихомир забеляза черната лентичка върху ребера на сина си.

Добрин започна приглушено:

– Твоят любим внук беше наркоман. От две години не ти казваме, но той не можа да се откаже. Пиеше, пушеше и се боцкаше с моя про-

клет хероин. В последно време не смеехме да оставим пари вкъщи, изнесе и прогаде китениците и груги неща...

Баща му не че не го слушаше какво говори. Ясно му беше защо е взел парите. По едно време чу името Венетка. Това беше гъщерята на комшиите. Бяха в един клас с Тишо.

– Какво Венетка?

Синът му пое въздух изгълбоко и го изпусна.

– И тя е мъртва. Хазяйката ги е намерила в квартирата ѝ, когато не са били вече живи. В Бърза помощ са установили, че тя е била и бременна... Ние знаехме, че тя въртеше любов със сина ни и често идваше у нас.

Тихомир имаше добро и съпричастно сърце. Потресен от вестта за смъртта и на момичето, попита:

– Тя защо е умряла?

– И тя беше наркоманка. Взели са свръхдоза...

И двамата стояха безмълвни. Слънцето се скри зад черни облаци, движещи се над Пирин. След десетина минути гръм сякаш прогъни селото и едри капки, примесени с ледени топчици, зауряха по покривите на къщите. Силен вятър превиваше гърветата и ги шибаше с развилнялата се градушка.

Баща и син прогължаваха да стоят като онемели.

Бай Тихомир промълви:

– Е, и сега, сине, какво ще правим?

– Вместо абитуриентска – погребение.

Двамата се прегърнаха и се притиснаха до болка един към друг, не обръщайки внимание на бушуващата буря. Тя щеше да отмине, но болката в сърцата на двамата мъже – никога. Щеше да отиде заедно с тях в гроба.

**Аргир
Манасиев –
„Лунна соната“**

Димитър Серафимов
СТИХОТВОРЕНИЯ

МИГ

„О, миг, поспри...“

Й. Гьоте

1.

Укорявам се – ежеминутно –
заради пропуснатия миг,
заради безплодното си лутане,
заради немирния език.

Укорявам се, но е безсмислено –
мога ли мига да задържа?...
Щом позная Божията истина,
ще престана вече да тъжа.

2.

Земно щастие до днес аз не намерих,
тегоби превиха моя гръб...
Съхранил съм разстояния и ери,
изтъкани от безмерна скръб.

А мечтаех за непокорени коти,
за звънтящ през вековете стих...
Днес опитвам се да угължа живота
на отлитащия хубав миг.

3.

И мигът е раним – огорченият миг –
той отлита от нас безумешен.
От обидата кърви, не от рана на щик
и ни съди... Пред него сме грешни.

И ни мъчи безкрай след това съвестта,
и червим се, челата си въсим.
Как да искаме прошка? Напира скръбта.
„Миг, постой и прости!...“ Твърде късно.

ДУША

*„Душата на човека
е най-великото чудо на света.“*

Данте

1.

Дължа ли ти нещо, Душа?
Не искам дължник да остана –
в последния час да сгреша,
нанесъл ти мъки и рани...

Дължа ти, безкрайно дължа –
и вяра, и обич, и искреност...
Ключа за Отвъд днес гържа –
сама да те пусна... не искам.

2.

Душа или тяло? Излишен въпрос.
Душата ми кой я познава?...
Тя в моето тяло е временен гост
и земните дни ми вгорчава.

Осъжда ме винаги, щом сгреша,
заплашва ме често с Отвъдното...
– Прости ми, и строга, и свята Душа!
– Без теб човек щях ли да бъда?

3.

Недолюбена моя Душа,
колко често забравях за тебе...
Днес с какво ли да те утеша?
Вече хвърлен е нашият жребий!

Безсърдечен ли с тебе аз бях?
Ти защо поне с глас не заплака?
Предстои ни последният шанс...
Безвъзвратно стрелките туктакам.

Георги Савеклиев

СТИХОТВОРЕНИЯ

ЕДНА УСМИВКА

Ситен маргарит – усмивка,
във душата цвят до цвят.
Пална мелнишка напивка,
във очите слънчев свят.
Роса, роси, плувна лято,
под клепачите гребе.
Сън симфония във злато,
синьо пиринско небе.

Хубост. Лира на поета.
Мост до теб изпепелих,
за да дойда, и усетиш,
как гальовността боли.
Ситен маргарит – усмивка,
във душата цвят до цвят.
Пална мелнишка напивка,
във очите слънчев свят.

ЗАВЪРЖИ МЕ С ДЯВОЛИЯ

Искаш стихове да имаш,
в песен да те пресъздам,
за любов неповторима
от Пурината нося чан.
Със огърлие на шия
завържи ме, и задръж.
Завържи ме, с дяволия,
подлуди ме, като мъж.
Тихо, кротко, оварди ме
от съседски, от чужди плам.
За любов неповторима
от Пурината нося чан.

Йордан Тонев

СТИХОТВОРЕНИЯ

ТЕРИТОРИЯТА

Колко територии съм вече изгубил...
Недолюбил... Разлюбил... Бит и небит...
Имам България, имам и име –
хляб се намира... Общо взето съм сит...
Някой се ражда, други умира,
а между тях – живее света...
И поне десет милиона
го изговарят на български –
жизнен е фактът, не е суета.
Тази територия на планетата пазя –
без танкове, пушки и щик!
Говорът на майка ми –
българският език!

ПИСМО

Желание тъй нощно, закъсняло...
Отишла си е твоята любов
и чувство, до премала избеляло,
потрепва под безлунния обков.

Душата ми е болка и покруса,
че ти си надалече от дома...
Небето, сънно, коледно ме груса
и в унес къса звездните писма...

И няма път отворен. Океанът
блуждае под ръждива тъмнина...
И само споменът, неспящ под камък,
просветва в бледа светлина!

ДОБРАТА ДУМА

В земята българска, о, Боже,
надига се студена буря,
духът свободно все не може
да изрече добрата дума.

Огромни улични пространства
изпълваме с омраза дива
и виждаш как душите странстват
без мъдър зов и съпротива.

НЕ съм гадател на съдбата,
Българийо, с върха на Вола,
но няма вот на свободата,
а ти пред вярата си гола...

Да можех аз като Пausий,
да викна в днешната кулия:
„О, неразумни! Опомни се...
Добрата дума! Намери я!

Аргир Манасиев –
„Поезия 2“

Славка Тодева

НЕЗАБРАВИМОТО

В живота на човека има случки, има вълнения, които оставят трайна следа в душата му и я хранят с очарованието и възторга на нещо неповторимо, на неща, които не се забравят никога.

Един слънчев спомен от детските ми години до ден-днешен ме кара да се вълнувам от красотата и богатата история на родния ми край.

Бях прекарала една година в София в сиропиталище „Родина“ заедно с по-голямата ми сестра Спасуна. Аз бях на осем години, а кака на дванадесет. През лятото ни пуснаха да си отидем по родните места за двадесет дни. Радост голяма и за нас, и за мама! А тя ни беше приготвила изненада.

Един ден мама ни каза: „Реших да ви заведа на Рилския манастир.“ Два-три дни се приготвихме и вечерта, преди деня на тръгването, нашата „екскурзоводка“ сподели с нас: „Имам пари да ви извадя билети за влакчето, но реших да ви заведа на манастира пеша. Искам да чуете шума на Рилската река, да послушате как хубаво чуруликат пойните птички и да видите колко е красив изгревът на слънцето над планината. Искам да ви покажа, че съм ви родила в най-красивия край на България!“

Тръгнахме от Рила сутринта в четири часа. Мама беше решила да ходи по хлад. Предишната вечер тя беше изпекла прясна питка. Освен това беше взела бучки захар и шише с вода. Селото спеше, а ние тръгнахме на първата си екскурзия. Вървахме по шосето все покрай реката, между зелените склонове на планината. Мама ни разказваше как Св. Иван преди много години е минал по същите места, за да стигне мястото на своето отшелничество. Тя беше чела книжката за неговия живот. Вървахме и станахме свидетели на красивия изгрев на слънцето, което посипа щедро със златото си могъщия гръб на планината. Слушахме шума на Рилската река и чуруликането на пойните птичета и детските ни души се пълнеха с възторг. Вървахме, а мама ни чупеше от питката, даваше ни бучки захар и водичка и ние не сецахме умора. Вървахме, а тя ни разказваше за манастира и предварително ние знаехме кои забележителности ще посетим. Знаехме вече и някои по-интересни подробности.

Пътят от Рила до манастира минахме за шест часа и половина, като на няколко пъти правихме почивки за отмора.

Ето, пристигаме и влизаме в манастира в 10.30 ч. Смаяни сме от красивата гледка, от величественото творение на българския строителен гений. Настаняваме се и оставаме тук за 2-3 дни.

Всичко тук, в тази християнска и българска твърдина, пълни души те ни с възторг. Мама ни развежда и ни напътства: „Дойгат тук някои хора и бързат за ресторанта. Човек не живее само с корема си. Човек има и душа и нея трябва да я нахрани. Тук, в манастира може и да не се яде. Тук въздухът и споменът за св. Иван хранят“. И тя ни хранеше душите, като насочваше погледа ни към красотите на разкошната рилска природа и забележителностите на манастира.

Мама ни разведе навсякъде. Преди всичко посетихме черквата, целунахме ръката на св. Иван и нашата „екскурзоводка“ ни показа и разясни някои от стенописите по външните стени на храма. В музея главният обект, който разгледахме беше кръстът на монаха Рафаил. Разбрахме, че след дванадесетгодишен труд талантливият творец напълно ослепял. В магерницата видяхме огромни казани, в които някога се е готвело за гостите на манастира. Най-големият казан събирал два вола. С учудване видяхме големи гървени лъжици. Като се гребне с едната, се пълни цяла кофа с ядене. Някога манастирът е хранел безплатно по три дни гостите си. Изкачихме се на върха на Хрельовата кула. Гледката – неповторима. Посетихме и костницата с ужасяващия надпис: „Някога ние бяхме като вас. Ще дойде ден и вие ще станете като нас.“

Ето ни и при пещерата на св. Иван! Отсреща Царев връх. Мама пак ни разказва, разказва... Премушкаме се през пещерата и се снимаме за спомен. Измиваме се със светена вода и пълним шишенце от нея. По-късно мама ми каза: „На гърба на снимката ти написа „нещастната майка със щастливите си гъщери“.

И наистина ние бяхме щастливи. Заведе ни мама и на гроба на англичанина Дж. Баучер. А думите, които ни каза на това място извън манастира, запомних за цял живот. „Аз съм чула – говореше тя, – че Англия е голяма и богата гържава. Нали са прочути нейните вълнени платове. Но съм чула още, че там често валели гърждове, имало много мъгли и времето било мрачно. А вижте нашето небе колко е синьо! Вижте как слънцето грее и колко е светло и топло у нас! Погледнете каква красота цари наоколо! Щом този учен и богат англичанин е пожелал да го погребат тук, това значи, че нашата страна е по-красива от Англия! Да! Нашата България може да е по-малка, но е по-красива!“

Така мама, която е ходила само две години на училище, стана първата ни учителка, насадила у нас любов към родния край, към красотата на родната ни природа и към нашата малка, но красива родина България.

Оттогава измина повече от половин век. Някои хора обиколиха света. Аз съм излязла само два пъти до Съветския съюз. Посетих Кишинев, Киев, Москва и Ленинград – единият път по време на седемнадесетдневна екскурзия – награда и вторият път – тридесет дни прекарах в Ленинград на курс по руски език. Посетих и видях много забележителности: дворци, зали, музеи, театри. Но нищо не можа да надмине очарованието и възторга ми от онази чудесна екскурзия до Рилския манастир в ранното ми детство.

Петдесет години по-късно, през 1988 г. с приятелката ми от учени-

ческите години Елисавета Лютова, повторихме тази екскурзия. Пеша от Рила отидохме до манастира. Някога бях осемгодишна, а сега на петдесет и осем. Хората ни се чудеха и казваха: „При толкова рейсове и леки коли, защо сте тръгнали пеша?“ А ние вървяхме опиянени от красотата на природата и неизмерима наслада хранеше душите ни!

Във въображението ми, невидима за чужд поглед, заедно с нас крачеше мама и аз слушах повелителния ѝ глас: „Знайте, че съм ви родила в най-хубавия край на България! Може Англия да е голяма и богата гържава, но нашата страна е по-красива от нея! Затова Баучер е пожелал костите му да останат тук!“

Сега, когато пиша тези редове, изричам: „Благодаря ти, мила мамо! Благодаря ти за чудесния урок по родолюбие! Благодаря ти, че първа ни победе сред зелената пазва на Рила и още малки ни запозна с националната ни гордост Рилския манастир!“

В знак на благодарност мислено изплитам венец от горски билки и борови клонки, напоявам го с чуруликането на пойните птички, поръсвам го с пръски от рилската река, позлатявам го със слънчево злато и го полагам върху гроба ти!

Чудесната екскурзия до Рилския манастир и урокът ѝ по родолюбие през далечната 1938 г. са незабравимото в моята душа!

1990 г.

**Аргир Манасиев –
„Манастир“**

Иван Борисов Панайотов

АФОРИЗМИ

Приятна е сянката от голямата горещина, но по-сигурно е под сянката на закона.

Времето и залъкът все не достигат.

Кривата гръжка все кръшка.
Бравата врата отваря, брадвата рана отваря.

Страхуваме се да не ни видят голи, пък си разголваме душата.

Най-хубавото е да си мързелив, хем не си гладен, хем си се наспал, а пък и никой не ти се кара.

Мъдрецът е препатил, безгрижният е препил.
Учим се от солта на живота, а пък лекуваме захарна болест.

Направиш ли добро, не стой до него.

Йорданка Пармакова

СТИХОТВОРЕНИЯ ЗА ДЕЦА

БРОИЛКА С ПОУКА

Сто години лаком плъх
във книжарница живее,
на триметров книжен връх
знаме от опашка вее.

На закуска Плъхчо „хрус“ –
десет речника с картинки,
за обяд поглъща мус –
пет романа с боровинки.

Сто години книжен гар
Плъхчо гълта до забрава
и в меню за кулинар
писмено богатство става.

А ваканция, уви,
скоро чука на вратата:
– Плъхчо, книги приготви,
да четат поне децата!

ПРИКАЗКА ЗА ПЛАШИЛОТО

Рана сутрин Слънчо се прозява
и се пъчи – огнен змей в небето;
всичко живо вдига шум и врява,
буди се от глъчката полето.

Сламено плашило сред житата,
тайно храни гладните врабчета,
вързало е класове в метлата,
златни, пълни със зрънца налети.

В шапката му щъкат пет щурчета,
цигулари и певци отлични,
трепка лудо с песента сърцето
на човек, не чучело безлично!

Мравчици боричкат се за просо,
сламени терлици му пробиват
и плашилото остава босо,
но щастливо, че е още живо!

РАНЕНОТО ЩЪРКЕЛЧЕ

Свири на тромпет вихрушка,
вдига прах, върти листа,
черни облачета люшка
с огнен меч. Валят яйца!

В щърково гнездо писука
голо пиленце в беда,
ледено яйце пречупи
гвете щъркови крилца!

Грейна слънце в небосвода,
над гердани от роса,
майка Щъркелка с тревога
до гнездото долетя.

И до рожбата се сгуши,
клюмна щъркова глава,
без надежда се ослуша,
заблестя в око сълза.

До гнездото изкачих се,
грабнах щъркелче в ръка,
болното крилце увисна,
но шинирах с тел перца.

Не измина месец още,
щъркелчето оздравя,
смешно с клюна се изпощи,
вдигна щъркови крила!

Янка Миховска

СТИХОВЕ ЗА ДЕЦА

КОКИЧЕНЦЕ

Тази сила
где намери?
Всичко във
от стуг трепери.
А ти – нежничко
и мило –
си с челце
лега пробило.
И с наведена
главица
водиш пролет
за ръчица.

В ЛЯТНА НОЩ

Скри се Слънчо зад балкана
и настана тъмнина –
в погледа ми не остана
нищо хълм, ни равнина.

В нощ дълбока спи земята,
греят ярките звезди,
щом утихнаха полята
Щурчо песен зареди.

МЛЕЧНИЯТ ПЪТ

По небесната пътека
вървели си полека
със котленце във ръчичка
дядо и козичка.

Те в тъмата не видели,
млякото разлели –
от тогаз остала
таз пътека бяла.

КАК ГОРАТА ПОЖЪЛТЯЛА

Тръгна есенга
в гората
да си шари
по листата,
но в тъмата
не видяла –
жълтата боя
разляла...
И гората
пожълтяла.

ЛИСТО

Откъде си долетяло,
сухе дъбово листо,
и къде на път поело
без чорапки и палто?

Ту издигнеш се нагоре,
ту във кръг се завъртиш,
ту поемеш нанадолу
и нататък полетиш.

Кой със тебе си играе –
ти, хвърчило без конец!
Може би това го знае
само лудият ветрец.

Елка Иванова

СТИХОТВОРЕНИЯ ЗА ДЕЦА

ЛЕКИ, ПЪРГАВИ СНЕЖИНКИ

ситният белия снежец
и разтварят те пъртинки
в белоснежния градец.

Свири вятърът крилат.
Пушат в танц комини.
Пеят над Благоевград
детски ясли и градини

И дванайсет веч удари.
Идат богри коледари
с кошнички и със торбички,
с украсени греновички.

Сурва, сурва, ой стопане!
Да ти се множи имане!
Здраве и любов безчет
да ти носят все късмет!

В КОЛЕДНАТА ЧУДНА НОЩ

иде весел, весел гост –
леля, баба, дядро
и далечен мили батко.

Всеки дарове реди
и отправя куп молби –
под зелената елха
за поне една мечта.

Еква коледен звънец,
иде белоброд мърдец –
с пълна новичка шейна
бърза, бърза през снега.

**Чакаме го с гръх стаен
гара ни определен,
с нови грехи пременени,
ние всички погредени.**

**Влиза със чувал голям
дядо Коледа засмян.**

Аргир Манасиев – „Композиция“

Живка Юркова

СТИХОТВОРЕНИЯ

ОЧАКВАМ ТЕ, А ПРОЛЕТТА НАХЛУВА,
във клоните събудени цъфти.
Полето вън за ласките жагува
на топло слънце в младите треви.

В стъблата, възродени от магия
на топлия лазурен ден,
копнежът притаен аз ще открия,
загържан дълго в зимния си плен.

А ти ще ме потърсиш ли в полята,
покълнали от истински мечти,
където топъл южен вятър
примигва слънчеви очи.

А ти ще ме откриеш ли в сърцето
като надежда многоцветна над река,
изгряла ненадейно във небето
в усмивката на пролетна гъга.

КАТО САМОТЕН ВЯТЪР ТИ СИ ТРЪГВАШ,
като виелица напускаш моя ден,
като тъга във клоните се спускаш,
като последен гъжд в покоя ми ранен.

След тебе вихър безпощадно хладен
отнася листите, отронени в праха,
подсвирва в клоните и с шепот яден
оттегля се към мрака черен на греха.

**Търкулнатите спомени в полето
по прашния, утъпкан селски път
въздишки са самотни на сърцето,
в очите бликнали сега блестят.**

**Горчива чаша залезът изпива,
и руменее във изгарящ срам,
затуй че нечия любов красива
загубила е своят нежен плам.**

Аргир Манасиев – „Догки“

Красимир Тенев

СТИХОТВОРЕНИЯ

ДИАЛОГ

*Как да цени живота (си) човек, когато
не живее живот, а просто съществува?*

Опърнан просяк казал на лихвар:
„Какво като си толкова богат?!
Да не живееш вечно, в благодат?
И ти ще пукнеш, като всяка твар.

Лихварят рекъл: „Аз съм господар,
хаджия съм, в охолство и разврат
живея, и пиляя по хазарт...
Живецът ми е в нещ искрица жар –

ще светне някой ден за семен път.
Умира всеки, който е роден.
Да, тленна е блажената ми плът.

Ала помни изрично ти от мен:
богатите един път само мрат –
беднякът мре безкрайно. Всеки ден...

ТИХИЯТ КЪТ

На Ангел Маринов¹

В „Тихия кът“² става сбор –
срещат се местни поети,
сягат отвън пред кафето,
истини бистрят се в спор.

¹ Известен благовезрадски поет, редактор и преводач.

² Кафене в покрайнините на Благовезрад

Стихове тук се четат,
вечер след шест в понеделник.
Лермонтов, Пушкин и Делвиг
някога в превод звучат.

Често по някой цитат
чува се даже на руски.
Лее се бира, уиски,
после и песни ехтят.

Шлагерче старо в дактил
устна хармоника сгробва.
Ангел Маринов се трогва.
Текста му нов размножил

гава на всеки по лист,
радостно-горд от стиха си...
Хора от другите маси
бурно подканят на бис...

Аргир Манасиев – Композиция „На Салвадор Дали“

Златко Павлов

ПЕСЪЧИНКИ В ДЛАНТА МИ

Палил съм огън и сред гъжд, и в сняг. За да гори огънят, трябва да има две допрени гървета. Две! При три – изгарят бързо. Бъдникът, за да гържи жарава през коледната нощ, не трябва да е сам.

Отминал е ударът по старата камбана, а в езерото на нейния звън се прорязаха нови вълни. Сред вълните плуваше като есенен лист сън за галечно момиче.

Умението да задаваш въпроси... Понякога отговорите са без особено значение... Колко са важни въпросите, които сме формулирали, разбираме тогава, когато усетим, че важни неща край нас са станали груги и имат нови смисли и измерения.

Отново и отново трябва да се учим да чуваме тишината. Когато усетим тишината край себе си, започваме по-добре да разбираме звуците на радостта, тъгата, омразата, надеждата, любовта...

Тишината ни дава уроците за живота на звуците край нас.

Как странно тихо ходи студът по миналогодишните листа. Как странно тихо в пиринските бори и буки се стаява нощта. Странен резен луна самотно мръзне високо, галече над планината... Чайникът пусука замислен за старото и новото лято. А черната ми котка спи и сигурно сънува трева.

Натовареният го болка кон вливаше копита в пръстта на черния път. И от камшика вече не се боеше. Очите му, скрити зад капациите, не искаха да ловят отломките на светлината. И гочу старият претоварен кон звук от фанфарите на някакъв цирк. Наостри уши, копитата му отмериха парадния ритъм. И после... с муцуна целуна облаче прах.

Когато си пожелах простор, открих самотата... Когато усетих самотата, намерих простор за мисълта... Когато мисълта ми разкриваше самотата и простора, усетих себе си... Когато усетих себе си, видях любовта.

Срещнах приседнал вятър. По голата му глава и приведения гръб полепнаха отминали листа, птичи пера и звън от копнеж. Изправи се

вятърът и от прогънения му гъжоб изпаднаха облачни монети. Събрах ги – бяха едни гъжговни сълзи. Посях ги в реката... А реката потече облечена като гола жена.

ПРЕОДОЛЕНИ СТРЪМНИ ВЕТРОВЕ се установяват в усойте на скалистите планини. Стръвни мълнии захватват върхарите на бори. И луго странно пеперугите танцуват край запалените лампи на цветята. Една роса изтича по босоногата пътека на детските ми песни. Живях ли го това или съм го сънувал? Скътана у мен жена загадъчно се усмихна... Мислех, че е била богиня.

Я! И това се случи да видя – употребен поглед да наднича от кофа за смет.

Аргир Манасиев – „Диригент“

Зоя Петрова

ЖИВОТЪТ МИ Е ЮЛСКО ПЛАДНЕ

Горещият задушен простор е спрял времето по средата на деня. Юлското пладне е най-дългото в годината. То започва още в девет часа и продължава до седем вечерта. Сините безкрайни зеници на небето са побелели от умора в очакване на хладината.

Наоколо узрели житни класове свенливо извиват егрозърни руси главици. Почти невидимият полък напомня, че има сутрин и вечер. И синята пеперуда върху златния сноп, кацнала там и блещукаща като цветовете на метличината по-навътре в нивата.

Юлско е и моето пладне. Мечтаното спокойно и хармонично пладне, с нежни обятия и галювни ръце, се оказва юлско. А аз като че ли не съм човек, който може да има вълшебния покой на светлия игуличен рожден септември.

Нажежените облаци не скриват слънцето, напротив, отразяват непосилния му блясък, който чука по клепачите на очите ми, а му отваярят безброй цветни звездички, които трептят в тях с неподозирано вълнение.

Юлски са оборотите на живота ми. Загъхано и стремително колелото на времето се върти в юлски ритъм. Мечтите са изпепелени от юлския зной на несъвършеното човешко съществуване. През юли по-ясно се осъзнава самотата, по-трудно се изживява истината за любовта-пустиня. И живата вода на надеждата и утехата едва се прецежда на сиви канки. Приличат на детски сълзи, а детето е тупало с боси крака по мекия прахоляк на пътя. Детето, което бях. Коемо беше мое дете. Коемо човек трябва да остане.

Сезоните се променят, но жътвеният месец продължава в мен. Дори и през зимата. Защото искам да изтласкам Сизифовия камък по-високо. Не зная гали ще ми стигнат силите, но зная, че имам сили да рискувам. Или ще стигна там, откъдето се открива прекрасен галечен свят, копринени отблясъци на море, великоленни светлини, или ще изтлея във възвишено уединение сред толкова други, които са еднакви. В животоспасителните води на творчеството – напомняне и копнеж за любовта. Юлското пладне е най-дългото в годината. Щастлива съм, че животът ми е юлско пладне. И през магичните пролет и есен, които толкова жадувам, заради хладината на хармонията.

Лелеяна и непостижната...

Все още жежка и лепкава мараня ме прегръща в натежали глани. Все още слънчевият огън се сипе безмилостно по косите ми. А сините безгънни зеници на небето белеят от очакване на съживяващ вятър...

Наоколо узрели житни класове свенливо извиват егрозърни руси главици. Почти невидимият топъл полъх напомня, че има сутрин и вечер. И синята пеперуда, кацнала върху златния сноп, като цвят на метличина...

Някъде от далечния път, в прахоляка, тупа с боси крака септември.

Аргир Манасиев – „Пейзаж“

Добринка Григорова Николова
СТИХОТВОРЕНИЯ

ОТДАЛЕЧАВАНЕ

Прокъсват се жили възжета
на бавно люлеещ се мост...
А той остаря неусетно,
покри се пътеката с хвоц
и само от вятър наесен
погонени сухи листа
минават отсам и оттатък...
Една откована дъска
потропва, църковно клепало...
И няма ги пръските смях,
и боси крака не притичват
към нивите с лепкав тютюн,
съвсем изтъня и реката,
и рядко дочува се звън...
Забравен е мостът, и тъжен,
болят уморени ръце,
прегръщали толкова дълго
сиротни скали брегове.

Бели къщи...
Черни вдовици
ги пазят ревниво
и чакат децата,
на задушница
треперят
ръцете им
като раздават
пшеницата,
гълтат сълзите
пред тях,

но припяват
на всяко
изпращане...
Като бие
камбаната
питат се
кой е наред
и тръгват –
тъмни сенки
край
празните
къщи...

МАКОВЕ

Запламтяло поле като облак на залез
от жарава, от дишаща лава, заляла
избуяли зелени надежди и нежни
недокоснати листчета, хиляди, диви
залюляни потоци край бързаци влакове,
по-нетрайни от дъх, по-дълбоки от памет.
Не успяват очите да стигнат до края
и пълзи удивление, спира до гърлото,
и е тихо, и само от вятър крайпътен
лист отронен подхваща мелодия, тъжен
и полека отпуска се, сам е след вихъра
върху топлите струни – тъгуващи релси...

Радка Филипова

СТИХОТВОРЕНИЯ

ПРОЛЕТ

Разцъфват пролетни надежди,
пробуждат се от зимен сън;
оплитат в слънчевите прежди
напиращи копнежи вън!

И гейзери в сърца бълбукат,
разпукват тънки ледове,
а кукувицата закука –
напъпват грехове!

ЕСЕН

Дъжд забавля – от листа.
Есен пристъпи в градчето.
Лятото с грижи обзето,
литва към южна мечта!

С нежност целува прощално
слънце във пурпурен залез;
търся го в златната прелест
с обич, умираща бавно!

ЗИМА

Зимата с нежност приспива града,
преспи затрупват живота в снега.
В улици ляга сребриста мъгла,
вятър в комините свири с тъга.

Зимата с обич в прозореца блег
с радост изплита дантела от лед.
Сине снежинки-надежди с бодли,
а от бодлите мен ме боли!

Лилия Кашукеева

СТИХОТВОРЕНИЯ

ОСТАТЪЦИ

Поредния тягостен спомен
оставих във коша с отпагъци,
препълен догоре, заробен
сред кули и пясъчни замъци.

Пое го навътре сърцето –
дълбоко, при страсти отминали.
Прибра го в неграта си, гдето
огньовете бяха изстинали.

Там думите скрити шептяха,
забравени чувства почиваха.
Сърцето бе дом, рогна стряха,
където злините заспиваха.

След туй се затвори със трясък
и сложи резето стоманено.
Приседна на мокрия пясък –
отново само и измамено.

ДВОРЕЦ НА МЕЧТИТЕ

Домът ми – кратък филм
с истории отбрани
за други времена –
заг пенести вълни,
размазал своя грим,
надеждите си брани
и чака добрина,
покрит със синини.

Обречено на мрак –
във ъгъла, самичко
под стъклен похлупак
тупти едно сърце.
С наивност на хлапак
на огъня прилича,
все тлеещо, във знак
закрило с длан лице.

Затуй сега е там –
в двореца на мечтите.
Луната го зове
със легени лъчи.
Създало малък храм,
из своя остров скита,
прегънато на гбе,
със молещи очи.

Аргир Манасиев – „Пейзаж“

Дафинка Трендафилова

ТЯ, ПРОЛЕТТА

Пролетта не е само бяла –
тя е синя, като синчеца,
розова като ябълков цвят,
жълта като кукуряк,
лилава като перуника бяла,
зелена като поляна разлюляна,
червена като роза кадифена.

Ех, пролетта, та нали тя е
пълна с цветове прекрасни
на таз земя що има, и
облича се кога с каквото
пожелае, и затова е тъй
прекрасна и любима
на всички хора,
защото не е като пустиня.

Тя, пролетта не е само бяла...

Снежана Стойнева

СТИХОТВОРЕНИЯ

Ако днес тръгна към тебе пеша,
по пътя си без обувки ще остана.

Ако днес тръгна към тебе пеша,
ще пристигна като жива рана.

Ако днес тръгна към тебе пеша,
по пътя ми ще ме мислят за луда жена.

Ако днес тръгна към тебе пеша,
прошени ми, орис моя,
че не съм сбъркала, че не греша.

03.2011, Солун

След дълго отсъствие,
след дълга раздяла,
се върнах в детството,
където съм си играла.

Бях при онази, огромна тогава черница
и буйното под нея дере.
Господи, всичко е толкова голямо,
но само когато си малко дете.

Бях и при старите сини смокини,
с натежали клони от плодове.
Тук беше мястото ми любимо,
а сега няма кой да ги обере.

Седнах и душата ми дълго рида
за красивите детски светове.
Бях потънала в море от тъга,
а не виждах отникъде брегове.

Дъждът заваля
и забързаха хората по улиците.
Загърнаха топло своите палта,
отвориха всички чадърите
и върху тях се изля есента.
Покапаха жълто-кафяви,
жълто-червени,
оранжево-жълти листа.
Вятър бездомник излезе
и ги разнесе
като пощальон на самотата.

Ще бъда листопада,
за да те докосвам нежно.

Ще бъда светлината,
за да те целувам дълго!

Ще бъда вятъра,
за да прониквам в тебе
и вътре ще дописвам
колко,
как
и защо те обичам.

Искам в теб да се изгубя
като есен в кестенова гора.
Искам цял живот да те рисувам
като лебед бял на любовта.

Искам в тебе да се скрия
и като вино да кипя.
Искам целия да те изпия
и да заспя.

Филип Стойчев

ОХРИД

Стоя смирен, безмълвен, нежен
пред тебе, романтичен град.
Вълнува твоето крайбрежие
и езерната необят.

Приветстват ме водите сини –
те дуплят трепетни вълни
и връщат младите години...
Отсреща – свети старини!

Челото си с вода поръсвам
и галя сухия чинар.
Докосват вечност мойте пръсти,
пламти в гърдите ми пожар.

Епоха на безсмъртна слава,
огнище на трагична бран!
Светиньо скъпа, величава,
в теб моят взор е прикован.

Стоя безмълвно и смирено,
историята преоткрил...
Пред мен сияе възродена
България на Самуил!

Георги Тишинов

**ДУНАВТА РАНА
(ДИНОВАТА РАНА)**

Печена гъска с бело вино
на суфрата стоят пред Дино,
Дино вижда и не гледе,
Дино чуе и не слуша.
Апка залук не апнуве,
гълтка вино не глътнуве...
Кутра майка до син седе,
рудан върте, предно преде.
Предно преде, думи реде:
„От си, синко, толко скосин,
толко скосин, пилиносин,
гальте, чедо, болка варе
иль на сърцто огин паре.
Ни лизнуваш ув постеля,
ни са шетиш ув неделя.
Твойте братя и другаре
са чиния съйбин гайре,
а ти, Дино, се си тъжин,
се си тъжин, неумъжин...
Ти са моле майка, Дино,
да кандисаш на Дафина:
Бельки женин за арна жена –
ки са чине в теб прумена,
та на гости ка ки тийдум
шен буллайки да та видум!!!...
Синум майка с ръка гале
и ѝ веле: „Слуши, мале!
Още млад сум, още росин,
а сум найсна ного скосин –
ного скосин – пилиносин!
Дильми питаш – ки ти кажум:
Ни сум болин, куту болин,

ни ми в сърцето жар разгорин.
Ни кулают е в Дафина –
не са женум та гудина!
Туку, мале, другу имум –
друга болька, друга рана!
Ти си умна и разумна
и вирувам да разбериш –
от сто баби лек да сбериш,
мойта рана не кийсцериш!
Мойта рана – Македония,
мил Кукуш и Солун града!
Мойта рана Македония –
вечно кървува и жива!...

Аргир Манасиев – „Натюрморт“

Сетка Димитрова

ГОРДЕЯ СЕ

Гордея се с тебе, Българийо мила,
със твоето име вековно.
От тебе аз черпя и вяра, и сила,
безбрежно те любя, съббовно.

Гордея се с твоите снежни балкани,
с реките прекрасни, с полята,
опиват ме чудните горски поляни,
класилят гъх на житата.

Гордея се с твоето българско слово
и с нашата реч мелодична!
Ти тях съхрани през епохи сурови,
за тях води битки епични.

Гордея се – нося аз твоето име
и българка вечно ще бъда!
И в пролет, и в лято, и в есен, и в зима,
Българийо, ти ще пребъдеш!

Стоян Димитров

СТИХОТВОРЕНИЯ

АКО

Ако всичко, що си придобил,
съмееш честно да опазиш,
вярно на сърцето доверил,
в блатно зло ти няма да нагазиш.

Ако гордостта те покори
и посрещаш всичко със насмешка,
всичко свято ще изпепелиш –
не прави такава грешка.

Ако враг опита се страха –
заека в гърдите ти да вкара,
но не змогне, ти от тежък грях
ще опазиш свойта чест и вяра.

Ако времето на любовта
в твоето сърце гнездо е свило
и запее радостно кръвта,
значи чудо звездно те е посетило.

ОТИДЕ СИ ОТ НАС

На д-р Бундов

То, времето, като вода оттича,
но винаги оставя диря.
Човека, който толкова обичах –
за него песен тъжна свиря.

Прекрасен и внимателен човек,
живя сред нас, лекува и твори...
Ще оттекат години, после – век,
а обичта към него ще гори.

Отиде си – в Отвъдното е той,
добрите му дела сърцата топлят.
Завинаги остава близък, свой...
Дали там чува тъжните ни вопли?

Аргир
Манасиев –
„Графика“

Любен Лазаров

ИЗ „ГЪОТЕ – МИСЛИТЕЛ И ХУДОЖНИК“

Гьотевият ум се измъчва често от въпроси, които неговото време не е могло да разреши, защото по своето съдържание и трудност те са надхвърляли възможностите на тогавашната наука.

В своите научни изследвания Гьоте винаги е използвал такива основни положения, чиято употреба е неизбежна в хода на експеримента и същевременно се потвърждава от него. Благодарение на това, той се издига все по-високо, към ония условия, които водят до истината по един чисто рационалистически път. Понякога Гьоте се вижда принуден да прибегва и до такива положения в изследователската си работа, които изглеждат неприложими в експеримента, но с които човешкият разум винаги се е съгласявал, тъй като е улавял тяхната аксиоматична достоверност.

В своята научна работа Гьоте следва своя метод, основан върху принципите на разума и експеримента и обладаващ един особен морален заряд. И този метод го води до установяване на положенията, от които той тръгва към едно по-ясно определение на понятията и стига до една изискана строгост на доказателствата, избягвайки рискованите изводи и решения.

В поезията Гьоте съчетава в едно хармонично цяло научната си ерудиция, широкото си, задълбочено и аналитично понятийно мислене, с богатото си творческо въображение, разбиране и отразяване на света. В поезията на Гьоте се обединяват в монолитно единство фантастика и научна достоверност, емоционалното възприемане и философската интерпретация на живота. Това особено ярко проличава в безсмъртната му трагедия „Фауст“.

Гьоте е една от най-противоречивите и загадъчни творчески личности в световната литература. Неговото творчество не се поддава на оня шаблонен анализ и стандартно обяснение, с които обикновено сме свикнали да подхождаме към други автори, дори и към такива като Шекспир, Байрон и др. Всички опити в миналото да бъде то вместено в традиционните рамки на една или друга литературна доктрина излязоха безуспешни, защото не всичко у Гьоте е просто продукт на условията или отражение на времето. Както виждаме, много концепции във „Фауст“ влизат в противоречие с мировъзрението на поета дори и в момента, в който са били създавани. Даже и да приемем, че в някои случаи съществува противоречие между мировъзглед и метод, пак не бихме

могли да разберем окончателно поета, съзрцателя, мислителя, учения, твореца и човека Гьоте. В много случаи Гьоте се опитва да погледне на света от позициите на един или друг социално-естетически и нравствено-политически идеал. Той е виждал света в цялата му сложност, противоречивост и многообразие, и мъчейки се да го разбере и побере в своя творчески обектив, сам е изпадал в противоречия, като винаги е оставал недоволен от това, което е вземал от него, което е постигнал и дал на хората. Гьоте не се заговорява да гледа на света само от едни позиции, защото в такъв случай той е виждал от него твърде малко и при това положение светът му е изглеждал твърде прост. Ние го виждаме ту като нептунист, ту като вулканист, ту като моралист-философ, ту като поет-художник и пр. В такъв случай можем да кажем, че го известна степен Фауст това е самият Гьоте.

Неспокойният и вечно търсец дух на поета не се е примирил с обикновеното, ограничено виждане и разбиране на света и на човешката личност. Той е проявявал неутолим стремеж да се рее из сложния лабиринт на човешката гуша, да слиза в тъмните и загадъчни нейни бездни, макар и с риск да наруши нейното относително равновесие; той се издига до едно осезателно, емоционално оцветено и логически мотивирано проникновение в бъдещето, макар и с риск да полети със страшна сила в неведомите вселенски безпределности. Прекрасен пример за това е образът на Фауст.

В потока на своите научни и творчески художествени търсения Гьоте се озовава ту в лоното на конкретно-осезаемото, ту в дебрите на трансцендентното и чистата спекулация. Но никога у него не е угасвал стремежът към истината, красотата и доброто.

Някои обвиняват Гьоте в олимпийство. Няма нищо по-невярно от това. И той, както Фауст, често беседва с обикновени хора от народа, учи се от народната мъдрост. Това най-ясно се вижда в трагедията му „Фауст“. Но има нещо друго, което смущава. Това е фактът, че Гьоте е виждал и разбирал света не както нас и затова ние днес го виждаме понякога да излиза вън от рамките на нашите мирогледни понятия. Ето защо, да четеш и да разбираш учения, поета и човека Гьоте, това значи да подложиш себе си на същите интелектуални и психологически изпитания, на които той подлага своя Фауст.

Чуждо на всякаква епизодичност и дилетантство, научното и художествено творчество на Гьоте ни изправя пред много и днес неразрешени проблеми. Неговите произведения са едновременно и чаровен блян, и жлъчно проклятие; и възторжен химн, и печален трагичен стон, идещ от дълбините на едно мозъчно и копнеещо за правда и радост сърце; и топла молитва, и строга морална проповед; и страшна буря, и чаровно тих залив; и гневна сатира, и тържествени философски дитирамби на природата и човека. Месеци наред човек живее с впечатленията от „Роза в полето“, „Прометей“, „Страданията на младия Вертер“, „Херман и Доротея“, „Фауст“ и др.

Гьотевият „Фауст“ и днес изправя човека пред прага на сложни дилеми. И съвременните учени има на какво да се научат от него.

Тогава какъв е Гьоте? Хвалител, божем или отчаян скептик; рушител или безплоден мечтател; изобличител или проповедник-моралист; възшебник или мистик; борец или пасивен съзерцател; гулетант или учен-философ? Гьоте е творец на красотата и изразител на безконечните стремления на човешкия дух към по-голямо съвършенство и по-пълно познание на истината. И като такъв, той понякога съвсем се откъсва от традиционното, битийно понятие за живота, с което ние, обикновените хора толкова много сме свикнали, започва да говори чисто по гьотевски, като ни застава да го следваме, и да преживяваме всички ония съмнения, колебания и терзания, които понякога люшкат неговите герои от едната в другата крайност („Страданията на младия Вертер“, „Фауст“ и др.). Ние днес виждаме неговия Фауст понякога вън от диапазона на нашите социални и политически разбирания, но това съвсем не ни пречи да го чувстваме съзвучен на нашето време, близък и понятен, и да му вярваме, защото виждаме, че той страда, скърби и се лута, погънат от стремежа да открие тайната и смисъла на съвременното му и бъдещо битие – това, към което се стреми и днешният човек. С творческото си дело и с обикновената си житейска практика Гьоте прониква и обсебва своето съвремие, а неговата научна и поетична интуиция и съвест се превръщат в неопровержим коректив на бъдещето.

У никои поет в световната литература не се забелязва такъв буен процес на непрекъснато повишаване и обновление на духовните сили и същевременно такива главоломни и противоречиви чупки в мирогледа, както у Гьоте. Силните интелектуални и емоционални импулси често пъти изместват неговото поетично, пък и научно виждане от една плоскост на друга. Подобно на своя Фауст, Гьоте винаги е съпътстван от едно силно чувство на неудовлетвореност.

По интензивност и емоционален заряд поетичните и научни стремежи на Гьоте стоят вън от границите на удържимото, вън от пределите на обикновената жизнена удовлетвореност. Това обуславя до голяма степен проникновената динамичност на неговото творчество.

Гьоте е едно от най-необикновените и своеобразни проявления на немския национален и поетичен гений. Съзнанието на Гьоте – бунтовно и съзидателно, скептично и разрушително, смирено и критично – не може да се закрепя върху постоянни философски позиции, и кристализирайки в определени концепции, да даде едно окончателно решение на вечните проблеми на живота, такова, каквото намираме у някои посредствени поети – негови съвременници.

Имайки предвид относителния характер на явленията, Гьоте винаги се е пазил от абсолютизация в решението на проблемите.

Геният на Гьоте – метежен и самоаналитичен, скептичен и градивен, понякога най-щателно прецежда емоциите през тънката мрежа на абстракцията, без да отнема тяхната интензивност и колорит; руши и коригира вековни мъдрости, без да отнема техния вечен смисъл. Понякога (това особено ярко се вижда в трагедията му „Фауст“) разумът обсебва чувството и дълго го държи в хладните си обятия, карайки го

да се изкачи до най-високите върхове на интелекта, но то неотстъпно търси и намира подмоли, макар и твърде рисковани (защото отвеждат до вселенските бездни) и пак потича с неугържима сила в буйни потоци. Когато в съблumni моменти премине през пролукуите на скептицизма, то зазвучава като тържествен химн на разума, който неугържимо се стреми да конструира и проектира своите модели за света върху необятните космични плоскости. Често пъти емоциите у великия поет преминават в размисъл, избистряйки се в най-висшите сфери на разума, и размислите – в емоции, бликащи от най-отдалечените дълбини на сърцето. Поезията на Гьоте е една чудна феерия на мисли и образи. Някои от стиховете на Гьоте звучат като афоризми и неопровержими логически формули, които концентрират в себе си различните състояния на поетовата душа, изявяваща се в могъщи емоционални и интелектуални импулси. И за да бъде разбрано творчеството му, трябва да се проникне в сложната диалектика на неговата душа.

Често пъти бунтовните, щурмерски настроения се заменят с тихо и благоговейно съзерцание на природата и чувството добива интроспективен характер. То блика от ония дълбини на могъщата му душа, където емоциите кристализират в мисъл и мислите се разтапят в чувства.

В такива случаи поетичната интуиция на Гьоте размахва могъщи криле и ни отвежда до най-съкровените тайни на неговото сърце. Понякога тя може да ни запокити в студените обятия на вселенския хаос, където човешките мечти гинат, за да се зародят отново. И ние като средновековния Фауст бродим из тия обятия с надеждата и вярата в могъществото на човешкия разум. В такива случаи чувствата на поета се превръщат в неизменен, интегриращ компонент на нашата душевност.

Във „Фауст“, на фона на вечността, поетът проектира човешката съдба. Вечността не може да бъде враждебна на човека. Ето защо, Фауст така силно копнее по нея. Космичните размери на някои образи и изключителната сила на чувствата придават своеобразна универсалност на Гьотевите идеи. Гьоте благоговейно се вслушва в чудните мелодии на свещените завети на вечността, а след това ги излива във възшебните струи на своя очарователен стих.

Особено в трагедията „Фауст“, кошмарният сън на вековете като че ли обезсилва творческата душа на природата, която руши и създава по силата на някаква непонятна необходимост. Неудовлетвореността и копнежът към вечността и познанието на тая необходимост и вечност, понякога внушават на неговия герой смирение.

В първата част на „Фауст“, където буйните потоци на емоциите в своето горно течение неугържимо се плискат, във втората част те се разливат в необятната равнина на обогатената и закалена от живота поетова душа. Копнежът сега се трансформира в дело и откровение, които отново прерастват в копнеж, вече съвсем определен, копнеж по един свободен и красив живот – реален, земен и осмислен.

В своето научно и художествено творчество Гьоте се опитва да разреши необикновени духовни проблеми, опирайки до най-тъмните за-

гадки на битието. И в тоя си стремеж той дава необикновена художествена плът гори и на най-обикновените човешки чувства, страсти и гръзновения.

На Гьотевото творчество – художествено и научно – трябва винаги да се гледа от общочовешки позиции, защото то е създаване на един постоянно търсец и неудовлетворим дух, който вечно копнее и се стреми към щастие, добро и нравствени красоти, създава красота и се труди за благо на всички честни хора.

Вплътнил във вълнуващи художествени образи вечни чувства и истини, изразил вечните стремления на човека към знание, прогрес, съвършенство и красота, Гьоте ще си остане съвременен и актуален през всички времена и за всички поколения. А най-съвременен ще бъде тогава, когато навсякъде по света ще заживеят в труд и радост хората, когато „мъж, дете и старец ще творят – борба и труд – в полето неизбродно“, когато в творческо вдъхновение ще загъмжи „народ свободен на земя свободна“.

**Аргир
Манасиев –
„Графика“**

Благой Богдански

СПОКОЙНИ ВЪЛНОЛОМИ НЯМА!

Есе

Морските вълноломи търпеливо шлифват остротата на бреговете канари. Милиони са гогините. Неуморни са вълните. Студени или топли. Солени или горчиви... И ето, чудото е пред очите ми. Какво вълшебство! Канарата примамва – младо момиче. После настръхваш от страхотията на озъбен вълк... Смее се гушата ти! Пред тебе е кротка кошута... Тая шеметна хубост – игра на красотата те кара да побегнеш и ти от сивото ежедневие или да полетиш като чайка над пенливите вълни и примамливите канари на твоето човешко – аз!

А кои сме ние? Откъде идваме и накъде отиваме... Това е вечният въпрос...

Доидох в едно мразовито утро през ноември. С детски плач га стопля гве сърца! Вървя по своята пътека. Нося в себе си миг от радостта, че съм още под слънцето. Душата ми гостатъчно добре е шлифвана. От солените и горчивите вълни на гогините. Не само с мен е така. С всички живи люде! Студена канара ли е всеки човек? Или носи гуша на забравено цвете?... Защо понякога забравяме себе си! Пък тая сладка коричка... За нея сме хукнали срещу изгрева! Все е малко хлябът, все... От каменната пещера, та до панелната такава – това ли е нашият скок?

Едни се молят на Господнята справедливост. Толкова топло, и толкова чисто. Други свеци му палят от гузен страх... От какво га се плаши безпризорният скитник? Все недоял. Все недоснал. Богат с горчивини. И с ритниците – отзад, вълшебните... А това ли го иска Бог! Та нали човекът е неговото подобие?! Не си направил никому лошо. А те мачкат, мачкат... Та и троскот га си – не би, не би изгържал! Има ли, човекът, жал!... Вълните, вълните шлифват. Ставаш мъдър. Добричък. Бръчки по лицето. Бразди в гушата. Хората с щегра ръка хвърлят семе... Покълват цветя. Отровните китки в гушите на злобните... Поспира гъхът за миг. И пак към изгрева! Ех, тая сладка коричка – хляб! Погледни просяка в очите. Виж треперещите пръсти, които я поемат. А кой от двамата е по-близо до Всевишния – кой!... На кого гушата е разпнатна на кръста – Разбойническият кръст...

Молил съм се за нея! Давал съм и ще се раздавам – га, докрай!... Аз зная какво е – га бъдеш просяк! Зная що е и щегрост, га... Но когато чайката се разбуди вътре в гушата и никой не желае да я чуе... О, ужас!...

Силно громолят вълните на гните и шлифват с горчиви обиди...

Безсилен ли е човекът, на Бога подобният? Да застанеш на брега и да крещиш срещу вълните! Кой би те чул? Дори и Господ няма да може!...

А ще се стича соленото ти откровение по бузите. Откровението прег самия теб. Прег твоето безсилие.. Аз, живият човек и грохотът на вълните! Прег мене е бездната ми, солената. Заг мене е пустинята от пясъчни гуми...

Накъде по пътя? Нагоре? Нямам криле! Надолу? Никога къртица!... Да погвия колене под небето ли? Безбожниците никога не вършат това! А и човекът е Бог. Бог с две лица. Или е жесток към себеподобния, или щедро му отгава милост. Други пътища няма, да, няма! Измамни са измамните светила – измислените! Или носиш сърцето на Данко, или си червей от гнилата тор. Избирай! Кой би те спрял? Венцехваление ли? За кой ли път разсъбличам душата си гола и то прег непознати... Някои и това не смеят!...

Млади жени позират голи прег фотообектива. Бугят цинична възхита у нагло алчни погледи. О, лепкава слуз, назована низост. Закритата зад гъгнещи и лигави усмивки...

Но я вижте очите на тия птици, момичетата! Кротко говорят те: „Не, душата ми е достатъчно облечена добре. Нищичко няма да ви покажа! А тялото ли? Та нали и аз съм Ева, хей – изчадия божи!“ Прокърцват босите крака по острия пясък. Същото върши и душата ми – босата. Скърцат, хрущят горчивите спомени вътре в нея. И нека! Така е рекъл Господ – Бог. Да страдам – нали! В душата се надига она справедлив вълнолом. Той ще помете пясъка – ненужния. И щом олекне на моето, човешкото – Аз! – пак задъхано ще потърся върховете...

По един от тях има толкова много килими. Сякаш мама ги е изпратила с чиста планинска вода. И ги е оставила пак да блеснат от усмивките на слънцето. Немирната ми душа ще тича по тях... Малко и палаво дете. И ех, тия розови, немирни петички! Майката ли!? – та тя на тая лудория никога не би се разсъргила. Тя, вечната моя майка, топлопалещата душиите ни зора!...

Лили Тодорова

СТИХОТВОРЕНИЯ

ИМПРЕСИЯ

Обичам пролетните пъпки неразтворени –
стаена радост, свежест от прозрачнобяло
лек трепет, тишина – пред бляскавия взрив
на багрите,
пред многогласния напев на цъфналите клони.

Това е тайна гума, ког, мечта за щастие,
една вселена, омотана в прелест цялата;
набъбват в сок и радост малките усмивки-пъпки,
поели в цветните си, крехки длани
надеждите на този свят безцветен –
в мъката безкраен.

УЗРЕЛИ МИСЛИ

На Емил

Чуваш ли нощния писък на совата –
тъмен и глух,
сякаш на майка-Земля от утробата
ражда се дух.

Втурва се вятърът див из просторите –
зъл и суров;
тихо, тревожно си шепнат тополите
в сляпата ноц.

Искаш ли с нежност да снема тревогата
в поглед смутен –
топли и предани чакат те ласките
скрий се при мен!

Лидия Бойкова

„ТОВА Е МОЯТ ЖИВОТ“

Един (не) познат

Екшън. Драма.

Психотрилър.

Безпаметни мисли.

Първичен инстинкт.

Музика, грога и секс.

Непрестанен купон.

**Лица непознати,
различно еднакви.**

**Тън кръговрат,
ригъм без край.**

Угаснало слънце.

Зеници без поглед.

**Взривена звезда,
отражения бледи
на светила.**

Металните струни

угрят китарата,

безсилно студена

в стенеща самота.

**Животът е само
монотонна игра.**

Д-р Любка Вълкова

РАЗМИСЪЛ НА ПРАГА НА ЖИВОТА

Пристъпваш прага на живота,
уви, с разперени крила.
Поемаш стръмната Голгота –
уцелва те за миг стрела.

И някак неусетно сякаш
с фанфари – не, но с буен бяг
картини бързо отминават
и стапят като лански сняг.

И любовта със ласка лека
край тебе отминава пак,
тъй чакана и тъй далека –
не се завръща в своя бяг.

Във есента ти пак си морен,
унасяш се във грямка пак,
животът сякаш е покорен,
разпръснал своя полумрак.

На прага на живот отминал
се спираш леко огорчен,
оглеждаш пътя си премръзнал
и някак малко отегчен.

Прегърбен, с блясък сух в очите,
към Бог простираш ти ръце,
ще капят сълзи на гърдите –
там стене твоето сърце.

Добринка Лукова Тодорина

СТИХОТВОРЕНИЯ

ЕСЕННА РАПСОДИЯ

Златна есен мек килим постила,
чудни багри греят в меден тен,
а душите се обличат в свила,
нежни звуци пеят стар рефрен.

Есенният вятър листи гони –
в плавен танц с прохладната зора –
жълтоалени въздишки рони
и целува старата гора.

Мигове, окъпани във златно,
благи мисли за доброто в нас,
есенно мечтане прекрасно,
дивна хубост, погледи в захлас!

Есен мила, с тих гъждец измила
тъжните и грозните неща,
носиш топла земна сила,
райски гарове. Добре дошла!

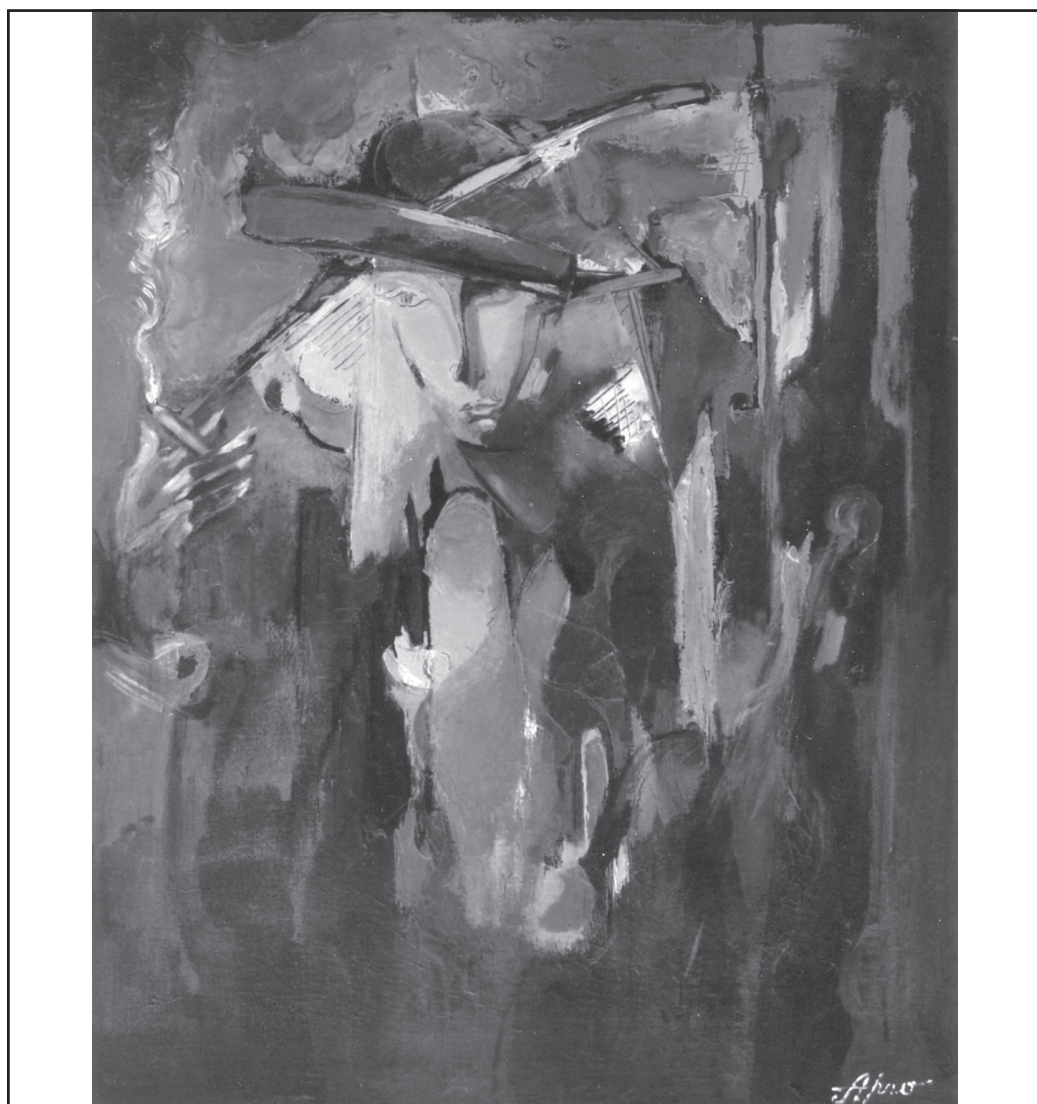
КОСТЕНСКИЯТ ВОДОПАД

Възнят от Вазов, днес звучи отново,
на Чавча бързите води събрал,
как втурва се, понася се стремглаво,
а с пръски сребърни създава рай...

В скали – зелен килим, наперен згравец
упойват въздуха и дават знак,
че тук е приказно за млад и старец –
с вода пречистваща, с омаен знак...

Бучи водата, тръпнеща от сила,
извайва с устрем каменната твърд.
Реве, но нежно рибки приютила
в прозрачни замъци на вир дълбок.

Тъй Костенският водопад сияе!
Плющят в коси му водни знамена,
лудува бясно, гонейки безкрая,
с омая покорява времена.

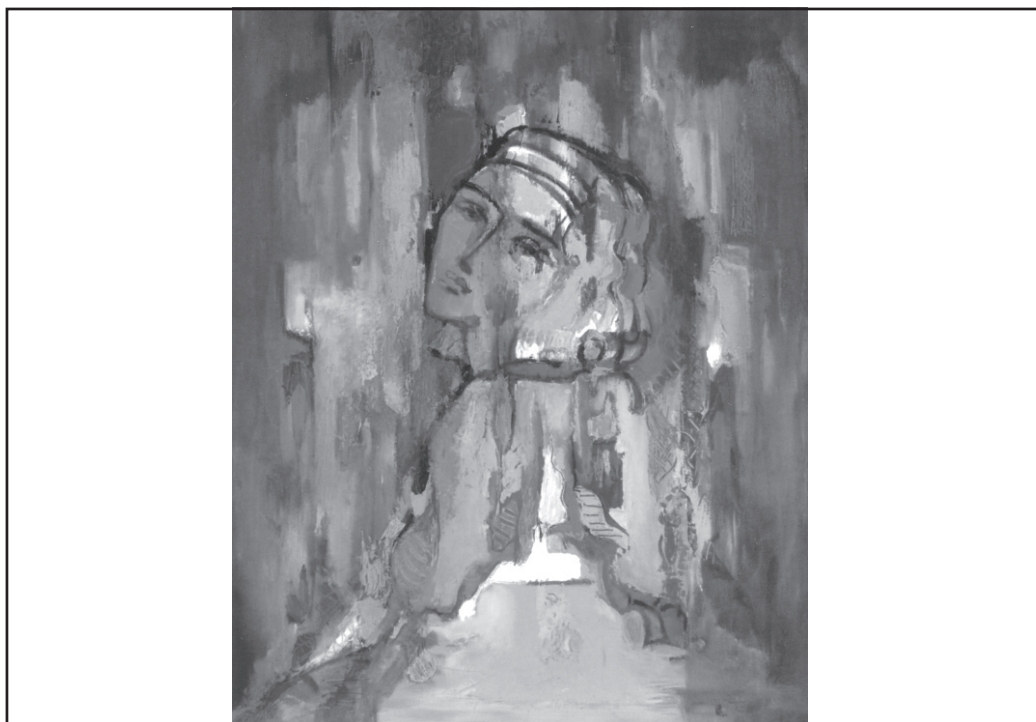
Надка Васева

АЗ РИСУВАМ

АЗ РИСУВАМ

**С очи рисувам аз звездите –
тъй бог след бог. И става чудо –
букетът звезден тук долу,
сърцето заиграва лудо.**

**В ръцете си държа букета
и вдишвам аромат небесен.
Рисувам – блика от сърцето
космична поетична песен.**

Живка Цацова

СТИХОТВОРЕНИЯ

●

Топъл гъжг забеля –
оживяха полята.
Хлебородни жита
с тежък клас се наляха.
 Ти замина с гъжда –
 непреклонен и силен.
 И в очи загържа
 топла, слънчева свила.
Загържа с две ръце
топлината на юга.
Вкус от ягода взе,
разцъфтя теменуга.
 С наранено сърце
 устоявам смутено...
 Всичко ти ми отне –
 живо и неродено!

САМОДИВСКО ХОРО

Свири вятърът. Вихрите сплитат
живи клони и сухи треви.
И гъждовните капки преливат
в кехлибаренолунни лъчи.
 Загребете от извора бисери,
 украсете косите ми с тях!
 Нека вятърът лудо да свири –
 не изпитвам от лудостта страх.
И преди да измия очите си
с дива сладост на жива роса,
да извием хоро самодивско...
След това – ако ще да умра!

Златко Павлов

ОТКРОВЕНИЕТО

(По повод 30 години, преминати с УСЕТ – Учебен студентски експериментален театър)

Повечето представи за театъра, особено преди десетилетия, са за една типична, класическа сцена, която има четири стени. Трите са тайнствени, тъмни, непроницаеми, а четвъртата е загадъчно липсваща. Между тези четири стени кипи някакъв живот в един изкуствен свят, който се пресъздава от хора, наричани актьори, глумци, понякога и снизходително аркашки. Светът между стените е обливан в светлина, понякога тъне в мрак. Из този свят се вихрят пушеци, думи, звуци.

В пространството на кутията актьорите си живеят (играят) измислен някога живот, който се наблюдава, възприема (или не) от хора, насядали удобно (или не) пред четвъртата стена. Тази четвърта стена е имала и своя преграда – големи пергета, които или се разтваряли, или вдигали и спускали. Става дума за така наречената завеса. Завесата за един театър е била от съществено значение. Тя криела кухненските неразбории на театралното съсловие, което от заобикалящия го хаос изработва своя версия на богоподобния свят.

Но защо са тези банални думи за театъра, казани готук? На всичко отгоре не са и някак по-оригинално поднесени!...

Причината е в онова смътно, неопределяемо желание-старание на няколко млади хора в ранната зима на 1980 година да създадат свой театър, но театър, който е по своему различен, по своему напълно нов. Това желание-старание е някак нагло наивно. Пак банално казано – тези младоци тръгват отново да изобретяват колелото, отново да откриват топлата вода, макар че светът отдавна е сурово установил, че няма нищо ново в театъра от раждането на съвременния европейски театър, което се е случило, както казват историците му, в гревната 534 година преди Христа. Тогавашният Пизистрат институционализира спонтанните Дионисиеви празници и се връчва лавров венец на поета Феспиг като победител в първото издание между състезаващите се автори при публичното представяне на нещо като граматургически текстове.

„Така ли?“ – сякаш са си казали младите хора, тръгнали из пъртините на най-новия университетски град от 1980 година. „Кой твърди, че всичко за театъра е измислено, че няма нищо ново?“. Ние ще създадем

свой си, нов, различен театър. И то тук – в Благоевград, в новооткрития филиал на Софийския университет.

Тук трябва да кажа, че един напорист млад човек (става дума за автора на тези редове) решава, че не е препоръчително за него да оставя след христовата си възраст. И така – Златко Павлов, (така се казвам), тръгва с трима млади хора да прави пъртина в снега на театралното висше образование и в бунтарските студентски театрални среди. Към тези първопроходци угват още петнайсетина дуги глави. Отрочето на идеята за студентско театрално явление трябва да има звучно име. Батко, татко, по-късно и дяко Златко съчинява абревиатурата УСЕТ, която значи... учебен студентски експериментален театър.

Изгражда се и нещо като театрална зала, но и там нещата трябва да са отличителни. Няма да има завеса, няма да има стени за бъдещите сценични пространства. А мисленето също трябва да бъде смело, различно. И така – УСЕТ ще стане театър без завеса – в пряк и преносен смисъл! Откровено ще се говори по театралните и житейски истини. Да, УСЕТ ще стане театър на ОТКРОВЕНИЕТО!

Без стените на ограниченията, но верни на творческите принципи – такъв се поражда, така и заживява и живее УСЕТ.

Първата му театрална рожба е „Люлка на героя“ по Диас Гомес. Премиерата на този смел експеримент за онези времена е на 20 март 1981 година. Това е датата на раждане и на театъра, заченат в късната есен (на 17 ноември 1980 г.), износен през зимните дни и роден като прегвестник на пролетта.

„Люлка на героя“ става наистина люлка за многобройните спектакли и представления на УСЕТ, на бъдещата академическа специалност Актьорско майсторство.

Хиляди страници е вече историята на УСЕТ. Но първите творци в него не се забравят. Първите актьори, а някои и режисьори, са Николай Кисюв, Ася Динева, Даниела Чопова, Настенка Ангова, Райна Аймалиева, бъдещият театрален педагог Ангел Ангелов, Евгени Христов, Христо Вълчевски, Елена Добрева, Ирен Гицова, Тотка Павлова, Татяна Митева, Христо Бигленски, Анета Костова... Момент! Първите ли? А и следващите не могат да се забравят... Е, сега вече трябва да спра с позовавания, защото списъкът ще набъбне с най-малко още 300 имена...

УСЕТ отпреди двайсетина години вече изгражда и професионални актьори. А там само имената на УЧИТЕЛИТЕ е един голям списък. И то какъв списък! Професорите Надежда Тихова, Надежда Андреева, Атанас Илков, Пенчо Пенчев, Таусия Янбастиева, Димитър Янбастиев, Надежда Сейкова, Енчо Халачев, Димитрина Гюрова... и още десетина имена. Ами доцентите, ами асистентите?... А имената на доказани вече наши актьори, завършили висшето си театрално образование. Да спра готук...

Написал съм много кратка история в размер на 300 страници... Дано някой ден види бял свят. В тази история има драски и шарки за театъра на откровението УСЕТ.

Артур Манасиев – „Пейзаж от Гърция“

Калин Донков

СТИХОТВОРЕНИЯ

70 години от рождението му

ДУША

Този град небръснат
без печал ни пръсна.
Всичко нежно, всичко грешно
между нас виновно оглуша.
Само ти остана
в мен като камбана
да звъниш под удара,
душа.

В този град бездънен
твоят вик потъна.
Колко мъдро, колко подло
паметта си всякой вкамени!
Но защо остана
(ех!)
душа-камбана
до смъртта под всеки удар да звъни...

НЕЗАБРАВА

Налей ми вино в чаша тънкостенна
и приседни с усмивка неизменна.

Любима, ти навярно имаш право:
сърцето свойта участ заслужава.

И някак си привиква с туй човекът,
крещи от тишина, мълчи от еком.

Дали позор ще срещнеш, или слава –
сърцето този изпит заслужава.

Целувай дълго. Глътката резлива
безсмъртната любов из нас разлива.

Не можеш дълго? Е, до гроб тогава!
Сърцето този празник заслужава.

И някъде пред нас, ако просветва –
неискрен час и накърнена клетва –

едно солено от сълза възглаве
сърцето в своята горест заслужава.

Далеч от теб или навеки с тебе,
спокоен ще дочакам всеки жребий.

Сърцето всеки жребий заслужава.
Но не забрава, ах, но не забрава...

НЕИЗБЕЖЕН ЧОВЕК

Премръзнал град. Редовни влакове.
Квартали с горестни бои.
Човекът нищо не очаква.
А нещо все пак предстои.

А нещо вече се чертае
и предусетил, пребледнял,
той блъсва виното и чая
и грабва дългия си шал.

Той страда в мокрите градини
под еднорогата луна.
Любов – достатъчна причина.
Любов – достатъчна вина.

Каквато мъка да изпита,
каквато смут да претърпи –
не му изтривайте очите,
не го отвеждайте да спи.

Той скита тих, но неизбежен.
Той ще осъди. Ще прости.
Разтворен в съмването. В скрежа.
Разтворен в себе си почти.

В луминисцентните пустини
ще носи слаби семена.
Живот – достатъчна причина.
Живот – достатъчна вина.

Той за гъжда ще се разкае
и някой сняг ще ускори.
Далеч от виното. От чая.
Далеч от огъня дори.

Пълзял. Съвземал се. Излитал.
Мъжествен. Смъртен. Наскърбен.
Един почти спокоен жител
на своя бесен континент.

А утре може да загине.
И без дуел. И без война.
Човек – достатъчна причина.
Човек – достатъчна вина.

УСМИВКИ ОТ СТАРИТЕ ЛЕНТИ

На Георги Константинов

Безмилостна е филмовата лента!
Потраква евтиният апарат
и смешно, и почти като в момента
подскачат мъртвите напред-назад.

И смешно по опънатата марля,
до фикуса с напукани листа
преуморен до смърт пристъпва Чарли,
отдавна равнодушен към смъртта.

С комедиите, смешно остарели,
и този път децата ще приспим.
Но край готовите за сън постели
като в замръзнал кадър ще мълчим.

Разсеян, незначителен и крехък
човешки страх нощта ни ще смути.
Но нека тъй се скита твоят ехо,
когато си изчезнал вече ти!

МАТЕРИЯ

На чувствата в отчаяния лов,
догдето ги преследва и тълкува,
душата се лекува от любов.

Макар че от любов не се лекува.

И винаги изправена на съд,
науивно брани слабото си право.
Очаква от любов да ѝ простят.

Макар че от любов не се прощава.

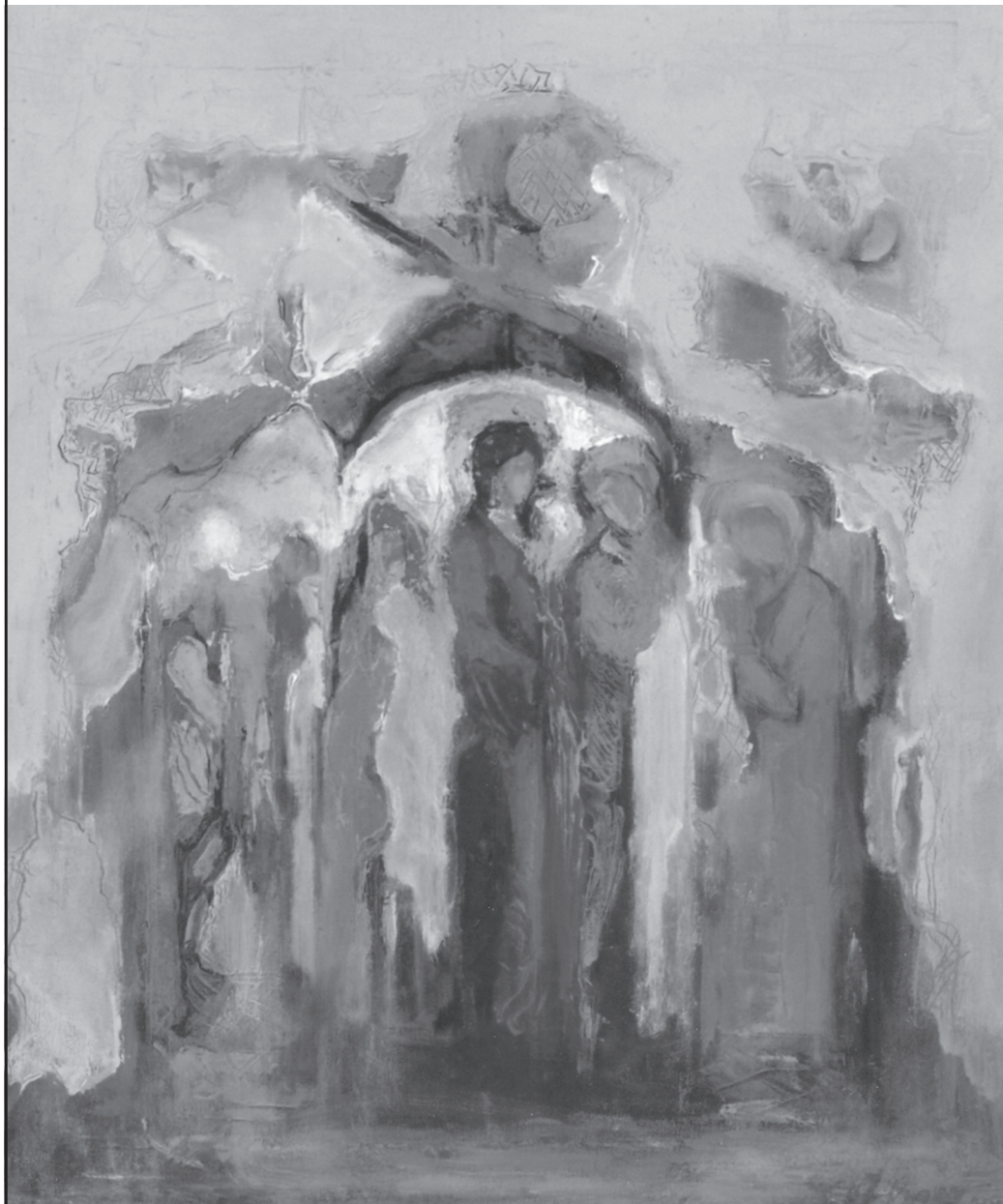
В света, от реализъм опростен,
единствено контрастите избира.
И от любов умира всеки ден.

Макар че от любов не се умира.

Аргир
Манасиев –
„Ръката
на цигуларя“

Аргир Манасиев – „Фрагмент от църковна стенопис“

Сергей Комитски

КУПЕ ОТ ТРАБАНТ

– Драги радиослушатели, на финала на нашето неделно Рок-токшоу „Нотите на Тони“, преди да ви пусна с „удовлетворение“ едноименния хит на „Ролинг стоунс“, ще ви зарадвам с малка обедна обява: „Драматичният театър в нашия град търси да закупи старо купе от трабант за предстоящата си премиера „Голямото закучване“. Цена: го сто лева. За справки: телефон 82-16-59"... Леле-е-е, супер! От днеска започва големият парад на малките трабанти! Който изпревари, той ще се прослави!... А сега за вас, приятели, и за всички стари собственици на трабанти; пардон, за всички собственици на старите трабанти: „Сетисвекишън“ и „Ролинг стоунс“! Аз съм вашият Антон Церовски! Обичам ви!...“ – натисна вяло Никогим копчето на транзистора и наоколо прилегна морна тишина. Единствено вълните, които палухаха с прохладния ветреца в язовирчето, приплясваха от време на време в тинята и всичко отново потъваше в покоя.

„Удовлетворение“... – тегаво преглътна Никогим и се надигна. – „Добре, че пуснаха поне обявата,... че както и не ми кълве...“ Прегледа кордите на трите въдици и изсумтя. Нямаше нищо. Кукичките им висяха разсъблечени от изягената стръв и само на една се беше закачило мазно водорасло. „Не ме харесва рибата днес!“ – поусмихна се той и извади гвете омърлушени таранки от живарника. Постисна им главичките, за да се убеди, че гишат и ги подхвърли в язовира. Събра нагве-натри такъмите и зашляпа с гумените си ботуши по пътеката. Бе паркирал старото рено, което галено наричаше Сизиф, край язовирната стена.

На завоя след тръстиките се спря. В сянката на две-три усукани като бонзай гървета се мъгреше хлапе. По-скоро се беше излегнало и лениво замяташе въдица „самогелка“ – прът с жилка и най-обикновена кукичка. Заградил си бе и живарник в тинята, и там се нагплющяваха с опашки множество шаранчета и таранки.

– Абе, малкия – смотолеви под нос Никогим, наместо да го поздравя с „Добър ден“ – от два часа те наблюдавам; откакто гоїде с колелото. Какво толкова ѝ баеш на тая риба? На всяко хвърляне и вадиш!... Аз от сутринта съм тук и... нищо! И на хляб опитвах, и на царевица, и на червей... Нищо!

Малчуганът се извърна. Измери „под око“ мъжа от калните ботуши го изтормозеното му за сън лице и богро се изправи:

– Дай пет лева и ще ти кажа!

– Много ти е скъп урокът бе, юнак! – усмихна се пресилено мъжът.

– Не е урок, а информация. А информацията най-скъпо струват. Бръкни в „нета“ и виж.

– И моя ген не ми мина напразно... – проговори на себе си Никодим, като не откъсваше очи от момчето.

– К'во каза? – не го разбра малкият или се направи на неразбиращ.

– И моя ген, викам, не ми мина напразно; научих още нещо.

– О, ти ако искаш, мога да те науча на много неща!

– И те ли струват по пет лева?! – погразни се Никодим от напереността на хлапето, но се включи в играта му.

– Не. Те са ти бонус към информацията.

– Какво са?

– Бонус. Бонус към информацията за стръвта.

– И „другите неща“ ли ги знаеш от „нета“?

– Не. Тях ги знам от баща ми.

Разгразнението на Никодим преля в любопитство. А с любопитството мой, откакто се помнеше, не можеше да се пребори. Стовари багажа си на земята и седна на рибарското столче:

– Я кажи, да чуем.

– Знаеш ли, например, защо мъжете нямат целулит?

– Защо?

– Защото е грозно! – разхили се малкият и се смя от сърце, чак докато му потекоха сълзи.

Мъжът също прихна. Така непосредствено и заразно се смееше това вироглаво хлапе, че не издържа. Дори по-рано от него започна да трие сълзите си:

– Абе, ти си голям шегаджия!... Какво работи баща ти?

– Автомонтьор е. Има си работилница.

– Така ли?! – изненада се непресторено Никодим, защото нещо се сети. – Къде му е работилницата?

– Защо?

– Имам проблеми с амбриажа на колата ми.

– Улица „Цариброд“, дванайсет. В гаража на къщата ни. Това е улицата, която се изкачва към парка с римската кула. Ние сме в началото, вляво.

– Знам я. С какво работно време е?

– От девет до шест. Казва се Благой и е супер-майстор.

– Още утре ще го потърся.

В моя миг хлапето присви клепки и изпитателно го загледа:

– Ти к'во работиш?

– Защо?

– Разпитваш като ченге.

– Не, реквизитор; реквизитор съм в театъра.

– А, реквизитор!... И като си реквизитор, к'во работиш?

– Ами събирам мебели, вещи, предмети,... които са нужни за пиесите.

– Нещо като антиквар?

– Не точно, ама...

– Нас от училище ни водиха миналата година на театър – прекъсна го въодушевено хлапето. – Гледахме една руска пиеса: „Пари,... пари...“

– „Пари за Мария“, от Валентин Разпутин.

– Точно тя беше! За една прогавачка в селски магазин. Дето някакъв ревизор я начете с хиляга рубли и ѝ каза, че до пет дни, ако не върне парите в касата, ще я прати на съд. После мъжът ѝ през цялата пиеса търсеше да събере парите от разни хора и да я отърве от затвора. Но накрая така и не се разбра – събра ли ги или не ги събра?

– Отворен финал. Казва се „отворен финал“.

– А, добре. Това информация ли е или бонус?

– Бонус, бонус. Безплатно е... Аз, между другото, така и не разбрах ти на каква стръв улови днеска рибата? – бръкна Никодим в портфейла си и извади пет лева.

– Ха, така! Дойдохме си най-накрая на приказката! – изпляска с ръце малчуганът и се изживя като възрастен. – Оглеждай водата край себе си и кажи какво виждаш.

Никодим с любопитство плъзна поглед наоколо и запогрежда видяното в пъзел:

– Вода,... вълни,... тиня,... живарник,... риба,... въдица...

– Друго, друго! – спешу го разпалено малкият.

– Друго?... Отражения...

– „Топло, топло, топло!“ – зарадва му се хлапето и заръкопляска.

– Небе,... облаци,... слънце,... гърво...

– Какво гърво?!

Мъжът по детски прехвърли любопитството си от водата към привелото се наг нея гърво.

– Череша.

– Точно така: череша! – обсеби веднага хлапето вниманието му и започна да си играе с него, както църковите артисти с публиката. – Бяла, узряла че-ре-ша! Която от много дни капе и охранва рибите в язовира! Така че най-добрата им стръв е бяла череша на кукичката! – присегна се малкият с усмивка и си изтегли от Никодим петолевката.

Пъхна я ловко в джоба си и рипна към въдицата. Там нова рибка наново опъваше кордата. Момчето измъкна от кукичката люспестото шаранче и с още гузина от живарника напълни цял найлонов плик. Изправи се пъргаво и го погаде на мъжа:

– Бонус! Да знае жена ти, че си бил за риба. Да не си мисли разни глупости.

Никодим пое плика и се надигна от столчето. Пошляпна хлапето зад врата и се засмя:

– И защо мъжете нямат целулит?

– Защото е грозно! – откликна му възторжено малкият и забодя нова череша на кукичката.

Пушекът от пържени шаранчета и таранки се беше потопил в залеза и плуваше като безпътен сал из апартамента на семейство Колеви. Овесил на гърдите си престилка с щампа „I love my home“ и домакинстваци пингвинчета, реквизиторът Колев стърчеше в кухнята и занесено обръщаше рибите в тигана. После все така вяло ги вадеше от цвъртящото олио и изобико не забелязваше, че купата с опържените вече прелива. Тази негова мудност и чувствена пустота бяха обсебили сетивата му още днеска следобед, когато се върна от риболова...

Влезе в блока си жаден за сън и претоварен от рибарските приналежности. Но на гушата му беше спокойно. Спокойно, защото онова вироглаво хлапе на язовира успя за десетина минути и за пет лева да го развесели и направи безгрижен. Преди да поеме към асансьора, се спря и отключи пощенската си кутия. Вътре имаше нещо. Отвори и извади жълт плик с размер на тетрадка. С големи печатни букви някой на ръка бе изписал трите му имена, а в горния ляв ъгъл – „Чупливо!“. И понеже Никодим, знаете, че не може и не иска да се преборва с любопитството си, отвори плика на място. Вътре имаше...

– Здравей, съкровище! – фриволно нахълта жена му в кухнята, овеси ръце на врата му и го зацелува по носа, по челото и бузите, сякаш утре щяха да сключват граждански брак.

– Ти... – поиска Никодим да попита кога се е завърнала от дежурство, защото не я беше усетил. Но в нейната еуфория това не му се угаде.

Когато Ангелина се умори да го целува, а и забеляза, че Никодим е по-благодушен от обикновено, грабна купата с пържена риба и я сложи на масата:

– Че и рибка е наловил, гушичката златна! – възторгна се тя за последно и извади от хладилника бяло вино, което един пациент ѝ бе подарил преди седмица.

Забодете с вещина тирбушона, сякаш правеше подкожна инжекция, и гръмко отскубна тапата на „Траминер“-а. Напълни по две трети от чашите, както бе виждала по американските сериали, и с лъчезарна усмивка му каза;

– Имаш повод да черпиш, съкровище! Днеска една пациентка в болницата ми даде адреса на свой братовчед с трабант. „Сестра Колева, – вика – Митко е просто едно бисерче! Не може да не ви послужи!“ Ето ти координатите му; живее във вилната зона. Камо отидеш при него, кажи му, че братовчедка му Сия те праща. Наздраве!

Никодим пое листчето, чукна по инерция чашата с жена си, но отвътре настръхна. Защото знаеше, че в случаите като този го чака голям секс или голям скандал с Ангелина, ако сексът не се състои. А сега той не желаше секс, но и скандал не желаше. Просто имаше „мисия“. Затова стана бавно и бръкна в шкафчето под телевизора. Взе оттам плика с надпис „Чупливо!“ и извади... кутийка с DVD-диск. Внимателно я разтвори, изключи народните песни, които звучаха от телевизора, и сложи диска във видеото. Ангелина с любопитство следеше свещеността на мъжа си, но не отрони ни дума, за да не го притесни. Дори тихичко върна в чинията си рибата, която беше захапала.

На телевизора заваляха черно-бели снежинки, граски и ивици, придружени с много шум и брум от настройка. Изведнъж всичко стихна и на екрана се появи в цвят жилищен блок. Техният жилищен блок. С опънатите пранета и ненужните мебели по балкона. Беше привечер и тук-там проблясваха телевизори. В килийките на човешкия кошер се движеха хора. Те вършеха нещо, разговаряха, но звук не се чуваше. Всичко се случваше трогателно и безмълвно, както в немите филми. Явно на този, който е снимал, звукът не е бил нужен.

– Съкровище, ама това е нашият блок! Някой ни го е снимал за спо-

мен или е някаква изненада?! – развеселена погледна Ангелина мъжа си, а после така се втрени в блока им, сякаш за пръв път го виждаше.

Никогим си мълчеше. Седеше безизразно пред екрана и не помръгваше. Беше същинско подобие на реквизитните статуи и бюстове, погребени в склада му. На гругия полюс от него стоеше жена му. Тя следеше екрана с гив интерес и непрестанно си доливаше вино. По някое време изахка. Стана рязко и застана пред телевизора. Взря се отблизо в екрана и зашари по него с пръст:

– Гледай, гледай, Нико!... Ама това е баба Съба от вход „Б“, на третия етаж! Дето ходя понякога да ѝ бия инжекции за дископатията... Гледай я как се озърта... Но какво прави?! Тя си изхвърли торбата с боклук от балкона!... Това направо е свинщина!... И като гледам цифричките отголу, е станало преди десет дни. Ето, пише: 13 май 2010, деветнайсет и двайсет и осем. Не, това направо не е за вярване! Ама къде е общината да се намеси и да глобява! – ръкомахаше Ангелина и не можеше да си намери място от обзелата я възбуда.

Внезапно записът спря. На екрана се появиха граскулки и ивици, но после пак продължи. При следващата картина таймерът сочеше двайсет часа и деветнайсет минути.

– Но това е Дамянчо, на Боневци от нашия вход; дето живеят на последния етаж! Ето, гледай го на балкона! – поге Ангелина коментар и на втория епизод от немия филм. – А виж, у дома е тъмно; аз бях на нощно дежурство тогава... Но какво прави това хлане?! Гледай го, хвърля отгоре цяла пластмасова гамаджана пълна с нещо! Ми, направо ще убие някого!... Абе, няма ли полиция, бе?! – спря изведнъж Ангелина нервната си тирада и се вгледа в мъжа си. – Нико, това кой го е снимал?!

Много му се прииска тогава на Никогим да ѝ рече: „Дай пет лева и ще ти кажа!“, както му заяви хлането на язовира, но презво премисли и заговори нещо съвсем друго. И всичкото, което ѝ каза, го каза равно, отмерено и монотонно, без препинателни знаци:

– Още преди три седмици домсъветите на шестте входа взеха решение и се монтираха две камери на трафопоста отсреща, за да се види кой си изхвърля боклуците от балкона, та сме потънали в мръсотия.

- Аз защо не знам?
- Сега вече знаеш.
- Ти откъде имаш записа?
- Беше пуснат в пощата ни.
- Така ли?!

В тоя миг картината отново прекъсна. Зашумя, заигра в чернобяло, поприсветна и пак се фиксира в цвят.

– Я, но това пак е нашият вход! – възторгна се попресилено Ангелина и загледа развоя на филма. – Но,... но у дома свету?... Колко показва броячът:... двайсет и два, нула седем... Това е невъзможно! По това време бях на дежурство в болницата... – полека заглъхваше тя, защото позна себе си в жената, която отвори балконската им врата.

Оттука-нататък този който им беше изпратил DVD-диска, чисто технически бе приближил кадъра само до техния апартамент. Раз-

голена по белъо, Ангелина се появи на балкона. Тя се завалеше, смееше се, говореше някому нещо и непрекъснато се опитваше да си загърне пенъора, с който се беше наметнала. Уви, не успяваше. Явно, беше пияна. След минута и деветнайсет секунди, както показваше таймерът, при нея се появи мъж. Не бе ясно кой е, защото беше в контра на светлината и се виждаше в силует. Той отпи от бутилката, която гържеше, и я подаде на Ангелина. Тя го последва. Надигна шишето и жадно залочи. Мъжът се опита да я прекъсне, но тя го отблъсна и, смеейки се, заметна бутилката през балкона. Той се присегна, изгърпа халата, свали бързо сутиена ѝ и започна да я опипва... Тука записът свършваше. Сигурно нарочно беше прекъснат.

– Аз тогава бях с театъра в Шумен на фестивал... – проговори, кой знае защо, Никодим и всичко отново потъна в заразената от немия филм тишина.

Той стана като насън, взе от масата купата с пържена риба и излезе вън на балкона. – „Това е за доктора Майноловски, с когото пациенти те видяха да се чукаш в кабинета му ... – помисли си тягостно и изсипа няколко риби през перилата. Това е за онзи банкер Селвелиев, с когото маса време мърсуваше, за да следва сина ни на немска изгръжка в Бон... Това е за артиста Биньо Калинов, с който те хванах „на калъп“ зад кулисите; а уж беше дошла да погледаш една репетиция... Това е за...“ – изсипваше равномерно мъжът, докато изхвърли всичката риба. Накрая заметна и купата...

Още дълго остана навън. И дълго издирваше в зрача скритите камери. За да е сигурен, че са заснели как от балкона си изхвърля боклука и да ги напсува наум за поредната си илюзия.

След час, а може би повече, неволно се върна в реалното. За това му спомогнаха кварталните котки, които бяха надушили рибата и с вой се преборваха за всяко парче в тъмнината. Никодим се извърна и безпътно прекрачи в кухнята. Жена му седеше до масата и не помръдваше. Стискаше с две ръце чашата си, като крака на някаква птица, за която се плашеше да не отлети, и гледаше безмълвно в точка. Когато усети сянката на мъжа си, се опита да проговори:

– Нико, ... моля те, ... да... – не успя да довърши, защото я слетя стипчивият му, недействителен глас:

– Не те извинявам... – рече и преходи нетленен през жилището. Взе си забивките от семейната спалня и се затвори в хола. Отпусна се на дивана и веднага заспа. Утре, все пак, го чакаше празник.

* * *

„Върви, народе възродени,
към светла бъднина върви...“ – закричи възторжено утрото с химна на буквите и духовността, и Никодим отметна забивките. Изправи се, разкърши рамене, за да се усети реален и надникна навън. Вегра усмивка разсъни лицето му. Дворът на училището през улицата жужнеше като кошер от ученици. И всички те облечени празнично и с много цветя. Смееха се, ръкомахаха, прегръщаха се и се надвикваха с училищната уредба. Беше техният Ден! 24 май.

„Върви, народе възродени,...“ – припя си наум Никодим и окъпа ду-

шата си в празника. Затисна копчето на будилника, който се канеше да звъни, и го загледа. До банкета им тази вечер в театъра оставаха единадесет часа и петнадесет минути.

Закрачи към банята за сутрешен тоалет и мина през кухнята. Ангелина беше захлупила глава го празния „Траминер“ и леко похъркваше. Дори гецибелите на училищната уредба не можеха да разклатят крепкия ѝ, оздравителен сън...

Точно след тридесет минути реквизиторът Колев – стегнат, избръснат и освежен, се настани в реното си:

– Хайде, Сизифе! Хайде, приятелю, – заговори му той гружелюбно – че дълъг ден ни чака!

Натисна газта и след шестнайсет минути се озова на шосето към вилната зона. Превземаше нещо завоите, накачени като синджирни халки и настъпваше към целта си.

В района на старите вилчички спря. Попита един старец, който пасеше козата си, къде е улица „Тинтява“. Старият го упъти и Никодим отново хукна по пътя. След две преки наближи номера, който му трябваше, и неволно укроти скоростта. Пред него се появи замък. Точно такъв, какъвто го рисуваше сценографът им в театъра за детските пиеси. С кули и бойници, внушителна порта и каменни зидове. Единствена отлика в случая бяха три-четири камери, които стърчаха над зидовете и дебнеха като ястреби. Никодим спря наблизко и натисна звънеца.

– Кого търсите? – прогъгна глас в домофона и реквизиторът сухо преглътна.

– Димитър Беленски. Господин Димитър Беленски!

– По какви въпроси?

– Служебни.

– Служебни?! Кои сте вие?

– Никодим Колев. Реквизитор съм в театъра.

– Какъв?!

– Реквизитор.

– Ъхъ. Кои ви праца? – продължи разпита си металният рупор и Никодим се сконфузи.

– Братовчедка му. Сия Палазова.

– Кои?!

– Сия Палазова.

– Изчакай малко!

Портата замърка като погалена котка и автоматично разтвори крилата си. Никодим не помръдна. Беше изтръпнал като Али Баба, когато за пръв път трябваше да прекрачи в пещерата на 40-те разбойника. (Тази пиеса я бяха правили в театъра през миналия сезон.) Дори не успя докрай да изживее възлението си, защото към него пое възпълен мъж. Беше трийсет и пет-шестгодишен, с бял панталон и обувки, и спортен пуловер в лилаво.

„Тоя отива да си играе, а аз се натресох“ – помисли Никодим с неудобство, като не отлепяше поглед от стика за голф, който мъжът мажоретно размахваше.

На няколко крачки след „мажоретката“, малко троваво, но дебнещо като хищник, пристъпнаше мъж „номер две“. С гола глава, черен костюм, черна риза и очила. Също черни.

„Това е „горилата“ – не спря Никодим разсъжденията, за да пребори по-леко вълнението си. Тия – с черните очила и костюми – беше виждал в много филми и репортажи по телевизията, а и в театъра бяха правили две-три „мутренски“ пиеси; така че не се изненада.

Бодигаргът направи още няколко крачки и гресувано спря на дисманция. Скръсти ръце заканително, а шефът му доближи Никодим. Взря се от упор в очите му и дълго, и с любопитство го запроучва. Като с нагайка потупваше крака си със стика, докато се реши да говори:

– И ти ли си чукал Съни?

– Коя Съни?

– Сия Палазова – братовчедка ми.

– Аз изобщо не я познавам – отмести си погледа Никодим, защото се чувстваше като в скенер.

– А откъде знаеш за нея?

– Жена ми е медицинска сестра в Окръжната болница. Сия е нейна пациентка и тя ѝ е дала адреса ви.

– Ъхъ... Вярно, че Съни напоследък малко пострада... Защото Денгу ѝ пукна две ребра и малко ѝ размести челюстите... Е ми, не слуша, кучката му с кучка, не слуша! Да пощипваш от работката с клиентите и то яко, не е препоръчително... А и Денгу не търпи своеволия. Не стига, че ѝ намира клиентите; не стига, че е осигурил терен за сеансите; не стига, че я храни, ами ще го и краде!... Така просто не бива, а и не е здравословно... – завърши миролюбиво бяло-лилавият голфър.

Никодим бавно проумяваше словото му. Първо: защото все още беше на празничната вълна и второ! – не обичаше без негово съгласие да го посвещава в никакви мерзости; нещо повече – противно му беше.

– Апропо – поде отново пълният мъж, – Сия не ми е никаква братовчедка. Тя просто е курва!... Защо жена ти се е сдушила с нея – не знам, но защо Съни те е пратила тук – ще ми кажеш.

Реквизиторът пое дълбоко и се наклони да заговори, нищо, че не му се започваше. Просто беше надушил вонята на блатото, в което нагазва. Но нямаше как – дългът го зовеше. И този дълг безусловно изискваше: докрая на седмицата да намери купе от трабант.

– Господин Беленски – започна той колебливо – търся старо купе от трабант. В театъра правим една българска пиеса „Голямото закучване“...

– Коя?! – прекъсна го безпардонно дебелият.

– „Голямото закучване“.

– А?!... Ха, ха, ха! На мен ми се счу „Голямото зачукване“ и си викам – сигурно голямо чукане пада! Ха, ха, ха! – разсмя се Беленски похотливо и потуна със стика си Никодим. – Давай нататък!

– За тая пиеса ни трябва старо купе от „Трабант“ И понеже от седмица насам обикалям и търся и сме пуснали обяви и в нашия вестник и радио. И жена ми знае, и тя разпитва в болницата колегите си и пациентите. Така Сия Палазова ѝ е казала, че вие притежавате тра-

бант и аз гоїдох на място да проверя. Моля да ме извините че ви отнемам от времето – вдиша Никодим с пълни гърди, защото всичкото, което изговори, го изговори на един дъх и без препинателни знаци. Това добре го умееше, когато не виждаше смисъла да говори.

– Така-а-а... За времето ми, си прав! Тъкмо отивам на голф-турнир в Правец. Ще играя благотворително за деца „в неравностойно положение“. Няма как, трябва да се помага!... Но си мисля: как да помогна и на вас, в театъра! На културата трябва да се помага; то иначе... – почеса се Беленски със стика по бузата. – Е, добре де, защо не си направите трабант от летвички и картон например? Нали сте театър?

Прав сте, господин Беленски. Така е. Но режисьорът иска всичкото да е истинско. Понеже действието на пиесата се развива под един же не-мост, където има нахвърляни железарици, изгънена печка, тенекии от сирене, стар леген, поломено купе от трабант...

– Да де, боклуци! – намеси се вешо господин Беленски.

– Да. Той и режисьорът така каза: „Това са боклуците на днешния ден. Героите в пиесата играят между тях, защото са аутсайдери и са същите боклуци. И времето им е спряло. А отгоре над тях – животът се надбягва по релсите...“

– Е ми, добре ви го е казал човекът. Прав е да изисква сломен трабант. Истински! – кимна с разбиране голфърът и прегърна Колев през рамото. – Ела с мен!

Бодигарът тръгна подире им, но шефът му великодушно го спря:

– Стой тука, Оса!

„Осама“ вдигна палец „о’кей!“ и само с очи проследи шефа си и онзи „кретен“ – реквизитора, както го бе преценил с появата му.

– Права е Съни, приятелю! Аз наистина имам трабант! – елејно говореше Беленски, докато превеждаше госта към задния двор на палата си.

След няколко крачки Никодим спря. И се загледа занесено в един приказен модел-платноход. Поднасян от пролетния ветрец, той браздеше водата в луксозния басейн на домакина.

– Нали е много красив?! – улови като хрътка господин Беленски интереса на Никодим и с възгласно „А?!“ го върна в реалното. – Ето го и трабантът!

Реквизиторът отмести очи и... онемя. Върху покрива на масивна постройка се мъдреше очукан трабант в цвят „слонова кост“.

„Това е паметник!“ – помисли си Никодим с насмешка, докато наблюдаваше гумите му, зациментирани на постамент.

– Сигурно си мислиш, че това е паметник?! – възторжено го потупа господин Беленски и Никодим сведе поглед „разконспириран“.

– Правилно мислиш! Това е паметникът на моя възход! С тоя трабант започнах бизнеса си преди петнайсет години. С него прекарвах „боклуци“, както ги нарича вашият режисьор: старо желязо; цветни метали; бяла техника „втора ръка“; бензинец за Сърбия, когато е трябвало; антикварни предмети и някои други неща... – бръкна той в джоба си и извади малка пластмасова плочка. Натисна един от бутоните ѝ и вратите на постройката под трабанта се разтвориха. Оттам

страховито загледаха две черни автомобилни чудовища. – Ето, сега имам Ланг Ровър – джип и Мерцедес – последен модел, но върху тях съм издигнал трабанта. За да се знае и да се помни откъде съм започнал!... Така че, драги ми Никодиме, не мога да ви го дам; колкото и да имам желание!... Но някой ден... може и да направим нещо за културата! – завърши господин Беленски лиричната изповед и съпроводи госта до изхода.

* * *

„Никога не искай много. Не можеш да му платиш цената“ – беше впримчен като с ласо Никодим от това прозрение и душата му се гърчеше. Бе запомнил мисълта от музея на пророчицата Ванга в Петрич, където мина екскурзионно със сина си. Дори я беше отпечата на табелка и си я закачи на видно място в склада. Така гостуващите режисьори и художници, които идваха за първи път в реквизитния му „офис“, я прочитаха и го заглеждаха с почуда. Тази мисъл беше и житейската му философия, която изповядваше във времето. Но никога не си я бе дефинирал толкова простичко и мъдро, както беше го сторила светицата.

„И защо, по дяволите, човешкото око е ненаситно?! Защо?... Ей го и моя новоизлюпен „голфър“! Кога е спрял да мъкне старо желязо на „Вторични суровини“, кога е взел да разбира от голф?!... И като му погледнеш палата на трите етажа, с бойниците и кулите! А и броя на стаите съм сигурен, че не си знае!... Защо ти е всичкото това бе, човече? На оня свят ли ще го носиш? Нали знаеш, че там ти трябва само метър и половина – на два?... не спираше да разсъждава Никодим, докато се спускаше с колата си към предградието. – А се прави и „на интересен“; ще играе голф „благодарително“. Ми, като си толкова състрадателен, защо не подариш палата си за Дом за сираци или за Старчески дом, ами само „надуваш свирката“! Вижте ме кой съм; и аз имам душа, и аз имам съвест!... Имаш – вятър! Имаш ненаситен търбух и лапачи край себе си!... Щом си толкова праведен, защо влачиш мутри подире си? От кого да те пазят; от народната любов и признателност ли?!... Мошеник с мошениците! Ей, такива алчни и оядени задници окрадохте гържавата и докарахте народа до просешка тояга!... Ама той си е виновен, че ви търпи! Вместо да развърти тая тояга и да ви насмете!... Вярно, че вие и сами се разреждате и препълнихте черните хроники; но няма да ни стигне един живот, докато се изтребите „до крак“. Къде застреляли някого; къде го взривили в колата му; на кого сейфобете ограбили; кого го отвлекли за откуп... Хайдушка гържава, ей! Но тя си е виновна, че ви създаде и ви отгледа! Никой друг!... Защото и вие ѝ „пълните гушата“. То не са подкупи, не са рушвети; то е чудо!... Корумпирани съдии и адвокати ли не щеш, политици ли, депутати ли, министри ли... И краят му не се вижда!... Вижда се само краят на такива като мене. Дето цял живот с труда си, честно и почтено, трупат като пчелици мед в общия кошер. А вие – тарикатите го гребете с лъжицата наготово! „Да ви...“ – завърши съжденията си Никодим с псувня, като изобщо не разбира кога се е озвал пред автомонтъорската работилница на улица „Цариброд“, номер дванайсет.

На тротоара отпреди имаше няколко коли, но нямаше хора. Подпре- ни със стари, изтъркани гуми, вратите зееха широко отворени. До едно от крилата предремваше котка. Тя лениво се протегна, когато сянка- та на Никодим прилегна до нея. Реквизиторът „плъзна око“ по привид- ния хаос от инструменти, авточасти и гуми, декорирал и гаража в ра- ботилница, и погледът му се спря на стар, омаслен транзистор. От него звучаха празнични репортажи и грезгаво се лееше „Върви, народе възродени,...“; явно, говорителчето му бе дефектирало.

– Има ли някой? – надмогна Никодим транзисторната гълчава и зачака. – Ало!..

Изпоз един „разкостен“ за поправка фиат се измъкна мъж в гащери- зон, който някога е имал и цвят. Беше около четиригесетте, слабоват, с тънко продълговато лице, небръснато поне от два гена.

– Зрасти! – усмихна се той, докато изтриваше ръцете си с мазни конци.

– Здравейте! – отвърна му Никодим, но се поколеба да се ръкува, защото онзи не спираше да чисти ръцете си.

– Кои да „здравеем“, аз съм един? На „вие“ се говори само на бременна жена! При нея са най-малко двама! – захвърли конците мъжът и се ръку- ва. – Благой. Благой Чупев.

– Точно вас търся...

– Кого? – прекъсна го шеговито монтьорът. – Нали ти казах, че съм един.

– Извинявай.

– Ще ми се извиняваш, като ти дам сметката за ремонта! Ще искаш да ти отбивам от цената... Шегувам се! – извърна се Благой към колата на реквизитора. – Много си го измъчил това рено.

– То ме измъчи.

– Е, то е ясно, щом си дошъл тука. Какво му е?

– Нищо му няма!

Монтьорът застина. Цигарата, която току-що беше захапал, увис- на в устата му незапалена:

– Е, ми тогава...

– Ти знаеш ли защо мъжете нямат целулит? – прекъсна го Никодим, като не даде шанс на никоя фибра по лицето си да потрепне.

– Защото е грозно! – откликна импулсивно монтьорът и в очите му лумна шегоджийският огън. – А бе, ти да не си оня, дето вчера синът ми ошушкар с пет лева на язовира?

– Аз съм.

– Сега, ако ми кажеш, че си дошъл да си искаш парите, направо ми падаш в очите!

– Спокойно, не съм чак такъв идиот.

– Аз вчера тъкмо щях да го напергаша, че е ходил на язовира без да ме пита, и той „взема предница“. Разказа ми случката с тебе и бая се посмяхме. Ние с Цанко винаги си споделяме „като мъже“. Но щом раз- брах, че ти е взел пет лева, направо си поиска шамарите! Добре, че ми каза, че ти е продал малко риба, защото нищо не си бил хванал.

– Така е – поусмихна се Никодим, докато галеше котката, която се

умилкваше в краката му. Чудесно ти е момчето! Умно, интелигентно и с чувство за хумор. Следи цялата информация в Интернет и е „в крак“ с всичките новости по света. Браво!

– А бе, ти да не си гаскал?

– Защо?

– Цанко ми каза, че работиш... нещо в театъра. Но, като те слушам, говориш като учител: точно и с назидание.

Бил съм. Допреди пет години преподавах литература в училище „Отец Паусий“, но ме съкратиха. Сега съм реквизитор.

– Веднага си личи; „печен“ си – сети се най-после монтьорът да запали цигарата си. – Та за какво, казваш, си дошъл?

– Подготвяме в театъра една нова пиеса и за декора ни трябва купе от трабант. Като ми каза синът ти, че си автомонтьор, веднага си помислих, че знаеш някой с трабант, който да ни помогне. Това е.

– Те ти, булка, Спасовден! Аз се надявах, че идваш за бизнес... – захвърли цигарата си Благой и я стъпка с крак. – Ама то от вас, в театъра, всичко може да се очаква!... Нали затуй викат докторите, че само венерическите болести не са на нервна почва!

– Това в каква връзка... – погледна го с неразбиране реквизиторът и започна да съжалява, че е дошъл.

– Дај пет лева и ще ти кажа! – захили се монтьорът и го потупа по рамото. – Нали знаеш, че всяка информация се заплаща.

Никодим се смали. И притихна. Тегаво зарови в самото си, докато намери портфейла. Щом извади пет лева, монтьорът гръпна банкнотата и ловко я пхна в джоба си.

– Че няма връзка между театъра и трипера, е вярно! Но сега ще ти дам два адреса, от които „може да изскочи заекът“! – не престана Благой мазно да се усмихва. – Тинчето има бял трабант – комби, а Велizar небесносин, от най-старите! – подхвана посетителя си монтьора и го отведе при омасления транзистор.

Явно там беше „деловият“ му кът. Намали малко радиото и от мазната като усмивката му кантонерка извади също толкова мазна тетрадка. Откъсна парче от последния лист и се зарови в страниците:

– Ха, ето го адреса на Тинчето! Оправял съм и трабанта още в две и пета! – заби той омазнения си нокът под името и заскърца с молив по листчето. – Улица „Добри Чинтулов“, седемнайсет. Това е втората пряка, след ТЕЦ-а. Тинчето се казва Латинка Загорова, но всички ѝ викат Тинчето. Сервитьорка е в ресторанта „Оазис“ на гарата. Има и телефон, но не мога да ти го дам. Това е лична информация на клиентите ми. Знаем ли за какво може да я използваш!... А с Тинчето съм сигурен, че ще се разберете! – захили се още по-мазно монтьорът и смигна многозначително с око. – Тя не отказва!... Чакай сега да ти запиша адреса и на Велizar. Той има цехче за производство на лимонада и там си живее. В индустриалната зона... А, ето го – Велizar Дрингов, улица „Маневрена“, трийсет и две... Той отдавна вече кара Волво – Ес 80, но може да си е запазил някъде трабанта... Ето ти адресите и „наслука“! – подгаде листчето Благой и Никодим го мушна в джоба си. – А като се уреди въпросът, ще черпиш!

Монтъорът повече госта към улицата, но нещо се сети и спря:

– Чакай бе, пич, аз не разбрах как се казваш! Ще ми се наложи утре нещо,... я да се ходи на театър, я...

– Няма да ти се наложи... – прекъсна го с тръпчива усмивка реквизиоторът Колев, извърна се и излезе.

Пое гъх дълбоко, премрежи очи срещу слънцето и прошепна:

– Никога не е толкова лошо, че да не може да бъде и по-лошо. – Седна в колата си, натисна газта и пое с надежда към нови предизвикателства...

След четвърт час реното завъртя пирует на улицата заг ТЕЦ-а и Никодим едва укроти полуделите механични коне. Просто не очакваше изневиделица да се впише в тоя параг на човешката немарливост. Преди няколко дни работници на ВИК бяха поправяли спукана тръба в средата на улицата и накрая само заринаха изкопа с пръст. Асфалтът отсъстваше, а мечът пак беше пробил и наоколо се лигавеше бламо с цвят на резлива боза.

„Където е текло, пак ще тече! – помисли нахъсено реквизиоторът. – Цялата ни работа е такава!“

Превключи на задна, натисна газта и се опита да се измъкне от лепкавия капан. Под гумите бликнаха кални фонтани. Колата тежко се разлюля и още повече забоксува. Никодим спря мотора, отпусна ръце на волана и се загледа в огледалото:

– От снощи все на кал ти върви! – поусмихна се вяло и притвори очи.

След десетина секунди се сепна. Край него с врява и бесен галоп профуча ромска каруца и окаля реното му до тавана. Малкото циганче, което седеше до циганина с камшика и беше нахилено до уши, правеше на Никодим маймунджулуци и не спря да си сочи средния пръст, чак докато каруцата се изгуби. Реквизиторът не помръдна. Дори не изпсува. А така му се искаше. Просто остана ням свидетел на човешкия примитивизъм.

„Господи, прибери си вересите!“ – помисли си наскърбено и припали колата. Знаеше от приятели, че от кал се излиза с рязко навиване на волана. Превключи на втора, изпъна се като струна, натисна мощно газта и пое. Ляво... дясно... ляво... дясно... И пак... и пак... Най-сетне!... „Най-сетне превзех Рубикона!“ – възторгна се в миг и отново подгони целта си...

След няколко минути, окалян, но въодушевен, паркира колата на „Добри Чинтулов“, седемнайсет. Къщата на Тинчето се оказа схлупено подобие на дом, захвърлено на двора сред купчини железария, изгнили дъски и боклук. Никодим обходи полусрутената ограда и застана прег портата. Изгърбена и снишила се от годините, тя му заприлича на ония бабки, които всеки ден обсаждаха пазара, за да продадат по някое домашно яйце, буркан зимнина или китка цвете, и да подпомогнат мижавите си пенсии. В средата на портата, разпъната на два ръждясали пирона, нелепо стърчеше табела „Образцов дом“. Тъжен спомен от времето, когато къщата е била дом и табелата е имала смисъл. Никодим се присегна към звънеца „Загорови“, но „реквизиторското му око“ веднага забеляза, че жичките отпаят оградата са отпаяна прекъснати.

– Ало!... Има ли някой? – провикна се той и търпеливо зачака.

Заг една от бараките се промуши разсънено псе и с лай налетя върху портата. Реквизиторът се гърпна назад и се занавиква с него, като очакваше някой отвътре да го усмири :

– Ало!... Има ли хора?... Ало!...

– Извинете, кого търсите? – гочу глас отнякъде и с упование се извърна.

Прег портата на съседната къща стоеше гостолепна жена, наскоро прескочила четиригесетте и облечена празнично. Раздуплила кестеняви къдрици и дискретно подсилила устните си в същия цвят, тя с интерес го следеше. Верен на мисията и любопитството си, Никодим тръгна към нея:

– Добър ден! Търся Латинка Загорова.

– На работа е.

– В ресторанта ли?

– Да.

– А да знаете кога ще се върне?

– Довечера, след единайсет.

– Ъхъ... – поумърлуши се Никодим, но реши да събере поне информация. – А случайно да знаете дали притежава трабант?

В зениците на жената проблясна насмешка, но мигновено потъна в красивите ѝ, дълбоки очи:

– Защо се интересувате?

– Аз съм реквизитор в театъра. Правим нова пиеса и за декора ни трябва старо купе от трабант! – издекламира урока си Никодим и си зачака оценката.

Жената се умълча, нещо премисли и спокойно присъди:

– Има, но няма да ви го даде.

– Не, аз не искам да ни го дава; искам да го закупим! – разпали надеждата си мъжът, но интуитивно усети, че ще загасне.

– В трабанта спи свежърът ѝ.

Никодим онемя. Наистина онемя. Изчака няколко мига, докато повдигне емоционалната си бариера, и недоверчиво попита:

– Как така „спи“?

– Прав сте, не спи; живее в него.

Реквизиторът едва набра воля да проговори:

– Не се шегувате,... нали?

– Елате да ви покажа.

Жената се извърна и закрачи към сгушената в лозниците веранда пред къщата ѝ. Никодим чинно я следваше. Щом пристигнаха, тя загледа гвора на Тинчето и промълви:

– Колата е в схлупената барака, зад къщата.

Никодим се озърна и забеляза комби трабанта, подпъхнат в паянтова постройка така че да погпира и покрива ѝ. Беше заметнат с мръсни, окъсани черги и навяваше меланхолия и печал. През прага на дясната му врата висяха краката на изпепелена от времето сянка на човек. Тя обезсилено се присягаше и вадеше с пръсти храна от метална чиния. Ръцете ѝ трепереха и половината от храната се стичаше по

группите на немощен старец. От това картината придобиваше още по-мъчителен вид.

– По-рано там беше кочина. Латинка Загорова години наред гледаше в нея прасе. Прекарваше с трабанта остатъците храна от заведението и угояваше прасето до Коледа – проговори безстрастно жената. – Но откакто преди две години и нещо мъжът ѝ замина строител в Испания, Тинчето затвори там свекъра си. А той е с множествена склероза и гуабет.

– Това е чудовищно... – прошепна Никодим и отново замлъкна.

– Неколкократно идваха инспектори от общината и от полицията, служители от разни социални домове и институции – и нищо!... Защото Тинчето ги прогони. Настървено ги прогони. С един и същ аргумент: „Той ми е свекър. Всичко, което се случва в нашия дом, си е наша работа! Нямаме право да се бъркате!“ – довърши жената омерзителната история, но не стана ясно дали говори на госта, на себе си или на небитието...

Изведнъж се извърна и загледа мъжа в очите:

– Честит празник, господин Колев! Нали днеска е вашият празник – на духовността и културата!... Стига сме говорили за тъжни неща.

Като балсам за душата дойде този поздрав в тягостното усещане на Никодим:

– Благодаря! Но познаваме ли се с вас?

– Аз ви познавам. Преподавахте литература на сина ми.

– Така ли?! Кой е синът ви?

– Христо Бончев се казва.

– Христо,... Христо,... запрехвърля Никодим в главата си поредица от физиономии, но ученикът с фамилия Бончев му се изплъзваше.

– Може и да не се сетите. На толкова ученици сте преподавали.

– Не, ако го видя, ще се сетя... – изчерви се за миг реkvизиторът, сякаш се почувства виновен за нещо.

Жената деликатно стопи притеснението му:

– Влезте, да изпием по кафенце и ще го видите на снимка!

Въпреки че минутите му спринтираха, а трабантът все още не беше намерен, Никодим Колев не почака втора покана и влезе.

– Заповядайте, настанявайте се! Аз след минутка се връщам! – не спря да се усмихва жената и изчезна към кухнята като привидение.

Останал сам, реkvизиторът веднага прецени, че интериорът на холчето е аранжиран от декоратор със стил. Всяка мебел и детайл в подредбата издаваше почерк на човек, добре запознат с Фън Шуй-изкуството и хармонизираните енергии в бита. Но голямата му изненада беше наличието на много цветя. Разставени в разноцветни макраме-та, саксии и кашпи, те създаваха у новодошлия усещане за уют, бедрина и грижовност.

– Това е Христо! – появи се жената и кимна с глава към една снимка до телевизора. – Тук е в последния клас на гимназията! – поднесе кафето, минерална вода и домашно приготвени сладки, и се настани срещу госта.

Загледан в снимката, на която засмяно момче беше яхнало сърф, Никодим заговори:

– Госпожо Бончева...

– Славена, просто Славена – прекъсна го кротко жената и мъжът усети странен прилив на близост.

– Добре, Славена!... В такъв случай, аз съм Никодим.

– Знам – погаде му отново жената невидима глан и мъжът почти се пребори с гистанцията.

Той и един монтьор днеска ми каза, че на „вие“ се говорело само на бременна жена. При нея били най-малко гвама.

Славена се усмихна и разсипа кафето по чашките, погминавайки семплия хумор.

– Сега като го гледам сина... ти, веднага се сещам. Сегеше на предпоследния чин, в средната редица. Беше висок, с черна, чуплива коса. И много му вървеше по математика... Помня нещо, с което ме бе изненадал. На едно класно за романа „Пог изото“ той беше озаглавил съчинението си „Структурален анализ на романа „Пог изото“ от Иван Вазов“... Странно момче. Струва ми се, че винаги разполагаше живота и хората около себе си в някакви негови координатни системи...

– Точно си го преценил, Никодиме! – скъса Славена като стара фактура и последната педя гистанция и реквизиторът си отгърхна. Вече имаше чувството, че се познава с тази жена откакто се помни:

– Къде е сега Христо? Учи или работи?

– Студент втори курс в Полицейската академия, в София. Много искаше да се бори с „лошите“. А те, според него, са достатъчно много у нас.

– Прав е.

– Всичките хора са добри, но на някои повече им прилича! – казваше ми, преди да кандидатства. – Но ако „добрите“ бездействат, „лошите“ ще взривят координатната им система! – извърна се леко Славена и пусна на CD-то си „Годишните времена“ на Вивалди.

– Защо си мисля, че и баща му е полицай?

– Не. Баща му е от „лошите“ и сега лежи в един гръцки затвор. Изостава ни, когато Христо беше на две години. Сама го отгледах.

– Извинявай! Бъркам с друг ученик.

– Нищо, случва се.

Сконфузен от нелепото питане, Никодим замълча. Дори вълшебната музика на Вивалди не му помогна да преодолее смущението.

– Ти с какво се занимаваш? – зададе и следващия неудачен въпрос и това окончателно го обърка.

– Бях счетоводителка на една фирма за детски играчки. Фирмата фалира и временно съм без работа.

– Ъхъ... – измънка под нос реквизиторът и усети, че борбата с конфузията му днес е обречена.

Точно тогава като ангел-спасител иззвъня мобилният му телефон. Никодим го извади от вътрешния джоб на сакото си и кимна на Славена за извинение.

– Ало, да... Да, аз съм... Какво?... Не е така... Разположил съм му на сцената всичкия реквизит!... Да... А, това днес му е хрумнало?... Имам тенекиена мивка в склада... Да, от старите – с кранче... Добре, ще я посмачкам и ще я патинирам! Сега маркирайте с нещо друго... Да... Някой

обаждал ли се е по обявата за трабанта?... Не... О'кей, угвам веднага! – прибра реквизиторът телефона и се надигна. – Трябва да тръгвам – неомложни задачи!

Славена кимна с разбиране. Стиснаха си ръце за сбогуване, но Никодим беше сигурен, че не му се тръгва от нейния дом. Или поне – не сега. Както бе сигурен, че такава топлина и взаимност отгавна не присъстваха в неговия дом.

– Някой път, мога ли... – изнуди той пресъхналите си устни да проговорят.

– Да. Сега ще ти дам визитка! – радушно му помогна жената да преодолее вълнението си. – Тя е от бившата фирма, но GSM-ът е същият.

* * *

„Добре, че се запознах със Славена! Сега поне съм наясно, че още имам нужда от себе си.“ – засмя се Никодим на прозрението си и се отпусна на седалката. Автоматичните четки пълзяха пред него като гъсеници и забулваха колата му в пяна. А тя „плачеше“ за измиване след калната циганска фиеста. – От колко време се преборвам със „семејната теорема“, а тази жена за кратко и съвсем простичко ми подказа решението. Никодим плати за автоматичната мивката и подкара реното си към театъра.

– Честит празник, Нико! – посрещна го гружески портиерът. – Днеска си по-ценен от цветен метал! Целият театър те търси.

– Които търси, намира! – ръкува се Никодим през гишето. – Честит празник, Гоче!

– А бе, Нико, моя режисьор те побърка, бе! То не беше трабант, не бе чудо! Айде, сега и тенекиена мивка! Тоя нещо те е нацелил!

– Гоче, ти знаеш ли защо мъжете нямат целулит?! – погаде си Никодим главата през пропуска. Портиерът се слуса. По-скоро изпадна в недоумение: дали реквизиторът го поднася или вече „дава фира“ покрай напрежението си с трабанта.

– Защо? – попита той неуверено, понеже не беше съвсем наясно – що е то целулит.

– Защото е грозно! – разсмя се насреща му Никодим и си измъкна главата. – И тоя ден не ти мина напразно; научи още нещо! – подхвърли в движение и потъна в лабиринта на театъра...

– Кател, Нико е при мене с мивката. В почищата ще я донеса на сцената. Ти само попитай режисьора колко иска да я смачкаме! – изключи тон техникът бутона за вътрешна връзка и превключи прослушване.

– Кажу на Нико, че трябва да присъства на репетицията! – отвърна по говорителчето асистентката на режисьора. Не може да присъства бе, жена! Той отива да си търси трабанта! – отхвърли ѝ искането техникът и окончателно прекъсна комуникацията.

Никодим стоеше в апаратната като истукан. Сякаш току-що прекратеният разговор не касаеше него. Провесил тенекиената мивка в ръцете си, той гледаше вяло към сцената и мълчеше. Тази негова апатичност беше в пълно противоречие с театралните страсти под желопътния мост:

ДЖИЛ: Момчета, защо не се предадете?

ГЕРО: Да се предадем?

ДЖИЛ: Да.

ГЕРО: На кого?

ДЖИЛ: На мене.

ГЕРО: На тебе?

ДЖИЛ: Да.

ГЕРО: Не си ми симпатична.

ДЖИЛ: Но не си сигурен.

ГЕРО: Егати нахалството! Освен това, не разбра ли, лейтенант, че ти си ни „разменната монета“ за мисията?!

ЮМЕР: Край на мисията! (Подава на Джил сгъваем автомат „Калашников“.)

ГЕРО: Чакай бе, копеле, какво правиш?!

ЮМЕР: Предавам се.

ГЕРО: Предаваш се?! А аз?

ЮМЕР: И ти.

ГЕРО: Ти си луд!

ЮМЕР: Редник, това е заповед!

Изсвирва приближаващ влак, Геро хуква към стълбата.

ГЕРО: Аз поемам! С откачалки нямам работа!

Джил натиска спусъка на автомата. Куришумите свиркат по металните стълби на моста. Геро изумен се спира.

ДЖИЛ: Никъде няма да мърдаш! Ръцете – зад тила и чакам извинение за „откачалките“! Марш до стената!

Геро застава до стената с ръцете зад тила. Джил насочва автомата към Юмер.

ДЖИЛ: И ти!

Юмер се подчинява и застава до Геро. Влакът прогърмява над главите им. Тишина.

ГЕРО: Двайсет, петдесет и шест. Бързият – за Петрич. (Пауза.)

ЮМЕР: Беше последният. (Пауза.)

ГЕРО: (Към Юмер.) Агски е гадно да повярваш на някого.

ЮМЕР: (Към Геро.) Защо все искаш да си „лошият“, като не го можеш?

ДЖИЛ: Времето ви свърши.

С тътен приближава хеликоптер. Фарът му осветява моста. Чува се рупорен глас.

ГЛАС НА ПИЛОТА: Ефрейтор Ертанов и редник Чолев! Момчета! Тук е главният пилот на хеликоптера. Според вашите условия – съм сам. По заповед на командването ви уведомявам, че задържаната от вас лейтенант Диляна Спасимирова не е наш служител, а избягала пациентка от психиатричната клиника в Карлуково. Моля ви, не предприемайте нищо спрямо нея! Предайте се доброволно и я доведете, което е един хуманен жест и ще ви облекчи присъдата. Момчета, проявете разум!

ДЖИЛ: (Смее се.) Страшен номер са измислили!... Ама не виждат ли, че аз съм ви пленила!... Сигурно си мислят, че нещо им кроите!...

ГЕРО: Джил... Вярно ли е, Джил?

ДЖИЛ: (Не спира да се смее.) Супер хрумка, а?!...

ГЕРО: Но аз ти повярвах, Джил...

Пет-шест минути вече реквизиторът Колев следеше пиесата от мон-апаратната и не изпускаше мивката от ръцете си.

– Бояне,... – промълви той внезапно и мон техникът се изненада.

– Кажу!

– Ти разбра ли защо пиесата се казва „Голямото закучване“...

– Нико, зает съм в момента! – прекъсна го кротко Боян, като не спря да следи звуците на спектакъла и техническите им показатели.

Реквизиторът нищо не каза, но демонстративно изтърва мивката. Тенекията се разгрънка по пога и техникът стреснато се извърна:

– Какво става бе, Нико?!

– Нищо... Ще се развеждам със сестра ти.

Тука вече възприятията на Боян достигнаха своя предел и той игуотски се втренчи в зет си.

И в къщи е „голямото закучване“ – заговори Никодим в предизвикателния си стил: равноотмерено и монотонно; без препинателни знаци.

– Аз съм ти благодарен че ме доведе тук на работа когато преди пет години ме съкратиха от училището Но със сестра ти не върви. Животът непрекъснато „я иска“ и тя непрекъснато „му се отгава“. Вече не мога да нося „рогата“ си. Ще ми прекършат врата. Все пак имам достойнство. А днес срещнах една много интересна жена... – щеше още да монологуира, ако в говорителчето не изпука разлютенният глас на режисьора:

– Стоп, стоп, стоп!... Къде минаваш бе, Лили?! Колко пъти ти казах, че там се намира трабантът! Мина направо през него! – ръкомахаха той в средата на залата.

– Като се „намира“, къде е?! – откликна му ядно актрисата Лили, която се превъплъщаваше в девойката Джил. – Аз за ролята ли да мисля, за текста ли, или да си представям трабанта! Една седмица остава до премиерата, аз само си „представям“! После нито ти, нито реквизиторът ще се червите пред публиката; всичко на моята глава ще се стовари!... И, освен това, снощи като се чукахме, не ми крещеше, а сега ми крещиш! – скрита в движение Лили един реквизитен леген и просълзена избяга от сцената.

– Лили е... откачила!... Аз... никога не съм... лягал с нея! – запелтечи объркано режисьорът, което в интерес на истината, беше така. – Освен това,... не е мой тун!...

Пет-шест секунди след нервния шок той, „повече за тонус и самочувствие“, усня да избика:

– И Никодим да намери най-сетне моя трабант, че само на реквизитор ще ми стане!... Десет минути почивка!

„Докъде се докара, Никодиме, докъде се докара?! Един нищо и никакъв пикльо, с пет-шест години по-голям от сина ти, и той да те уволява! – сърдито натискаше газта реквизиторът и „свиреше“ с гумите на реното си из индустриалната зона. – Режисьор – голям праз! Вчера завършило НАТФИЗ и то ще уволява! Ми, почакай бе, момче: изтрий най-напред жълтото от устата си, направи десетина впечатляващи по-

становки, докажи се и тогава правораздавай. Не си избивай комплексите с и без повог!“ – натисна той рязко спирачката.

Усети, че в яда си е подминал номер трийсет и две на улица „Маневрена“, както му беше записал монтьорът. Върна стотина метра назад и спря пред двукрилен метален портал. Толкова разпаднал от сезоните и ръждата, че едвам се крепеше на скелета си. Никодим пое гръх, загържа трийсетина секунди въздуха в гърдите си, за да облекчи напрежението и излезе от колата. Пред него като прострелян глиган лежеше старо бетоново хале и изпотрошените му прозорци тъмнееха, сякаш бяха нагупчени от патроните.

– Кого търсите? – изникна зад портата един небръснат и недоспал пенсионер; явно – охраната. И Никодим спря.

Извади от джоба си листчето на автомонтьора и хладнокръвно прочете:

– Търся господин Велизар Дрингов. Има цех за производство на лимонада.

– Ъхъ, фирма „Ведрина“. Това е шефът... – изфъфли лениво пазачът и, бог знае защо, се вживя в ролята на съвестен охранител. – Дайте си личната карта!

Реквизиторът чинно му я подаде. Пазачът се вмъкна в бараката, за да придане на ситуацията церемониалност и да се намира на работа, и регистрира новодошлия в тетрадката. Върна му надлежно личната карта и си насочи показалеца през гишето като дуло на снайпер:

– От тука завивате наляво, край халето. После подминавате два стари фургона. Оттам завивате надясно, по асфалтовата алея – движеше прецизно „дулото“ си пазачът, сякаш от това зависеше съдбата на човечеството. – Стигате до една пететажна сграда. Това е бившето управление на бившия Стоманолеярнен завод. Сега е затворено и не работи, защото и заводът преди осем години го закриха. Подминавате сградата и вляво – зад нея, ще видите два буса, които зареждат лимонада от едно хале. Вътре е офисът на господин Дрингов.

– Благодаря ви! – трогна се реквизиторът от подробната информация и пое по маршрута.

Докато минаваше край мрачните изтърбушени халета – галечен спомен от галечен живот, душата му потъна в печал. „Като в роман на Джордж Оруел“ – помисли си Никодим и усети, че навлиза в „играта“. Напоследък често му се случваше да гледа на света и хората около себе си като на тест. Литературен тест, в който съпоставяше видяното със ситуации и персонажи от литературната памет. Това го забавляваше, а и така проверяваше знанията си на педагог-литератор.

„Соц-реализъм“ в действие!“ – усмихна се той незлобливо пред административната сграда и се загледа в калкана ѝ. На него двама здрабеници – работник и селянин бяха се вкопчили в пръта с червеното знаме и устремно крачеха под девиза „Септември ще бъде май!“. „Ще бъде, ама на куково лято! Горкият Гео Милев хиляди пъти ще се обръща в гроба си, ако знаеше колко демагози захвърляха патоса му в калта, а после го развяваха като знаме!“ – примижва Никодим от надникналото зад сградата слънце и закрочи напред.

Най-сетне стигна халето с офиса на господин Дрингов. Прег него един мърляв хамалин товареше стекове с лимонада в два буса. „Клетниците“ на Юго“ – продължи играта си реквизиторът, докато прехождаше мокрия, сумрачен цех с поточната линия. Наблюдаваше с крайчеца на околото си мургавите работници с гумените ботуши и усещаше, че повече му приличат на сенки, отколкото на действителни хора. Подминаваше с досада празноглавия им смях и псувни и бързаше да се измъкне от катакомбата...

Накрая застана прег невзрачна врата с табела „Велизар Дрингов, президент“ и облекчено въздъхна. Почука два пъти и гочу глухо, но уверено „Влез“. Никодим Колев прекрачи и... за секунди изпадна в ступор. Заг масивно бюро вероятно, наследство от бившето управление на завода, седеше одисял мъж и бръснеше с тример космите в ушите си.

– Сядай! – подхвърли той фамилиарно и продължи да си бръсне ушите.

Реквизиторът дискретно се поогледа и се настани във възможно по-чистия от двата омазнени фотьойла.

– Искаш ли една лимонада? – продължи в свойски стил домакинът, но Никодим му отклони предложението:

– Благодаря, преди малко пих чай!

– Ти си знаеш – избръсна гясното си ухо господин Дрингов и старателно се зае с лявото. – Слушам те!

– Казвам се Колев и съм реквизитор в театъра – за кой ли път погхвана урока си Никодим, но знаеше, че това не го отегчава, стига да намери купето. – В момента правим нова пиеса, за която ни трябва истински трабант. Това е.

– Ти откъде знаеш, че аз имам?

– Автомонтърът Благой Чипев ми даде вашите координати.

– А, Благо! Как е той?! – протоколно попита президент Дрингов, като беше наясно, че въобще не се интересува от отговора. – Хубав човек! Малко „именти-капели“, но си разбира от работата!... Ама много дере, бе! Много дере!...

„Този сто на сто е Дукенсовият Юрая Хиѳн“ – веднага го вкара Никодим в играта си, защото съзря искрица на алчност в погледа му.

– Значи, правите пиеса?... – риторично попита Велизар Дрингов и спря за момент процедурата си. Хвана с два пръста малката четчица от комплекта на примера и зачисти ножовете му от косъмчета. – И... като я правите,... колко пари давате... за трабанта? – пропъзля тоя път въпросът му като смок по напечен асфалт.

– До сто лева! – настъпи реквизиторът „смока“ с хъс.

– Колко?!

– До сто лева.

– Вие сте луди, бе?! Ха, ха, ха!... – разсмя се неврастенично Велизар Дрингов. – Че аз за сто лева и на „Вторични суровини“ няма да го дам! Ха, ха, ха!... Сто лева! Ти знаеш ли автомобилните колекционери какви луди пари дават за стари трабанти!... Сто лева!... Нали сте театър, културно заведение! От пиесата и трабанта пари ще печелите!... Сто лева! Ха, ха, ха!...

– Театърът не е, за да печели пари. А да ограмотява, да възпитава,

да извисява... – опита Никодим да се вклини в налудничавия смях, но домакинът безпардонно го сръза:

– Виж к'во бе, мой човек, няма безплатен обяг! Щом искате да си играете на пиески като малките деца, а гържавата да ви дава за това и пари – ще печелите! Иначе – спускайте кепенците! Айде, стига хрантутници!... Възпитаване, извисяване – глупости на търкалета! Приземяване, приземяване му е майката! – забръмча отново с примера домакинът и гаде повод на госта да разбере, че гостуването му е приключило.

– Честит празник, господин Дрингов! – засия в тоя миг реквизиторът и му подаде ръка.

– Какъв празник? – загледа го Велизар изпитателно, защото нещо го смъргна, че се подиграват с него.

– 24 май. Днес е празник на...

– Вярно, бе! Бях забравил! Честит и на тебе! – ръкува се напористо господин Дрингов и потуна госта по рамото. – А като ви наближи премиерата, се обагете да ви пратя два-три стека с лимонада. Ще ви ги дам с петдесет процента отстъпка, щом толкова сте я закъсали!

– Ще сме ви много задължени! – усмихна се Никодим снизходително и насочи показалеца си към него, сякаш искаше да го стреля. – И... никога не искай много. Не можеш да му платиш цената.

– Няма да те изпрацам! – гори не го погледна Велизар Дрингов, въздържана отегчено и прогължи да си почиства ушите.

* * *

– Драги приятели, колеги, да ни е честит празникът ни 24 май! Да сме живи, да сме здрави и да направим чудесна премиера! Напук на днешното бездушно чалгаджийско време! Затова за всички нас – едно яко българско хоро! – вихреше се с микрофона тон техникът Боян и вече трети час подгръваше купона на колегите си в залата за репетиции.

Всички театрални скокнаха и хорото шеметно се завъртя. Само го една от масите режисьорът Гари Папазян похапваше кюфтета, полуваше ги гостолепие с вино и разясняваше концепции на актрисата Лили. Изобщо празникът в театъра приличаше на карнавален мизансцен от току-що зародила се пиеса.

АКТ ПЪРВИ: (ГАРИ и ЛИЛИ)

ГАРИ: Най-важното в случая, Лили, е че си схванала философията на героинята. И речевата ѝ характеристика ти се удава... Чудесно ѝ изграждаш „кривата на поведение“! До детайл си ѝ намерила и походката, и мимиката, и реакциите!... И понеже Джил е двигателят, моторът на сценичното действие, ти си дължна там, където има драматургични обрати – както в средата на първо действие, когато се разбира, че тя не е проститутка, а внедрено ченге; или в края на същото действие, когато става ясно, че Джил не е и ченге, а избягала пациентка от лудницата в Карлуково;... при тия обрати си дължна по никой, ама по никой начин публиката да не заподозре, че всъщност играеш „житейска игра“! (Към Лили.) Разбираш ли за какво ти говоря?

ЛИЛИ: (Унесено.) Ъхъ...

ГАРИ: Освен това, към края на второ действие – там, където Джил разказва за предишния си живот и ти поставяш запалените свещички под моста, за да се получи алузията за Божи храм...

ЛИЛИ: (Прекъсва го.) Гари, искам да ти кажа нещо!... Моля да ме извиниш за скандала и за глупостите, които ти наговорих днес на репетицията!... За това, че сме се чукали и тъй нататък... Просто нервите ми преди премиерата са се изопнали и не издържам! На ръба на нервна криза съм!

ГАРИ: Ама аз вече го забравих случая и...

ЛИЛИ: (Отново го прекъсва.) Освен това, аз прекрасно разбирам, че не съм твой тип и не ме харесваш!... Но аз,... аз те обичам, Гари! Наистина те обичам!... И това не е „драматургичен обрат“...

– А сега за всички вас, които „обичате театъра в себе си, а не себе си в театъра“ – една култова песен на театралния бард Недялко Йорданов – „Не остарявай, любов!“ – като истински ди-джей преля мон техникът Боян еуфорията на хорото в сантимента на блуса.

Колегите му го аплодираха и затанцуваха нежно в ритъма на баладата. Той остави микрофона и се запромушва през дансинга. Беше забелязал зетя си Никодим да пълни празните кани по масите от една туба с вино. „Това е мон-реквизитор! Няма нужда да го подсецаш за нищо!“ – гоиде монтехникът при него и закрачиха заедно.

АКТ ВТОРИ: (НИКОДИМ и БОЯН)

НИКОДИМ: А бе, Бояне, като слушам как водиш банкета, страшно си се отракал! Това е, откакто стана ди-джей по сватбите!

БОЯН: Старая се, шурей, старая се!... (Запалва цигара.) Това, което днеска ми спомена,... че ще се развеждаш със сестра ми, истина ли е?

НИКОДИМ: Повече от всякога.

БОЯН: И как го реши?

НИКОДИМ: Постепенно.

БОЯН: Добре де, сестра ми може и да е кръшнала...

НИКОДИМ: Моля?!

БОЯН: Всички сме грешни. (Загасва цигарата.) Но нали има и прошка?

НИКОДИМ: Има. За който я заслужава.

БОЯН: Много си освирепял, Нико! Това не е добре... Ако е заради трабанта, не се притеснявай: все ще се намери някакъв изход. Няма да те уволнят, я! Такъв реквизитор никъде няма да намерят! Знаеш го прекрасно!... (Подава му поредната кана, която Никодим пълни с вино.) Двайсет и пет години сте женени със сестра ми. Синът ви Пламен студент трети курс стана. Срамота е... Живота на майка ни и баща ни ще съкратите... Пък и защо да си разваляш спокойствието? Толкова сте преживели...

НИКОДИМ: (Прекъсва го.) Бояне, ти знаеш ли каква е връзката между трипера и театъра?

БОЯН: (Неразбиращо.) Каква?

НИКОДИМ: Че само венерическите болести не са на нервна почва!

БОЯН: Ти окончателно си изперкал!

НИКОДИМ: Вярно е. Айде, сега бягай да си продължиш „шоуто“, защото танцът свърши!

Тонтехникът веднага смени маската на униние с лъчезарна усмивка. Пъргаво притича през дансинга и улови микрофона:

– Хей, приятели! Боян отново е с вас! Боян отново е насреща! На „Среща“ с „Щурците“, отпреди четиридесет години!... Тази песен е за всички влюбени... в театъра! Защото театърът е нашата любов с главно „А“!

Танцуващите малко поразмениха партньорите си, но конфигурацията остана горе-году еднаква. В нея отново се вписваше двойката на актрисата Лили и колегата ѝ Мартин. Който цял ден беше се превъплъщавал на сцената в ролята на Юмер.

АКТ ТРЕТИ: (МАРТИН и ЛИЛИ)

МАРТИН: (Танцувайки.) *Аз не мога да разбера какво му се връзваш толкова на режисьорчето?... Не виждаш ли, че той все още не е наясно с...*

ЛИЛИ: (Прекъсва го.) *Хайде, да сменям темата.*

МАРТИН: Не виждаш ли, че се прави на интересен: „Концептуалното трактуване на образите... Композиционните достойнства на сюжета... Параболата между външното и вътрешното действие... Диалектичката формула на драматичния конфликт...“ Айде, оги се пери, бе! Назобал се с купешки думички и мисли, че е хванал бога за шлифера!... Ми, кажи ми простичко „какво правя?“ и „защо го правя?“, а „как го правя?“ – аз ще ти кажа! Защото...

ЛИЛИ: (Отново го прекъсва.) *Марто, аз го обичам.*

МАРТИН: Моля?!

ЛИЛИ: Обичам го.

МАРТИН: И откога?

ЛИЛИ: От преди месец и половина, когато се появи в театъра.

МАРТИН: Ти си луда!

ЛИЛИ: Луда съм.

МАРТИН: Значи това, което каза днес на репетицията, че „сте се чукали“, не е било майтап?

ЛИЛИ: Не беше.

МАРТИН: (Объркано.) *Аз нищо не разбирам... Две години ходиш с мен и изведнъж... Не те разбирам...*

ЛИЛИ: И аз не се разбирам.

„Върви, народе възродени. Към светла бъднина върви...“! И ние, приятели, вървим към светлата бъднина с широки и уверени крачки! Защото вървим към духовността и културата! Да ни е честит 24 май! За всички вас, един хит на Васил Найденов – „Междучасие“! – отново подгръ духовете тонтехникът Боян и колегите му щастливи заскачаха в рока.

От дансинга отсъстваха единствено директорът Миленков, който разговаряше по мобилния си телефон, и реквизиторът Никодим, който продължаваше да пълни с вино каните по масите.

АКТ ЧЕТВЪРТИ: (МИЛЕНКОВ, НИКОДИМ и ГАРИ)

МИЛЕНКОВ: Да... Добре... А, банкетът е във вихъра си!... Да... Слави прибра ли се?... И аз се прибирам след час, час и нещо... Да... Целувки и доскоро! (Прибира мобилния си телефон. Идва Никодим. Пълни поредната кана.) Нико, я седни за малко! (Подава му чаша с вино.) Наздраве, за празника! (Чукват се.) Какво е положението с трабанта?

НИКОДИМ: Продължавам да търся.

МИЛЕНКОВ: Ще го имаме ли?

НИКОДИМ: Надявам се.

МИЛЕНКОВ: Трябва да го намерим! Пиесата става добре и е кофти да се изгъним заради един трабант. Знаеш, че съм поканил и гости от София.

НИКОДИМ: Знам.

МИЛЕНКОВ: А какъв е бил днеска този скандал с режисьора?

НИКОДИМ: Никакъв.

МИЛЕНКОВ: Как „никакъв“? Искал е да те уволнява?

НИКОДИМ: Нерви преди премиерата.

МИЛЕНКОВ: (Извърща се към танцуващите.) Гари,... Гари, ела за малко!

ГАРИ: (Пристига запъхтян.) Кажете, господин Миленков!

МИЛЕНКОВ: (Подава му чаша с вино.) Наздраве, за празника!

ГАРИ: Наздраве! (Чукват се.)

МИЛЕНКОВ: Гари, ето сега и Никодим е тук. Кажете ми какъв е бил днеска този скандал между вас?

ГАРИ: Господин Миленков, остава само седмица до премиерата, а още нямам трабанта! Работата се спъва, актьорите се объркват; направо ще се провалим!

МИЛЕНКОВ: Това с трабанта е ясно! Но ти си искал да го уволняваш?!

ГАРИ: Не,... аз...

МИЛЕНКОВ: Значи, докато аз обикалям по спонсори, за да има какво да хапнете и пиийнете днеска на празника, вие си правите скандали?!... Гари, виж какво, моето момче, в този театър аз съм директорът и само аз имам правото да уволнявам и да назначавам! Ясен ли съм?... Освен това, Никодим е един от най-добрите ми служители. Така че...

ГАРИ: Разбирам, господин Миленков. Явно съм се изнервил повече преди премиерата.

МИЛЕНКОВ: Хайде, сега си стиснете ръцете и това да не се повторя! (Гари и Никодим се ръкуват.) А сега да ви кажа един нов виц. Във Винарската изба ми го разказаха. „На един светофар, на червено, застанали един до друг черен мерцедес и инвалид в автоматична количка. Прозорчето на колата се отваря и оттам се подава една мутра. „А бе, ти колко дигаш с това?“ – пита той инвалида. „Пет-шест километра в час.“ „Е, не, ти е по-добре пеш да си ходиш!“ – почесал се мутрата по главата. (Тримата се смеят.)

В този миг вратата на залата се отвори и оттам се загаде инвалидна количка. В нея седеше побеляла жена и хрисимо се усмихваше. След-

ваше я втора жена, която я направляваше. Беше красива, облечена празнично и десетина години по-млада. Портиерът на театъра, който ги съпровождаше, ги подмина и се отправи към монтехника Боян. Пошушна му нещо в ухото и той веднага спря музиката:

– Скъпи приятели, току-що в театъра ни е станало чудо! Истинско чудо! Но, за да не съм голословен и да не ви държа в напрежение, ще получите информация от първоизточника! – пое той към жената в количката. – Моля да се представите и да ни кажете за какво става дума!

Всички театрални затаиха гъха си и с любопитство следяха развоя на грамата. Жената взе микрофона, прехвърли го развълнувано от едната в другата си ръка, извърна се за кураж към жената зад себе си, и свенливо започна:

– Най-напред, да ви е честит празникът на българската духовност и култура – 24 май!

Възторжени ръкопляскания сподириха поздрава ѝ.

– Казвам се Ралица Илиева и съм инвалид от седемгодишната си възраст... Днеска сестра ми Славена, ето я тук – посочи тя съпровождащата я гама – ми сподели, че търсите трабант за новата си пиеса. Аз имам такъв „по инвалидност“, отпреди тридесет и две години... Понеже много обичам театъра; нищо, че рядко мога да го посещавам; и понеже искам да съм полезна с нещо, реших да ви подаря колата си! Със Славена я паркирахме пред служебния вход. Ето ви ключовете! – разтвори жената гланта си и подаде ключодържател с една бяла лястовица на медальона.

Нещо красиво и недоизказано изпълни душите на всички. Някой изръкопляска и спонтанно отприщи аплодисментите и викове „Браво!“...

Сред тая преливаща доброта единствено реквизиторът Колев стоеше замаян и недействителен. Той беше вече в друга галактика. Не сваляше очи от Славена и кротко ѝ се усмихваше. Тя също му се усмихваше. И тези усмивки бяха за него космическите послания, които днес не успяха да си отправят в нейния дом...

**Аргир
Манасиев –
„Абстракция“**

Памет и съвремие

Владимир Игнатов

КОНСТАНТИН КОНСТАНТИНОВ

Един почиттелен поглед

към творческото дело на писателя

*Мы жили в зеленых просторах,
где воздух весной напоен...*

Едуард Багрицкий

Още с разтварянето на тая обемиста книга читателят става съпричастен към толкова много съдби. Героите в нея са исторически достоверни, пресъздадени в своята цялостност и строго индивидуална същност. На корицата стои подписът на нейния автор – „К. Конст.“, разлят, но четлив, набива се на очи. Още заглавието ѝ издава особен усет към езика и оригиналност в типологично-стилистичните инвенции – „Път през годините“. Това не е диахронно проследяване на определени събития, пречупени през призмата на индивидуалното битие, а културноисторическо свидетелство за една епоха, за връзките и зависимости между събитията и последициите от тях, как те рефлектират в съзнанието на отделния човек, за изпитанията пред интелектуалеца в едно преломно време. Сред страниците на книгата сладкогумният автор е включил и възторжен очерк за цитирания в епиграфа Е. Багрицки. Онова, което той пише за руския поет – „Изпитанието на годините (...) украси неговото дело с благородна патина, която му дава нов, матов блясък“¹, – с нескривана гързост и привеждам тук като присъщи и за обекта на тия наблюдения. Защото и неговото дело със своя „матов блясък“ (отново образец за боравене със стилистичните фигури) му отрежда достойно творческо присъствие.

Зелените простори и въздухът, изпълнен с пролет...

Ако има някаква условна представа в обществото за това, каква трябва да бъде фигурата на писателя, каква е неговата роля и значимостта му за колектива, то без съмнение Константин Константинов е сред ония творци, които най-близо стоят до нея. Белетрист, художествен критик, преводач, превърнал литературата в своя съдба, а кни-

¹ Константинов, К. *Път към годините*. С., 1981, с. 397.

гите – в единственото уютно обиталище, галеч от сивотата и „врявата“ на гелника. Образ сложен, но последователен и монолитен, който въплъщава в себе си интелектуалната извисеност и дълбоката чувствено-ност на една неспокойна натура.

Знайно е, че младият Константинов започва да сътрудничи на специализирания периодичен печат отрано. Още преди завършването на юридическото си образование (1911) неговите текстове се печатат в „Българан“, „Българска сбирка“, „Съвременна мисъл“, „Демократически преглед“ (именно тук изпитва благотворното влияние на главния редактор на изданието – „господин Влайков“, както сам той почтително го нарича: „В тая гума има такава почит, с каквата като деца се отнасяхме само към любимите учители“¹). Присъединяването му към кръга около Д. Подвързачов и включването на няколко негови стихотворения в издадената през 1910 г. „Българска антология. Нашата поезия от Вазова насам“ е другият щастлив момент в живота на младия автор. Това недвусмислено подчертава принадлежността му в тези ранни творчески години към втората вълна български модернисти. И гума не може да става за някакво сляпо следване на определена идейно-естетическа линия или увличане по модни художествени тенденции. Тъкмо обратното – още тук се наблюдава заявяване на силно присъствие, което постепенно ще се разгърне в станалите доминантни за цялото му покъсно творчество прозаически жанрове (главно в психологическия разказ, романа и литературното есе²), за да се подчертае най-характерологичното в индивидуалния творчески натюрел на писателя ерудит.

„Искам да река, млад човек да се отнася с такава обич и разбиране към по-старото поколение. Това е ново за нашето време и аз ви поздравявам!“³ – тези окуражителни думи са на инак скъпия на похвали Кирил Христов, а поводът е току-що излязлото в Паскалево списание „Съвременна мисъл“ стихотворение на Константинов „На баща ми“. Това чувство у младия автор към *традиция* и *минало* се запазва и сетне, когато то намира оригинални реализации и символни означения (есетата от сборника „Върхове“ най-добре изразяват тая идея, където минало и съвременност, спомен и блян се намират в особен синтез).

В участието на Константинов в Антологията има нещо символично. Тя се открива с Вазов и завършва с автора на „Кръв“ и „Път през годините“. Сред всичките представени автори Константинов е най-млад (р. 1890). Това е особен знак за една своеобразна приемственост между литературните поколения пряко всички идейни различия. Затова и позоваването на Т. Влайков не бе случайно и самоцелно. Двадесетгодишното тогава момче се учи от „старите“ (по г-р К. Кръстев), колкото и противоречиви да са връзките между тях. Не става гума за епи-

¹ Константинов, К. Цит. съч., с. 420.

² Тук трябва да се отбележат и високите достижения на автора в областта на приказката: Константинов оставя няколко книги за деца („Приказки за тебе“, „Приказки за щурчето“, „Приключенията на котарака Мър-мър“ и др.), които по същество са сред образците в жанра в родната литература.

³ Константинов, К. Цит. съч., с. 427.

гонство или маниерно имитиране на установен стил (точно в поетиката на Константинов това е дълбоко и органично чуждо), а за *признаване значимостта и авторитета на предходниците*. Доблестен и дипломатичен във всичко, Константинов не може да приеме крайните отрицания и язвителните нападки, още по-малко между хора, посветили се на едно и също поприще (в това отношение значещи са гумите му в очерка за Вазов: „Твърде мъчно е хора от нашето поколение да говорят гнес за него. То значи – да разказваме въздуха, който сме дишали, първата молитва, която разбихме (...), детските игри на черешово топче и на Боримечка, читанката, по която сривахме (...) Тук образът веднага се слива с нашата младост и човек се усеща стеснен. **Все едно че разказва себе си**“¹ – погч. мое, В.И.).

Някога Здравко Чолаков изведе идеята, че има книги, които „не се изчерпват само с ехото си в годините около написването си. Те са книги, без които тя (литературата) би се загъхвала, те са и нужни с мащаба си“². Без съмнение поставям сред тях сборниците на Константинов от втората половина на 30-те и началото на 40-те години – „Трета класа“, „Ден по ден“, „Седем часът заранта“. Със средствата на плътното нюансиране и проникновения психологизъм в повествуването авторът създава ценен и своеобразен в идейно и художествено отношение естетически концепт, който е влог в нашата литература като цяло. Навлизайки в този художествен свят, читателят неволно става съпричастен към тъжно-драматичните съдби на хора, които не могат да се впишат в естествения ход на живота; герои, които са подвластни на отчуждението и потискащото еднообразие. В това смислово поле, без това да бъде прибързано обобщаващо като наблюдение, се разгръща и проблемът за разочарованието и липсата на екзистенциална перспектива, които обричат битието на индивида на „пълна откъснатост от всичко“. Вглеждането му в собствения вътрешен свят не води до удовлетворение и до проектиране на оптимистични визии за бъдещето. Нещо повече: този самоволен акт засилва неговата грама и безизходност („През стената“, „Седем часът заранта“). Посредством тия художествено обусловени и психологически мотивирани образи Константинов предлага оригинална трактовка на проблема за кризата на идентичността в контекста на отчуждението и вътрешното разединение.

В творческите нагласи и внушения на Константин Константинов виждам нещо сходно с тия на големите европейски писатели хуманисти, негови съвременници. Също като тях изживява болезнено краха на човешките ценности и добродетели и заличаването на духовността... И всичко това през нелекия път през годините, извървяни почтено и достойно.

¹ Константинов, К. Цит. съч., с. 413.

² Чолаков, З. Наблюдения-II. С., 1997, с. 72.

Петя Цолова

СТИХОТВОРЕНИЯ

ЛИСТОПАДНА МОЛИТВА

Всъщност хубав беше животът ми.
Като грозд през октомври – пълен и тежък.
Родих синове – отгледах приятели.
Техният живот умножи моя по две,
извиси го до най-големите болки и радости
и го насели с брулеци бури и пеещи пролетни ветрове.
Срещнах и любовта.
Изтържествувах я. Изпях я. И я изплаках.
Като вино упойно от лозето Божие
до дъно я пих.
И макар до смърт да горчеше понякога,
камък по нея не хвърлих. Не се отрекох.
И докрай с нея не се простих.
Узнах и какво е вярност приятелска –
без да пресмятам, като билка целебна я давах и вземах
и тя от неверие ме спаси.
А като зрънце нетърпеливо покълваше вечно в душата ми
и някой, пробил съня на разсъмване, стих.
Така цял живот воювах за най-трудния мир –
мира с мен самата.
Мир пред житейските зли ветрове непоклатим.
Нека сега листопадната моя пътека се вие в краката ми.
Вече стъпих на нея, уви. Много ли, малко ли дни
са ми останали на земята, ти Господ, знаеш един.
За нищо не моля, само като грозд октомврийски
докрай да остане пълна и бистра душата ми.
Амин.

ОБРАТНО УСКОРЕНИЕ

Все по-трудно заспивам. Все по-рядко запявам.
 Все по-често изпращам. Все по-бавно вървя.
 И защо ли тогава все по-бързо върти се
 колелото разхлопано на моите дни?
 Докато понеделника в календара си зачертая,
 ето че на неделята пак е дошъл реда.
 В това ускорение нещо тъмно долавям –
 сякаш лети торпедо към сърцето на моя ден
 и само то знае датата в календара ми,
 която ще си остане незачертана от мен.
 Но дотогава, ах, дотогава (нали датата аз не зная,
 а и не ща да я знам!)
 и за смях, и за сълзи имам си вечност цяла
 и искам по новому да я пренаредя.
 Все по-рядко с гняв лесен някого ще осъждам.
 Все по-търпеливо ще искам другиго да разбере.
 От тавана със спомени само добрите ще смъкна,
 дълго вечер да ги разлиства притихнала паметта.
 Ще ми шепнат безгласно всички мои обичани,
 чак додето с въздишка неусетно заспя.
 Ще ценя вече всяка делнично-скромна минута.
 Бавно, с очи ненаситни, през света ще вървя.
 Та докрай да поупе в мен всичко,
 което в него обичам.
 ... И дано съм му върнала всичко,
 което аз му дължа.

ЖЕСТОК РОМАНС

Какво от моите гуми за мене ще узнаете,
 щом вече всичко мога със тях –
 да ви утеша, да ви вбеся, да ви разкая,
 дори да ви вкарам в грях.
 Какво ли ще разберете и от очите ми,
 вече всичко видели на белия свят.
 И с тях мога да правя, каквото си искам –
 да ги пълня със сълзи, да ги заливам със смях.
 Дори и ръцете ми едва ли за мен ще издайничат.
 Те могат нежно да галят и здраво юзда да държат.

Чат-пат могат да се правят дори на безсилни,
на безразлични – чат-пат.

Да, от някогашното звънко, тропливо момиче
се превърнах в жилава, скрита като корен жена,
дето може и от черните дупки,

и от златните клонки
да се измъква – с думи, с очи, с ръце, със всичко.
Само да опази душата си свободна!

И чиста.

И не за онзи, за този свят.

ОТНОВО?

Лятото се е задало пак –
видях го оня ден от баира да слиза
с нова сламена шапка, с дишаща огън гръд,
с прилепнала мокра риза.

Защо ли не потърся и аз в килера
моята лекомислена шапка с кордела?

В най-скритото чекмедже на стария скрин
ще бръкна – онази пазена стара пола
на огнени макове ще измъкна.

После ще хвърля отгавна натежалите ми обувки
а с тях и всички, огъващи раменете ми,
грижи, обиди, преструвки

и боса в тревите чистак новичка ще нагазя,
и няма никак да се оглеждам – слушвам
някоя мравешка диричка да не сгазя.

Нека бъде, както е казал мъжът – мѐра за мѐра.

Но ново сърце, Господи, женско лудо сърце –
за безпамятен полет, за разбиване и за прошка –
откъде да намеря?

Памет и съвремие

Стоян Георгиев

ОРИГИНАЛЕН МИСЛИТЕЛ И ЗАКЛЕТ ПАТРИОТ

На 30 септември 2011 година в Бургас, в зала „Петя Дубарова“ на културен център „Морско казино“, беше представен при изключителен читателски интерес първият том от десеттомното издание на събраните съчинения на *Петко Росен*, отпечатани в издателство „Божич“. Изданието е по инициатива на Съюза на свободните писатели в града и се финансира от Община Бургас.

„Културен подвиг!“ – така определи работата на екипа, който осъществява този проект, известният български поет и граматург Негялко Йорданов. Съставител на томове е инж. Петко Чорбаджиев, внук на Петко Росен, редактор е Стоян Георгиев, председател на Съюза на свободните писатели в Бургас, а издатели са Пенка и Никола Божкови, собственици на издателска къща „Божич“.

Българската култура е длъжница на госта свои неуморими и непреклонни труженици, но към Петко Росен тя е била истинска мащеха, защото той е един от най-ощетените. Неголюбван от монархистите, писателят се оказва под забрана и от комунистическата власт, така че книгите му нито са преиздавани, нито популяризирани по време на тоталитарния режим у нас. През 1943 г. фашистката цензура спира от печат книгата му „През гори зелени“, а негови избрани съчинения по същото заглавие излизат едва през 1982 г., ако не броим издадения през 1963 г. сборник „Спомени и размисли“.

Творчеството на Петко Росен, макар и не твърде обемно, е разнообразно и богато откъм идеи и теми, откъм изразни средства и езикови обрати; то е обагрено от ярка емоционална палитра, пропито е с мъдра житейска философия и политически пристрастия. Освен това е изпълнено с наблюдения върху нашата народопсихология, с прекрасни картини на родната природа, с дълбоки прозрения за бъдещето на нацията, за нейния път във времето и историята, както и за вярната посока по отношение на икономическите реформи и нововъведения, за юридическите наредби и социалната справедливост. Без да залита в крайности, Петко Росен винаги се е проявявал като заклет демократ по мисъл и дело, активен член на Демократическата партия, жагувал за ред, законност и хармония в обществото.

През 1919 г., като окръжен управител на Бургас, той прегодворя-

ва едно кръвопролитие, което изглеждаше неизбежно. Посрещайки идващите от фронта разбунтували се войници на днешната ж.п. гара „Владимир Павлов“, Петко Росен им раздава по два топли хляба и с пламенната си реч ги убеждава да се приберат по домовете си, без да даде шанс на въоръжения го зъби конен полк да пролее кръвта на тези изстрадали и героични мъченици. Така писателят избавя своя граг от позора на братоубийството. Не по-малка е заслугата му, заедно с други видни общественици, и за спасяването на евреите от хитлеровите концлагери в смутното военно време, когато фашизираните патриотари са ги дискриминирали и потискали. За хуманизма и доблестта на Петко Росен свидетелства и фактът, че като управител на Бургас той поздравява за Първи май всички социални прослойки, като не пропуска да навести в този светъл ден клубовете на широките и тесните социалисти за ужас на новобогаташите и политическите парвенюта.

В неговото сърце редом го демократа неотделимо живее и българинът, пламенният родолюбец, който отива доброволец в три войни – Балканската, Междусъюзническата и Първата световна, както и на саможертва в името на българската свобода като участник в Преображенското въстание, неизменен съратник на Лазар Магжаров, Михаил Герджиков и Георги Конголов. Та нали именно на него принадлежат паметните думи: „Ако мога отместя на един сантиметър от пропастта родината си, бих отишъл с радост на бесилката“.

Петко Росен (1880–1944) е автор на четири книги. Първата от тях е наречена „От Дунав до Бяло море. Видено и преживяно.“ (I изд. 1927 г., II изд. 1943 г.) и представлява своеобразно поклонение из българските земи, свързано с тяхната политическа и културна история. Втората, под надслов „На Еньовден. Литературни сенки и силуети“ (1928 г.), представя портрети на български поети и писатели, с повечето от които Петко Росен е имал лични отношения. Третата книга е писана по времето, когато е избран за депутат и носи заглавието „Между народа. Видено и чуто“ (1933 г.). В многобройните му срещи с народа големият наш народолюб стига до генерални изводи за българския характер, за философията на родната ни история, за богатството на нашия фолклор и етнография. Последната книга – „В поле широко. Видено и преживяно.“ – е отпечатана през 1938 г. и е най-родово биографичната му книга. В нея той търси дълбоките корени на явленията и събитията в националната ни история, опитва се да разгадае тайните на българската съдба и трагизъм. Освен това Петко Росен има в архива си много непубликувани ръкописи, които съдържат спомени, писма и дневници, разкриващи както бурната му житейска участ, така и неговата епоха и съвременници. Въпросните ръкописи, заедно с отпечатаните приживе на автора произведения по страниците на сборници, списания и вестници, се обнародват в настоящото многотомно издание на събраните му съчинения.

В него сме се постарали да запазим автентичната реч на Петко Росен, като сме си позволили само неизбежните стилистични поправки, а архаизмите сме заменили с по-съвременните им синоними. Привеждаме езика на автора в съгласие с последните лексикални, правописни и

граматически реформи. Напълно сме запазили обаче графичната специфика и особености на оригинала.

Предлаганата на читателя в том I книга, озаглавена „Сурвакници“, представлява събраните критически статии на Петко Росен, публикувани в периода 1923–1943 г. по страниците на столичните вестници „Зора“ и „Слово“. Всяка година през януари той прави преглед по жанровете на всички литературни произведения, излезли от печат в предходната година. Януарските броеве на посочените вестници са предлагали синтезиран анализ на литературните явления у нас и се чакали с небивал интерес от писатели и културни дейци. За двадесет години озаглавената от Петко Росен рубрика „Сурва, сурва година“ се превърнала в плодотворна традиция. Между 1923 и 1928 г. авторът не публикува своите критични статии по неизвестни причини.

Още самото название на „Сурвакниците“ е показателно както за оригиналния подход на Петко Росен към анализите на литературните произведения и явления, така и за неистовия му патриотизъм, който се проявява дори в една строго професионална материя като литературната критика. Може би причината за този факт се крие в това, че той е роден белетрист с образно и пластично мислене, с нестандартен поглед към онова, което го заобикаля, с остър и буден интелект, и не на последно място е виртуоз на художественото слово, което у него е афористично, многопластово и оригинално. Авторът на тази единствена по рода си критика в родната ни литература не е сух и догматичен кабинетен учен, не е университетски преподавател или академик като Боян Пенев, Михаил Арнаудов и Божан Ангелов. Не, той е писател, близък до живота, сраснал се дълбоко и съдбовно с българския национален дух, традиции и култура. На едно място в книгата си казва следното: „Една голяма литературна ерудиция винаги пакости на самобитния критик. Защото трябва да се разбере, че професорът е учен и неговата метода винаги избива в генерализиране, в литературна история, а истинската литературна критика е творчество. Критиката е изкуство, а не наука“.

Литературната критика на Петко Росен е сюжетизирана и фабулирана, тя клони повече към разказа и очерка, отколкото към строгата наука. Авторът просто не може да съържи своето мнение за определен творец или произведение и изпитва вътрешна, трудно уържжима необходимост да го сподели с читателя, да проведе една приятелска беседа. Това много ни напомня творбите на Алеко Константинов. Същата скъсена дистанция към четящия, същата духовитост и на пръв поглед небрежен диалог, зад който обаче се крие не само остър поглед, но и дълбок, ерудиран ум, тънък естет и познавач на литературата. Още в своята книга „На Енъовден“ Петко Росен ни признава следното: „И аз, макар стоящ в периферията на литературния живот, не съм бил равнодушен зрител. Защото писането ми е отегчителна необходимост, нужда и радост. Следил съм проявите в литературата и съм давал преценките си. Не в името на някаква догма, естетика, не: моите критични бележки са, така да се каже, едно търсене на хубавото с непосредствен усет.“

Този „непосредствен усет“ ражда и образа на критика Сурвакар, който всяка година през януари „сурвака“ тръпнещите в очакване поети и писатели на България. Той е наистина едно щастливо хрумване, едно ярко и въздействащо откритие на Петко Росен. Сурвакарят е чисто български образ – нещо, което кореспондира изцяло със замисъла на автора. Сурвакарят и сурваканите са неизменно свързани в нашето съзнание, те са двете страни на една и съща монета, двете лица на литературния ни живот.

Читателите на „Сурвакниците“ остават впечатлени от способността на автора само с по няколко шрихи да ни представи българските творци толкова реалистично, сякаш можем да ги видим и чуем. Една поразителна гарба за наблюдателност и синтез на речта. Едва ли някой може да забрави „богатия с препълнените си литературни хамбари болярин“ Йордан Йовков, достолепния „патриарх“ Иван Вазов, „присмехулния и мъдър“ Елин Пелин, „ненамиращия своето място“ Люdmил Стоянов, „мистичния“ Емануил Попдимитров, „неосъществилия се теософ и маг“ Николай Райнов, „умницата“ Дора Габе, „негодялания“ Константин Петканов, състрадателния шегобиец Чудомир, упорития и догматичен Караславов, „сладкодумния“ Каралийчев, „мизантропа“ Г. П. Стаматов, „ироничния естет“ Светослав Минков и много, много други имена от пантеона на народната ни слава.

Сурвакарят-критик в лицето на Петко Росен не само осъжда слабите произведения, разкривайки техните недостатъци и негативи; не само хвали и одобрява качествените творби от националната ни литературна продукция за предходната година, но и символично пожелава здраве и късмет за творчески „берекет“ на всички автори. Това е нещо действително уникално, до което може да се добере единствено интуицията на писател като него.

Ето какво споделя за прословутите „Сурвакници“ неговата съпруга Анна Чорбаджиева: „Фалш, лъжа, лакейство, приниженост на писателя му бяха органически противни – непоносими. Правдив до грубост, той можеше и да похвали автора за онова, което харесваше у него, и грубо да се нахвърли за недостойното и бездарното с риск да изглежда непоследователен, но да бъде правдив. Не злоба и ненавист го ръководеха в критиките му, а желание за по-голяма художественост и свършенство, защото той много обичаше литературата. Тя му доставяше и най-голямо наслаждение, и най-големи огорчения заради отрицателните му литературни критики. Той изискваше от литературните образи да бъдат правдиви, художествени, възвишени и благородни, за да направят живота по-красив, по-благороден и по-свършен. За него напълно приляга изразът: „Глубоко любя, дълбоко язвил“.

Много често в началото на „Сурвакниците“ можем да прочетем следния въпрос: „И тази година ние, православният народ, сме в недоумение: по кое да се напътваме към нови бъднини: по гърмежа на топовете ли, възвестяващи новата година или по звъна на камбаните, увертюрата на Великата Свети Василиева литургия? Едно раздвоение в съзнанието на народа, колкото безсмислено, гважди по-пакостно. Канцеларският народ, едвам проявяващ хилавата си радост, празнува когато на-

рогът, който ни храни, хич и нехае; а когато той празнува по тертина, унаследен от бащи и геди, управническият свят пълни канцелариите с тютюнев дим и госага...

Аз ще гържа с народа...”

Как да си обясним това често срещано клише в началото на почти всяка негова статия. Дали Петко Росен умишлено го е повтарял, понеже е жадувал за хармония в гържавата и в душата на българина, тъй като „Съединението прави силата“, както е написано над нашия парламент? Нещо, което рядко се е осъществявало на практика в политическия ни живот. А след двете национални катастрофи и повсеместна покруса, на народа му е трябвала някаква стабилна опора. Синхронът между църквата и управляващите, между хората и властимащите е бил много необходим в бурните десетилетия между двете световни войни.

Освен този лайтмотив, откриваме и още много груги в неговите критически изследвания, които им придават необикновена образност и живост. Нима може да се забрави вълкът, който минава през селото и като бедния критик предизвиква виковете и гюдюканията на тълпата; или пък ироничното подмятане за България като за „щастлива гържава“, където с „пет скопосни стихотворения и два разказа“ вече си „признават“ талант и ликът ти надничат от страниците на родните литературни издания. Между впрочем тази традиция неотклонно продължава и в наше време. Колко е загрижен Петко Росен и за отдалечаването на родните ни творци от „примитива“, както той се изразява, т.е. от родната почва и реалния живот. Под навеите на различни моди, нашите автори госта често излитат в космическите пространства на крилете на устремения Пегас. И днес можем да видим езотерични творения, в които героите се прераждат и срещат в около 50 свои живота или пък извратени сюжети, от които би получил напращава невроза дори самият Хичкок. Без Ерос, твърди Петко Росен, няма литература. „Мисля и не знам кое е върховното в човека – душата или тялото. Не са ли те същност неразделна и не тържествува ли душата пред влеченията радостни на тялото?“ – беше възкликнал неговият приятел и съратник на полето на художественото слово Елин Пелин. Тъкмо това разделение на плътта от душата води до излияване на Лиливата поезия, както и до метафизичната сухота и мътилка в книгите на Николай Райнов.

Често са обвинявали Петко Росен в краен субективизъм и пристрастие по отношение на неговите литературни оценки. И вероятно има известна доза истина в това твърдение. Редакциите на вестниците „Зора“ и „Слово“ нерядко са придружавали текста му с бележката, че „не винаги са съгласни с оценката на постоянния им сътрудник“. Но несъмнено е вярно и другото – той е бил всякога честен и безкористен, както и напълно добронамерен към „сурваканите“ автори, въпреки привидната си рязкост и крайни увлечения. Защото е бил преди всичко патриот, който е болеел за развитието на родната ни литература и дълбоко в себе си е желаел тя да се изравни с големите световни литератури. Нещо рядко срещано сред съвременните ни критици, които се оказаха или обикновени хроникьори, или безсрамни хвалители, или користни шамани, утвърждаващи най-бездарното и пошлото като световни яв-

ления и гениални постижения. Добре, че Петко Росен не доживя да види жалкото падение на рогната критика!

Защото той жигосваше неумолимо същото това нагло бездарие и пошла безпардонност със своето остро и ударно слово. Нямамо е груг изход: трябвало е плевелите да бъдат безжалостно и без колебание изтръгнати от литературната ни градина, за да ни гари тя със своите сочни и уханни плодове.

Подходът на Петко Росен като критик е тясно свързан с неговия български светоглед. Цялата му проза е пропита с любов към рогната земя и природа. Неговите сравнения и словесни фигури най-често извират от тях. Критериите му са непоколебими, земни и реалистични. Никакви илюзии, миражи и залитания по мистицизма и метафизиката. Напротив, тъкмо обратното – трезв поглед, ясни ориентири, национални проблеми. „Той обича земята – пише за него Люгмил Стоянов, – радва се, страда с нейната радост и нейното страдание – тази истинска родина. Това не е „отечеството“ на патриотарите и дипломатите. А живата родина на духа, гето зреят заченките на творческия живот.“

След като прочетем „Сурвакниците“, ние оставаме удивени от енциклопедичните познания на Петко Росен за световната литературна история, школи, направления, автори и произведения. Тук се срещаме с анализи на символизма, експресионизма, парнализма, футуризма и много други разклонения на модернистичните търсения и тенденции. Запознаваме се със знаменити литературни критици като Белински, Брандес и Сент Бъов, с велики световни писатели като Пушкин и Лермонтов, Реймонд и Голсуърди, с негови съвременници като Брюсов и Гладков. Възхищаваме се от тънкото и дълбоко познаване на българската литература и култура както в исторически план, така и в нейните текущи на автора измерения. Тук ще срещнем прозорливи оценки за книги като „Старопланински легенди“ на Йовков, на „Под манастирската лоза“ на Елин Пелин, на „Вечната и святата“ на Багряна, на първите опити на Емилиан Станев и Талев, на поезията на Траянов и Лилив, на Ясенов и Далчев, които времето, най-обективният и непокупен съдник, потвърди. То беше неумолимо и към бездарните творения, много от които днес представляват интерес само за филолозите и изследвателите на литературната ни история. Петко Росен не пощади и тях. Каза си думата, колкото и някои от авторите да го възненавизяха за болезнената му откровеност.

Той обикновено се е стремил да бъде максимално обективен и да не налага над своите критерии за литературна оценка политическите си и идеологически пристрастия. Мисля, че до голяма степен е успял, въпреки че в неговите анализи например пролетарската литература е слабо застъпена. Липсват критици за такива шедеври в нашата класика като романа „Хоро“ на Страшимиров, поемата „Септември“ на Гео Милев, стихосбирката на Смирненски „Да бъде ден!“, както и Вапцаровите „Моторни песни“. Но според мен това се дължи не толкова на пристрастията на критика, колкото на жестоката фашистка цензура, която през 1943 г., както вече споменахме, спира издаването на петата му книга „През гори зелени“.

Литературните анализи за 1923 г. не са отпечатани през 1924 г. и ние ги представяме на уважаемите читатели така, както те бяха намерени в архива на писателя. През смутния период между 1923 г. и 1928 г. „Сурвакниците“ не излизат. Предполагам, че една от причините са кървавите политически събития по това време. Материалът за 1935 г., в който алегорично е представен и превратът от 19 май 1934 г., също е сериозно цензуриран.

Това естествено не дава възможност на Петко Росен не само тогава, но и по-късно да говори за поетичните перли от „Жертвени клади“ на Разцветников, за разказите от сборника „Ръж“ на Каралийчев, за великолепния „Пролемен вятър“ на Фурнаджиев. Отбелязвам този факт, защото за тези автори, както и за Страшимиров и Гео Милев, той пише, но само и единствено за произведенията им, над които не е тегнел дамклевият меч на цензурата.

„Сурвакниците“ на Петко Росен са едно безценно достояние на българската литературна критика. Те са незаменим извор за съвременните на автора културни процеси, търсения и изобретения, за лутанията и постиженията на нашите поети и писатели. С гордост можем да заявим, че той, заедно с Владимир Василев, е прославил както националната ни критична мисъл, така и родиня ни Бургас. Досега ние не знаехме почти нищо за неговото богато литературно наследство.

„Бургас стана един град – пише Петко Росен в книгата си „Между народа“, – с който основателно могат да се гордеят не само жителите му, но и всеки българин. Но той може да се гордее и със своето американски енергично население. Населен предимно с пъргави пришелци из всички български селения, в тоя град няма и помен от рутинна, на остатък от консервативна назадничавост. Трябва да се спрете и погледнете как всичко се *движи* с една трескава бързина, за да усетите, че вие сте във град, населен от по-друга раса“.

Никога преди това не бях чел по-точно, лаконично и вярно определени за Бургас, за неговия задъхан ритъм и променливост, за неговата жизненост и младост, за неговия ентузиазъм и порив, за неговия мъгър и романтичен дух, и за неговата вечност.

Всички ние, родените в него, вярвахме, че културата му е възникнала като по чудо през 60–70-те години на миналия век, когато се изяха забележителните дарования на Христо Фотев, Недялко Йорданов и Петя Дубарова, на цяла плеяда талантиви художници, композитори, артисти и певци. Разлиствайки творбите на Петко Росен обаче, оставаме изумени от откритието си, че нищо не никне върху камениста почва и че преди културния взрив в Бургас, в този провинциален и космополитен град едновременно, е имало един буден ум, един оригинален мислител и заклет патриот, който не само е подготвил почвата за богатата жътва, но и сам е успял да посади първите семена на бъдещия ни духовен прогрес.

Да му благодарим от сърце!

Тенко Тенев

СТИХОТВОРЕНИЯ

60 години от рождението му

ЕМИСИЯ

На Никола Инджов

Напоследък все „любими“ новини,
умират велики писатели,
напускат ни скъпи жени.
И един жесток бич свети
с аметистова светлина.
Толкова много патрици,
толкова много пиршества.
А душата е гладна и стене
къде е празникът на духа,
всичко е вече бизнес –
и прокудена светлина.
Изкуството стъпва на пръсти,
то е с ранима гуша,
която потръпва от злобата
и от нечиста светлина.
А колко малко ти трябва –
поглед, очи, синева...
... За да гледаш спокойно децата си,
в големия ракурс на деня!

ЗАПОЧВА ДА МЕ ПЛАШИ...

На Г. К.

Започва да ме плаши тази злоба
и този див копнеж, но не по Филипините...
И мисля си за истинските трудности,
преследвали творците през годините.
А не за тази злоба, завист и падения,
посичащи Свещеното в Таланта.

Ще минат векове, красиви ери.
И звезден прах ще е поръсил всичко,
но слънчево ще бъде във душите млади...

... Запазили нетленното Изкуство!

ПРОВИНЦИЯ

Провинцията е школа по копнеж...

Славомир Мрожек

В очакване, че нещо ще се случи,
износваме на столицата грехите.
В одумванията и клюките,
не ще намерим стъпки за душите си.
А в лутаници гребни
стрелката на компаса
трепти и все ни сочи
най-светлите запаси.

ПРЕДИЗБОРНА ХРОНИКА

Вождовете винаги са тъжни,
те считат, че не са достатъчно обичани.
Дори, когато им се вричат истински,
очите им са хладни и обречени!

Аргир
Манасиев –
„Абстракция – 2“

НАЦИОНАЛЕН

ФОНД
КУЛТУРА

Памет и съвремие

Екатерина Иванова

„ПОРУЧИК БЕНЦ“ В ТВОРЧЕСКИЯ ПЪТ НА ДИМИТЪР ДИМОВ

Интересна е съдбата на това произведение. То излиза от печат буквално в последните дни на 1937 г. И макар че последвалите го критически статии дават за него най-общо много добра оценка, а в периода 1940–1942 г. Д. Димов публикува два разказа („Севастопол, 1913 г.“ и „Карнавал“) и един пътепис („Субтропични брегове“) за автора престават да си спомнят. Трудно е да се блесне с едно начало, колкото и обещаващо да е то. Още по-трудно е това за един необичаен творец. Особено трудно е в периода на „Поручик Бенц“, когато назряват големи обществено-политически събития в световен мащаб, когато в българската литература се изостря отново чувствителността към „земните“ проблеми. Девети септември налага своя естетическа мярка и „Поручик Бенц“ остава извън нея.

Постепенно обаче този роман започва да придобива особена стойност. Той става актуален днес, когато трябва да преценяваме какви са онези кълнове, които ще се развият и ще дадат основната характеристика в зрялото творчество на писателя. Една сериозна и обемиста загача с многобройни аспекти.

Романът „Поручик Бенц“ сме свикнали да свързваме предимно с неговата героиня Елена, възплъщение на изтънчено съвършенство в съчетанието между невинно и порочно, която оглавява цяла поредица от тъй наречените „фатални жени“ в творчеството на Д. Димов (Агриана – „Роман без заглавие“, Фани – „Осъдени души“, Ирина – „Тютюн“, Инес – „Почивка в Арко Ирис“). Почти всички герои, свързани с Елена, са с разстроен психически живот. Един от тях, обсебеният от антиженски идеи Хиришфогел, пък застава начело на типичните за Д. Димов мъжки персонажи – Ередия, Борис. Тук се появяват и отличителните за неговото творчество двойки главни герои: Елена – Бенц, Агриана – Агамов, Фани – Ередия, Ирина – Борис. Тук с пълна сила се проявява влечението му към чужденеца и чуждестранното.

В своята първа творба Д. Димов показва присъщия за него интерес към вътрешния свят на човека. Увлечат го психологически задачи, свързани с необикновени човешки типове, с разнообразни и оригинални индивидуалности, които бележат богатството и многоликостта на живота. В характера той търси изключителното и болезненото, неповторимото и гибелното и проявява склонност да го подсилва. При-

влича го дивата стихия в душата на човека, самата същност на уродливите душевни явления. И въпреки безспорните, но и обясними несподуки, писателят има тук своите големи достижения, които дават право да бъде наречен познавач на душата, ловък ваятел на характери. Става дума за една изключителна наблюдателност, психологическо проникновение и оригинален подход. За рядък усет спрямо сложността на човешката душевност. Учудва умението, с което пресъздава една извънредно богата и сложна гама от преживявания и състояния. Струва ни се, че всичко, което представя, е лично изпитано и изстрадано.

Очевидно първият роман на Д. Димов се ражда като неугържима потребност от един катарзис. Но начеващият писател не спира при повърхността на явленията, а се опитва да проникне в техните дълбоки тайни. Човешките страсти го вълнуват като проявление, но големият смисъл за него се крие в сложните и трудни вековечни проблеми, с които те са свързани. Тях младият автор поставя в центъра на своето произведение. На едни дава блестящо разрешение, други само акцентира, а трети остават да трептят между реговете.

Към своята задача младежът пристъпва с висока отговорност и като човек, и като художник, и като мислител. Той не е импровизатор, както някои се мъчеха да го представят. А изследовател с научен подход към жизнените явления. Творческият процес у него не е само интуитивна, но и мисловна дейност, която се опира върху научните и художествени постижения, натрупани до него. В този период от своето развитие Димов се намира под обаянието на Бодлер и „прокълнатите“ поети, на „Градината на мъките“ от О. Мирбо, на фройдовата психоанализа и учението на Ницше. За това има конкретни данни в „Поручик Бенц“. И тъй като е философски устроен ум, още първата му творба е натезжала от богата и зряла мисъл. Книгата му е родена от едно огромно напрежение на разума и чувството. Трудно може да се каже на какво преди всичко дължи той своя пръв художествен успех – на силата на преживяването или на мисълта, на способността си да възприема живота пълно, остро и аналитично или на натрупаните познания за него.

Проблемите, които тревожат Д. Димов в неговото първо произведение, не са случайно и временно хрумване. Те чертаят неговия траен интерес и преминават през цялото му зряло творчество. Разликата е само в това, че романтическата трактовка отстъпва все повече и повече пред реалистичния подход. На преден план в „Поручик Бенц“ са изведени въпросите за силата на страстта, за любов и ревност, любов-страдание-смърт, любов и престъпление. И като обща равностетка – логиката на човешкото опустошение. Но с това далеч не се изчерпва тематично-проблемното богатство на романа. Тук витаят още тайните на раздвоението между вяра и съмнение, разум и сърце, мечта и реалност, вражда и приятелство, борба и примирение, омраза и великодушие... Анализира се човешкото достойнство и благородство, свободата на индивида. С особено вълнение се разискват въпросите за Родината и тайнствената сила на „кръвта“, за войната и мира, живота и смъртта, за историята, националните характери и националните съдби, за индивида и обществото, националното и общочовешкото, актуалното и

вечното, „космополитизма“ и чуждопоклонничеството... Следователно, още в „Поручик Бенц“ Д. Димов обвързва „малкия свят“, на човека, гребно-личното му съществуване, с неговия „голям свят“ – общественото му битие. И в „Поручик Бенц“, както в „Осъдени души“ и в „Тютюн“, действието се развива на фона на големи събития, на остри исторически стълкновения. В този „любовен роман“ е демонстриран буден интерес към обществения живот, граждански патос. Писателят показва силно развито чувство за социално неравенство и социална конфликтност, умение да разпознава и клейми социалното зло, приглушен социален протест. На такава почва израства широката обществена проблематика в следващите му романи. Ранната белетристика на писателя е колкото повестувателна, толкова и граматурична. В „Поручик Бенц“ вече гуша бъдещият граматург с трагико-оптимистична насоченост. Така че грамите, които Димов създаде към края на живота си, не бива да се приемат като рожби на модни тенденции и увлечения.

Богатата общност в големия град винаги е привличала и същевременно отблъсквала Д. Димов. Тя блазна талантивия младеж със самочувствието, което осигурява и възможностите, които предлага за самоосъществяване. Подхранвала е неговия тънък усет за финес и елгантност. Но аналитичният му ум и чувствителното му сърце рано откриват в привилегированите среди противоречие между видимата красота и потайните аномалии на душата. Охолството като предпоставка за вътрешно разтление ще направи Д. Димов свой пленник за цял живот. Това ще стане голямата тема и на „Осъдени души“, и на „Тютюн“. Тук тя само е набелязана. В тази връзка в „Поручик Бенц“ категорично е очертан вече и обликът на писателя-урбанист.

Военновременната обстановка в първия роман на Д. Димов не е само средство за писателя да събере на едно място своя международен персонаж, както писа един наш критик. Защото той съсредоточи вниманието си върху погрома и представи войната като жесток античуманен и антисоциален акт. „Кървавият призрак“ на войната с нейните беди и страдания, с „мълчаливото отчаяние“ на победения народ е показан още в началото на повествованието. И той ни преследва до последната страница в по-далечен или по-близък план в лирико-емоционално или строго реалистично осветление, в национален и общочовешки ракурс. Такъв го е запазил писателят в своите далечни спомени. Войната е преминалото през детската му съдба бедствие. Тя е надвисналата и над неговия настоящ ден заплаха. Затова може би постигнатото при изображението ѝ в „Поручик Бенц“ ще остане измежду най-доброто в българската литература.

Темата за войната авторът похваща наскоро след отпечатването на „Поручик Бенц“ в започната и изоставена повест за Първата световна война. Към нея се насочва и в следващия си опит – „Роман без заглавие“, за да я изведе до най-мащабния си роман „Тютюн“. Там ще свърже поуците от близкото минало с настъпилото ново поражение. Учудващо е умението на младия автор да рисува големите социални движения. Картините на военновременния бит и особено бунтът на войнишките маси го очертават още тук като творец с широк епичес-

ки замах, майстор на масовите сцени. От платното на бунта в „Поручик Бенц“ до това на стачката или сражението при могилата в „Тютюн“ художественото разстояние не е кой знае колко голямо.

Димитър Димов населява „Поручик Бенц“ с чужденци. Тази особеност отличава и останалите му романи. Вечно бугният му интерес към чуждоземното съпътства оформянето му като „писател от европейски тип“. Той обаче е съчетан със стремеж към обективност и зачитане на националното достойнство. Впечатлява повикът за разбирателство между нациите, за премахване на изкуствените бариери между тях. Една идея, която ще просъществува до последната му творба и която показва колко далновиден е този автор, защото ще бъде винаги значима. Акцентът е поставен върху отношението между българи и немци. По силата на сходни исторически условия тези отношения са пренесени и широко проследени в романа „Тютюн“.

В националната съдба и душевност Д. Димов търси преди всичко общочовешкото. Но той е и горещ поклонник на своята Родина. За патриотизма на този българин почти не се говори. А родолюбието му блика като дълбоко скрита струя от всички най-значителни негови творения. И спецификата му в тях не е по-различна от тази в „Поручик Бенц“. Патриотизмът на младия автор не е помпозен, натрапващ се. Земята, по която крачат неговите герои и хората, които е откърмила тя, излъчва необикновена топлина – нещо много близко и скъпо, някаква съдбовна взаимна обвързаност. И в това чувство няма капчица национализъм. Любовта към отечеството Димов признава като свещено право и сладък дълг на всяка почтена личност. Този „космополит“ разкрива с особена емоционална мощ неразрушимата духовна връзка между човека и Родината, която живее неотменно в душата му и в най-безнадеждна ситуация е в състояние да го тласне към избавление. Нейният образ може да бъде успореден само с този на майката. И Д. Димов поставя тези два образа един до друг в творчеството си и ги доизгражда до края на своя живот.

Романът „Поручик Бенц“ е мощен психологически взрив, предизвикан от досега на неговия млад автор с действителността. За него той не е само средство да се освободи от болезнени преживявания и мрачни размисли. Но и развълнувано обръщение към другите, натежало от ценности, над които тържествуват хуманизмът и оптимизмът, жаждата за идеал, страстният копнеж по човешка красота, разпиляна невидимо край нас, така крехка и толкова всесилна. Духовно опустошеният е обречен. Той не ще прегърне спасението дори и когато то само се изправя пред него. Честният човек обаче може да излезе чист от всяко падение. Затова не Елена, която се намира в центъра на действието, е дала названието на романа, а поручик Айтел Бенц, героят, в когото авторът е въплътил себе си. Тази първа творческа проява е една проекция на борбата между вярата в човека и безверието в душата на писателя. За да победи тя, огромната увереност в неговото голямо предназначение. Защото из всеобщия хаос на войната и в душите на героите в един чудесен финал изплуват неувяхващи човешката сила и очарование. А това

значи, че този роман не ще отшуми заедно с времето си, а ще бъде винаги актуален.

Възпитател с изключителна възискателност към човека и загриженост за него – такъв е Д. Димов от първата до последната си творба. Без да е обаче досаден морализатор. Неговите истини стигат до нас в своите родилни мъки. Заставят читателя сам да ги преоткрива за себе си и по този начин си осигуряват вечен живот. Както става при големите реалисти, при родените разказвачи. А това са качества, осезателно проявени вече в неговата първа отпечатана творба.

И с още един отличителен белег на авторовото творчество се срещаме тук. Изящният дух на писателя е проникнал навсякъде – в описанието и преживяванията на героите, в прелестните тайни на природата, в картините на бита. И е направил неговия хугожествен свят колкото български, толкова и извисен в сферата на европеизма и всемирното.

Спокойно можем да кажем, че романът „Поручик Бенц“ е дело на един високо талантлив и добре оформен творец. Тук са пълноводните извори на неговото творческо възхищение. Оттук е тръгнал той в своята строго определена посока.

Ако пък теглим линиите на творческите домогвания на Д. Димов в „Поручик Бенц“ назад към литературната традиция, ще установим, че всичко това го има в нея било като широко проправени пътища, било като насоки, дирения, предизвикателства. Дълбоки се оказват корените на този роман в литературната атмосфера до Димов. В него се кръстосват разнородни и често противоречиви тенденции, под чието въздействие се формира творческият натюрел на писателя. Новаторски търсения от преходните десетилетия поставят пред него трудно осъществими задачи. Оттук произтича усещането за неяснота, претоварване, пресиленост, субективизъм, което не удовлетворява. За това допринася и драматургичният подход при разкриването образа на Елена в първата част на творбата. Това впечатление гържи надмощие и пречества проявата на силните страни в романа. Но писателят е осъзнал тази слабост и я е избегнал още в сътвореното непосредствено след „Поручик Бенц“ начало на останалия недовършен и незаглавен разказ за Адриана и Адамов. В следващите си два големи романа, балансирайки строго между биологичното и духовното, дълбоко личното и общественозначимото, белетристичното и драматургичното, Д. Димов прави вече своя сериозен принос в обновителните процеси на българския литературен живот. Така че можем да приемем „Поручик Бенц“ като своеобразен мост, по който модерните традиционни тенденции и търсения си пробиват път през естетическите забрани на социалистическия реализъм до най-ново време.

Георги Тодоров

ПО-ЕТИЧНИ МИНИАТЮРИ

ОТКЪДЕ ЗАПОЧВА ПОЕЗИЯТА

– Кажу сега нещо за душата! –
обичаше да повтаря мама всяка вечер,
когато се прибирах у дома.

Ето откъде започва Поезията –
кажи нещо за душата...

ЦЕНАТА НА ХУБАВОТО СТИХОТВОРЕНИЕ

Едно Хубаво Стихотворение не струва нищо.
Никой не може да плати толкова много.

ПРИЯТЕЛЮ-ЖИВОТ!

Ти така и така си толкова пъстър,
че не е задължително да бъдеш и щастлив...

ЧЕТЕЙКИ ПОЕТИЧНАТА КНИГА

„ДЪРВО И ПТИЦА“

НА ГЕОРГИ КОНСТАНТИНОВ

Ти си Дървото.
Ти си и Птицата.
Ти си и Песента на Света,
за която ноти не ти трябват.

ОТБЛИЗО И ОТДАЛЕЧЕ

Отблизо Жената изглежда
още по-далечна.

Отдалече Поезията изглежда
още по-близка.

МИЛУВКИ

Днес някой милва тревичката.
Утре тя ще го милва.
Животът и Смъртта: две умиления!!!

КУЦИ КРИЛА

Хубавото Стихотворение
лети напред и нагоре.

Дори Лорд Байрон и Пенчо Славейков
куцукат подире му.

ПРЕМЪЛЧАНИЯТ

Каквото каза, каза.
Каквото премълча, премълча.
Премълчаха го заради това,
което каза.

УХАНИЕ НА ЖЕНА

Някой извика:
– Любима!!!

(И всички жени на улицата
се обърнаха)

ОСТРОВ ИТАКА

Завръщат се всички – освен онези,
които ни трябват.

АЛБАТРОСЪТ НА БОДЛЕР

Албатросът на Бодлер не може да ходи
на палубата.

Но Албатросът на Бодлер може да лети
в небето.

НАДПИС В ГРОБИЩЕТО НА ПЕТЕРБУРГ

Камъни,
бъдете изгръжливи като хората!

УТЕШЕНИЕТО НА ЕДНА МАЙКА В ОДЕСА

Децата ми спят така,
че войната изглежда невъзможна.

Аргир
Манасиев –
„Испански мотиви“

Владимир Стоянов

СТИХОТВОРЕНИЯ

ПРЕВЪЗМОГВАНЕ

Кажу ми, че съм по-случаен
дори и от забравената гума,
изплувала във нечий бистър слух;
че всеки е дете, мъгрец и луг,
изправен пред оградата на зграча.

Аз виждам мост над тъмната река,
внезапна прошка в светлото смирение,
Петкан без Робинзонава мечта –
блажено сам, избягал от блажените.

Защо дълбае в нас като всевиждащ бог
на мрака ослепялата къртица?
Защо се вдига мисълта
с крилете на митична птица,
изпратена на края на света –

плътта да смаже,
за да извису духа?

ВСИЧКО И НИЩО

Дали ще си заровим брадвите
тъй както сме заровили глави?
Ще чуем ли викът
как с орлови криле кръжи
и стиска в нокти детския ни страх?
И бясът, и нирваната са в нас.
Нали сме пясък в гладиаторска арена,
следа от кръв върху лицето на земята,
усмивка върху пукнатите устни
на първата или последна гума.

Нали сме всичкото
и нищото на този свят.
Засланияме очи. Под нас
морето пише пълноводната си сага
и пяната е винаги отгоре,
отдолу е дълбоката вода.
Самоизяжда се мигът. И с него ние
главите си заравяме във пясъка,
а брагвите безмилостно кървят,
и кърмят побеснелите ни кръсъци.

БЯХА ВОЙВОДИ ПОЕТИТЕ

Жънат във нас ослепелите клетви
с ръждясали сърпове.
Бяха войводи поетите, днес са ненужни и мъртви.

Някой върти и изстисква на живота ни
пчелната пита.
Все така нещо ни липсва и сме дребнави и сприхаби.

Всеки от нас е навъсен против живота ни скотски,
но простосмъртния Хлътев вече не става
Бенковски.

Изворче – бликнала рана – свети и днес във очите.
Как се живее без вяра с обръчи гняв по гърдите?

Век след век грее и гасне слънце в небесните пещи.
Залези слизат и расне споменът в нашите песни.

Стъпил на лунния камък сред звездочели комити,
пали трендафилът ярък ниския ръст на тревите.

НАРОДЕ????

Като свит таралеж гордостта
с всеки спомен настръхва
пред огнището празно, в което животът гими –
сякаш скрито достойнство изтича безследно
през пръстите,
щом парите народни за себе си вече броим.

Денъо Денев

СЛОВО ЗА ВЕРИГИТЕ ОТ БУКВИ НА ЖИВКА БАЛТАДЖИЕВА

Има три причини, които ми дават основание да говоря и пиша за Живка Балтаджиева, за нейната работа с думите.

Тя е родена в София, но нейното физическо и духовно съзряване става в Сливен, за който удивителният чародей на словото, нашият съгражданин Константин Константинов в своята знаменита книга „Път през годините“ пише: „Над всичко е лазурно-матовото сияние на Сините камъни, което ще даде истинския колорит на дните ни – от първия до последния.“

Следователно: първата причина е в истинския колорит.

Втората причина е сантиментална. Моето прохождане и прохождането на **Живка Балтаджиева** в литературата станаха по едно и също време.

Третата причина е най-съществена. А тя е, че Живка Балтаджиева е даровит, самобитен творец, проявяващ изключителен характер в отстояването на своята естетика.

Нейният литературен дебют се състоя преди почти четири десетилетия с книгата „Слънчево сплитане“. Единадесет години след дебюта на бял свят се появи книгата „Дневно осветление“.

Видно е: В двете заглавия са вплетени Слънцето и светлината. А те са най-ярките, най-категоричните синоними на живота. И как иначе? Нали коренът в името на нашата авторка е думата „ЖИВ“!

Сигурно е, че Живка Балтаджиева не е извличала имената на своите книги от собственото си име. Но имената на книгите ѝ и тяхното съдържание – не са случайни. Те са точна словесна графика на нейния неспокоен и жаден за откривателства дух.

Ще бъде вярно, но няма да е достатъчно, ако кажем, че „Дневно осветление“ е зряла поетическа книга. Тя е пример за вече оформена естетика, за изграден поетически почерк. Разбира се, звездното сияние на тази книга идва най-вече от чудесната поема „Любов“. Но в поемата и в другите стихотворения можем да разчетем съкровения повик на Езра Паунд:

„За сродни духове копнея аз“

Но къде са тези сродни духове, когато присъдата е:

„По ниски от тревата!“

И даже сенокосът няма да ни почете.“

Това е жестока, но болезнено точна характеристика на нашите тоталитарни самоличности.

Атанас Далчев е от предпочитаните поети от Живка Балтаджиева: със своето творчество и гражданско поведение. А ето разбирането на Далчев за поезията. Той казва: „Поезията не е общувана, а приобщавана. Приобщаване към идеята, красотата, истината.“

Логичен е въпросът: Към коя истина ни приобщава Живка Балтаджиева? Отговорът е ясен и категоричен: към истината на своето време.

Ще цитирам няколко реда от стихотворението „Надежда“:

*„Пространството е заредено цялото
със заплашително еднакви блокове. Нараства
страшно срутване във въздуха. А може би
не ще го чакам дълго.“*

Стихотворението „Надежда“ е от книгата „Дневно осветление“, която се появи на духовния хоризонт през 1982 година. Или – седем години преди 10 ноември 1989 година, когато започна „страшното срутване“. Но усещането за срутване у Живка Балтаджиева се появява не седем години преди началото му, а много по-рано. Стихотворението „Надежда“ е поместено и в нейната трета стихосбирка „Безрогни митологии“ и под него е поставена година на написването, а тя е 1970.

Цитираното стихотворение е пример, че поетът се явява не само трубадур на личните си чувства и преживявания, а и като сеизмограф на явленията в обществото.

Като всеки талантилив творец и Живка Балтаджиева я сполетяват съмнения. Тя прави признание, което е заредено с хамлетовски драматизъм:

„Да можех да те изразя, неизразимост моя.“

Поезията ѝ е интелектуална в хубавия смисъл на думата. Но тя не е умозрителна, нито е бедна на образи и чувствени сокове. В нейната палитра има пулсиращ унес на треви, пукащи се камъни, орехови гори, риби и птици, и реки, чиито имена са Дунав и Тунджа.

Вече споменах заглавието „Безрогни митологии“. Това е третата поетическа книга на Живка Балтаджиева, която излиза точно 25 години след „Дневно осветление“. Но през този четвърт век на „мълчание“ се ражда книга, която би правила чест на всяка национална поезия в Европа.

Това е лична антология, която представя Живка Балтаджиева като зрял и мъдър поет. Вероятно вече забелязвате, че аз не употребявам думата поетеса. Ако не познаваме автора, ние няма да разберем, че нейните стихове са писани от жена. Това е така, защото в стихотворенията владее всеобщ универсален дух. А това качество се притежава от автентичните поети.

Входната врата на „Безрогни митологии“ е стихотворението „Обща теория на относителността“. Тъмната сила на Айнщайн тревожи духа на поета. И това не е случайно. Живка Балтаджиева е ерудирен автор. Персонажи в нейната поезия са Омир, Орфей и Одисей. В координатната система на живота ѝ греят с имената си два невероятни града: Сливен и Магриг. Тя продължава да сънува София („София с лице пияно от мечти и безразличие“). И сътворява вълнуваща творба за нашата столица, проникната от печал.

В личната вселена на Живка Балтаджиева трайно място заемат гомът на улица „Асеновска“ и „Змейови гупки“.

В стихотворението „Хорал“ се срещаме със стълпотворение от имена на писатели, художници, композитори, императори, физици и философи. Тук са Моцарт и Бах, Леонардо да Винчи и Микеланжело, Ботев и Шекспир, Нилс Бор и Айнщайн, Мария Кюри и Джон Атанасов, Галилей и Конфуций, Дебелянов и Лорка. Да, Федерико Гарсия Лорка заема специално място в ценностната система на Живка Балтаджиева. Преди повече от четвърт век тя прекрасно интерпретира неговия поетически свят. И така направи достоен поклон на този притежател и философ на Дуенгето.

Широко е тематичното ветрило в тази антологична книга. Поместени са стихотворения, писани през период по-голям от 40 години. Ако се вгледаме в датите, поставени под творбите, те са хаотично подредени. Но от прочита разбираме, че всички стихотворения са „плочки“, намерили точното си място в доминото на себеизразяването.

Две години след „Безродни митологии“, през 2009 година, Живка Балтаджиева ни предложи новата си книга „НИКОГА други стихове“. И този сборник съдържа стихове от предишни книги и нови работи. Стихосбирката е поредно доказателство, че Живка Балтаджиева е поет, който пише своята единствена книга. Такива поети бяха Далчев и Петър Алипиев.

И в тази своя книга тя е вярна на своето време, тя е негов изразител. И новата ѝ поезия притежава културологичен привкус. Тук са Кафка, Гоя, Гогол, Ботев и Лермонтов, Нефертити, и смещението на културите.

Далече от България, житейски внедрила се в Испания, Живка Балтаджиева си остава българка (Наистина кръвта вода не става!)

Защо Живка Балтаджиева е кръстила новата си книга „НИКОГА други стихове“? Как да тълкуваме това заглавие?

Посланието на това заглавие може да се разбира така: Никога няма да напиша стихове, различни от тези. Няма да напиша стихове, които да не ме изразяват, които са чужди на моята художническа природа.

А нейната художническа природа е такава, че художествените ѝ резултати респектират. Тя прекрасно знае цената на думите и виртуозно си служи с тях.

Стиховете и дори отделните думи Живка Балтаджиева обгражда с акустично пространство, в което отекват смислите и светлеят цветовете на думите.

Грижата за Словото при нея е на особена почит. Ето каква картина тя е нарисувала преди две години:

*„Вериги от букви,
миниатюрни въздушни колони,
всеядни мравуняци,
вкопчени в чувството и смисъла.
Черни вериги
накъде?“*

Наистина накъде?...

Д-р Елена Алекова

**ЩЕ ДОЙДЕ ЛИ ПОСЛАНИЕ
ОТ ПЕШЕХОДЕЦ,
АКО Е ВЕЧЕ АНГЕЛ**

(За стихосбирката на Светозар Аврамов „Приживе“)

Светозар Аврамов е роден на 27 октомври 1957 г. в София. Автор е на шест стихосбирки. Сред тях – и „Приживе“, продукция на издателство „Лице“ от тази година.

Интересно, докато се подготвях да пиша за Светозар Аврамов, все си мислех, че няма как книгите на човек, който носи такова име, да не са със заглавия, които препращат по някакъв начин към светлината и живота – заради „светлите зари“ в едното и заради „Аврам“ в другото, защото Аврам в превод от староеврейски означава „баща“, т.е. този, който е създал живот, човек. И не се излъгах. Заглавията на три от книгите на Светозар Аврамов са свързани със светлината: „Светлинен брод“ (1994), „Просветление“ (2000) и „Изправен като светлина“ (2005), а другите три – „Надеждата, че сънуваме“ (1992), „Възкръсващ живот“ (1997) и „Приживе“ (2010) – с живота. Друг е въпросът, че животът е следствие на светлината, продукт на светлината и е немислим без нея. Спомняте си, предполагам, че в ген първи от сътворението „рече Бог: да бъде светлина. И биде светлина... и отдели Бог светлината от тъмнината...“ (Битие 1:3–4). И едва след появата на светлината започва в останалите дни на сътворението верижната реакция със създаването на небето и небесните светила, земята, животът на нея, който някои наричат сън или илюзия, и накрая като несъмнен венец на творението идва човекът. Светозар Аврамов има чудесна илюстрация на взаимосвързаността между живота и светлината – едно тристишие, онасловено „Съживяване“:

*Каква ненаситна светлина:
докато съзерцавам самотата –
на перото ми кацна светулка!*

Без светлината животът е невъзможен. И е невъзможен човекът. И същевременно – човекът е този, който единствен измежду съществата на света може да култивира в себе си светлината – не толкова и само като физическа субстанция, а като субстанция духовна, като състояние на духа.

За пръв път ми се случва да видя и да осъзная подобна тайнствена връзка между името на поет и названията на неговите книги. Да, асоциации от този род са понякога рисковани, понякога – случайни. Но в случая се събраха толкова случайности на едно място, че не можех да не ги забележа и да не ги споделя – без какъвто и да е риск естествено, просто защото са очевидни.

* * *

Стиховете на Светозар Аврамов не грабват веднага, не изпълват човека със сладостна нега и огнени страсти. Те са толкова чисти и ясни, прозрачни откъм смисъл, овладяни откъм чувство, бистри откъм внушение, спокойни и равновесни, лишени от гръмкост, от бърлива метафоричност, свенливи и честни, че няма как да се връзвам като меч в сърцето, да нахлувам като среднощни убийци в него или като фатална любов да разбивам душата и да я оставят обляна в сълзи, задръстена в развалини. Стиховете на Светозар Аврамов някак... прииждат в човека. И едва ли случайно една от открояващите се думи в поезията му е глаголят „прииждам“.

Стиховете на Светозар Аврамов прииждат в човека отвсякъде – през кожата, през сетивата, през съзнанието и несъзнанието, през душата. Прииждам като вода, като вятър, като светлина, а най-точно – като някаква прозрачна, почти незрима субстанция, прииждам, изпълват го, препълват го, щадящи и нежни. И... „отиждам“ от него, изтичат нанякъде – като че някъде вътре в него, а всъщност навън, натам, откъдето и са дошли...

*Все повече започвам да се вирам в пътя,
който извървях.*

*Не виждам знака
на зловецото,
не виждам
пустота,
самотност*

и

безвреме.

*Величието – мисля си –
не ни принадлежи
приживе.*

*Животът е навярно бездна от страдание,
навярно – бездна от любов!...*

*Животът е навярно точно туй,
което ще се случи след смъртта ни,
което се е случило до днес.*

•

*Животът ни, Ваятелю,
със сигурност ще ни извае!*

Някога.

...След нас!

Това е „Друго писмо до Светлин“. Знаменателно стихотворение в няколко посоки.

Първо, защото по неоспорим начин откроява гарбата на Светозар Аврамов да воюва, да спори, да не се съгласява с това, което не му харесва, но не като вади меч и реже глави, а още преди мечът да излезе от ножницата, преди ръката да го вдигне... – с умението да подхване силата на противника и да я обърне към самия него; с енергията на овладяното внушение, на овладения смисъл. Защото стихотворението е реплика към откъс от „Писмо до Светлин“ на Константин Павлов, поставен като мото: „...*Напред! И пак напред! Сега остава най-зловещото и най-заслуженото наказание: Величие! Безвремие! Самотност! Пустота!*“. И тъй, в началото на своето „писмо“ Светозар Аврамов отрича твърдението на Константин Павлов, но не с други думи, а със същите. Просто ги лишава от смисъла, който Константин Павлов е вложил в тях, лишава ги от силата им и им придава друг смисъл, друга сила. Другояче казано: поел тяхната енергия, той я обръща срещу самите тях: взирайки се „*в пътя, който извървях...* – казва той, – *не виждам знака на зловещото, не виждам пустота, самотност и безвремие*“. И едва после започва да „пришжда“ собствено контрааргументът му: „*Животът е навярно бездна от страдание...*“.

Второ, „Друго писмо до Светлин“ по неоспорим начин илюстрира чудната способност на Светозар Аврамов да обуздава и владее силата на думите и така да придава на значението им нови нюанси, да изнамира неочаквани дълбочини в тях, за да зазвучат те сами в себе си още по-обхватно, още по-вгълбено, още по-съкровено.

Направи ли ви впечатление всъщност колко пъти в „Друго писмо до Светлин“ звучат думите „*навярно*“ и „*със сигурност*“. Сами по себе си, както и да ги обръщаме и преобръщаме, тези думи по никакъв начин не биха могли да се причислят към „поетическия реквизит“, с който боравят стихотворците на всички времена. А в случая поетът ги използва, без да се съобразява с това, че са „служебни“, че, погледнати от всякъде, са непоетични. Напротив, напротив... Той именно затова и ги използва. Той ги е наел на „служба“. Това са „стражите“, които обуздават енергията на останалите думи. И я обуздават, защото Светозар Аврамов просто не иска да превръща словото си в обвинение, в емоционален взрив, в помитаща стихия, макар че има чудесната възможност и оправдание да го направи, след като тъй непримиримо не е съгласен с твърдението на Константин Павлов. Затова и използва служебните думи той, за да омекоти словото си, сякаш сам постреснат от силата, която то неочаквано е придобило. **Трето**, стихотворението е знаменателно и защото Светозар Аврамов го е построил върху играта с цяла една философия за живота, изкристализирала в духовните търсения на Изтока – философията да живеем ТУК и СЕГА.

Защо мисля така? Защото всичко в живота най-често не е това, което изглежда на пръв поглед. Ето, стихотворението е реплика към Константин Павлов, а думите на Константин Павлов не се отнасят до времето. Неговото „*сега*“ в случая не означава отрязък време и не носи смисъла на „*в този миг*“. То по-скоро значи „*вече*“, което вече е нещо

съвсем друго. Светозар Аврамов просто се е „погнрял“ върху времевото значение, за да защити своите енергетично натоварващи се все повече и повече опровержения на мотото, тръгнало от директното отрицание: *„Не виждам знака на зловещото, не виждам пустота, самотност и безвремие. Величието – мисля си – не ни принадлежи приживе“*. И, съгласете се, наистина няма как ТУК и СЕГА да се види нещо, което не съществува. ТУК и СЕГА няма „величие“, „безвремие“, „самотност“, „пустота“. ТУК и СЕГА е реалност, която Е. ТУК и СЕГА има багри, звуци, муризми, неща – живот, който може да се види, да се чуе, да се помирише, да се докосне. „Величие“, „пустота“, „самотност“, „безвремие“ са понятия. Те не съществуват в реалността. По-точно – съществуват, но не в *реалната*, а във... *виртуалната* реалност, ако мога така да нарека реалността, която е в главата на човека и представлява всичко друго (представи, съждения, понятия, категории, оценки, констатации, спомени, мечти и т.н.), но не и нещо, което реално съществува.

В *реалната* реалност животът е това, което Е. Във *виртуална* реалност животът може да бъде всичко. В *реалната* реалност е възможно само това, което вече се случва. Във *виртуална* реалност всичко е възможно, включително и това – да живееш не ТУК и СЕГА, а НЯКЪДЕ и НИКОГА (или НИКЪДЕ и НИКОГА) – в миналото (*„което се е случило до днес“*) и в бъдещето (*„което ще се случи след смъртта ни“*), без изобщо да разбереш, че си живял.

А след като нещо не е и не може да бъде ТУК и СЕГА, след като то няма реално отношение към нас и към живота, който живеем, а не който измисляме; след като няма и никакви знаци, че то е било в нашето минало и е имало реално отношение към нас и живота, който е минал; след като то навярно – НАВЯРНО! – ще бъде, но някъде там, в бъдещето, когато нас няма да ни има, дали изобщо си заслужава да му обръщаме внимание, да му отделяме енергия и сила, както мнозина от нашите събратя по перо правят на чаша в „Монпарнас“ или в безсъниците си нощем, мерейки величината на своето величие в литературата? Та това е все едно да пълниш каците без гъно на Данаудите – колкото и вода (енергия, сила, живот) да наливаш в тях, те все празни си остават. А енергията изчезва от теб. Изчезва силата. Изчезва животът... И затова... *„Животът ни не е това, което чакаме сега – в мига на жажда за признание. Животът никога не би могъл да бъде венец от днешна слава...“* – както твърди Светозар Аврамов. И тук – другата роля (*„служба“*) на служебните думици *„навярно“* и *„със сигурност“* – да разколебаят смисъла на директно прокламираните от поета „истини“, в които той съвсем не е убеден, защото не е сигурен дали въобще съществуването на „величието“ в реалността е възможно. И оттук – индиректното внушение: ако искаме да съхраним в себе си живота, да бъдем истински живи, ДА БЪДЕМ, трябва да живеем живота *реално*, а не *виртуално*. Поетът си дава ясна сметка за разликата между едната и другата, *реалната* и *виртуалната* реалност:

*Не викайте духа ми уморен
да се завръща след смъртта ми!*

*Не ви е нужен споменът за мен.
А приживе ме прегърнете пламенно!*

„Приживе“

Затова и „приживе“ също е от знаковите гуми в този сборник. Тя не се натрапва с онази настъпателна настоятелност, с която се натрапва глаголът „прииждам“, но пък е заглавие не само на стихотворение, отгледено като „програмно“, а и на книгата.

ПРИЖИВЕ е другото лице на ТУК и СЕГА, другото измерение. ПРИЖИВЕ има неща, които се случват. Има гуми, които говорят – „*като топъл гъжд*“ („Съзвучие“). Има близки. Има приятели. Има „*път напред*“, който ни предстои – „*до Смисъла*“ („Ког“). Има гуша, която „*бавно въздиша от обич*“ („Прииждане“). Има музика, която „*примамливо звучи*“ и любимата приижда „*като светлина край извора*“ („Светове“). Има високото познание, че „*любовта не е миг, а история*“ („Присъствие“). Има вяра, че „*този болен свят е излечим*“ („Упование“). Има „*идваща зора*“, огнище в остаряла къща, цвете в саксия, черна ваза, старо гърво и гърво цъфтящо, влюбена луна. Има малък човек, спрял на пътя. Има стар параклис, който чака да се покаеш, вместо да умираш. Има кей и синя мъгла наоколо, и ангелски криле, и „*сините пространства на всемира*“ („Прегбуря“)...

Всичко това го има! Има го не само в поезията на Светозар Аврамов, а и в деня и нощта на Светозар Аврамов. В деня и нощта на живота. То е истинско, а не измислено! Поетът просто го е фотографирал – през обектива на своята неповторима индивидуалност, през причудливия обектив на поезията, и в брещността му е втъкнал елементи на вечността.

*Как внезапно и тихо си тръгна, творецо изящен!
Ненаситно очаквам в живота ми ти да се върнеш!
Преживях ли всемирната скръб и какво ли ме плаши?
Прегърни ме! Не вярвам завинаги в твоята смърт!*

„Баща ми“

Животът свети със собствената си светлина и заедно с нея си отива. А творецът възражда в живота частици от онази изначална светлина, сияеща отвъд видимата светлина, частици от онази първоздана светлина, от която сме тръгнали, привнесайки в него свойствата на небесността, на отвъдността, на безсмъртието. „*Ще дойде ли послание от пешеходец, ако е вече ангел?*“ – пита Светозар Аврамов в стихотворението „Кой може полета да отмени, когато е последен“, посветено на Николай Кънчев, и така той възкресява мъртвия си приятел за вечността.

Заради това вероятно и съществува поезията, за да втъква в тленното нетленността и да го заразява с надежда (макар че нищо лошо, ако поезията служи и само за разтуха). И затова вероятно трудът на поета под слънцето има смисъл.

Димитър Танев

„КАТО ДЕЦА ИЗБЯГАЛИ СИЯЕМ...“

Една от предишните стихосбирки на Васил Златарев бе озаглавена „Единак“, като така сам бе се характеризирал и определил стоенето си сред днешните (хиляди!) стихотворци. Бидейки години наред избън писателските кръгове, „съзаклятия“ и класащи, от славите и надпреварите, той избървя бавно, самотно, уморително, но и някак протестно пътя до налагането си като име и творчество. Едва през последните двадесетина години Златарев издаде стихосбирките си – вече зрял човек, видял и препатил. Възрастово би следвало да го числим към т.нар. априлски поети, с които обаче, както се мъчим да поясним, не бе имал почти нищо общо: и като – нека повторим – професионален вървеж, и като съсловно живеене и споделеност. Наистина единак!

Новата стихосбирка на Васил Златарев „Събуждане“ събуди собствената ми споменна енергия и сантиментни поради сходните ни софийско детство и младост. София – някога уютна и патриархална, а сега потънал в гмеж, бетон и автомобилен грохот конгломерат – е родила сравнително малко поети. Но затова пък тези, които е гала, имат друго, различно око, по-друга сетивност и реактивност и дори по-различен – и разговорно-гелничен, и поетичен – език. Тази специфичност, разбира се, лежи някъде по-дълбоко, излъхва се тя изпод подкорията на В. Златаревата поезия. И само събратът, само друго подобно „старо софийско момче“, припознало

махалата – един невъзстановим микрокосмос – като родна люлка, пристан и рогов герб, може да сподели истински носталгичната подкладка на тази поезия, особения ѝ „столичен аристократизъм“, нерядко демонстрирани чрез „хъшлашката“ стойка и софийския сленг. Идват у нас това възприятие и тия заключения от стихотворения като „Зима в махалата“, „Зима е...“, „Мъгла“, „Градът“.

Естествено, не само това време на закриленост и безгрижие, на живот на улицата, на луди игри, на момчешки приятелства и на тази помената особена нахаканост отличават стиховете на Златарев. Много често той се издава колко е уязвим, лиричен, развълнуван, пък и с днешна дата поуморен, самотен, но и противостоящ, та дори и гневен. Неговата, нашата София днес наистина е груга, обезкоренена и потискаща, громоляща и алиенираща, чужда вече някак и неромантична. Само Витоша сякаш я спасява и облагородява и поетът често си спомня за слънчевите ѝ пътеки, за зелената ѝ прелест и пречистващото ѝ присъствие досами нас. Може би затова забележим у този поет е стремежът за отдалечаване от протяжното блудно настояще, за излизане нашироко и на простор, за светлина и птиче пение, за пролети в душата и за възвемания на духа. (Нека препрочетем „Небе“, „Горски вокалисти“, „Листата“, „Ретроспекция“, „...И тая луна“). Както нявгашните поети-романтици – рискувайки да прозвучи „Старомодно“ – пише за любовта, за луната, за морето, за нощното небе, обсипано със звезди. Но тук няма празна красивост и мечтателност. Тия му поетични състояния, съзерцания и миражи са своеобразно противостояние на урбанистичното съсипващо ни битие. Нещо повече дори – изписвани са нерядко със самочувствието, че – цитирам – лиричният „Аз“ пренася „през разстоянията едно огромно чувство за безкрайност“, че се докосва до „вековечната свещена тайна“ на една необходимата пространственост.

И у него, както у учителите-лирици, горните досягания и „нирвани“ обикновено са свързани с любовта. У Златарев тя е някак патинирана, воалирана е като минало, като спомен, даже като

разкажние за грешност. „Не съм роден за обич свята“ – ще възкликне той в едно от стихотворенията си, за да ошири накрая смисъла с обемното признание за ламтеж по „една любов човешка“.

Въобще когато изписва пътя си, когато се самооглежда, Златарев нерядко се поставя някак в друга хронология – сякаш извън светлата младост и преживените горещи любови, а от днешната позиция на изпепеленост и трудни обобщения. Затова въздъхва понякога почти болезнено – като ограбен, като незаслужено обременен и облъчен: „И гледам отдалече, кротко и безпомощно, красивите си шури спомени“; или: „Всичко е вече далече“; или още: „Изгубих се като дете“. Та да се стигне до такива пренагнетени поетично и словесно съзнавания. „Дори не мога да намеря себе си“. И т.н., и т.н.

Част от стихотворенията в „Събуждане“ можем условно да определим като протестно-граждански. В „Дъгата над България“, „Поглед от задния двор“, „Чакалня“, „Дупката“, „Извънземен“, „А сега накъде“, „Мироздание“, „Море от хора“ и пр., като тръгва с някаква отврата от

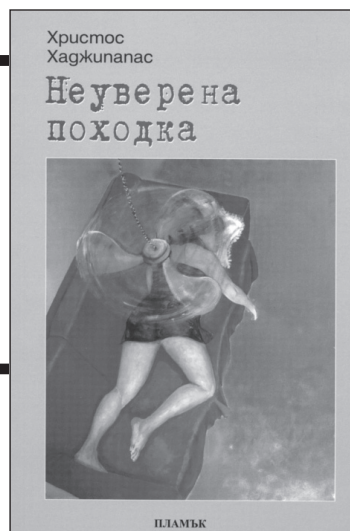
днешните наши политически, социално битови и нравствени реалии, Златарев закономерно навлиза и в по-дълбоките проблеми на днешното време и света изобщо, когато са изгубени повечето от човешките правила, предназначения и изначалия и животът тече някак бързо, плитко, небожий, огрубен и сбъркан. „Земията – казва поетът – е оставена безкрайно да се мъчи от умора“, а людете – „уплашени, стресирани, влудени“ – се блъскат в дните си с напрегнатото съзнание „да се спасява всеки както може“. Видими са тук хипертрофиите понякога, емоционално-образните усиления и преекспонирвания, но те са си в стила, в духа, в „грапавата“ фактура на В. Златаревата поезия: синкопирана, неравна, на моменти нервна и опалена. Сам пряко изрича на едно място: „Аз гимия като главня сред пустиня“.

Накрая нека посоча „най-моите“ В. Златаревци стихотворения от този поетичен сборник. Те са „Куче“, „Хепиенд“, „Светът“ и далото заглавието на книгата „Събуждане“. А ето и един отделен стих – намерен, ковнат в миг на поетическа празничност: „...Като деца избягали сияе...“.

**Артур
Манасиев –
„Игра с лента“**

**ОТ ЖИТИЕ-БИТИЕТО
КЪМ УСЛОВНОСТТА
И ВЪОБРАЖЕНИЕТО**

Въпреки дългогодишния ми опит в боравенето с книги, сборникът с разкази и новели „Неуверена походка“ на кипърския писател Христос Хаджипанас ме затрудни. Не като четиво (книгата се чете леко!), а като обект на анализ, като професионално усилие от моя страна да я прихваля, да си окръгля една сумарна представа за писателя, за повествователна типология, за техника и стил, за тематично-проблемни авторски гнезда и предпочитания, и пр., и пр. Видимата първопричина за горната трудност бе, разбира се, в това, че аз, както и българският читател изобщо, съм слабо ориентиран в историята и спецификата на кипърската литература, а и не познавам, в частност, останалото творчество на Хаджипанас. Така се оказах лишен от привычната възможност да съпоставям, да сравнявам, стъпил само върху един малък повествователен терен – една конкретна книга. Следователно, нека използваме заглавието, дадено от писателя, и по отношение на моя прочит и анализ – пристъпих към това действие с „неуверена походка“ и така вървях до края.

Още по-несигурно бе и хрумването ми да търся аналози с добре познатата ми наша, българска литература. Вметвам за незнаещите, че Хаджипанас е учил в България, чел е български автори, запознат е добре с нашия бит, манталитет, култура. От този експеримент се отказах, разбира се, бързо, като ми остана само една – оспорима! – препратка към Йовков. И нашият класик, и модерният чуждестранен белетрист Хаджипанас се вълнуват ОТ и тълкуват – всекому посвоему – проблема ЗА *красотата*. Красотата като категория в широкия ѝ естетически, етичен и психологически аспект – и красотата като обективна конкретност, като осезание, като пряко въздействие върху човека. И още – красотата като хармония, като съвършенство, като божия даденост; красотата на мига, на пробождащото усещане; красотата в природата, женската красота. Най-сетне – красотата като критерий. Но докато нашият Йовков полага красотата плътно върху морала и търси психоемоционалната ѝ всепобедимост, почти парализиращото ѝ или

рорешото в съвештите нейно въздействие, то съвременникът, склонният към метафорично и асоциативно мислене и писане Хаджипанас я издига като фикс-идея, превръща я в символ, като така създава в повествованията си една странна паралелност, но и рязка гвуполюсност същевременно – между реалити и фикция, между пряката, гори битовизирана действителност и имагинерната такава, екстатичната, халюцинативната, рогена във въображението, в просънициите, в телесната и интелектуалната напрегнатост на разказвача, тук едновременно автор и потърпевш. Това, а и още много груги подказвания и асоциации откриваме в един от най-силните разкази от книгата – „Градът на грозните“. Необичаен разказ, започващ с пряка информация за едно културно събитие, в което авторът е участвал; разказ, препълнен, както и много от гругите разкази, с културни препратки и посявки, но и с някакъв изтласкан отвътре натурализъм и еротизъм и завършващ с омаломощаващо прехвърляне на конкретното в безграничността на лумналото въображение, несъобразяващо се със скрупули и забрани. Впечатли ме и разказът „Съвместим черен гроб“. Тук разказва, изповядва се един присаген черен гроб. Белетристът взима познат от езикостроенето, от синтаксиса приём, тук гръзко използван като литературна конструкция: синекдохата, изразяването, характеризирането на цялото чрез негова част. Разказът е провокативно чудат, соматологичен някак, телословесен е и е направен майсторски. Долавя се тук една автотрония, пък и снисходителност към човечеството въобще, умерено от информация и несвобода, изтръпнало от съображенията и напрегнати делници. И пак, и тук – резки като прорези преноси към световните проблеми, към политика, социални анализи и лутания, с упоменаване на факти, събития, имена и случки от днешно и отминало време. Паметта е отворена, знанието – също и всичко се смесва, изтичайки като впечатляваща непосредственост и непосреденост, наистина като пулсиращ, загъхан живот: богат на обрати, хаотичен, личен и съвместен, кратък като индивидуална времева дагеност и много гълъг като натрупване на поуки, изпитания и луго самопотребяване.

Изобщо Хаджипанас явно налага магиката в повествуването. Нека пак подчертаем – почти всякога той върви от житие-битиеото, от това наоколо, от реалното, от случилоото се, от видяно и преживяно, от прякоото наблюдение към условни, субективни, съставени, някак възбудени състояния, гледки, размисли, сливайки ги фриволно, прескачайки от истина към фантазни, хипотетични, невротични, освободени до безграничност пространства. Можем да кажем още – от биологията, от пряката физиология, от страстите, щенията и томленията човешки – към, поетично изказано, песента на щурците и високото зелено на орехите, към люлките на съновидението, към екстазни състояния и преставаи, към безмълвието и величието на даген миг, на едно докосване, на един мощен вътрешен порив. В тия случаи Хаджипанас е и лиричен поет, и приказник-фантаст, и философ-субективист и сенсуалист.

Обратно, често, особено в циклите „Кипърски истории“ и „Робски истории“, същият той е непосредствено в неподправените факти, почти документално точен (има даже разказ със заглавие „Записано с точ-

ност“). В тези части от книгата заниманията на писателя с духа, с човешката телесна и психоемоционална вазомоторика отстъпват място на препратки към граматичната история на Кипър, на събития, преживелици, местонахождения и пр., маркирани, вкарани в разказа като фрагменти от социално и националисторическо битие, като част от сърдечното съпричастие на писателя и човека Хаджипанас към конкретни съдби, към политика, към околния кипнал свят, в който добрите жестове, веротърпимостта, човечността стават рядкост, абсурдите се увеличават, людските разминавания, неразбирателства, вражди и грехове – също.

И още някои, парциални някак, особености на повестуването на Хаджипанас ще отбележа. Той има разкази в началната част на книгата си, в които присъства България, в които са отложени неговите спомени и изживявания, здраво свързали го с нашата страна. Текаме тук любов и разбиране към нашия пообъркан госта от тежката си история народ. Кипърецът Хаджипанас добре усеща това, защото също е син на малък народ с превратна, окуршумена и окървавена история. Свързан е и интимно с България, познава и езика, и мераците, и паметта ни, и идейно-духовните ни полети, и днешния ни сриващ се нагоду живот.

Друга набиваща се особеност на разказвателния подход на Хаджипанас е тази, че той почти всякога води „Аз“-повествование, бидейки паралелно обект и субект на разказите си. Навремени пък влиза в кожата и „ползва разказа“ на други уж лица, като така постига една по-друга, имитативна автобиографичност. Превъплъщава се например в полулегален активист на левите движения в страната си, пледира за етническа търпимост и разбирателство, за градивност и човечност. При това много често (казахме го вече по друг повод) прави точни географски, топонимни уточнявания, фиксира решаващи събития, сочи пряко места, села, градове, улици, хотели, названия, организации. Следователно в тези откъслечи намира силна публицистичност, текстовете преливат от злободневие, пълни са с история и политика, с граждански нерв и призивност.

Като професионален медик, Христос Хаджипанас потребява гумите без изкуствена свенливост и благовъзпитаност. Неговите хора са естествени, припознаваеми, те страдат – от дарената им духовност, но още повече от собствената си податливост на създания от плът и кости, мятаци се в огъня на слабостите и грешките си, заплащащи скъпо самопреодоляванията си. Буи у него и една чисто мъжка болка. Кодирана е тя във финала на първия му разказ и е особен, тревожно-протестен и дори обрнат вариант на вечната тема за застъпването и съвместимостта на поколенията. Някак като „вълчи закон“ приема той принудата над отстъпващите прежни пред новите, по-младите, които закономерно идат и надмогат. Именно това навява особената болка по пропуснатото, съгъства неприятното чувство за бабен залез и внася неувереност в походката...

Димитър Танев

Румен Леонидов
**ИЗ ОПАСНИТЕ
 ЗАВОИ
 НА БИТИЕТО**

Станко Нацев е роден писател. Разказите му се четат като сюжетни стихотворения – уж разказват, но повече казват с неизказаното, всмукват читателя в текста и го изваждат от контекста. Тящата сила е в ненаатрапчивите внушения, към които ни препраща, без да ни води до тях с настойчивост на автор, който иска на всяка цена да бъде разбран.

Тези текстове притежават фина сетивност, придружена от нежна наблюдателност, нещата от живота са уж реалистично-битови, но по-скоро излитат от опасните завои на битието и се губят между логичното и абсурдното, между сюрреалистичното и фотогеничното. Последното е нарочно, съзнателно търсено от писач, който вижда околното чрез фотовизия и го финализира с обърнат негатив...

„Бялата царица“ – полиграфически продукт на издателство „Изток-Запад“ – е сборник, който може вътрешно да ви сприятели с този автор, разполовен между късите прози и още по-късите с хайку антипрози. Това не е лутане, а естествено допълнение към жанровата разделеност.

Станко Нацев заслужава да бъде прочетен и усетен – като търсещ гух, който времето не може да опакова в олющеното всекидневие. От което този автор вади и отровата, и меда на своята успешна белетристика.

**НЯКОЛКО РАЗМИСЛИ
НАД „ВРАНА В СНЕГА“
от Георги
Константинов**

Този поет, когото помня още от юношеските му стихотворения, винаги ме е радвал с жизнения си поглед към човешката гуша и обществено битие. При него винаги трябва да очакваш внезапния завой на въображението. Той никога не е залагал на опоемузирането, на прелъстителната метафора или на хипнотичната рима, макар и това умение да не му е чуждо. Със своето топло чувство, твърде земно и човечно, той е предпазвал поета от поета, за да остане съдбовно свързан с богатата душевност на съвременната личност.

Той е рядко контактен поет. Но той търси, той намира, той води читателя към неочакваното и му го казва с доброта и усмивка. „Врана в снега“ разширява новото, територията на новото у поета. Стиховете му утъпкват пътеки през дълбокия поетическия сняг.

И през проспите на времето.

23 февруари 2011

Димитър Стефанов

ИЗ СТИХОСБИРКАТА „ВРАНА В СНЕГА“

НОЙ

Нищо,
че другите гремят
в домашен покой.
Ти бъди Ной.
И чакай вълната могъща.
Ако знаеш,
че идва потопят –
разруши
своята гървена къща,
за да направиш
лодка.

БРЪМБАР

Даже бижутер
едва ли ще усети
колко рядка скъпоценност
е това –
виолетов бръмбар
като гуамант просветва
в лятната
повяхнала трева.

Като закъсняло влюбване
това е.
Между нас, сред сухата трева,
влюбен бръмбар
бръмка и сияе.
Колко рядка скъпоценност
е това!

ПЪРВА ПАМЕТ

За всяко нещо има първи път. –
Първа любов.
Или първа рана.
Начало на лъжа или измяна.
И първи срам.
И първи самосъд.

До болка помним всеки първи път.
Но в земния си ден
не съм уверен,
че и духът ми е така измерен –
от първо раждане
до първа смърт.

Допускам, че съм бил
и други път –
в безпаметното Там,
в безкрайното Отвъд.

Дали тук
всички знаци на гуха
ме мамят
защото имам само
първа памет?

СЕНКИ

Направихме най-лесното —
отвърнахме лица
един от друг
и тръгнахме.
Само слънцето иска
да спаси любовта ни.
Вече вървим разделени,
а сенките ни
продължават
да се прегръщат.

ВРАНА В СНЕГА

На Валери Петров

Белее баба Марта.
Нов сняг е навалял.
Просветва бял асфалтът.
И Черни връх е бял.

Под белоснежна маска
градът е скрил лице.
Дърветата поклащат
бинтовани ръце.

Но в тази панорама
от сребърна тъга
голима черна врана —
да изкълве снега.

БЕЗКРАЙНОСТ*„Животът, тоест любовта..“*

Франсис Бейкън

Животът,
тоест любовта,
пулсира в мене неусетно.
Подобно
земното въртене.
И приливите на морето.

Ръми тъга от свода сив.
Но с теб денят
е по-различен.
Навярно затова съм жив,
защото още те обичам.

Животът,
тоест любовта,
и в нас ту гасне, ту възкръсва.
От първи сняг
до есента,
до твоята милувка късна.

С гласа ти,
стоплил вечерта,
и с твоята слънчева походка
аз чувствам —
няма край живота.

Животът,
тоест любовта.

ХОТЕЛСКИ ЖИВОТ

В различните държави,
в еднаквите хотели,
с прехвалени пейзажи в прозорци заблестели
единствено тогава, най-вече в ранна утрин,
оставам сам със себе си за няколко минути.
Без капка носталгичност. И без глобално чувство.

Като блуждаещ атом в световното изкуство,
усещам се олекнал без родната гълчава,
макар че и покоят тук ми натезава.

Тъй както в нас поетът
е гупка на кравая,
така съм чужд и в тая другоземна стая —
с ухаещи забивки, с безшумен еркъндишън
и с плазмен телевизор, донякъде излишен.
Защото вътре в себе си аз искам да погледна —
да видя колко струвам в родината си бедна,
да чуя своите думи, родени уж от дарба,
в които чужденецът едва ли ще повярва...

Тук аз съм чужденецът –
напълно обективен.
Не съм роден във Плевен, не съм замръквал в Сливен,
не съм видял Париж, не пийнах ром в Хавана,
не слушах рев на тигър в жълтата савана,
не съм летял над дюни и сибирски преспи,
не съм съглеждал Лувър и люлката на Шекспир.
Примамен и забравен от шумната планета,
в хотелите разпитва за себе си поетът.

Аз своите думи чувам,
аз гледам своя образ,
и без да съм направил една-едничка подлост,
разбирам, че сърфирам сред вълните бурни,
все още неизрекъл най-истинските думи.
Че рядко се досещам в свободния си полет
за другия човек, завързан с тежък корен.
Че Шекспир е високо, че Лувър е далече,
че тигрите умират в пространства безсърдечни,
пък аз съм чужденецът , който може би
така ще надживее
и своите творби.

Георги Н. Николов

„ЖИВОТЪТ Е ПРИСЪДА ЛЕКА...“

Във всеки литературен процес, независимо от исторически превратности и политически трусове, ядро от мислещи автори опазва нравствените ценности на своя народ. Издига естетиката им до критериите на новото време, за да ги вплете в модела на световното творчество. Освободени от граници, етническо моделиране, теистични прегразсъдъци, остарели щампи. Така ароматът на българската поезия облита пространства и умове, без да губи своя цвят и национални характеристики. Остава самостоятелна в общата илюстрация на писмовното днес, за да се съхрани в историята на литературата по света утре.

Представител на това ядро е Георги Константинов – самобитен, неспокойно-търсещ, задълбочен. Поредната му книга: „Врана в снега – нови стихотворения“, потвърждава това впечатление. Сбирката е дело на ИК „Пламяк“, С., 2011 г. Във финалните ѝ страници Димитър Стефанов отбелязва: „Със своето топло чувство, твърде земно и човечно, той е предпазвал поета от поета, за да остане съдбовно свързан с богатата душевност на съвременната личност. Той е рядко контактен поет. Но той търси, той намира, той води читателя към неочакваното и му го казва с доброта и усмивка. „Врана в снега“ разширява новото, територията на новото у поета. Стиховете му утвърждават пътеки през дълбокия поетически сняг. И през преспите на времето.“ За да може, според мен, да събуди днешния човек от летаргията на мига. Да го поттикне към размисъл за индивидуалната му роля в обществото. Да го провокира към самооценка. За бунт и отказ от сито говолство. Това е верен компас към търсене на светло място в гражданската пирамида. До аналитично осмисляне на по-възвишени човешки ценности. Но, преупреждава Константинов,

*Ако не можеш
да обядиш кон,
ако настиваш
от насрещен вятър –
недей пресича Рубикон.
От теб не става император.*

„Рубикон“

В тази книга авторът е маг, вместил интелектуално познание в тленния контур на човека. За да отведе тази смесица от биологично

несъвършенство и духовна вечност в подножието на стръмен връх. На който Танатос очаква смъртните си гости в неизбежния кръговрат на поколенията. Ориста им е неумолимо предизвестена. Между началото и края, обаче, победно гиша лъчезарният ореол на планетата. А ние кръжим върху му като мушици над разжарено огнище. И в новите стихове на Константинов търсим отговор на редица въпроси: „Съизмери-ма ли е личността на безкрайния Космос? Материята ли е наша религия, или духът? Трябва ли да отречем корените на земното пред олтара на вечността?“

*Вселената е време,
пространство
и материя.
И в нея властва сила непозната.
Сега съм само
в нейното предверие.
Кой – вместо мене – хвърля
Заровете на съдбата?*

*Как времето
ще стане на пространство,
което само духом ще измина?
И кой ме вика там,
в незнайното – отвъд чертата?..*

„Село и Вселена“

Струва ми се, че „Врана в снега“ е батална изповед за непокореното смирение. Картина за раждането, прераждането и спора със смъртта. Размисъл за мимолетната човешка същност, втъкана в канавата на вечността. Внушение, че от хаоса на делничната реалност се раждат негаснещи истини, оцелели в мрака на вековете: за любов, за привързаност към родното място и предците, за толерантност един към друг. За социалните закони, диктуващи поведението ни в трусове и катаклизми. За нежеланото отшелничество в съвременния обществен хаос, когато хармонията е само имагинерно понятие. Лирическият герой в сбирката, Човекът, е противоречива личност. Търсеща, оправдано съмняваща се, но прогължаваща да крачи в димната омара на угващи години. Затова е убедителна пред читателя и му завещава своя ясно доловим пулс. Тя носи философията на спираловидно усъвършенстване към върха на историческия момент, в който се вписва нейното поколение. Преобръща се в символ на земни тегоби в поредния миг от вечността. Лириката на Константинов е освободена от политически пристрастия и мимолетна събитийност. Конкретиката ѝ се чувства в спомените на поета за родовете орис и посетени места из разни краища на света. За преживени празници, топлеци душите с радост. Струи в задъханата импресия на завладяващи природни пейзажи. Отново се въздига към мъдростта на библейски истини в притчата за Авел и Каин, които неизменно са сред нас. Скрити в съвременни одежди, но с предизвестена

грама между едноутробните братя. Реговете на „Ной“ посещават, че след всяко начало звънят финални акорди за човешкото несъвършенство, а те пък съграждат зида на следващо ново начало. И астероидът не идва на земята като гост, а е коректив за язвите на обществото. В което крачи нереален хуманоид, унищожаваш всичко смислено по пътя си като своя небесен аналог. Остават живи само надеждите:

*Нищо,
че другите дремят
в домашен покой.
Ти бъди Ной.
И чакай вълната могъща.
Ако знаеш,
че идва потопът –
разруши
своята гървена къща,
за да направиш
лодка.*

Съвременен Ной ли е творецът в съзнанието на Георги Константинов? Несъмнено... Той руши вежди стереотипи с правото на мечтател, а спасителен негов сал са прозренията. Религия – заслуженият хляб. Извор на сили: земната твърд на Дунавската равнина, Балканския полуостров, континента Европа, планетата Земя, оповестени в „Когато падна...“ И любовта с цвят на старо злато – уханен венец в градицията от човешки щенция. Ясни внушения, достъпни за всеки. Чрез тях истинският творец винаги разбулва неясното бъдеще, защото то винаги ще започва с ароматния къшей. С бащиния праг и с първите интимни трепети. Прозирайки енигмата на предстоящото, авторът има право не само да мечтае, а да увлича след себе си тълпи. Да чисти съзнанието им от апатията, неверието, атавизма, политиканството. Като правоверен еретик да издига над сивата маса иконата на взаимна търпимост и доверие. На висок глас да шепне пред грохващите за светлина, вече изгряваща над тъмните облаци в повтарящ се до болка делник. Понякога, като награда за тежобите на прорицател, творецът споделя през нас горчивините в собствената си душа:

*Откривам днес
с огромно съжаление
един абсурд в съдбата
на нашата държава:
свободата
ражда в нас
егоистично отчуждение.
И само робството,
уви,
сплотява.*

„Уви“

Новата книга на Георги Константинов е лирична енциклопедия за митологемата, наричана „Човек“. В който доброто и злото си дават среща, влизат в двубой, разделят се непримирими и търсят подкрепа в контурите на обществото. Докато прегръдката на смъртта сложи край на антагонизма. Тъжният завършек е начало на ново битие, лишено от страсти в измеренията на вечността. „Врана в снега“ представя Константинов като верен аналитик на човешката същност – динамична, трудна за разгадаване. И като ненаптрапчив мъдрец. Доказал философията си за правото на хората да олицетворят планетата Земя. А може би – и необятния Космос. Винаги съм твърдял, че лириката не се преразказва. Тя въздейства върху съзнанието в прочит и като гореща лава буди духовния ни взор. „Врана в снега“ носи по редовете си тази сила. Книгата метафорично ще оприличим като чаша с искрена радост, поднесена на чакан странник на прага на родния дом. След дълго, дълго отсъствие...

Велико Търново

**Аргир
Манасиев –
„Жокеи“**

ПЛАМЪК

ЕДИНСТВЕНОТО БЪЛГАРСКО СПИСАНИЕ
ЗА ЛИТЕРАТУРА,
НАДЖИВЯЛО ДЕСЕТИЛЕТИЯТА!
87 ГОДИНИ –
ТВОРЧЕСКИ ПЛАМЪК!
АБОНИРАЙТЕ СЕ! СЕГА Е МОМЕНТЪТ!

ПЛАМЪК ЩЕ ИЗЛИЗА В 4 ГОЛЕМИ КНИЖКИ ГОДИШНО.
ЦЕНА НА ОТДЕЛНА КНИЖКА – 6 лева
ГОДИШЕН АБОНАМЕНТ – 24 лева
ПОЛУГОДИШЕН АБОНАМЕНТ – 12 лева

ВАЖНО СЪОБЩЕНИЕ

Съобщаваме на нашите читатели, че абонаментът за списание „Пламък“ за 2012 година ще бъде без помощта на Български пощи.

Може да се абонирате в редакцията на адрес: София 1142, бул. „Васил Левски“ 60, списание „Пламък“, за Евгения Генова Радованова, а така също и във фирма „Доби“ (тел. 02-9632047).

Или пряко на банковата сметка на списание „Пламък“:

БДСК, РК „Батенберг-1“

BIC: STSABGSF

IBAN: BG67STSA93000001682901

Издателска къща „Списание Пламък“

Директор **Георги Константинов**

Главен редактор **Димитър Танев**

Редакционна колегия **Христо Сл. Караславов,**

Паруш Парушев, проф. Йордан Калайков, Светослав Нахум,

Румен Шомов, Ирина Велева

Коректор **Ганка Петкова**

Предпечатна подготовка **Мариана Христова**

Редакция и администрация – бул. „Васил Левски“ 60
II етаж, **тел. 981-42-76**

Формат 16/70/100. Печатни коли 15,25

Интернет страница на „Пламък“:

www.spisanieplamak.com

E-mail: haini@bgcell.net

Авторски материали не се връщат и не се хоноруват.